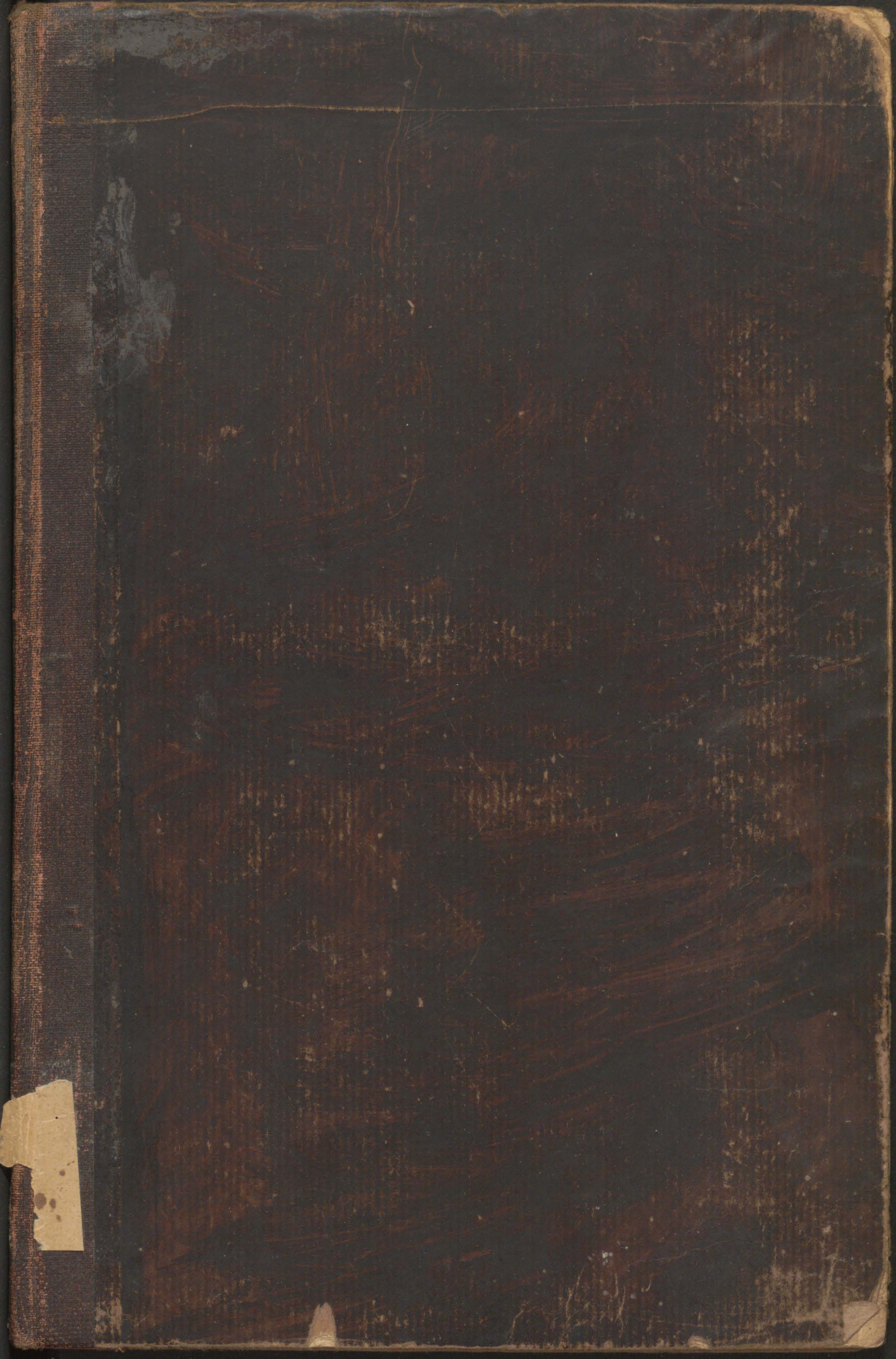

F55
Nim. 2
S. 183

~~34~~
~~R 08.5~~

109.

83
86

Rahmusvahelise õiguse definitsioonid.

Samuti nagu liised on antud definitsioonide lähemal inglise (Lawrence) ja prantsuse Faucholle-Bonfils) õpetlaste definitsioonid.

1) Faucholle-Bonfils (Foschell-Bonfils) - rahmusvahelise avaliku õiguse moodustavad reeglid, mis määravad riikide õigused ja kohustused nende vastastikses suhtes.

2) Lawrence (Dorens).

Rahmusvahelist õigust võib defineerida kui puhast, mis määravad, tegeviseentud riikide suhtes nende omavahelises lahkaimises.

3) Strupp:

Rv. õigus materiaalses mõttes on õigused ja kohustused, mis rahmusvahelise üldõiguse varda kuuluvad riikidele ja teistele Rv. õiguse subjektile objektiks on.

Rahmusvahelise õiguse tekkinud alused.

1) Majanduslik motiiv: - 20. ainetavahetus: majanduslikke vahendid ei leidu maaximal mitte ühtlalt (pool, rand), sellist riikide omavaheline lahkaimine.

2) Psühholoogiline motiiv: Inimene otsib paremat kuskol mujal tahab öme katsuda saäl mis meist rangemal, - sellist riikide vahel lahkaimine ja normid selles.

3) Kultuuriline motiiv:

1) filosoofiline ühtlus - Kreeka - Rooma kultuuri loomine

2) riikliku, poolt loodud normid ühiskonna suhte reguleerimiseks

4) poliitiline lahkaimine - naturaalsel tulundus asumele astub kapitalistlik tulundus, tekitab raha. Seda 30ne aastane sõja aeg - mil rahvaste vastastikkahkurippus algus ja vahetuvad kindlana suju said.

Präeg on Rv. õigus intensiivses areenimise ja järg ja alles praegu internatsionaalne, saab teelusidus internatsionaalne õiguseks.

Rv. õiguse juriidiline laad:

1) Loogiline võime kütimus.

1) zhong ütleb: õigus on käre kõrgemalt poolt.

2) Lawson - riigi määratus on sund ja vägivald, riigi siht - omakasu, riigil pole mingisugust reguleerijat vahvat poolt.

3) Kül kõrgemalt poolt dekreetimise poolt õiguse platimuse. õigus on käre nõudev tunne (imperatiiv - atribuutivne emotiivne), s.o. minemid tunne et mid on volimida teha ja luba seda ka teistelt nõuda (Petra 21. tükki). 4) Lawson - riigil on volimida teha, kuma määratus on volimida teha, pole aga luba selle täitmisel nõuda, näit. teetamine ja teel andmine.

W. S. W.

- antw definitivt vom lehen
ingeburtstunne) a prout
Bande des Bonfills opetla the
definitivt kommt.

L

riik ei s
Kreux - Rooma kultuuri kirjanduse
võistluse võistluse tuurilise
E. H.

22

一

datud. R. v. oisus imperiali-attributum nom

asutus üm. de püürks
asutus labimnera
meridiaani (nünd om
jou kaotamud)

2.

2) Effektiviteet.

Kuigi saksa õpetlased deformatsiooni jätku õigus on dekreedide tar- kõrgemalt poolt, kus laavad nad destruktiivselt sekundaarses destruktiivsuses nähtusites.

Kuigi w. õigust pole võimalik kohtu respektiivalt sama kind- lalt vaadelda, kuid iseõigust, kus pole asi veel tõrjuti samasuguse aja lase jaoks on siiski püüdnud vahetult õigustada kohtute, eriti vahetult kaudu.

Rv. õiguse ulatus.

Pragu on w. õiguse universaalne õigus

Kuni 1914 aastani oli: Euroopa: 21 riiki, nüüd - 29 riiki.

-	-	Aasias	- 11	-	16.
-	-	Afrikas	2.	-	5.
-	-	Ameerikas			28.

Tennoos on praegu: 17 vabariiki.

12 kuningriiki, peale selle

2 vürstiriiki

1 suurhertsogi riik

1 vabalinn

1 idimuriin, a. Rahvasteliit.

34. w. õig. põhjused.

Aasias on: 3 vabariiki, 1 keisririik, 6 kuningriiki, 2 sultani riiki, 5 vürstiriiki. ja India Keisririik - Briti aumaa.

Afrikas: 1 keisririik, 1 kuningriik, 2 vabariiki, 1 sultani riik.

Ameerikas - 2 vabariiki. ja Kanada.

See austraalia ühisriik ja uus meremaa

Rv. õiguse arenemine prof. Garneri järgi XX sajandi.

1) w. õiguse laienemine ühte w. õiguse reeglitega.

2) w. õiguse uuesti formuleerimine ja fikseerimine lühendatult.

3) Riikidevaheliste laenuvõtte kõrvaldamine arendamine, mis on Rv. õigus.

4) Oleyate w. õiguse reeglite laenuamine, ja kohaldamine ühte nähtustega elus

5) Ühte suhte normeerimine või ühte reeglite seadmine vahetult suhetele.

6) Rahvaste arendamine, mille abil jõe asemel seatakse tulide rahulole laenuamine

7) Rahvaste ühise organismi loomine seaduslike admi- nistratiiv- ja kohtuliste organitega.

Chm. 3. pöörd

Rahvaste liit sisuliselt:

Liikide rühmade- liikmete koostulpe, s. o. rühmade koostulpe moodustatud kujul seega poli allikas, vana koostulpe ja arutamine vorm.

*Kanadele ümbrastel ei juba korraldage võrgu allikaks. Samuti rõh-
tasid tahtsust Hugo Grotius, kes enne üha püüdis ta pealt pos-
sible rahvusvahelise õiguse.*

Allikas on see tegur, mis õiguse loob.

Hugo Grotius peab rv. õ. allikaiks:

- 1) ipsa natura (loodus ise) neid ei peeta praeg-
- 2) leges divinae (Jumala seadused) gu enam õiguse alli-
kaiks.
- 3) mores (tavad, kombed)
- 4) pacta (paktid=lepingud)

Phillimore (suurem Briti rv. õ. teoreetik läind sajandil) toetud 3-me-
le rv. õ. allikale:

- 1) Jumalik tahe
- 2) ratio (mõistus ise)
- 3) consensus (kokkulepe)

Praegune rv. õ. allikate õpetus erineb märksa Grotius ja Phillimorei
õpetusest, kuna ta vahet teeb:

- 1) õiguse allikate vahel. Allikas on see tegur, mis õiguse
loob. (Riigikogu) Rahvusvahelises elus on
selleks teguriks s.t. tõsiseks õiguse alli-
kaks, consensus - rahvusvaheline lepe (See
lepe võib olla kas:
a) vaikiv. (selle loob taba, usus) või
b) expressis verbis. (ta on selgesti väl-
jendatud ja tuleb eri-
lepete näol avalikuks.)
- 2) dokumentide vahel. Dokument on loodud õiguse väljend. Ta ei
loo õigust, vaid väljendab õigust. (siseõigu-
ses "R.T".) Rahvusvahelises elus on omad väl-
jendusvormid:)

I. Allikas, ja ainuke rahvusvaheline õiguse allikas, on seega rahvaste
enestevaheline kokkulepe - consensus.

Rahvusvahelise õiguse allikate hulka ei kuulu seega: 1) siseriigi
õigus; 2) paratseelne seadusandlus; 3) rahvaste viisakusnormid -cour-
toisie. Uuemal ajal on rv. õ. quasi-allikaks- Rahvaste liit. Tere-
likult ei ole ta aga muud, kui riikide kokkulepe muudetud kujul.

Tahte suun. Tartu ülikooli prof. Bergbohm'i õpetus toonitab, et tahe
kokkulepetel on kahesugune:

- 1) riikide tahe jookseb rööbiti. (Vereinbarung; lepe.) Neid
leppeid nimetab ta õiguse
loojateks.
- 2) riikide tahe on risti vastukäiv. (säärast tahete ühinemist
nimetab B.-Vertrag'iks ehk
kokkulepe kitsamas mõttes.)
Need kokkulepped pole koha-
sed, et luua kestmamat vahe-
korda, nad lõpetavad ainult
olevat tüli.

See B. teooria on praegu üldtunnustatud aluseks õpetuses kokkule-
petest.

2. Subjektide järgi: Rahvusvahelist elu korraldavaid norme võivad luua kas
üks (Lesti-Läti liidu leping) või rohkem riiki omavahel või
kõik riigid koos. Selle järgi liigitame rv. õ.:

- 1) partikulaar (eri) rv. õigus - (s.o. kahe riigi vahel mak-
sed rv. õigus.)
- 2) universaal (üldine) rv. õigus - (kõikide suveräänsete riiki-
(allgemeines Völkerrecht) de vahel sõlmitud lepingud,
näit. postileping.) Suur on
nende reeglite arv, mis kõi-
kide riikide poolt tunnus-
tatud, kuid esinevad tavaliselt. (näit. pacta sunt
servanda-lepinguid peab täitma; riikide saa-
dikud on puutumatud jne.)
- 3) generaal rahvusvaheline õ. - (need on enamuse, või suure
(gemeines Völkerrecht) arvu riikide poolt sõlmitud nor-
mid. Siin ei oma reeglid seega
eranditu maksvuse, nagu punkt 2
all näeme, kuna mõned riigid ei
ole osalised.)

Peale subjektide tehakse vahet rv. õiguse vahel testatud kontinen-
tide rühmade vahel. Nii kõneldakse:

- 1) Ameerika rv. õigusest.
- 2) Euroopa kontinentaalvooludest.
- 3) Anglo - Saksa rv. õigusest jne.

Mõned teoreetikud (**Verdross**) teevad veel vahet:

- 1) primäärne rv. õigus - (Völkerrechtsverfassung) primaar norme peavad nad rahvusvaheliseks põhiseaduseks.
- 2) sekundäärne rv. õigus - (Völkerrechtsnormen) need normid korraldavad harilikke rahvusvahelisi suhteid.

4. II. Dokumendid. Kuna rahvusvahelises õiguses ei tunta koodeksit ega promulgeerimist, siis on ka tema dokumendid võrdlemisi keerulised.

Louten teeb siinkohal järgmise liigituse:

- 1) lepingud - on rahvusvahelised dokumendid, kus riikide kokkuleppe tahe on kindlasti ja kirjalikult väljendatud.
- 2) tavad - on riikide vahelised vaikivad kokkulepped. Taba on tahe ja norm, mida korduvalt tarvitatud ning mis laseb end seletada. Taba ja lepingnorm on võrdsed.
- 3) pretsedendid (praktika) - on riikide praksises esinenud juhtumused. Pretsendentidel on suur tähtsus diplomaatias. Pretsendent ei loo õigust, ta on ainult dokumentatsioon, kust selgub, et õiguse norm on olemas.
- 4) kohtu otsused:

a) Rahvusv. kohtu otsused. Rahvusvaheliste küsimuste lahendamise on sagedasti arbitraaži (vahekohtu) või rahvusvahelise kohtu (Haagis) otsustada. Tihti on rahvusvahelise kohtu otsused üldjuhtnõöraks. (näit. Alabama tülis jne.)

b) Sisekohtu otsused, kus tarvitatud rahvusvahelist õigust. Üldmõelduandev on näiteks Ameerika priisikohtu otsus *Paquete Habana* asjus 1899 a.

5) õpetlaste tööd. Rv. õiguse õpperaamatuis on kaudselt väljendatud maksev rahvusvaheline õigus.

b) Rv. õiguse suhe siseriigi õigusega. Rv. õiguse ja siseriigi õiguse vahekorra lahendamine pole ainult teoreetiline vaid ka suure praktilise tähtsusega. (näit. kas rv. õ. muudab siseriigi maksvat seadust või ümberpöördult: kas tuleb rv. õ. kohtute poolt otsekohe tarvitusele võtta, ilma riigi vahetalitusest?) jne.) Teooriates on sel alal suur arvamuste erinevus:

Teoreetiline arutlus.

Verdross klassifitsis teooriaid ses suhtes kahte liiki: n.n.

1) Dualistlik konstruktsioon. Rahvusvaheline- ja siseriigi õigus on kaks iseseisvat õigussüsteemi, mis teineteisest on täiesti lahutatud. (pooldajad: *Bergbohm, Triepel, Anzilotti*.) See teooria ei ole aga rahuldav, kuna tema järgi oleks riigis kaks õigussüsteemi.

2) Monistlik konstruktsioon. See on praegu valitsev.

Tema järgi on kogu riigi õigus üks, mis koosneb rahvusvahelisest ja siseriigist. Kui lähemalt vaadata sise- ja rv. õiguse suhet, siis huvitab meid eelkõige küsimus, kumb (sise või rv.) õigus omab neist üleva võimu?

Siseõiguse primaadil on pooldajaid (v.P.1.12+), kuid neist vastuväiteist näeme, et siseõiguse primaat ei kannata väljaja kriitikat.

Rahvusvahelise õiguse primaati pooldab *Kelsen*. Ta väidab, et rv. õ. normid on kaugemale ulatuvad, kui siseõiguse normid. Seega on rv. õiguse primaat teoreetiliselt võttes õigem. Rv. õigus on alus, mille peareeglid loovad rv. õ. subjektide tunnustamise eeltingimused ja alused. Seepärast peab siseriigi õigus rv. õiguse alla mahtuma. (v.P.1.13+) Rv. õiguse primaadi juures pole aga siseõiguse seisukoht sugugi kõigutatud, sest rv. õ. on riikide loodud. Rv. õiguse primaat on sellegi ainult teoreetiline hüpotees, mis võimaldab kogu õiguse konstruktsiooni seletada paremini.

c) positiivne õigus. Siinkohal huvitab meid, kuidas positiivne õigus lahendab rahvusvahelise ja siseriigi õiguse vahet. Maksvad on 2 süsteemi:

- 1) Rv. ja siseriigi õiguse vahet on põhiseaduses ja

Rahvusvahelise õiguse suhe sise riigi õigusega
monistlik kooria.

Sise riigi õiguse primaadi vastu väited:

1) Riigi õigusele ei ole absoluutset ja ize riisrat riigi taht.
Riigi tahe on see, mida õigus riigi tahteks nimetab. nü
absoluutles riigis on riigi tahe - mida kuningas tahab,
demokraatlikus riigis - mida enamus rahvaseadkond
tahab m.e.

2) On rida w. õiguse norme, mis kooskõ last ametid sel
pühul, kui riigi õigus aliks tulem, kui ri. õigus. näst.
Kuides võib liik pühola samana ka siis, kui
endine PkS. resolutsiooni teel tühistatakse (nagu
opetab w. õigus), või kui õiguse süsteemi muudatuse
käst. mitmed riigid pole veel Vene valitsust tunnustanud
kinnata ei vajagi tunnustust ja võib endiselt elada.
Põhseaduse muudatus peab aga ka teiste riikide
poolt tunnustust vajama, kui sise riigi õigus aliks
kõrgem, kui w. õigus.

Nii ei kannata sise õiguse primaat välja kriitikat.
Lansing (end. U.S.A. välisminister):

Käsitab sise riigi ja w. õiguse suhet sotsioloogiliselt: 4 tleb.
Suveräniteet on toores jõud ja w. õigus on armuse õigus
pühidlikes mõttes; riikidel on kunstlik suveräniteet, kinn
tasine suveräniteet on üleilmlikul rahvastiperel. Tõe
liselt ei ole suveräniteet kõrge tähtsuse riigi tunnus. Seda ka

Kelsen:

tahtkus neokantlismi seisukohalt: asjade tundmine
on üks - ja riikide üheõiguslus, mis w. õiguse üheks
postulaadiks, saab mõtte, kui üheõiguslus on üleilmliku
õiguskorda antatud, kus niisugune sarnamus allus kõr
gemale, kolmandale. Päst. peale, Magna Charta (1215)
tunnistas inglise aadel end peedideks (sarnasteks) mis ei
tahanda, et need perid sarnaneksid võimu ja õiguse pro
kult, kinnia nii duke (hertsog), earl (krahv), viscount kui
baron nautisid, gaarid omi erliõ õigusi, vabal ühtlalt
laeti neid sarnasteks seismõttes, et nad ühtkõlt allu
sid kõrgemale võimule - kuningale. Kelsen tunnistab
riikide üheõiguslus on mõeldav, kui on almas mingi
kõrgem võim, millele ühesarnalt suhtudes kõik riigid, ja
ta aleldab w. õigust, mille subjektid on riigid.

Umk 5 i

Ühisõiguslus on w. õiguse võime, ta on w. õiguse protüüp.
Kuid ühesugund on kõik riigid samas mõttes w. õiguse
es, nagu inglise aadlil oma kõrgema võimuse - kinnis-
es. J. kui suurriigid loovad mõne normi, mis see
maksab küll ka väikeste riikide suhtes, kuid nemel
juust retsipeerituna J.

Rahvusvahelise ja riigivõrguse vahelise lahundamine poliitilise õiguse läbi.

Muid pole tegelikult w. õigust kinni peetud, näit. ei luba
w. õigus oma kodaniku maalt välja seeta, kuid
meil 1919a. anti passid idakale vähemini -
- igavereks ajaks.

See puhtumuse: me pole oma kodaniku välja
vahetanud Venega. Vangide vahetamisel peab vang
luba paluma mis kodanikuks tahaks saada, ning
vangi vabastaja riik peab teda enne oma kodanikuks
vastu võtma. See on loodi kompromiss w. õiguse normi
ja riigivõime vahel...

Rehus peab taotama w. õigust, mis saab sarnaselt
õiguseks, kuid võna see lepingute või maksude läbi on
tunnustatud oma riigi sellekohaste võimude poolt.
Kad maksavad täielise riigivõime, kuid lex specialis;
mis mureb maksta riigivõime üldreegli.

Rahvusvahelise õiguse areenimine:

Martens jagab w. õiguse areenimise ka 3 perioodi:

- 1) muistest ajast kuni Vestfaali rahuni: a) vana- b) keskaj.
- 2) Vestfaali rahust Viini kongressini 1815.: a) enne b) pärast praetunust
volitust
- 3) Viini Kongressist meie päevini: a) enne, b) pärast Pariisi rahu 1856a.

Lawrence:

- 1) muistest ajast kuni Rooma Riigiriigini.
- 2) Rooma keisririigist kuni reformatiivini
- 3) Reformatsioonist kuni meie päevini.

Aristoteles ütles: õiguse inimesel kehtestada, barbaride vastu ei

ole midagi kohustuslikku. Kuid riigivõime kohta on aga hiljemini w. õiguse
mõned Rooma reeglid, näit. keisririigide kumbki riigivõime kohta on aga hiljemini w. õiguse
seesuguse võetus: jõe da v. riigivõime, mis teatud formaalsus täiendatud. Nii siis w. õig
kehtestatud elumas, kuid nende normide alates ja kehtestatud võimude väär. Sarnaselt
Roomas, mis ei ole Rooma al. väike hirmutav. Pärast tulus väärilisele, mis sarnaselt
kõrge Rooma oma me õiguse, kuid oli veel jms feral

kohtuotsustes ning riigi praktikas ära määratud.

2) küsimus on lahtiseks jäetud.

Meid huvitab küsimus riikide suhtes, kus on rv. õiguse normide maksvus siseriigis kindlustatud põhiseadusega.

Meie Phis §4 lausub siinkohal: -" Rv. õiguse üldtunnustatud määrused maksavad Lestis tema õigusliku korra lahutamata osadena." Lesti riik tunnustab seega rv. õiguse meie omaks õiguseks! ta pole võeras, vaid oma maa õigus. Lahendust vajavad siiski mitmed küsimused eraldi. (v.P.l. 14+)

Mis on aga rv. õiguse "üldtunnustatud määrused"? (vaata Saksa Asutava Kogu seletus, mis maksev ka meie kohta lhk.14++) See on universaalne rahvusvaheline õigus, kuid seks, et rv. õiguseks saama, vaiksime või selge aktsepteerimise kaudu. (Ka siit näeme, et rv. õiguse primaat on ikkagi teoreetiline konstruktsioon.)

Thomas Jefferson (U.S.A. põhiseaduse isa) ütles juba: "Rv. õigus on omamaa õiguse lahutamata osa."

Garner (ameeriklane) ütleb kokkuvõttes: "Rv. õigus ei tähenda maud, kui et tema norme peab selle territooriumi võimu poolt aktsepteerima ja nad üle võetama, kus ta maksma hakkab." Nii maksab ka Anglo-Saksi mail transformatsiooni teooria.

Säärased rv. õiguse normid ehk määrused maksavad täielise siseõigusena, pealegi kui lex specialis, mis murrab maksva siseõiguse üldreegli.

II jagu. Rahvusvahelise õiguse arenemine.

k ü s i m u s 3. (P.lhk.15-21.)

Esimene periood.

a) arenemine. Võimatu on rahvusvahelist õigust mõista, kui ei teata rv. elu ajalugu. Rahvusvahelise arenemise järele jaguneb kogu ajalugu 3-me perioodi:

I vana aeg (kuni Rooma riigi langemiseni 476 p.Kr.s.)
Üldtunnus: Olemasolevad riigid ei tunne teiste riikide vastu kohustusi, pole ka mingisuguseid õigusi. Riik püsib täiesti isoleerituna.

II Keskaj (medium aevum. Kuni 1648 a., s.o. Vestfaali kongressini peale 30-s.sõda.)

Üldtunnus: Kõik riigid tunnustavad kõrgemat võimu enda üle, mis võib neile õigusi ja kohustusi ette kirjutada.

III uus aeg (kuni meie ajani.)

Üldtunnus: Riigid tunnustavad vastastikku kohustusi ja õigustusi, refereerimata kõrgema autoriteedi peale. Tuleb aga mainida, et arenemise järkudesse jaotamisel puudub õpetlaste keskel ühtlus. Nii jaotab Liszt kogu arenemise 6-de järku, mille lõpptähisteks on: 1) Vestfaali rahu; 2) Viini kongress; 3) Krimmi sõda; 4) Berliini kongress 1878 a.; 5) ilmasõja algus; 6) meie aeg. Erilisi jaotusi teevad ka professorid Martens ja Lawrence. (P.lhk.16+)

Meie ülevaate aluseks on ajalooline üldjaotus, vähemate muudatustega.

b) esimene periood. Esimene periood on faktilise koosolemise ajajärk, (või kõrvalolemise ajajärk). Riik püsib täiesti isoleerituna. Kuid ka sel ajajärgul puutuvad riigid üksteisega kokku: näit. 14 s.e.Kr.s. vaarao Ramsesi ja Heta kuninga vahel sõlmitud rahu ja liiduleping, kus toonitatakse põhimõtet, et lepinguid peab ausasti täitma. Ka Kreeka linnriigid elasid eneste vahel isoleeritud elu, kuid leidub siiski ka hellase riikide läbikäimises juhtumusi, mis rahvusvahelistele läbikäimisenormidele aluse panevad. Hellas oli algul ühendet vaid usu ja mängudega, seejuures ei olnud ühel linnriigi kodanikel teiselt linnriiki asudes õigusi. Hiljem leiti aga see kord ebaotstarbekohane olevat ja kui linnriigid olid sunnitud liitu looma, siis tunnustati kõikide linnriikide kodanikud üheõiguslikkudeks. Nii oli siis rv. õiguse idee idu juba Hellase linnriikide vahel olemas.

Roomagi ei läinud palju kaugemale, kuigi arendas kõrge tsiviilõiguse. Võõraste tarvis loodi Roomas eriline õigus - jus gentium (jus civile oli maksev ainult Rooma kodanikkude suhtes). See uus õigus polnud aga muud, kui Rooma siseõigus. Kuid Roomas oli veel

1) ja 2) on mõlemad ka rüütelkonnade ühised
jus feziale, mille alus oli enam usuline, kui õiguslik. Jus fe-
ciallega oli seotud jus bellum, mis vaatles milline sõda on bellum
justum. Ta näeb 4-ja vormilist põhjust sõdimiseks, milledest täht-
samad: 1) lepingute murdmine ja 2) vägivald saadikute kallal.

Esimese perioodi tunnuseks on riikide faktiline koosselemine,
kuna puudus vastastikuste õiguste ja kohustuste tunnustamine.

2 c) teine periood. Selle perioodi iseärasuseks on riikide=
üldlaad vaheliste vastastikuste kohustuste ja õiguste äratundmine, kuid
nende olenovaks tegemine mõnest kõrgemast võimust. Sääraseks
kõrgemaks võimuks oli alguses ainult Rooma Paavst, kuid peale
Karl Suure kroonimist Rooma keisriks (800 a.), ka keiser. Käesole-
vas perioodis on ka üldse võimatu enne Karl Suurt kõnelda rahvus=
vahelise õiguse normest. Karl Suurega algab uus ajajärk, kus Ki-
rik ja riik teineteisele vastastikku toetust pakuvad. Varsti alus=
tasid aga Paavst ja keiser võitlust esimese koha pärast. Paavsti
võim oli oma haripunktil Bonifaatsius VIII ajal (1294-1303.), pä-
rast seda hakkas ta langema. Kuid ka Rooma keisri võim varises
samal ajal kokku. (feodalismi tagajärjel). Kuna Kirik oma seisuko-
ha hiljem enam-vähem tagasivõitis (näit.: Paavst Aleksander VI
oli 1493 a. Portugali ja Hispaania vahel vahekohtunikuks Atlandi
küsimuses.), siis vähenes keisri võim alatasa, muutudes lõpuks
Saksa rahva "Rooma keisriks". Ameerika ülesleidmine tõi esile
uued probleemid, mida ei saadud enam lahendada Paavsti ja keisri
autoriteediga. Nii näeme teise perioodi lõpul Euroopas ainult ise-
seisvaid rahvusriike, kindla kuninga-keskvõimuga, mis:

- 1) üksteist ühevärseks peavad.
- 2) kõrgemat autoriteeti eitavad, ise vastastikku õigusi ja
kohustusi tunnustavad ja läbikäimist soovivad, ning
- 3) hoolitsevad tekkinud tasakaalu alalhoidmise eest.

Suurt mõju rahvusvahelise õigustunde arenemisele avaldas ühelt
poolt Rooma õiguse retseptsioon (12-13 s. tekkisid Itaalias linn-
vabariigid, kes omavaheliste konfliktide lahendamiseks rakenda-
sid Rooma tsiviilõiguse norme.) 2) teiselt poolt aga ka Rooma Ki-
rikuõiguse väljakujunemine (Corpus Juris Canonici - 1580a.) Kirik
olles vahetalitajaks ja mõjuavaldatajaks riikide suhtes, rajandas
oma tegevuse just mainit kogule.

3) õigustunde arenemisele avaldas peale selle veel suurt mõju me-
rekaubanduse edu ja sellega ühonduses olev elav rahvusvaheline
liiklemine. Sel teel tärkas esmajoones rv. eraõigus, kuid teatud
reeglid omasid ka juba avalikõiguslase ilme, eriti meresõjasse
puutuvad. Juba vanast ajast pärit oleva Lex Rhodia lisaks ilmus
12 s. 1) **Role d'Oleron**, 13 s. 2) **Visby mereseadus** ja lõpuks 14 s. vec-
rul kataloonikeelne 3) **Consolato del Mare**. *Õigussuhete korraldus*

1. Teooria. 1. Dante (suri a. 1321) juba unistas üleilmlikust rahvaste=
koondisest, kuid alles selle perioodi lõpupoole ilmusid autorid,
kes riikide suhteid reguleerivaid norme väljendada ja süstematil-
seerida katsusid. Need olid:

2. **Victoria** (Hispaania vaimulik) kes avaldas 1557a. raamatu
"de Indis et de jure Belli", kus ta kõneleb rv. ühiskonnast, mil-
le suhteid reguleerivat mõistus.

3. **Jean Bodin** avaldas 1576 a. raamatu riigist, kus toonitab
riigi absoluutset ja lahutamata suveräänsust, mis sihitud feoda-
lismi vastu. *1598*

4. **Alberico Gentilis** ilmutab 1588 raamatu- "De jure Belli", *6. b. t. a.*
rajades oma õpetuse peaaesjalikult praksisele.

5. **Suarez** ilmutab 1612 raamatu "De legibus et Deo legislato-
re", kus peab Jumala käsku ja loomulikku mõistust suhete korral-
dajaiks.

Kõiki neid autoreid tuleb rv. õiguse isadeks lugeda, kuid tege-
likult antakse see nimi hollandlasele-

6. **Hugo Grotius**ele, kes juba 20- aastaselt kirjutas suure
traktaadi tol ajal - "De praediis", mille üks peatükk ilmus 1609
a. "De mare libero" nime all. (Sellele kirjutas Inglise jurist
Selden vastuse - "Mare Clausum".) Tagakiusatuna põgenes G. Rootsi,
kus astus diplomaatlikku teenistusse. 1625 a. ilmus siis tema
kolm raamatut: "De jure Belli ac Pacis libri tres", mis omavad
põhipanoya tähenduse. Siin seab G. rv. normide aluseks naturaals-
õiguse. Inimesed loovad riigi ja kuna inimeste vahel maksab na-
turaalõigus, siis peab see ka maksma riikide suhtes. Naturaal-

Kaitses Hollandi kaubavahetuse 6. õigust kauplemisses Inlriaga

lhx 6 j.

Kolmas periood.

Üldlaad.

Peale Vestfaali rahu asub Prantsuse troonile võger Louis XIV, Inglismaa tõi sisse Cromwelli all poliitiliselt ja majanduslikult. Ka Hispaania ja Austria olid suundtegurid rahvusvahelises elus.

17 ja 18 sajandid olid rikkad sõdade ja koalitsioonide puolest. Sõjad olid tingitud dünastilistest küsimustest või jälle ükskõikte riikide laienemise sihist, kuna rahvaste heaäkära ja tagasplaanide.

Tähtis on Hispaania Pärandussõda (1701-1713), mille lõpetas Utrechti rahu.

18 sajandil muutub Euroopa poliitiline tagajärjed:

- 1) Brandenburgi suurvürst röötab oma Preri kuninga nime
- 2) 1721 linnakaupungi rahuga astub Vene Euroopa suurrahvaste perre.
- 3) algab Prantsuse ja Preri vahel tapakaalustamine. 1748a Aacheni rahu lõpetab konfliktid, mille järel 1749a võidatud mees tagasi annab, armult hilisem peab Saksa-maale.

Riikide sõdadele loob lepingu liidud:

- 1) Vene-Austria liit Preri vastu 7me aast. sõjas (1756-1763a)
- 2) määratu lahendusega on Ameerika asumaaed Inglismaad eraldamine ning Ameerika riikide reservatsioonide kuulutamise (1776a).

Riikide tapakaalu põhinõu leval olemasolev arusaamusst Pü ja patatse Poolamaa Preri-Austria- ja Vene vahel (1772, 1793, ja 1795a.). Ka püüavad riikide riikmad teistele normidele suunda. Säärane oli relvastatud neutraalsus (1780a) Inglismaa vastus.

1783a tunnustatakse Versailles; lepinguga Briti asumaaed reservatsioon Ameerikas ühisriikide nime all.

õiguse vorme võib leida kahel teel, nimelt:

a) a priori, arutades, mis reegel võiks olla moraalselt õige, või b) vaadeldes riikide resp. inimeste ühtlast tegevust.

Peale naturaaloiguse peab Grotius veel rv. õiguse allikaiks - rahvaste kokkuleppeid, mida ta nimetab voluntaar - ehk vabatahtlikuks õiguseks (jus gentium). Siit näeme, et G. on dualist, tunnustades sealjuures naturaaloiguse primaati. Naturaaloiguse eelistamist tuleb kõigepealt seletada sooviga, - leida mõnda kõrgemat kriteeriumi ka rahvusvahelisele läbikäimisele.

3. Eesti. Eestil oli 13 s. algul, kui võõrad sisse tungisid, oma arenenud ja kindel riiklik kord. Puudus aga personaalne side. Eesti oli vaba. Meie maa otsis ühendust välismaaga puhtpoliitilistel tingimustel, diplomaatiliselt.

13 s. muutus meie rahvusvaheline seisukord seega, et peale kohalise rahva võtavad valitsemisest osa ka sissetungijad (v.P.lhk. 20+). Vähemalt kahe aastasaja kestel püüsid meie pinnal rida riike, mis sõdisid, langesid - kuni Plettenborg lõi ühendatud Liivonia, mis haaras oma alla Eesti ja Läti territooriumi. Alates 1561 aastast areneb aga jälle jagunemine: P. Eesti langeb Rootsi, L. Eesti Poolale ja Saaremaa Taanile. (Taani Magnus püüdis küll jälle ühendamist läbi viia, see aga nurjus.) 17s. suutis aga Rootsi kõiki Eesti osi ühendada, nii et Westfaali rahu ajal oli Eesti Rootsi provints, kus aga säilis suur osa endist traditsionaalset seadusandlust.

K ü s i m u s 4. (P.lhk. 21-29.)

a) **K o l m a s p e r i o o d.** Westfaali kongressile seati üles 3 printsiipi, nimelt: - kõik riigid olgu

- 1) üheõiguslikus (*égalité*). Tuleb alal hoida riikidevahelist
- 2) tasakaalu (*l'équilibre*). Peab looma riikidevaheliseks sidemeks
- 3) alaline esindus.

Need printsiibid jäävad kuni ilmasõjani rahvusvahelise läbikäimise aluseks. Lluviiniisel kannatasid need printsiibid loomulikult palju. Nii muutus riikide tasakaalustamise printsiibist mingi omavahel jagamise printsiip - "*système copartageant*". Sellele vaata mata oli see periood sadavõrd rikas rv. läbikäimise arendamise poolest, et nad positiivse rv. õiguse arenemise peale määratud mõju avaldasid. Poleks sellep. huvituseta kogu uuema ajaloo arenemist üksikasjaliselt vaadelda. (v. P. lhk. 21+)

Esimene **Prantsuse revolutsioon** on rv. õiguses sadavõrd tähtis, et teda on vaadeldud selle perioodi nurgakivina. Rida õigusinsti tute said sellest aluse:

- a) seati ülesse rahvaste õiguste erideklaratsioon
- b) taheti ära keelata sõjad. (sic!)
- c) hiljem lubas aga Prantsusmaa abi riikidele, mis oma valit sejate vastu üles astuvad.

Need mõtteid aitab levitada Pr. revolutsiooni idee teostaja - Napoleon. (1795-1821)

2. Uuem aeg. Peale Pr. revol. tuleb uus ajajärk, mille selgemaks väljenduseks on Viini kongress a.1815., mis seadis üles 3 uut ja tähtsat printsiipi:

- 1) Keinijõel on laevasõit vaba.
- 2) orjadega kauplemist tuleb takistada.
- 3) saadikute omavahelised klassid määratakse kindlaks.

Peale nende põhimõtete loodi Viini kongressil veel 2 liitu:

- a) "**Puha liit**" (Vene-Austria keisrite, Preisi kuninga ja ja teiste riikide vahel peale Inglismaa.
- b) "**Nelikliit**" (Preisi-Inglis-Vene-Austria vahel.)
- aa) "**vüekliit**-pentarchia (see moodustus "nelikliidust" + Prantsusmaa.) See liit reguleeris Aachenis veelkord saadikute omavahelisi suhteid, muutus hiljem aga mingiks vasturevolutsiooniliseks liiduks.

Selle vastu seadis Ameerika president **Monroe** üles oma doktriini (1823.), nimelt:

1829 - Saksa - Austria liit.
 1881 - Saksa - Austria - Prantsusmaa - Saksamaa liit.
 1893 - Vene - Prantsusmaa - Saksamaa liit.
 1904 - Prantsusmaa - Inglise liit.
 1907 - Prantsusmaa - Inglise - Vene liit - kolmnurkne liit.

1) Ameerika kuulugu Ameeriklastele.) Need põhimõtted on
 2) korra hoidmine Ameerikas on seal=) veel praegu U.S.A.vä-
 asuvate rahvaste eneste asi.) lispoliitika aluseks.
 Veel enne Krimmi sõda tekkis Mancini algatusel uus põhimõte, mis
 omab suure tähenduse rv. õiguses, nimelt: rahvus-idee (nazionalità).
 See teostati kõigepealt Itaalias ja siis mujal.
 Siis langeb ja raugab vana võim ning algab rahvusvahelise koor-
 dinatsiooni ajajärk. Rv. koostöö sai tõuke sihtliitude näol. Tee-
 rajav oli aga 1878 a. Berliini leping, mille järele Balkanil seati
 uus kord, kus Türgi võimu vastu üles astuti, ning loodi Serbia ja
 Rumeenia kuningriigid. (liitudest lähemalt P.lhk.23+) Nii näeme
 üksteisevastu seisvat enne ilmasõda kaht kaolitsiooni, mis mõlemad
 ilmasõja kestel purunesid.

3 Eesti. 1561 a. kaotas Eesti oma "iseseisvuse" jäädes võõra riigi osaks.
 17s. ühendati ta Rootsiga ja püsis nii kuni Põhja sõjani. Põhja sõ-
 jal alustas mitterahul olev aadel ja linnade esindajad pakteerima
 Peeter I-ga, sõlmides 1710a. omavahel lepingu "Accord Punkten", mil-
 lega seisused ja linnade esindajad nõus olid Vene kodakondsusesse
 astuma, kuna neile vanad õigused alles jätta lubati.

Buuge arvab, et need "Ac. punktid" olevat rahvusvahelised lepingud,
 millest tekkis tuntud teooria, et "Balti on Venega personaalunionis."
 Tegelikult neid "punkte" ei saa võtta rv. lepingutena, kuna meie sei-
 sused ei moodustanud suveräänset riiki. Need "punktid" tugisid -
 "heatahtlikule äravõitmise õigusele. (Seda vaadet pooldab Vene ju-
 rist Nolde.)

1917, 28 nov. astus Eesti uuesti rahvusvahelisele tegevusväljale.
 (Maanõukogu tunnistas ennast rippumatuks võimuks.) 1918, 24 veebr.
 kuulutati E. V. välja. Samal ajal tunnustasid Inglismaa ja Prantsus-
 maa Eestit iseseisvaks. Tuli Saksa okupatsioon, mis oli puhtal kujul
 occupatia pacifica (võeraste vägede maal viibimine ilma jur. aluse-
 ta.), mitte occupatia bellica. 1918, 22 nov. algas vabadussõda, mis
 kestis kuni Tartu rahuni 1920, 2 veebr. Ühes sõjaga kestis diplomaa-
 tiline võitlus Eesti riigi kindlustamiseks. 1921, 26 jaan. tunnustak-
 se Eestit suurriikide poolt. 1921, 22 sept. võetakse Eesti Rahvaste-
 liitu. 1922, 28 juulil saabus tunnustus U.S.A. poolt. Sellele järgnes
 harilik läbikäimine teiste riikidega. Lepingud Lätiga (1921 ja 1923),
 Varssavi luhtunud leping 1922 a. jne.

4 Rahvusvaheline õigus. õiglusetus jõudis haripunktile 30 a. sõjas, pi-
 di reaktsioon leitama, mis piiri oleks pannud üksikute võimukandjate
 omavolile. lõpuks 1648 a. allakirjutatud rahulepinguga tunnustati
 riigid üheõiguslikkudeks ning nende alaline läbikäimine eluliseks.
 Sest, ajast peale läks rv. õiguse arenemine väga kiirelt:

1) Richard Zouch avaldas 1650 oma põhipaneva töö: "Juris et ju-
 dicii feccialis sive juris inter gentes". Siin
 väidab ta, et riikide läbikäimise reeglid tu-
 leb otsida tavaõigusest. Sellega on Zouch saa-
 nud praegu maksva positiivse ehk ajaloolise
 kooli alustajaks rv. õiguses. Zouchi töö on aga tähelepandav veel
 selle poolest, et ta analoogiat ei otsi mitte Rooma jus gentiumist
 (R. siseõigus välismaalaste jaoks), vaid tõsise rv. õiguse embrüo
 juurest - Rooma sõjaõigusest ehk jus feccialest. Ka tarvitab ta rv.
 õiguse kohta sisuliselt õiget termini - jus inter gentes.

2) Samuel Puffendorf avaldas 1672 a. oma töö - "De jure naturāle
 et gentium" P, arvates on rv. õigusel ainult 1 allikas ja see on
 natuurõigus. (lepinguid ega tava ta ei tunnista.)

Edaspidine rv. õiguse arenemine läks ka kolmes joones - koolis:
 I kool. Naturalistline (Puffendorfi jälgedes). Kuna rv. õigus kõige
 tänurikkam pind natuurõigusliku idee rakendamiseks oli, siis
 oli sellel koolil alul palju poolehoidjaid (Thomasius, Bar-
 beyrac jne.) Hilisemal ajal toetasid teda aga ainult Lorimer
 ja Kohler. Teatud tähtsus on sel koolil ka praegu.

II kool. Grotiaanlaste kool katsus käia võimalikult täpsalt H.G. jäl-
 gedes, tunnustades natuurõiguse kõrval leppeõigust. Grotiaan-
 lastest on tähtsamad Wolff, kelle põhimõtteid ilusamal kujul
 edasi andis helveetslane - Vattel omas töös "Le droit des
 gens" (a. 1758.), mille alatiitliks ta pani - "du le droit
 naturel appliqué." Nii oli rv. õ. Vatteli silmis ainult ra-
 kendatud natuurõigus. Sellep. on ka mõistetav tema õiguse-
 jaotus, mis tunneb 4-ja laadi rv. õiguse norme:

Burlamaqui
 Authur f...

1/ Sa
 2/ 8
 3/ Ka
 4/ a

1833

1827-1830 Saab Kreka reresvaks

1833 a - saab Belgia reresvaks ja 1839 a. tunnustati Belgia neutraalsust

1879 tehti liit Saksa ja Austria vahel, 7 taaska liitub 1891 a.

1893 -- Vene-Prantsuse kakskülit

1904. -- Prantsuse-Inglise liit, mis täiendati 1907 a. Inglise

Vene liiduga, millest tekkis kolme Entente.

Almasida lõppes:

Saksaga - Versailles'i lepingu järel 1919 a.

Austriaga - St. Germaine -- -- --

Ungariga - Trianoni -- -- -- 1920 a

Bulgaariaga - Neuilly -- -- --

Türgiga - Sevres'i -- -- -- ja Lausanni l. 1923 a.

Rahvusvaheline õigus.

Positiivne õigus:

Positiivistid: Bynkershoek (Beinckershoek) hollandlane, kelle töö "Quaestiones juris publici", kus ta räägib õiguse alusest ja mõistusest, kuid murene leiab alati õige joone, mille järel oma tegevust juhib, ning et viik võrreldes inimestest koos seisab, kus ei ole võrreldes võrreldamist ja murend kui kellen tiir mõistus, mis avaldub tases. Sellep. ka w. õiguse aluseks on tase. S. o. positiivõigus.

Samal ajal ilmuvad ka võrreldes lepingute kogud Leibnitzi ja Dumonti omad. Siis Moser, kus ol tema tööd olid raskesti pühend, ulup. ei pääsund mõjuks.

19 sajandi tähtsamad w. õiguse autorid:

1) Saksameal: 1) Heffter, 2) Strupp, 3) Matschek, 4) Triepel 5) Bluntschli
6) Holtzendorf, 7) Liszt, 8) Ullmann, 9) Bergbohm, 10) Bulmerincq
9) Jacotend. (vattu professorid ja arst õpetand Saksameal.).

2) Inglismaal:

1) Stowell, 2) Phillimore, 3) Hall, 4) Lawrence, 5) Hestlake
6) Walker, 7) Oppenheim, 8)

3) Hollandis:

1) Mc. Donnell, 2) Higgins

4) Ameerikas:

1) Kent, 2) Marshall, 3) Wheaton, 4) Moore, 5) Scott.
6) Fenwick, 7) Wilson

lkr. 81

5) Prantsusmaal:

- 1) Despagne, 2) Renault, 3) La Pradelle, 4) Fanchelli
5) Funn-Bretano.

6) Itaalias:

- 1) Fiore, 2) Diena, 3) Anzicotti.

7) Venemaal:

- 1) Stojanov, 2) Katschenovski, 3) Ulyanovski.
4) Hrabar, 5) Fr. Martens (päril Pärnust), kelle põhjapanev töö, ilmus 1883 a., Praagu agraar ühiskondliku rahvaste vahelise õiguse, millele järgiti vene keelest saksa ja prantsuse keelde.

8) Belgias:

- 1) Laurent, 2) Nys.

9) Lõuna-Ameerikas:

- 1) Calvo, 2) Pradier-Fodere, 3) Alvarez.
4) Bustamente.

Rv. õiguse süstemaatika.

Bulmering peab vajalikuks rüü Rv. õigusse võtta Rv. õiguse poliitikat, et järele anda, mis annab Rv. õiguse pease areenema. Kuid Rv. õiguse lahutamatu osana teha võtta ei saa, algusest saadik selle asme käsitlamine on äärmiselt keeruline ja kasulik on elimas juha.

- 1) Rv. administratiivõigus
2) -- mereõigus.
3) -- Finantsõigus
4) -- transportõigus
5) -- versloõigus } üldiselt meeleõigus.

- 6) -- patendiõigus
7) -- tüüliõigus
8) -- kriminaalõigus
9) -- protsessiõigus
10) -- jamaõigus
11) -- tööõigus.

Sis. reed:

- 1) Rv. kollektiivõigus
2) -- vajalike loetelude mure õigus
3) -- õhuõigus
4) -- immigratsioonõigus
5) -- emigratsioonõigus

- a) Jus necessare (sunniõigus)-naturõigus puhtal kujul.
- b) Jus voluntarium (vabatahtlik õigus)-normi maksvust määrab kokkulepe.
- c) Jus conventionale (lepinguõigus.)
- d) tavaõigus

Normide kokkupõrkel on eesõigus naturõigusel. Vatteli õpetus avaldas suurt mõju rv. õiguse arenemisele.

Alles III kool. Positiivne kool (Zouchi järgedes). Alles Geord Friedrich Martens suutis anda uuele positiivsele rahvusvahelisele õigusele väärikust üldtunnustatud seisukohta, luues painduva süsteemi ja kogudes positiivseid õigusnorme. Samal ajal alustas ta ka lepingute ja teiste rv. õ. dokumentide kogu avaldamist, mis praeguse ajani edasi kestab.

19 sajand tähendab aga juba säärast suurt teaduse arenemist, et igal maal oma voolude esindajad tärkavad, mispärast on võimalik ainult mainida maade järele väljapaistvamaid rahvusvahelise õiguse autori-teete. (v.P. lhk. 26.)

4. b) Süsteem a) õiguse normide hulk on erinev kind ... Rv. õiguse norme võib kahte rühma koondada:

1. Üldsisel. 1) riikide liiklemist reguleerivad normid. Need käsitavad riiki kui tervikut. Nad on osa rv. formaalse õiguse normidest, moodustades pea kogu rv. avalik õiguse.

2) riikide valitsemist sisuliselt, selle sotsiaalset külge puudutavad normid. See liik norme lahenda-vad valitsemise sotsiaalküsimusi, mis puu-dutavad peaaesjalikult üksiku inimese hea-käekäiku. Mida ligemale meie ajale, seda enam norme on sel alal. (üleilmlik majandus-õigus; rv. tervishoiu- ja kõlblusõigus; vaim-lise läbikäimise õigus; õhuõigus; immigra-tioon ja emigratsioon; rv. tööliskaitse jne.)

6) Finants õigus 7) palatõigus 8) Vastõigus 9) trans-port õigus 10) Sanitaarõigus 11) Lööõigus On püüd luua võimalikult kõikidel aladel üleilma maks-vat ühtlast materjaalset õigust. Nii on juba väljakuju-nenud rahvusvaheline admin. õigus 2) tsiv. õigus 3) protsessi-õigus 4) kriminaalõigus 5) mereõigus jne.

Harilikult jaotatakse rv. õiguse normid kahte ossa:

- 1) avalik rv. õigus -korraldab suhteid riikide, kui ülemvõimu kandjate vahel.
- 2) era rv. õigus- puudutab üksikute inimeste jur. õiguste kaitset, eriti mitme riigi seadusandluse kokku-põrke korral. Saksa jurisprudents on era rv. õiguse suhtes eitaval seisukohal. Anglo-Saksi ja Romaani jurisprudents tunnistas aga era rv. õiguse ka rv. õiguseks. Viimane seisukoht näib õigen olevat. Seega tuleb rv. era õigust lugeda rv. õiguse osaks ja nimelt valitsemise alal.

2. Süsteem. 18 s. jaotatakse juba rv. õigus kaheks osaks: a) rahuõigus ja b) sõjaõigus.

Uuem jaotus annab aga kaheksjaotusele hoobi. Juba Bulmerinq jaotas kogu rv. õiguse 3-me suurde liiki:

a) materjaalne õigus; b) protsessiõigus ja c) poliitika.

Tõepoolest pole mõtet sõja küsimust süsteemist eraldada, sest sõ-da iseenesest on ainult üks rahvusvaheliste tülide lahendamisviis, samuti nagu rv. kohuski.

Üldmainitud arvesse võttes, oleks kõige vastuvõetavam järgmine süsteem: I raamat. (sissejuhatus) Üldõpetused.

II raamat. rv. liiklemise ehk kommunikatsiooni õpetus. (normid, mis puudutavad rv. õiguse subjekte, terri-tooriumi, rahvast, organeid ja tülide lahendamise toid.)

III raamat. rv. valitsemine ehk sotsiaalne õigus, s.o. normid, millega rv. inimsöö läbikäimisele antakse sisu. (rv. majandusõigus; sotsiaalse heakäekäigu re-guleerimine; rv. eraõiguslik korraldus kriminaal-ja tsiv.õiguse alal.)

3) Kodifikatsioon. Rv. õiguse reeglite kodifitseerimist pole seni olnud ja nimelt kahel põhjusel: 1) rv. reeglite arv ei

olnud kuni läinud sajandini kuigi suur; 2) kodifikatsioon on va- ja riikide kokkulepe, mida aga on raske saavutada.

On aga olemas eraviisilisi kodifikatsioonide katseid. Nii Bluntschli (1867 a.), Piore, Rv. õiguse instituut, Londoni Rv. õiguse selts, Ameerika Rv. õiguse selts jne. on sellega tegemist teinud.

Üksikute osade kodifikatsioon on aga rohkem arenenud. Nii on ju- ba kodifitseeritud sõjaõigus Haagi konverentsidel 1899 ja 1907.

Ka Rahvaste Liidu poolt on loodud komisjon, mis peab rv. õiguse koodeksi kokkuseadma.

Rv. õiguse koodeksi järele on tungiv vajadus!

Rahvusvahelise liiklemise II raamat.

I osa: Riik rahvusvahelise õiguse

k ü s i m u s 5. (P.lhk.30-37.)

1. jagu: Riik rahvusvahelise õiguse subjektina

a) suveräniteet. Rahvusvahelise õiguse ainukeseks subjektiks on riik. Rv. õiguse mõttes on riik iseseisev poliitiline organism, võimas suhteid pidama teiste sarnastega.

Mõiste Riigil on 3 algelementi: võim, maa-ala ja rahvas. Riigi võimu pea iseloomuseks on tema suveräänsus. Territoorium tähendab seda maa-ala, millel maksab see võim. Rahvas on elenikke kogu, mis asub teatud maa-alal, alludes samale valitsusele. Riigi võim maa-ala üle on ainult imperium, mitte dominium.

Sellest näeme, et riik on ainult siis olemas, kui teatud ter- ritooriumil rahva üle tegutsemas kõrgem võim.

Nagu juba öeldud, on riigi võimu eriliseks omanduseks tema su- veräniteet, s.o. tema täielik iseseisvus ja rippumatus. Suveränitee- di mõiste võrsus ühes riigi keskvalitsuse autoriteedi kasvamisega. Esimesena formuleeris teda Jean Bodin, kes kõneles riigist kui kõrge võimuga (cum summa potestate) õiguslikku valitsemist (recta gubernatio) hulga perekondade üle. (v.P.lhk.31+)

Suveräniteet on nii välis- kui sisemaal kellestki olenemata va- litsemisvõim, ütles Liszt.

Nii on siis suveräniteet riigivalitsemise võimu omandus, mis puudutab riigi teo- ja deliktivõimet.

Maksava õpetuse järele on suveräniteet kas:

I sisemine suveräniteet (iseseisvus, autonoomie) on võime for- muulida ühiskonnas oma elamistingimused, luua va- litsus oma põhimõtete järele ja määrata oma sea- duseandlust ilma ühegi vahele segamata. See suve- räniteet annab riigile tema jur. isiku, ta käsi- tab vahetult valitseja ja temale alluvate koda- nikkude vahel. Ta on välissuveräniteedi baas.

II välissuveräniteet (riippumatus; indépendance) on ühiskonna võim, toimida väljaspool oma piire täielise vaba- dusega, kõike võerast sundi kõrvaldades. Ta käsit- leb ühe riigi vahetunde teise riigi valitsusega.

Vastavalt määrab ka meie põhis.: "Lesti on iseseisev, rippumatu vabariik... (§1), kus sõna "iseseisev" tähendab sise- ja "riipu- matu" - välissuveräniteeti.

Suveräniteet on ainus, alaline ja seadustega piiramatu, välja arvatud U.S.A.'s, kus riigi suveräänsus liitriigi suveräänsusega piiratud ja ümberpöörduv.

Põhiõigused. Suveräniteedist järgnevad ka n.n. riikide põhiõigused ja nimelt:

1) õigus iseseisvuse ja lugupidamise peale.

2) õigus mitte lubada interventsiooni jne. vahetunde

Samuti järgnevad suveräniteedist veel üksikud õigused riikide teovõimes ja nimelt:

1) jus legationum - rv. liiklemise õigus. See võib olla

a) passiivne - s.o. saadikuid vastu võtta.

b) aktiivne - s.o. saadikuid läkitada.

2) jus foederum et tractatum - s.o. lepingute ja liitude sõl- minise õigus.

3) jus belli ac pacis - s.o. rv. õigus sõja ja rahu peale. õigus oma huvide kaitseks rahvus- teel võtta sõja

4) deliktiõigus - s.o. võime rv. õigusrikkumist välja kutsuda.

5) õigus oma suveräniteeti piirata - näit. loobuda osa suve- räniteedist vastu võttes protektoraati jne. õigus oma huvide kaitseks rahvus- teel võtta sõja

6) õigus rantsioniks jääda lo. kolmandate riikide teel korraldada õigus oma huvide kaitseks rahvus- teel võtta sõja

Kuid mõiste riigist ei ole leidnud üldist definitsiooni ei riigioiguses ega ka mitte rahvusvahelises õiguses. Siis formuleerivad riiki:

- 1) Liszt: riik - teatud maa-alal kindlalt asuvate ühe alalise ülemvõimu läbi seotud inimühiskond (riik on enesevalitseja territoriaalkogu).
- 2) Lawrence: riik on poliitiline ühiskond, mille liikmed on seotud ühtlase alluvuse sidemega mõnile keskvõimule, mille käskused nemad harkult täidavad.
- 3) Fauchille: Tema on kõrge õiguse definitsioon (puhtformaalne) - riik on poliitiline organism, võimas suhtel võimade histsarnastega.

Kodakondsus ehk alluvus (nationalité on süžett) - rahvas kitsamas mõttes = need, kes seotud riigiga personaalse ülemvõimuga kaudu, mis neid jälgib igal pool, ka tungides võrrale maa-alale.

Rahvus kitsamas mõttes - inimeste kogum, mis seotud sama keele, ühise võruruse ja ühise moraalse ühise sagivasti füüsiliste omaduste sidemetega, ilma samala ülevõimule alluvuse vajaduseta

Superänteedi mõiste on w. elus paljumeesamatusi tekitanud, ja tema alla on katsutud varjata, ja w. õiglusest ja omavahel. Reaktsioonina sellele on mitmed õpetlased asunud rüüsi eistavale rahvahal superänteedi mõiste kitsatult. w. ü.

- 1) Katscher ja Strupp - annavad superänteedi mõistele täiesti rõhulise tähenduse ühis õppesamatusi.
- 2) Kelsen - superänteedi mõiste lõdvenemine tuleb tema asumele objektus. Me tunnustame üht. elemendat w. õigust, tõrre, ilma õigust. Kuid süüsi on nel superänteedi mõiste w. elus, mis vastab teha vut.

Terrid kolonizatozti poolt loodud riigil on elanud lühimajanduslik
võrk. Maa on arhitektuuris elanud emamaaga alluvuse vabakor-
ras, nagu Põhja-Ameerika Inglise all. Säärased kolonizatsioonid maa-
eriala alluvad ema-maale kuni elamiskorraldareni, ja majan-
duslik joud suurenenud ning kuni emamaaga kooskõppimis-
tekiad selle lühimajanduse loomise vabadust, kuni ema-
maa anda mudal. Põhja-Ameerika Inglise all.

maa anta nuntat. hii 1776a kuuluteti P. Ameerika Deservaks tüh- puhul
maksustamise suhtis ilma koloniaalide enesti nõusolekuta
millele sõda tekkis koloonia ja emamaa, Inglismaa
vahel.

19 sajandil, tegus P. ameeroni vahedussida Lõuna- ja
Kesk-ameerikas, Hispaania, ja Prantsusmaa vastu, mis lõppes
Ka. seal guturidele vahel saamisega. Teat. Kõrre.

Ka. Seal lütkesid, valuli gaarudega. ~~Ka. Sina, mine, pole, mitte, püüa, ei, võid~~ fakt. kussu
 Nii tekitab sellist momentist, kui temas on lütk, mis
 kokku sulandub tema 3 element: - kõrgem rippumatu
 võim kaetud maa alal, kaetud rehva kohta.

Nys - silmepõlgust, mil rindadele, on tal oigan labantjere
lühkida.

liefert: nicht an eigene Stammstämme.
(hat den Anspruch auf die Anerkennung)

Chm 105

(võitl.) Tegelikult suurima tähenduse omab aga suveräniteedist järgnev:-
riikide üheõiguslus (égalité.) - s.o. üheks rv. õiguse alprintsiibiks. See printsiip ei ole aga tegelikult mitte oma tähenduse kohaselt läbiviidud. On kujunenud nimelt grupp suurriike (Briti, Prantsusmaa, Itaalia, Saksa, Jaapan, U.S.A. ja enne sõda ka Vene ning Austria-Ungari) kel õigus on maailma poliitilistes keskküsimustes ka seal kaasa rääkida, kus nad otseselt puudutatud ei ole (sunnitades n.n.- "**Concert des grandes puissances.**") Praegu on suurriikidel Rahvaste Liidu nõukogus alaline esindus. Sellest järeldavad inglased, et riikide üheõiguslus ei ole enam maksev reegel, vaid tuleb õiguslikult vahet teha suurriikide ja lihtsalt iseseisvate riikide vahel. Tegelikult neil põhjusil mingisugust tähendust ei ole, vaid nad on ainult tuletised suveräniteedi mõistest.

2) Riigi tekkimine ja uustamine.
b) **riigi tekkimine.** Riigi iseseisvus on ainult fakt; rv. õigus fikseerib ja tunnustab seda, mis tõeliselt olemas on. Riigi tekkimine on ekstrajuriidiline nähtus, mitte juriidiline.

Riigi tekkimisviisid on kahesugused:

1) Esialgne viis on tühja maa koloniseerimine. See pole praegu enam mõeldav, alaloo on aga olnud neid juhtumisi. (Libeeria; U.S.A. jne. v. P. l. 334) Pole tarvis, et koloniseeritav maa inimestest tühi oleks. Küllalt sellest, et ta vaba oleks juriidiliselt.

2) Teine viis koloniseerimise kaudu riigi tekkimiseks on, kus vahemeheks on suur kaubanduslik kompanii. Näited:

mitte riik lühike aeg kaubanduslik kompanii olnud ette võtta teatud maal Hngi nimega ette võtta teatud kodumaa riik ja rahumassidega.

a) Ida-India kompanii, mis Indias võimu oma kätte sai. Peale India suurt mässu võeti aga kompaniilt võim ja anti inglise ametnike kätte, nii et Indias kaubasektide tegevus iseseisva riigi arendamisele ei viinud.

Leopold I surmaga muutus Kongo seadus (1908 a.), kuna Leopold pärandas Kongo riigi Belgiale riigivõimu ja territoriaalvõimad.

b) Aafrika Kongo basseini koloniseerimine. Erasektsi läbi, viis aga riigi tekkimiseni. Kuna Belgia oma neutraliseeritud oleku tõttu otseselt Kongot alistas ei võinud, siis Leopold I leidis selleks teise väljapääsutee, ta moodustas rahvusvahelise sektsi. Sekts tunnistas Kongo riigiks ning valis Leopoldi ka Kongo kuningaks. 1885 a. tunnistati Kongo ka neutraliseerituks mis Belgiale võimalikuks tegi Kongot kuulutada oma asumaks.

II **pärastine ehk sekundaarne viis on olevast riigist lahtilöömine ehk teisest riigist äralangemine.** See võib sündida järgmiselt:

1) **Eraldumine.** See võib sündida 2-hel teel:

a) rahulikul teel - see tuleb harva ette ja pole sellep. võimalik tuua ühtegi puhast näidet. (Norra eraldumine Rootsist 1905 a.)

b) vägivallega, revolutsiooni või sõja teel. See on võitluse läbi iseseisvaks saamine, mis ei sunni aga raskusteta - tuleb läbi teha mitu staadiumi:

- aa) luua organisatsioon (põrandaalune)
- bb) alata mässu.
- cc) mäss areneb hiljem kodusõjaks.

Rahvusvaheliselt tekib riik alles siis kui mäss on kujunenud kodusõjaks, olgugi, et riigi mõttes on veel vaja permamentsust - püsivust.

Üks riigiosa, olles emariigi vastu sõjajalal, võib teiste riikide poolt saada tunnustatud:

aa) rv. õiguse mõttes sõjapidajaks.

11. (la parte belligerante)

bb) tekkinasolevaks riigiks, millel peale sõja õiguste tuleb ka majand õigusi tunnustada.

dd) de jure iseseisvaks riigiks.

2) Riigi lagunemine (dismembratio) Nii tekkis peale ilmasõda Austria-Ungari lagunemisel rida uusi riike. (Austria, Tš.-Slovakkia, Ungari.)

Tartu rahukongressi ajal avaldati meie poolt aramus, et ka Venega on sündinud dismembratio, kuna vabanesid ja muutusid iseseisvateks riikideks end. Vene keiserrigi osad (seega oleks kõik Venest tekkinud uued riigid, kaasa arvatud R.S.F.S.R., "pojad" kes "isa" varandust jagavad üheõiguslikult). Venelased vaidlesid meile vastu öeldes, et uued riigid eraldusid Vene emamaast 5 nov. 1917 a. dekreedil alusel, kuna riigi (siin Vene) põhiseaduse muutmise ei hävine riik ise.

c) Riigi tunnustamine (recognition) Maksab nõue, et iseseisev riik peab teiste riikide poolt rahvaste perre vastu võetud saama, et nautida rahvusvahelise õiguse norme. Sääraseks vastuvõtuks on uue riigi rahvusvaheline tunnustamine - recognition. Rahvastepere liikmeks tunnustamine ei loo riiki, see tekib ise oma 3-me elemendi kokkusulamisest. (Pauchille: tunnustamine on deklaratiivne, mitte, mitte konstrueeriv element). Tunnustamine on vaid konstateerimine, et õigus on olemas.

Tunnustamise viisid võivad olla:

- a) sollenell ehk väliendatud - kui riigi tunnustamiseks eriline deklaratsioon antakse.
- b) facite ehk vaikne - astutakse lihtsalt läbikäimisesse ilma vormilise tunnustusega. (saadetakse saadik jne.)

Tunnustamise liigid:

1) Sõdivaks pooleks tunnustamine annab selle tähenduse, et teise poole sõdureid ei lasta mässajatena maha, vaid võetakse kinni sõjavahidena, kes sõja lõpul vabastakse.

Nii tunnustati sõdivaks pooleks Ameerika Lõuna-riigid, kui nad end kodusõjas iseseisvaks kuulutasid. Ilmasõja ajal tunnustati Poola- ja vabaldussõja ajal Eesti sõdivaks pooleks.

2) Rahvaks (nationiks) tunnustamine leidis esmakordselt aset ilmasõjas. Tš.-Slovakkia oli Austria provints, kuid liitlased arvasid heaks toetada tšehhide Austriast lahkumise liikumist. 1918a. suvel anti neile liitlaste poolt juriidiline staatus kui rahvale - nationile.

3) De facto tunnustamine tähendab uue iseseisva ühiskonna tunnustamist suveräänsena riigiks, kuid teatud reservatsioonidega ning isegi ajutiselt.

Esimest korda võeti see tarvitusele Balti riikide juures ilmasõja kestel, kus nad ajutiselt ja tingimusi iseseisvaks tunnustati, kuni rahukonverentsini, mil nende lõpulik saatuse pidi lahendatama.

4) De jure või lõplik tunnustamine tähendab, et uus riik võetakse rahvasteperre vastu kõigi õiguste ja kohustustega, mis omased teistele rippumatutele riikidele.

Tekib küsimus: kas Rahvasteliitu võetud poliitilised ühikud saavad selle läbi de jure tunnustet iseseisvaks riigiks? Rahvasteliit otsustasküsimuse jaatavalt, leides, et: a) varem tunnustust pole vaja ja b) Rahvasteliidu liikmeks võivad olla suveräänsed riigid, välja arvatud need mittesuveräänsed riigid, mis on Rahvasteliidu ürgliikmed. Tegelikult leiavad aga uued riigid Rahvasteliitu vastuvõtmist, kui suurriigid on neid de jure tunnistanud. (nii ka Eesti-1921, 22 sept.)

3) a) riikide tekkimine peale sõda. Enne sõda (ilmasõda) näis maailma kaart olevat lõplik. Kogu Euroopa oli jagatud suurteks poliitilisteks ühikuteks. Kuid samal ajal arenesid ka nationaalsed mõtted, mis Maucini poolt käima pandi ja kui peale sõda üldine kokkuvarisemine järgnes, siis oli saabunud aeg uute rahvusriikide tekkimiseks.

Ilmasõja järelalusena tekkis Euroopas üheksa uut riiki: Eesti, Soome, Läti, Leedu, Poola, Tš.-Slovakkia, Ungari, (Austria) ja Lõuna-Slaavi ning Dänzig.

Austria-Ungari pärijad riigid. A.-U. oli enne sõda rahvaste riik, nationaalse riigi mõiste vastand. (sisaldes: germaanlasi, slaavilasi, soome-ugrilasi, rooma-lasi.) Kuna aga nationaalse riigi mõiste arenes, siis ei olnud A.-U. kõvenemisest juttugi.

1867 a. sõlmiti A.-U. vahel uniooni leping 10 a. peale, mida automaatselt pikendati, viimane kord 1907 a. A.-U. tunnustati kahe ühesarnase riigi liiduks: üks nendest oli A. keiserrüik ja teine - U. kuningriik. 1887 a. andis A.-U. oma alluvatele rahvastele emakeele tarvitamise õiguse, muutes seega oma nationaalset poliitikat.

1) Tšehhid (endised Boheemia kuningriigi elanikud) püüdsid oma rahvuse jaluleseadmiseks pead tõsta. Nad nõudsid kolmik-uniooni, tahtes jõuda samale õiguslikule sarnasusele, nagu oli seda Ungari võrreldes Austriaga. Ilmasõja ajal ässitati (Dr. Massaryki eestvõttel) tšehhe üles Venelaste poole üle minema (Venel oli lipukirjaks - "kõiki slaavilasi vabastada!") mis ka sündis. Ka andis hoogu Pittsburgis (Ameerikas) sõlmitud leping tšehhide ja slovakkide vahel - heita kõrvale erirahvuslikud püüded ja luua ühine riik.

Tš.-Slovakkia recognitsiooni protsedur oli lihtne: ta loodi peaaegu lihtlaste poolt ja liitlaste vahel. Ta tunnustati juba sõja ajal natsiooniks ja võttis rahukonverentsidest "liitlasena" osa. Ta piirid fikseeriti Versailles, kuid kahtlane, kas nad rahvuslikult õiglased on (12 milj. elanikust on 3 milj. sakslasi, ungarlasi ja venelasi).

2) Ungari oli juba 1867 tunnustatud riik ning sai seetõttu Austria keiserrüiki langemisega automaatselt iseseisvaks, kaotades Trianoni rahulepingu järel, mille ta iseseisvalt liitlastega sõlmis, suurema osa oma maaalast ja rahvaarvust naaberriikide - Rumeenia, Tš.-Slovakkia ja L.-Slaavia kasuks, ühes arvatud üle miljoni ungarlase. (regent Admiral Horthy)

3) Austria koosneb veel mõnest endisest Austria provintsist, keskkoht Viin. Ta on peaaegu puhtaks riik, olles nüüd sõlminud Saksaga ka tolliuniooni (Versaille lepingu vasta!)

Osa Austria pinnast läks Poola, Rumeenia ja L.-Slaavia riikide koosseisu.

Neid kolme riiki kutsutakse sagedasti pärijateks riikideks (succession states).

Vene Keiserrüigist tekkinud riigid. Lugu on teine Vene pinnal, kuigi ka Vene keiserrüik oli rahvaste riik.

Algas ilmasõda, mis Venele kalliks läks, kuna ta põlnud rahule davalt ette valmistatud. Tuli ilmsiks ka rida muid väärnõhtusi. Juba 1916 aastal levis üldine rahulolematuse, eriti sellepärast, et 1905 a. saavutatud poliitilised vabadused olid kadunud. Rahule olemata haritlaskond ja kasvava tööliskonna viletsus olid põhjused, mis suutasid suure Vene revolutsiooni 27 veebr. 1917. Revolutsioonile järgnes anarhia, millele ei suutnud piiri panna ka Vene ajutine valitsus Lvovi ja Kerenskiga eesotsas. See demokraatlikul printsibiil töötav valitsus sai aga 25 okt. 1917 a. kukutatud n.n. "enamlise voolu" poolt, kes välja kuulutas "Vene Sotsialistliku föderatiivse Nõukogude Vabariigi" Algas uus ajajärk Ida-Euroopas.

- 1) Soome kuulutab ennast 1917, 6dets. iseseisvaks vabariigiks, kuna ta oma vana riikliku staatuse juba Vene revoluts.algul (märtsis 1917) Vene ajutise valitsuse manifesti kaudu tagasi sai.

Nõukogude valitsus tunnustab kohe Soomet, teatab aga jään (1918) järgnevas kodusõjas aktiivselt Soome kommuniste, keda aga (16 mail) Saksa abiga suudetakse tagasi lüüa. Rahu Vene ja Soome vahel saavutatakse aga alles Tartu rahulepinguga 1920, 14 okt.

- 2) Leedu kuulutab ennast 1918, 18 veebr. iseseisvaks vabariigiks. Saksa okupatsiooni tõttu on alul seisukord võrdlemisi kiibe, sest saadakse aga üle ja 1920, 12 juulil sõlmis Leedu N. Venega rahu.

22.7.1917 nimetatud
Läti oma valitsus.
3) Läti Rahvuskogu (v.P.lhk.40+) otsustas 1918, 18 nov. ametlikult kuulutada Läti iseseisvaks Vabariigiks, mil moodustati ka ajutine valitsus. Maal valitses aga veel Saksa okupatsiooni raudrusikas, mille lahkumisel ajutas maa üle enamline ollus. Riias kuulutati Läti Nõukogude Vabariik välja. Teiselt poolt asutas keegi "kirjanik" Needra saksasõbralise valitsuse, kes Landeswehri abil küll suutis Riia enamlastest puhastada, kuid oli Läti iseseisvusele sama kardetav, kui viimased. Nende kahe vaenlase vastu astusid välja Eesti väed kellega seltsisid ka Eesti pinnal loodud Läti ajut. valitsuse väeosad. Eesti vägede suured võidud vabastasid pea Läti pinna ja Läti ajut. val. võis tööle asuda. Oktoobris 1919 ähvardas veelkord Lätit hädaoht Vene-Saksa vabavägede poolt (Bermont-Avalov), mida aga Bestlased Riias tagasilüüa suutsid ja seega Lätlastele Liitlaste abiga võimaluse andsid ka kogu Kuramaa Saksa vägede jäänustest puhastada. Kuid sõda Vene enamlastega kestis edasi, kuni ka Läti 1920, 11 aug. N. Venega rahu tegi.

- 4) Poola "legionäärid" võitlesid vahvasti Poola iseseisvuse eest. Pariisi rahukonverents tunnustas Poola riiki ja määras kindlaks tema piirid. 1921, 13 märtsil sõlmis ka Poola rahulepingu N. Venega Riias.

b) Eesti. Vene revolutsiooni tervitas kogu Eesti. Juba selle esimesel staadiumil läks korda saavutada Vene Ajut. Valitsuselt erilist omavalitsuse seadust 12 apr. 1917, mille järele loodi Eesti Maanõukogu. Poliitiliselt toonitati meil algul Eesti laialise autonoomia vajadust, hiljem nõuti osariigi õigusi, kuna peale enamlist revolutsiooni otsustati muutuda iseseisvaks, mis ka läbiviidi.

Esimesest ajajärgust on Eestil tuntud 1 rahvusvaheline samm: Maapäev protestis 1917, 13 oktoobril välisriikide ees Vene vägede rüüstamise vastu meie maal.

Vene ajutise valitsuse langemine tõi Venesse suuri segadusi, kuid ühtlasi kadus seega ka võim, millest meie Maanõukogu rippuv oli. Seda kasutades tunnistas Maanõukogu end 28 nov. 1917. a. -rippumatuks võimuks. Sellekohaselt võeti vastu järgmised otsused:

- 1) Eesti Asut. Kogu kokkukutsumise kohta.
- 2) Maanõukogu kõrgeha võimu kohta. (võimu teostajaks oli kolleegium, mis koosnes Mankg. juhatajast, vanematekogust ja Maavalitsusest.)

Maavalitsuse rahuliku tegevust takistati n.n. tööliste nõukogude poolt, kes (18 nov.) 1917 a. valitsuse "üle võttis". Seega algas kodusõda 1917 aastast ja kestis kuni 24 veebr. 1918. Kogu selle aja oli Maavalitsus tegev ja nimelt korraldades vastuseisu enamlaste terrorile.

1917 novembril andis Maanõukogu valitsuse oma esimesele välissaadikule. Sellele järgnesid pea ka teised saadikud. 1918, 10 jaan. otsustati saata välja suurem delegatsioon, et teatada Eesti iseseisvust välisriikidele. Samal ajal käisid erisaadikud Peterburis, Briti, Ameerika ja Prantsuse saadikute juures palvega, et need suuri riigid tunnustaksid Lestit. Järgnes Britilt esialgu suuline de facto tunnustus (1918, 26 jaan.). Kui aga Balti parunid Stockholmis 1918, 28. deklareerisid, et nemad "need" Venest lahtilööjad on ja selleks Saksa vägede abi vajavad, siis protestis selle vastu Eesti esinda (1918, 4. II) ja Tõnisson ja palus omakorda liitlastelt tunnustust. Selle peale teatas (1 märts. 1918) Prantsusmaa ja 20 märts. 1918.) Inglismaa, et nad on kirjalikult nõus Lestit de facto (kuni rahukonverentsini)

Maanõukogu Vanematekogu manifest 24.5.1989.

1. Eesti, ta ajaloolistes ja etnograafilistes piirides kuulutatakse ressurssi vabaks valitsemiseks.
- 2) Kõiki Eesti kogu kokkukutsunime, jääb käin valitsemise ja seaduseandmise võim Eesti Maapäeva ja selle poolt loodud Eesti ajutise valitsemise kätte, kes omal tegevuses, ja ym. teiste protsesside, tule peab käima:
 - 1) Kõiki Eesti Vabariigi kodanikke leiarad uhtlast räägit vabariigi ressurssi ja kohtuti ees.
 - 2) Vabariigi piirides elavate rahvuslike vähemustele kuulutatakse nende rahvuskultuuride autonoomia õigused.
 - 3) Kõiki kodanikke vabadused peavad Eesti vabariigi piirides vääramata maaoma, mida valitus viibimata peab väga töötama.
 - 4) Ajutisele Valitsemisele tehakse ulesandeks viibimata kohtu antud õigse seadla kodanikele, julgeoleku kaitseks, ja poliitilise vabaduse.
 - 5) Linn, maakonna- ja valla omavalitsuse ametid kutsutakse viibimata oma katkestatud töid jätkama.
 - 6) Omavalitsuste all ressurssi rahva miiste avaliku konna alahordumise viibimata ellu kutsuda.

- 7) Ajutine valitsuse tehasse ülesandeks riikmiste seaduse eelnõu väljatöötada meeskoostumise, tööliste koostumise, tootlus aspaanduse, ja rahaarjanduse kohta musti lahendamises. Samal ajal luuakse ajutine valitsus.

Iseseisvuse deklaratsioon 19. V. 1919 a.

Eesti rahvas on oma riiklike iseseisvuse aluse parrunud täie võimuliste osutuste poolt välja kuulutatud aktides:

- 1) 28. XI 1917 - Maanõukogu poolt - kõrgema võimu kohta.
- 2) 24. II 1918 - Eesti maa Nõukogu Vanemate Nõukogu poolt: Päästekomitee ja Ajutine valitsuse loomise kohta.
- 3) 11. XI. 1918 - Ajutine valitsuse poolt oma katkestatud tegevuse uuesti algamise kohta.

Arh 147.

tunnustama. 19 jaan. 1918 a. kutsuti ellu Pääastekomitee (Päts, Vilms, Koonik.) 24 veebr. 1918 kuulutas Maanõukogu Vanematekogu (kolleegium) Eesti iseseisvaks demokraatlikuks Vabariigiks erilise manifesti läbi "kõigile Eestimaa rahvastele". (v.P.lhk.43+) Siin öeldakse muuseas:

"kuni Eesti Asut.Kogu kokku astub ja maavalitsemise korra lõpulikult kindlaks määrab, jääb kõil valitsemise ja seaduseandmise võim Eesti Maapäeva ja selle poolt loodud Eesti Ajutise valitsuse kätte". Edasi tuuakse 7-me punkti all ära Ajutise Valitsuse tegevuse põhimõtted.

Ajutise valitsuse peaministriks sai praegune Riigivanem Konstantin Päts, kuid juba 25 veebr. 1918 tungivad Saksa väed Eestisse ja takis=tavad Ajut. Val. tegevust. Djafero: 3.V.1918-Briti. 13.V.1918-Prantsus. 29.V.1918-Italia

11.nov. 1918 astus Eesti Ajut. Val. J. Poska juhatusel Tallinnas uuesti tegevusse. Varsti algas sõda Venega, mis lõppes alles Tartu rahuga (2.veebr.1920 a.) 23 apr.1919 a. astus kokku Eesti Asutav Kogu, mis erilise feklaratsiooniga 19 mail 1919a. lõplikult kuulutas Eesti iseseisvaks. Selles iseseisvuse deklaratsioonis põhjendatakse Asutava Kogu poolt pikemalt, miks Eesti vajab iseseisvust. (v.P.lhk.44 -)

Juriidiliselt on selles deklaratsioonis kõik õige, ainult lause - "24 veebr.1918 a. katkes lõpulikult E.V. ja Venemaa vahel riiklik side" on vähe tume: siit võib järeldada, et side varemini katkenud oli. Jur. komisjon asus seisukohale, et 28 nov. 1917 (Maanõukogu otsus kõrgemast võimust) on Eesti end küll Eesti riigiks kuulutanud, pole aga iseseisvust välja kuulutanud ja sellep. on ta jäänud Venega kon=föderatsiooni. Selle vastu protesteeris välisminister öeldes, et kon=föderatsioon on võimalik ainult lepingu teel, kuid Vene ja Eesti vahel mingit lepingut ei olnud. Seega tuleb Eesti iseseisvuse kuulutust lugeda 28 nov.1917 aastast. (sanal seisukohal asuvad ka prof.Uluots ja Maim.) 24 veebr.1918 a. manifest oli vaid riigivormi ja valitsemise korralduse kohta kuni Asut. Kogu kokkutulemiseni. Kodusõda 1917-1918

Eesti riigi loomise aluseks on seega mitu akti:

1) (15) (A.k.j.28) nov.1917a. Maapäeva deklaratsioon kõrgemast 23.V.1919 - antud Kogu antud kõrge võimust.

2) 24 veebr.1918 a. iseseisvuse manifest. 1919. sum. ole facto: Soome

3) 19 mai 1919a. iseseisvuse deklaratsioon. Vabariigi ja Jaapani pool

22 nov.1918 a. algas Vabadussõda, mis Eesti rahvusvahelise õiguse subjektiks tunnistas, mida kinnitas Venega sõlmitud pantvangide leping (19 nov.1919.) Vabadussõda lõppes Tartu rahuga 2 veebr.1920a. Siin tunnustab Vene rahvaste enesemääramise printsiibil Eesti iseseisvust, loobudes igaveseks ajaks kõigist suveräänõigustest Eesti kohta.

Algab Eesti riigi de jure tunnustamine. Peale ülalmainit Vene tunnustuse, tunnustab meid Soome (7.juulil1920), Poola, Argentiina ning lõpuks 26.jaan.1921a. kõik liitlased suurriigid. Selle järgi tunnustasid meid pea kõik teised riigid (U.S.A.23 juuli 1922.) 22 sept.1921 võetakse Eesti rahvaste Liitu, mis võrdub de jure tunnustamisega nende riikide poolt. kes meid varemini ei olnud tunnustanud. 1926 a. tunnustasid Eestit seni viivitajad Meksiko ja Jugoslaavia (!!!).

k ü s i m u s 7. (P.lhk.46-55.)

4. a) r i i k i d e l õ p p j a s u k t s e s s i o o n. (pärvus, successio.) - Riikide lõpetamine on võimalik kas faktiliselt või lepingu teel. Sellekohaselt on lõpetamise viisid:

I faktilised. Faktilisel teel lõpevad riigid:

- 1) äravõtmise või allaheitmise läbi (debellatio), näit. Briti lõpetas 1902a. Buuri vabariigi allaheitmise teel.
- 2) jaotamise teel, näit. Poola jaotamine Vene, Austria ja Preisi vahel. 1772, 1793, 1795.
- 3) lagunemise kaudu, kus üks riik osadeks jaguneb. (näit. Austria-Ungari.)

II juriidilised.

- 1) mitu riiki liituvad üheks liitriigiks. Siinkohal vaieldakse aga veel, kas siin üldse riikide lõpetamisega tegemist on. (näit. Saksamaa 1871; Ühisriigid 1776 a. ühinesid konföderatsiooniks ja 1787 a. liitriigiks.)

a) unitaar riigi muutmine liitriigiks (näit. Brasiilia), siin on aga vähe rv.materjali, mis p. teda eriti ei vaa=delda.

- 2) mitu riiki sulavad üheks liitriigiks (näit. Itaalia riigid ja Serbia ning Montenegro ühtesulamine L.-Slavia riigiks.)

Suktsessioon (Staatusuktsessioon) - riikide pärvus, on õpetus, mil määral vanalt riigilt rahvusvaheliselt õigused ja kohustused üle lähevad uuele riigile.

Rooma tsiv.õiguses on pärvus ainult subjektide muutumine, kuna suhe endiseks jääb. Rahvusvahelises õiguses ei seisa küsimus aga uue subjekti asemele tulekust, vaid kogu õiguslik suhe ise muutub.

Rahvusvahelise suktsessiooni aluseks on kas:

- 1) leping (cessio), või 2) fakt.

1 Cessio leiame puhtal kujul, kui üks riik annab teisele üle osa oma territooriumist, või kui sõja järeldusel on rahulepingus ette nähtud, et teatud osa territooriumist läheb üle. Üle läheb impeerium, mitte aga dominiinium ja sellep. läheb ka rida õigusi, territooriumi, rahvuse ja varanduse suhtes üle.

II Kuid peale cessio puhtal võib leida veel teisi impeeriumi ülemineku kujusid:

- 1 a) Ostmine. Vene müüs 1867 a. Ameerikale Aljaska 7 1/2 milj. dollari eest. *Saksa - marime ja Karolina Saarid.*
- 2 b) Rent. Jaapan rentis Hiinalt Láo-Tuugi poolsaare jne. Rendi korral jääb teoreetiline suveräniteet endisele riigile, tegelikult muutub aga rent permanentseks ja tähendab suveräniteedi üleminekut rentijale.
- 3 c) Pant. 1804 a. pantis Rootsi 100a. peale Wismari Preisile, mida ta aga enam tagasi ei saanud. (tüpisch deutsch!!)
- 4 d) Valitsemiseks saamine. Nii läks Berliini kongressi otsuse järel 1878 a. B.-Hertsegoviina "Valitsemiseks ja valdamiseks" Austriale.
- 5 e) Tingimisi üleandmine. Kõõprose saar anti Inglismaale tingimisi, milliseid aga Inglased 1923 a. nuleerisid ja saare inkorporeerisid.
- 6 f) Mandaatide näol, mida Rahvasteliit Mandaat B. ja C. nime all mõnele riigile hoolitsemiseks andnud.

b) **Suktsessioon**. Rahvusvaheline õiguste pärandamine ehk suktsessioon tähendab:

- 1) kõik impeerium läheb tseadendi poolt üle tsessionäärile.
- 2) kodanikud muutuvad selle riigi kodanikeks, kes territooriumi üle võtab.
- 3) kohtuotsused hakkavad maksma uue riigi seaduste järgi.
- 4) eravaranduste seisukorras ei sünni muutusi. *hüpooteek ja hipoteksaarid*
- 5) harilikult lähevad ka avalikud võlad ja võlad, mis tehtud selle maa hea-käekäiguks üle tsessionäärile, kuid selleks on vaja eriline kokkulepe.

Üksikasjaliselt tuleb pöörata suktsessiooni faktiliste tiitlite juures:

- I lahtilöömine ehk iseseisvaks saamine.
- II anneksioon ehk vägivaldne liitmine.
- III riikide liitumine.
- IV riikide sulamine.
- V riikide lagunemine.

I Lahtilöömine. Väike on nende rv. positiivnormide kompleks, mis korraldavad riiklikku pärandavust lahtilöömisel. Pole ja mõeldav, et rv. kokkulepped oleksid varem korraldatud selleks, kuidas siis õiguslikud vahekorrad kujunevad, kui riigi osa lahti lööb.

Siinkohal huvitavad meid järgmised küsimused:

- 1) **Territoorium.** Uus riik saab territooriumi vanast riigist sel määral, mil määral ta suudab seal oma võimu maksma panna. Vana riik siin piire luua ei saa. Uus riik saab oma territooriumi vanalt; tahab ta aga territooriumi mujalt juure, tuleb tal pidada sõda kolmanda riigiga (leedu-Meemeli asi.)

Uuel riigil pole aga õigust emamaa koloniide peale (Tartu rahulepingu sõlmimisel tahtsime osa Kamtsatkast, kuid selle saamiseks polnud meil alust.)

Harilikult fikseeritakse piir uue ja vana riigi vahel lepinguga, kuid see pole ainumõeldav, kuna uue riigi olemine ei olene emariigi heatahtlikkusest, vaid tema omast tahtmisest.

2) Rahvas.

a) **Kodakondsus** on esimene asi mida uus riik korraldab. Uus riik määrab ilma teiste vahelesegamata kes on ta kodanikud. Seda teeb ta veel varem, kui ta emamaast lõplikult lah-
ti lõonud, või kui teda rahvusvaheliselt tunnustatud.
(nii kuulusid ka meil 28 nov. 1917 aastal Eesti kodaniku-
kude hulka de fakto kõik elanikud, kes Maanõukogu admin.
võimu alla kuulusid.)

Uus riik võtab kodanikud üle vanalt riigilt, mis sünnib uue riigi äranägemise järel.

a) **Plebistsiid** - see on territooriumi üleminek rahvahäälletuse kaudu, kes ise määrab, kas ta tahab olla uue riigi osa või mitte. (Frankfurdi ja Versailles rahulepingud tunnevad seda.)

b) **Opteerimine** tähendab tavaliselt seda, et kui üks osa terri-
tooriumi teisele riigile üle läheb, siis lubatakse op-
teerida sealset elanikke selle kasuks, kes territo-
riumi ära annab. Uutel riikidel tuli aga teisiti toimi-
da. Nii said eestlased, kes elasid kogu Vene territo-
riumil, õiguse opteerida Eesti kasuks. (v. rahulepingu ar-
tikel IV; P.lhk. 48+) See on rv. elule seni tundmatu uus
moment. Ta on tingitud pärast sõda tunnustatud rahvaste
enesemääramise õigusest.

3) Rahvusvahelisi õigusi ja kohustusi.

a) **Rahvusvahelised õigused ja kohustused** ei lähe uue riigi
peale üle. Schönborn ütleb: "Rv. õigus ei nõua vana riigi
poolt uue riigi tunnustamist, et uus riik saaks rv.
õiguste ja kohustuste peale pretendeerida"

Uute riikide kohustuste ja õiguste aluseks on rahvus-
vaheline otsus ja nii siis pole mõeldav vana riigi
tahe, vaid fakt, et uus riik astus rv. läbikäimisse.

b) **Lepinguõigused**, s.o. lepingu õigused, mis vanast riigist pä-
rit. Need ei lähe uuele riigile üle. Uus riik on kohus-
test vaba, kuni ta pole ise lepinguid sõlminud, kuid
siin on erandid:

aa) esimene kohustus on piirleping. Kui uue riigi
piir on seotud vana riigiga säraselt, et ta
kolmanda riigiga kokku puutub, siis peab uus riik
vana riigi piire tunnustama.

bb) **kollektiivlepingud** kaotavad uute riikide kohta
oma jõu. kuid tegelikult võtab uus riik nende
lepingute kohustused tarvitusele. (Nii võtsime
meie postilepingu vastu ilma temaga vormiliselt
liitumata jne.) Kull pandi Berliini kongressil
Bismarcki nõudel Türgist tekkinud riikides maks-
ma Türgi lepingud, see pole aga õige.

c) **Quasi ex contractu ja -delicto** tekkinud õigused ja kohus-
tused ei lähe vanalt riigilt uuele riigile üle mitte
a priori.

Politilistel põhjustel juhtub aga, et kui delikt
uue riigi pinnal on aset leidnud, siis püüab uus riik
seda, hõaks, teha, kuigi ta selleks kohustatud pole.

4) **Siseseadusandlus.** Vana riik lõpeb ja uus algab ilma õigusliku
korrata. Iga uus riik püüab ise omale õiguslikku korda luua.
Praktiliselt on aga lugu teine: kuna uut korda raske päevapealt
on luua ja et ära hoida vapustusi, selleks tunnistavad uued ri-
gid vana riigi seadusandluse omaks kas täiel määral või munda-
tustega ja kas alaliselt või ajutiselt. (ka meil maksavad veel
Vene õigusereeglid, mis pole meie oma korralduste läbi muudetud)

Kuis on aga lugu käimasolevate protsessidega? Tsiviilprot-
sessid lähevad edasi nagu nad olid, sest et lahtilöömine on im-
peeriumi küsimus, mis aga ei puuduta eraõiguslikke vahekorrad.
Kriminaalprotsess muutub aga selle järel, kas uus riik süüte-
gu oma ühiskonna huvidele kahjulikuks peab või mitte.

5) **Varanduslikud kohustused ja õigused.** Tuleb vahet teha kahe liigi
vahel:

a) **Aktiivsed õigused** (emariigi varandused) Valitseb tihtil-
territoriaal-suveränituse põhimõte: kõik mis uue riigi
territooriumil asub läheb uuele riigile. Maksud aga kui

- 19.

Reaalunioonis on aluse: 1) ühine 2) rahvusvaheliseks 3) ühine rahvusvaheliseks 4) koordineeritud rahvusvaheliseks 5) ühine
Reaalunioonis on teatud ühine rahvusvaheliseks 6) ühine rahvusvaheliseks 7) ühine rahvusvaheliseks 8) ühine rahvusvaheliseks 9) ühine rahvusvaheliseks 10) ühine rahvusvaheliseks

I Reaalunioonis on ühendus, mis kannab alalist ilmet ja baseerub rv. lepingul. - Rahvusvaheliseks jur. isikuks on unioon, kui niisugune, kuna tal on vastav organisatsioon, mis riiki- de vahekordi lahendab. (Rootsi-Norra 1814-1905; Austria-Ungari 1867-1918; vabariiklikke unioone pole seni veel olnud.)

II Personaalunioonis erineb reaalunioonisest sellega, et tal puuduvad ühi- sed organid. Ühine on ainult monarh ja sellest tingitud troonipärimise seadus. Kuid ka siin võib lahkuminekuid ette tulla. (praegu on pers. unioonis - Island-Iaaniga; ajalooliselt - Hannover-Inglismaa, Hispaania-Austria.) Mõlemad riigid hoiavad alal uniooni kestel rv. isiku ja monarh kirjutab alla vastavalt kord ühe, kord teise ku- ningana.

III Riikide liidud. Siin on 3 gruppi:

a) Konföderatsioon on alalise ilmega koondus, mis baseerub rv. lepingul. Riigid hoiavad alal iseseisvuse, loovad aga ühise organi, mis välispoliitikat ühtlustab, üksikute riikide autonoomsel heakskiitmisel. (Saksa konf. Viini kongressist alates.) Konf. liikmed loovad ühise nõu- kogu - selmi kuhu nende esitajad kokku tulevad ja as- ju arutavad. Otsused vajavad iga liikme kinnitust.

Konföderatsioon on alaline, tähtajata, mille poo- lest ta erineb poliitilisest liidust, alliance'ist.

b) Liit (alliance) - on koondus teatud aja peale kindla ülesande- ga. Alliance on kas sõjaline, poliitiline või majan- duslik. (näited vaata P. lhk. 59+)

aa) Leppimus (entente) - on enam lodevam liit.

(vaata ka lehek. 22*)

b) Balti liit. Balti liit on senini poliitiline, mitte aga veel juriidiline mõiste. Teda nimetatakse mitmeti, nii: "Balti unioon", "Balti liiga", "Balti entente" jne. See on oma laadi, lühike koondus.

Balti mere rahvaste - Eesti, Soome, Läti, Leedu ja Poola koostöö hakkas end juba enne ilmasõda tunda andma, kui need rahvad koondus- sid Vene surve vastu. Kui 1906 a. Vene riigi Duuma kokku astus, loo- di "autonomistide-föderalistide" grupp. Selle grupi eesotsas oli poolakas Dmovsky, kuna sellest osa võtsid kõikide piirirahvaste esindajad (puudus Soome, kuna tal ei olnud Vene Riigivolikogus esin- dajat). See grupp ei suutnud tegelikult aga palju äratada.

See Vene esimese revol. päevil tärganud koostöö tendents laie- nes 1917 a. revol. ajal. Sel aastal peeti Peeterburis konverents (aprill) samade rahvaste poolt, kus nõuti Vene föderatsiooniks muutmist. Ka Kilevi rahvaste kongressil 1917 a. (kust ka Eesti esitajad osa võt- sid) nõuti veelkord Vene konföderatsiooniks muutmist. Uus, enamline revolutsioon teeb aga lõpu nendele vaadetele. Siit peale muutus vaade ja konföderatsiooni asemel hakati nõudma täielikku rahvuslik- ku iseseisvust; samal ajal aga tunnustades tarvilikuks tähtsate riikide koostööd.

Koostöö leiab esialgu väljendust nende uute riikide välisdele- gatsioonide tegevuses Londonis ja Pariisis.

Meie delegatsioon formuleeris seda koostööd erilises kavas: Pea- ja välisministe- ri kabinetti.

1) Kõik riigid Baltimere ümbruses kui ka Skandinaavia moodustagu ühise sõjalise liidu, et kaitsta Baltimere vabadust.

2) See liit põhjenegu rv. lepingul.

3) Nende riikide välispoliitika peaks koordineeruma.

4) Kaitstagu ja arendatagu omavahelist kaubanduslikku liiklemist.

Pärast ilmasõda aga, kui murti Saksa võim, selgus, et Balti mori on vaba ning sellega võeti Balti üldsõjalisel liidul põhi alt ära.

2) Tekkis uus kava - liit Balti idaranna riikide vahel üksinda. Eraldi sellest üldliidust harutati ka raastliisi, kaksik-liite, (Eesti - Soome ja Läti-Leedu), propageerima, kuid sellest ei tulnud midagi välja. - 1919 a. kui Soomet üksi de jure tunnustati, tekkis ligem

3) koostöö Eesti, Läti ja Leedu vahel. Seati koguni uus liidulepingu- kava kokku: E.L. ja Leedu hoiavad oma täielise iseseisvuse alal, kuid

nad tahavad oma majanduslikke ja poliitilisi ressursse arendada

4) ühisel toetusel. - See kava on väga sranane 1921 a. Tallinnas illes

seatud programmiga Balti riikide koostöö asjus, mis pidi olema Bal- ti riikide

ühiseks huviks:

Polütiliste liitude näited:

18

- 1879a. Saksa-Austria liit, millega ühines 1881 Itaalia, millest tekkis:
1881 Saksa-austria-Itaalia kolmik liit ehk Triple Alliance (Dreibund).
1892a - Prantsuse-Vene allianss, mis liitus 1907a Briti, kuid vahem hidorval pöörgel.
sellist tekkis kolmik leppimus ehk Triple Entente.

Pärsast sõda on liitunud tähtsamad:

- 1) Väike-Entente: Tšehhi-Slovakkia - Rumeenia - Jugoslaavia.
- 2) Balti liit ja
- 3) Eesti-Läti liit.

Briti ilmariiik (British Empire).

on suurepärane tüüp, mis evolutsioneerub, ja muutub enam ja enam riigide liiduks, ehkki konföderatsiooni vormis, kuni 26.XI.1926a. Imperial Conference selendamine aruaine too näitab, et kõik dominiivid ja riigid Briti on suurepärased riigid. Briti ilmariigis, millega riigid ei ole eraldi, aga välisajades üksteisega alluvad, kuid ühendatud, trumiduse hõlmavate kroonide, ja vahalt liitunud, kui Briti Rahvaste ühingu liikmed.

Balti liit.

Eesti-Läti-Leedu kolmik liidu alus lepingu para: 1919a.

- 1) välispoliitika koordineerimine valitsus, riikide ja välisministeeriumide vaheliste koostööde kaudu.
- 2) ühine ühine nõukogu, mis organiseerib riikide vahel.
- 3) ühine ühine tolli süsteem ja ühine kõrgem tarbimiskorraldus.
- 4) ühine riikide komisjon, mis ühiselt ronneldas raudteede liitumist.
- 5) ühtlustada need riigid ühise posti ja telegraafi teenustega.

Ann. 20 j.

Algus Balti üldkonverents 13-17 III. 1922 a. Varssavis:

- 1) kõik riigid tunnustavad rahulepingute ja vahetult piiride
- 2) üksteisega või lepinguid sõlmida, mis mõnele neist esirindat vastu käiks.
- 3) a) lalist administratiivset ja majanduslikku lähedaimist tuleb hõlbustada üldiseks lepinguid sõlmides
- 4) tülid lahendada rahuviiside vahendite teel.

Gallima konverents. 31-okt - 1 nov. 1923 a.

- 1) sõlmiti täiendav Eesti-Läti piirileping. 2) lahendati mõjaleping vastastikkund mõndamisel vastastikkunde mahakustutuse näol / Läti kestis 390000000. arvulena Eesti ja Läti abi. cent.
- 3) sõlmiti ajutine majandusliku liidu leping, 4) uuendati erakokkulepete ja
- 5) täiendati Eesti-Läti kaitseliidu leping (Traktat d'alliance defensiva), mis lüga Eesti ja Läti loomad paljudele ja rojalise liidu. Seda lepingu 10 artiklit:
 - 1) kokkulepitud rahupoliitikat ajada
 - 2) välispoliitikat koordineerida
 - 3) vastastikkunde mõjale abimeetmete raskendamine
 - 4) sõjalise abimeetmete võtmine kindlaksmääratud korra.
 - 5) kiirel viisil reha või vahetada teha,
 - 6) tülid, misid. lahendada rahuviiside vahendite teel.
 - 7) kõik lepingud teha teisele poolele teatavaks
 - 8) leping kestab 10 aastat
 - 9) leping registreeritakse rahvastikus
 - 10) Eesti ja Läti omide vahetamise koht on Riia.
- 6) Tallinnas sõlmiti leping: art. 7 sisu:
 - 1) mõlemad riigid tunnustavad reguleerimise, mis 3 kuu jooksul kehtib nende tolli tarifi.
 - 2) need, kes kokku ühine tolli tarifi, mille raamist arvestatakse 3) järele ära tollid omaenda raamist rühmas teha, mis riikide vahel.
 - 4) raamist, mis riig. monopol, või, et, panna, tubakas, tšikud, või rauad, mis arvestatakse kättes, ei saa eraldi tolli tarifi, mis 3 kuu jooksul kehtib.

Balti riikide ühised huvid:

I Poliitilised probleemid:

- 1) pol. vahekordade lahendamine: a) Vene, b) Saksa, c) R. Liidu ja teiste riikide vahel.
- 2) Balti uniooni loomine ja kindlustamine.
- 3) Diplom. ja konsulaarteenistuse ühtlustamine.
- 4) Loodeti ka konföderatsiooni või reaaluuniooni välja jõuda.

II Majanduslikud probleemid:

- 1) tollitariifide ühtlustamine
- 2) aktsiisimäärade ühtlustamine.
- 3) liidumaade saaduste tollivaba vahetamine.

III Finantsprobleemid:

- 1) ühine rahastusteen.
- 2) ühine emissioonipanga korraldus.

Balti riikide tegeliku koostöö väliseks tunnuseks on olnud perioodilised välispoliitika juhtide grupilised kooskõmmised, mis tuntud

Balti konverentside nime all. Neid konverentse on olnud palju: *... vti sm.*

1919 sept. k. **Tallinnas** (osavõtjad: Eesti, Soome, Läti ja Leedu). Haru-
tati rahukõsimust Vene ja *... Balti riikide rahum. ellu*

1919, 30 sept. **Tartus** (osavõtjad samad kui ülal) Päevakorras oli Vene
rahuettepanek, mida leiti vääriliseks olevat, et
läbirääkimisi alustada (Eestile oli Vene, juba
varem rahuettepaneku teinud) *31. X 1919 Balti-Vene vahel.*

1. 1920, 15 jaan. **Helsingis** (osavõtjad peale ülalmainitud veel Poola.)
Peakõsimus oli ikka veel rahu probleem Venega.
Suuri tagajärgi ei annud aga ka see konverents,
kuid otsustati uut konverentsi kokku kutsuda.
See sündis *Balti riikide rahum. ellu*

2. 1920, 6 aug. **Bulduris**, kui teine üldine Balti riikide konverents. See
oli ka viimane konverents ühise laua taga, *... vti sm.*
osavõtjad Leedu ja Poola. Siin töötati rida lepinguka-
vasid välja, kuid määratud ajaks ei ratifitseeri-
nud ükski riik neid konverentsioone. Kuid siiski
olid need kavad aluspinnaks, millel võisid basee-
rada järgmised konverentsid.

1921, 24 veebr. **Tallinnas** peetud mitteametlikul Balti riikide nõupidamisel toonitati, et konverentsid peaksid olema

perioodilised. *Eesti-Läti sõjaline rahu leping.*

1921, 21 juulil **Tallinnas** (Eesti-Läti-Leedu) peetud rahaministrite
konverentsil tunnustati tarvilikuks, et nende riikide
omamaa saaduste läbikäik oleks tollivaba.

3. 1921, 25 juulil **Helsingis** peeti kolmas üldine (Leedu loobus) Balti riikide
konverents kus otsustati Venele saata ühine
noot, et see pole rahulepinguid täitnud.

1921 sügisel **Riis** peeti majanduskonverents, kus ühe poole moodustas
Vene, teise poole aga Balti riigid. Loodi ühine
organ, kes pidi mainitud maade majandussuhteid
korraldama, kuid see suri kahjuks varsti.

4. 1922, 13 märtsil **Varssavis** astus kokku neljas üldine Balti riikide
konverents. Sel konverentsil seati kokku Eesti-
Soome-Läti-Poola vahel ühine poliitiline leping.
Eriti tähtis on selles lepingus artikkel VII,
mis väidab, et kallale tungi puhul ühele allkir-
jutanud riigile, võtavad teised allakirjutanud
heatahtliku seisukoha atakeeritu suhtes. See
leping ei saanud aga kahjuks maksma jääda, kuna
Soome teda ei ratifitseerinud. Sellele konverentsile
järgnes teatud seisak Balti koostöös. (uue
Soome välismini Enckeli passiivsuse tõttu.) Siiski
astus pea kokku uus konverents -

1922, 8 okt. **Tallinnas** (Eesti, Soome, Läti ja Poola) kus otsustati ühi-
selt esineda Vene poolt kokku kutsutud (1922
dets.) desarmeerimise konverentsil. Tegelikult
ei annud aga Moskva konverents mingisuguseid ta-
gajärgi.

Selle järele soikus jälle koostöö. Ainult

Eesti-Läti liit kasvas ja sai oma praeguse kuju 1 nov. 1923 a.

1923, 1 nov. **Tallinna konverents.** (kusjuures täiendati ka kaitseliidu lepingut - traité d'alliance défensive) Sellega lõid eesti ja Läti
poliitilise ja sõjalise liidu. Sellel lepingul on

kümme artiklit (v. P.lhk.63+) Peale selle loodi veel tolliuniooni eelleping, mida muudeti 1927 a.

5. 1924, 15 veebr. **Varssavis** peetud viiendamaal üldisel konverentsil otsustati arbitraazi leping sõlmida mis allakirjutamist leidis järgneval konverentsil.

6. 1925, 16 jaan. **Helsingis**. - *arbitraazi lepingu allkirjutamine*

7. 1925 sept. **Genfis** peeti viimane ühine Balti riikide konverents. Siin otsustati ka, et Läti kutsub uue konverentsi kokku, kuid siiani (1927) on ta ära jäänud.

Seega näeme, et Balti liidu poliitika areneb konverentsist konverentsi. Kuid Balti riikide koöperatsioon on tõsiasi, olgugi, et ta ei ole rajatud alalisele lepingule.

Kõneldakse 2-hte laadi Balti liidust:

1) suur liit - Eesti, Soome, Läti, Leedu, Poola.

2) väike liit - Eesti, Soome, Läti ja Leedu ehk Poola.

Balti liidust järeldades mõttes võib arvata, et Läti juhtus kõneldes, mille vahel sõja-
*(käesoleva küsimuse punkt "a" järg) *line ja poliitiline allianss.*

Muud riikide koondused.

I Sihtliidud on lahtise lepingu põhjal määrata aja peale ning kindla kuid piiratud sihiga valitsemisalal loodud riikide koondused. (näit. postiunioon jne.)

II Pan-kontinentaal liidud:

a) Pan-Ameerican Unioon (*Vashingtonis*) on juriidiline koondus, millest osa võtavad kõik Ameerika kontinendil asuvad vabariigid, vastastikuse majandusliku läbikäimise hõlbustamise, kultuuri arendamise ja rahu kindlustamise sihiga.

Uniooni juhivad kõikide Ameerika vabariikide Washingtoni akkrediteeritud esindajate konverents. Esimeheks on tavaliselt U.S.A. välis-
asjade sekretär, või vahel muu, üldiselt on valitud

b) Pan-Euroopa Liit on sihiks võtnud püüde, et kogu Euroopa muutuks ühendatud riigiks. Liikumise juht on Viinist pärit **Coudenhove-Calergi**.

III Rahvasteliit on riikide koondus sui generis. Temast lähemalt järgmises küsimuses.

k ü s i m u s 9. (P.lhk.65-72.)

(Nõukerkund)
a) **Rahvasteliit** L a a d. Rvl. (**Société des Nation, League of Nations**.) on eriline riikidevaheline organisatsioon, mis on tekkinud pärast ilmasõda. Tema ülesanne on hoolitseda kogu inimsoo heaäekäigu ja üldise rahu maksvuse eest, niiplaaju kui see riikide tegevuse kavakindla koordineerimise läbi võimalik.

Rvl. jur. laad ei ole veel küllalt selge. Kõige tabavamalt määritleb teda aga prof. **Larnaud**: Rahvasteliit on riikide konföderatsioon sui generis (omamoodi, isemoodi) koöperatiivse ilmaga. mis lahku läheb tavalisest konföderatsioonist selle läbi, et tal puudub oma väliskaitseks loodud ühine sõjaline jõud. Rahvasteliit ei allu ühegi riigi suveräniteedile, ning tal on oma eriline staatus, missugust teistel lepingliitudel ei ole. Ja nimelt omab rahvasteliit suveräänse riigi õigusi: 1) jus legationum (saadikute saatmise õigus); 2) jus belli ac pacis - sõjapidamise (karistussõja) õigus.

Rvl. puudub ka oma territoorium, rahvas ja iseseisov suveräänne võim, mille surrogat tekib vaid liigeriikide mandaadist. (v. P.lhk. 65-72) Kokku võttes: Rahvasteliitu peab tunnustama rv. õiguse subjektiiks soodsuse alusel, nagu seda on viisakuse alusel Paavst. Seega Rahvasteliit on kunstlik rahvusvaheline persoon, millel on teatud õigused ja kohustused.

Rvl. ajalooline tagaplaan. Siin on 2 vaatlemissuuna:

I. Teoreetilised kavad. Kogu ajaloo kestel on paremates inimsoo esindajate mõtetes olnud kavad maailma paremaks korralduseks. Osalt on seda teinud juba Ristiusk, mis kujutas üleilmlikku koordineerimist. Aluse paneb rv. koordineerimisele aga alles renessanss - sellaste nimedega, kui Dante, Kant, Fiore, Mancini jne. kes kõik hellitasid mõtteid maailmkoordineerimisest.

Suarez, Sully
Podiebrad

22. Podiebrad - Euroopa föderatsiooni
18 saj. alls. St. Pierre (pr.) Kant, Bentham (ingl.) - 17 saj. rahu kindl. na-
19 - F. de la Haye, 18 saj. rahu kindl. na-
20 - nihke rahu kindl. na-

Euroopa Suurriikide kontsert.

(Suurriikide faktiline koostöö)

- 1) Oli Türki riigi aastane otsustajaks.
- 2) Tegutses eduga 1829a kreeka - Türki sõjas.
- 3) -- 1841a Türki - Egiptuse sõjas.
- 4) -- 1853-1856. Vene - Türki (Krimmi) sõjas.
- 5) -- 1869 Luxemburgi neutraliseerimisega arutas teravat
Kisk - Euroopa riikide tihkumust lahendada.
- 6) - 1897a katus Kreeta saare küsimuses ja
- 7) 1912-1913a Balkani sõda hõrpsid.

Seega 19 sajandil tekkis mõiste riikidekoostöö
effektne osutus

lhm 22, 1

Rahvaste liidu loomises aralüks arvaimes valmistatud juba juba

- 1) Viisikümne, mis kujutab ühele kümnele rahvastele asust ja
- 2) Renessans, üllati mõnede nagu Dante, Suarez, Gully, Podilehred -
kelle Euroopa föderatsiooni kaudu näevad ette ühe ühe rõõmu, parli-
amenti päästavae.
- 3) 18 sajandil: alke St. Pierre (prantsl.) / Kant, Bentam (ingl.) - i garsu
rahu kordlustamine kavad.
- 4) 19 sajandil: Fiore, Maerini, Brimeri kavad - lma föderatsiooni.
- 5) 20 sajandil - nende kavad äge täus (veesareleri rahukorv. int. 30 kava)
- 6) Amerikas (1825) ja Inglismaal tekkivad esimesed ühingu
Rahvaste liidu loomises.
- 7) Plaanarõja hügieen häästus panni aluse ühtele püütele
11 miljonit naaratut ja surmud ming 80 miljardi dollarit (võib)

Rahvaste Liidu suveräänsuse surrogaadiks on järgmised nähtused:

1) R. Liit on tüki maa peremees, kus asub R. Liidu enese peakorter ja kus maksab²¹ R. Liidu enese võim. R. Liidu vastu ei saa kaebust tõsta Šveitsi kohtus; R. Liidu personal nautib diplomaatlikku immuniteti ning ei käi Šveitsi seaduste alla, eriti maksuseaduste suhtis. R. Liidul on töised alused rahvusvaheliseks isiklike tunnustamiseks.

2) Versailles'i rahulepingu järel on R. Liidu peale teatud määde kontroll pandud.

a) Kas mandaatide näel, kus mandaat B. ja C, muus pole ära tähen datud, kelle käes on nende suveräniteet - kas R. Liidu, üle alera rügi, või selle mandaat maa enese käes.

b) Või jälle Saari rööbasseerimis, kus ülem valitsus on R. Liidu mõn kegu käes.

c) Samuti nagu ülem kontroll Danzigi kohta.

Nende määde suhtis on R. Liit quasi riik. Sellest rõõmskalt on R. Liit w. quasi-subjekt, mis küll ei käi rügi mõiste alla. Tal on aga õigused, millede suhtis ta pole mitte ainult objekt, vaid ka subjekt. Lk 235

1926 a. ali rahvaste lühend
56 riiki. asustajad lühemad on 42 riiki

Peamised:

1) Põhikriit - inglase

2) Asur - prantslane

3) Aard - itaallane ja Jaapanlane

Rahvaste lühend kuni 1926 a.

22, 658, 138 Kuldfrank, mis pagat
kõrge väärt.

Reaalseme väljenduse andis rahvaste üldkoonduse mõttele aga ilmasõda. Sõja hiigla hävitus oli nimelt see mis reas maades uutele püüetele aluse pani. Ja kui rahukonverents 1919 a. Paariisis Rahvasteliidule põhikirja andma hakkas, siis oli selleks sisse antud 30 projekti. (!) Harutusele võeti 3 tähtsamat neist: 1) kindral Smutsi; 2) president Wilsoni; 3) Prantsuse valitsuse (Léon Bourgeois tehtud.)

II Euroopa riikide praksis. Westfaali kongress 1648 - juba tunnustas riikide rippuvust ja tarvet tasakaalu hoida.

Viini kongress 1815 kus Aleksander I tõi esile "Püha Allianssi" mille ülesandeks loeti Euroopa korraldamist, mis kujunes aga mingiks reaktsiooni kantsiks. "P. Alliansi" langemisega tekkis asemel -

3) "Euroopa suurriikide kontsert" - mis suurelt määrabki Euroopa saatuse. Seega tekkis 19s. mõiste riikide koostöö efektiivsusest. Sellele järgnesid

Haagi konverentsid (rv. kohtud loodi siin) millede saavutusi hinnatakse kõrgelt. Säärane oli seisukord enne sõda. Peale sõda aga nähti, et "tulekahi" tekkis just Euroopa riikide anarhilise korralduse tõttu. Kõige selle pärast toonitas 1918 a. jaanuaris president

5) Wilson oma 14 punktis: uus rv. organisatsioon peab tõusma, mis kindlustaks rahu. Rvl. loomisel oli vaja kõrvalda rida raskusi (v. P. lhk. 67+), kuid Wilson saabus ise Euroopasse, lõi oma mõjuga läbi ja tegi Rahvasteliidu pakti rahulepingu nurgakiviks. Rvl. põhikirja väljatöötamine anti erilise komisjoni kätte (Ceciliga eesotsas.) Rvl. põhikirja nim "rahvaste püha töötlus" - Pactum (Covenant)

Rahvasteliidu pakti järgi on liidu liikmed: 1) liitlased - n. n. ürgliikmed (hiljem loobusid nende hulgast U.S.A. kuna ta kartis Rvl. pakti act. X pärast, mis ähvardas teda tõmmata Euroopa tülidesse, ja Ecuador.) 2) terapoolitud - n. n. "head", kes saavad liikmeiks 2 kuud peale soovi avaldust. 3) 2/3 enamusega

Rvl. poolt vastuvõetud liikmed, kes aga enne täitma peavad teatud nõudmisi.

Rahvasteliitu võtmisel nõutakse sisseastujalt riigilt:

- 1) et ta soovi sisse annaks korrapäraselt, omasiseõiguse
- 2) et ta oleks teiste poolt tunnustatud. /järgi.
- 3) et tal oleks kindlad piirid.
- 4) et tal oleks oma val. võimalikult demokr. alusel.
- 5) garantiid, et ta rv. kohustusi täidab.

b) k o m p e t e n t s. Rahvasteliidu kompetentsi kuulub:

1) rahvastevahelist koostööd arendada. Selle kohta lausub Rvl. pakti sissejuhatus:

- a) tuleb alal hoida õiglusele rajatud rv. vahekordi.
- b) tuleb pidada täpsalt kinni rv. õiguse ettekirjutustest.
- c) tuleb piinlikult respektierida kõiki lepingute kohustusi.

2) kindlustada rahvastevahelist julgeolekut. Selleks on tarvis:

- a) vastu võtta kohustusi sõda mitte alata.
- b) leida abinõusid sõja ärahooldmiseks.

4) Rahvasteliit võib iga küsimust arutada (Juba Wilson ütles, et tal on "piiramata diskussiooniõigus".), kuid ei saa midagi iseenesest kinnitada ja täide saata. Rvl. peab olema rahvaste preventiivne, ärahoidev organ. Ta loob vastugarantii, et riigi territorjaalsust ei saaks muuta sõdade läbi. Iga Rvl. liige kaitses ka teist riiki.

- 2) — a) tal on interventsiooni õigus.
- 3) — b) ta peab relvastuse koormat vähendama.
- 4) — c) ta võib lepinguid revideerida, kui need ei vasta enam tegelikule elule. (ka piirid võivad rahulikult teel muudetud saada.)

5) — d) ta nõuab, et kõik lepingud saaksid esitatud Rahvasteliidule (et ära hoida salalepinguid.)

4) Rv. õiguse tagaamine tegevuses

5) õiguse peamine maksimaalne piir

(sunnõrgus)
e) ta võib repressiiv abinõusid tarvitusele võtta rahu alal-
hoiuks (sel teel sai ära hoitud rida konflikte:
Soome-Rootsi konfl. Ahvena saarte suhtes; Poola-
Leedu konfl. Vilno asjus; Saksa-Poola konfl. Silee-
sia suhtes jne.) Repressiiv abinõudest on Rahvas-
teliidul luba tarvitada:

4) rahvusvahelise töö korraldus - siinon mitu ala ja ülesannet:

- a) tööõiguse korraldamine.
- b) hool rahvaste heakäekäigu eest ja heakorra valve mandaat= mail.
- c) võitlus valgete orjade ja uimastusainete kuritarviduste
- d) kontroll sõjavarustusega kauplemise üle. /vastu.
- e) kaubandusliste küsimuste lahendamine, *kaubanduse korraldus*
- f) võitlus haiguste vastu.

Siit näeme kuivõrt lai ja piiramatu on Rahvasteliidu kompetents, mille ülesandeks on leida abinõusid: I sõja ärahoidmiseks; II ry. õi-
guse tugevamaks tegemiseks ja III õigluse ja aususe maksmapanekuks rahvaste suhtes.

c) o r g a n i d. Rahvasteliit erineb igast senisest kooperatsioonist oma alaliste organite poolest, mis on igal ajal ta liikmetele kät-
tesaadavad.

Need organid on:

I. Täiskogu moodustab Rvl. liikmete esindajate koosoleku, kuhu iga liige-riik saadab 3 delegaati ja 3 asedeleagaati ning piirama-
ta arvu asjatundjaid. Esindajail on diplom. esindajate õigused.
Täiskogud on: 1) korralised. Korraline täiskogu astub kokku iga aasta septembrikuu esimesesmaspäe-
val ning on tavaliselt koos 1 kuu.

2) erakorralised täiskogud kutsutakse kokku tarviduse järele. Päevakord peab liidu liikmeile enne koosole-
kut kätte saadetud olema. Päevakorda on üles võetud küsimused, mis a) määrab täiskogu, b) nõukogu ja c) mis üksiku liikme
palvel üles võetakse. *nõukogu võib anda otsuseid 2 kuni enne üldkogut*

Täiskogu kompetentsi kuuluvad kõik Rvl. puutuvad küsimused, eriti aga:

- a) uute liikmete vastuvõtt.
- b) nõukogu liikmete valimine.
- c) alalise rv. kohtu liikmete valimine.
- d) pakti muutmise.
- e) eelarve.

Hääletamine ("ei", "ja", "ei hääleta".) sünnib üksikute riikide järele. Otsused tehakse ühel häälel. välja arvatud protseduuri küsimused, kus enamus otsustandev. Ka uute liikmete vastuvõtuks on vaja ainult 2/3 häälteenamust.

Täiskogu võtab vastu:

- 1) otsuseid (resolutsioone) ja
- 2) soovivaalduksi (rekomendatsioone)

Täiskogu otsustel on suur mõju ja need saavad liikmete poolt tavaliselt vastuvaidlematult ratifitseeritud. *üks ei laski p. f. ja j*
Täiskogu ametlikkudeks keelteks on Inglis ja Prantsuse keel. Muis keeltes peetud kõned saavad tõlgitud. *kehtene välgustamine*

Kõik täiskogu päevakorras olevad küsimused antakse komisjonide kätte, kus iga riik on esitatud ühe delegaadi läbi. (vaata ka VI all.) *komisjon raportant annab otsuse täiskogule kes selle ja võtab*

Täiskogu ja komisjonide istungid on avalikud.

II Nõukogu koosneb 14 liikmest. Neist on 5 alalised liikmed: - Briti, Prantsuse, Itaalia, Jaapan ja Saksamaa. Teised 9 liiget on

ajutised ja valitavad 1922. a. jaan. 1. sept. *1922. a. jaan. 1. sept.*
Nõukogu on kujunenud täidesaatvaks organiks, ometi otsus-
tab ta aga ka iseseisvalt, täiskogust olenemata. *1922. a. jaan. 1. sept.*

Nõukogu peab pakti järele vähemalt 2 korda aastas kokku astuma, tegelikult teeb ta aga seda iga 2-he kuu järgi. Ka siin sünnib otsuse tegemine ühel häälel, välja arvatud mõned protsessuaalsed küsimused.

Asjaajamine nõukogus on reeglipäraselt kinnine, võib aga nõukogu enese otsusel ka lahtine olla.

III Sekretariaat korraldab Rvl. jooksvat asjaajamist. Tema juhatajaks on peasekretär. Sekretariaadi kantselei jaguneb 11-nessa sektiooni (poliitiline, õigusteadlik, administratiivne, läbi-

sekretariaadi kuulub *24. nov. R. Liidu poolt valitud (nagu sekretär, tõlkur ja teised)*

§5. Rahvasteliidu viikeandlusid 1926 a (21):

1. Ekspertide komitee rahvusvahelise õiguse kodifitseerimiseks.
2. Alaline nõuandev komisjon sõja-, mere- ja õhuräe küsimustes.
3. desarmeerimise konverents: ettevalmistuse komisjon.
4. Segakomisjon ulvastuse vähendamise küsimustes.
5. majandusliku ja finantskomisjon, mis komisjone on ettevalmistatud:
 1. tehniliste asjatundjate komitee kokkuvõtte maksustamise ja maaaluse kõnede hooldamise uurimiseks.
 2. Segakomitee majandusliku ühise uurimiseks.
 3. ettevalmistust statistika komitee.
6. Austria finantide, rahulolevate kanalid.
7. Ungari - - - - -
8. Autonoomne amet Kreka sõjapõgenikele antavateks.
9. Bulgaaria sõjapõgenikele asutis.
10. Kulude jaotamise komisjon.
11. Lõuna-Euroopa ja Transjüüri nõuandev ja tehniline komisjon, milleks:
 - a) alalised viikomiteed:
 1. mereõudu ja sadamade komitee,
 2. mereõudu komitee
 3. alaline reisireisidele komitee.
 - 4) alaline raudteedele komitee.
 - 5) elintähtsuste alaline komitee.
 - 6) alaline maantee uurimise komitee.
 - 7) jõealaline komitee.
 - b) ja kahissa asutatud viikomiteed.
12. Tervishoiu komitee.
13. Intellektuaalne korvitus komitee.
14. Alaline mündatide komisjon.
15. Kontroll-komisjon.
16. Oopiumi nõuandev komisjon.
17. nõuandev komisjon laste ja naaste kaitses.
18. Kreka-Bulgaaria vastastikune vahetamise komisjon.
19. Kreka-Türgi elanikkonda vahetamise komisjon.
20. Donau risti komisjon.
21. Saksamaa rahulepingu art. 107 teostamise komisjon.

Komisjonide liikmed nimetab Rahvasteliidu näitus.

Um 25

Rahvusvahelise tööorganisaatsiooni komisjonid 1926a:

1. paritaarne merekaubandus.
2. alaline rahvalikkuuse komisjon.
3. tööstusliku liitumise komisjon.
4. rahvusvaheline statistiline komisjon.
5. majanduse kriisi seakomisjon.
6. sõjapõgenike nõuandev komisjon.
7. konvulsiivsele rahundamise komisjon.
8. suudetöö nõuandev komisjon.

Ahvenamaa Saarte küsimus.

Komisjoni / Belglane, Poolslane, Ameerikalane aruandele:

- 1) puhtgeograafiliselt kuuluvad A. Saared Soomele, vaetakse et elanikkond on 97% rootslane, kes aga ajalooliselt kuuluvad Soome rahvale. Soome tunnustas peaaegu täielikult loomist ka Rootsi.
 - 2) Kuni 97% saarte elanikkond on rootslane, nende saarte elanikkond ulatub arvest (25000) ainult vähe protsent Soomele lahti loomist komisjoni ettepanekul! Ahvenamaa tuleb Soome osaks tunnustada, ja et vahetult enesemääratamise põhimõtet ei tule siin mitte järele jätta.
 - 3) tuleb aga ka arvestada, et Rootsi 15. sajari kastrid hõlmasid, millest 10. sajari saadid neutraalsena, ja Rootsi saadid neutraalsena, ja Rootsi saadid neutraalsena, ja Rootsi saadid neutraalsena.
- Belgia vabariiklased esitavad Soome, ja Rootsi saadid neutraalsena, ja Rootsi saadid neutraalsena, ja Rootsi saadid neutraalsena.
- saate üles jaanid garantid:
- 1) Saate elanikkond on arvestatav ja plaanid kooli alal kinnistatav, ja elanikkond on arvestatav ja plaanid kooli alal kinnistatav, ja elanikkond on arvestatav ja plaanid kooli alal kinnistatav.
 - 2) Kinnistatav maale maa ja elanikkond on arvestatav ja plaanid kooli alal kinnistatav, ja elanikkond on arvestatav ja plaanid kooli alal kinnistatav.
 - 3) Kinnistatav maale maa ja elanikkond on arvestatav ja plaanid kooli alal kinnistatav, ja elanikkond on arvestatav ja plaanid kooli alal kinnistatav.
 - 4) Kinnistatav maale maa ja elanikkond on arvestatav ja plaanid kooli alal kinnistatav, ja elanikkond on arvestatav ja plaanid kooli alal kinnistatav.
 - 5) Saate kuberneri ametist.
 - 6) R. lüüdlu on õige, ja elanikkond on arvestatav ja plaanid kooli alal kinnistatav, ja elanikkond on arvestatav ja plaanid kooli alal kinnistatav.
 - 7) Soome annab R. lüüdlu wari kaebusi, mis Ahvenamaa saate valitustelt saadid, loates oma määramisi.
- Saate neutraalsuse leping, apr. 1921 g. üh. kinnistatav:

- 1) Soome ajal võeti Soome Saate neutraalsust kaitses mine parima, et Eesti ja Rootsi saadid neutraalsust kaitses mine parima, et Eesti ja Rootsi saadid neutraalsust kaitses mine parima.
 - 2) Rootsi lüüdlu on õige, ja elanikkond on arvestatav ja plaanid kooli alal kinnistatav, ja elanikkond on arvestatav ja plaanid kooli alal kinnistatav.
 - 3) Rootsi lüüdlu on õige, ja elanikkond on arvestatav ja plaanid kooli alal kinnistatav, ja elanikkond on arvestatav ja plaanid kooli alal kinnistatav.
- neutraalsust kaitses mine parima, et Eesti ja Rootsi saadid neutraalsust kaitses mine parima, et Eesti ja Rootsi saadid neutraalsust kaitses mine parima.
- neutraalsust kaitses mine parima, et Eesti ja Rootsi saadid neutraalsust kaitses mine parima, et Eesti ja Rootsi saadid neutraalsust kaitses mine parima.

käimise, informatsiooni, mandaatide, majandusliku läbikäimise, relvastuse, töö, sotsiaal ja tervishoiu sektsioonid.) Igal sektsioonil on oma direktor ja tehniline personaal. (v. P. l. h. k. 72-78.)
 Sekreterjaat seab kokku büdžeti.

IV. Rahvusvaheline kohus koosneb 11 kohtunikust ja 4-jast asetäitjast kes valitakse 9 a. peale ja oma palga Rvl. = dult saavad. (lähemalt rv. tülide lahendamise viiside all.)

V. Rahvusvaheline tööorganisatsioon on oma tegevuses iseseisev ja ühendatud Rahvasteliiduga ainult finantsiliselt. Tema organisatsioon on:

- a) liige-riikide esindajate üldkonverents - iga riik on esitatud 4 delegaadiga, millest 2 nimetakse valitsuselt, 2 aga töötajate ja tööliste poolt.
- b) administratiiv-nõukogu - koosneb 32 liikmest.
- c) rv. tööbüroo eesotsas seisab direktor. Tööbürool on oma kantselei.

VI Komisjonid. Rahvasteliidu juure on loodud rida komisjone ja organisatsioone üksikute ülesannete paremaks teostamiseks.

Komisjone on 6: 1) juriidiline; 2) tehniline; 3) desarmeerimise; 4) finants; 5) humanitar ja 6) poliitiline. Peale selle teotsevad veel

Erikoondused nagu: komitee rv. õiguse kodifitseerimiseks, segakomisjon relvastuse vähendamise kysimuses, Austria finants jaluleseadmise korraldus jne. jne. (v. P. l. h. k. 72+)

Komisjonide ja komiteede arv pole kindel, vaid nende ellukutsumine oleneb tegelikust tarvidusest. Peale selle on Rahvasteliit nimetanud-

Erikomissarid: a) Saari valitsemiseks; b) Danzigi jaoks; c) sõjapõgenejate korraldamiseks; d) Ülem-Sileesia segakomisjoni ja tribunaali esimeesteks.

k ü s i m u s 10. (P. l. h. k. 72-78.)

a) Rahvasteliidu senised teened.

Harilik Rahvasteliidu tegevuskord seisab selles, et nõukogu üles-
 tärkava küsimuse jaoks määrab vastavad selgituskomisjonid, kes nõuko-
 gule esitavad oma aruande, mille põhjal siis nõukogu otsustab, tarbe-
 korral ära kuulates rv. kohtu arvamist. Nii on see ka sündinud järg-
 nevais tuliküsimusis: (Alandi) 1856a Põhiseaduse järgi neutraliseerimise

I Ahvenamaa saarte küsimus. A. Saared on osa Soomest, elanikkond
 a. a rahvuse poolest rootslased. 1917 end. Venest lahti lüües, kuulu-
 tas Soome saared omaks. Samal ajal arvas Rootsi, et aeg on tulnud,
 kus A. saari, mis Rootslile strateegiliselt nii tähtsad, omale kisku-
 da saab. 1920a. läks asi koguni nii kauguele, et oli karta Soome ja
 Rootsi vahel sõjarulistus kokkupõrget.

Rvl. pakti artikkel XI alusel juhtis Briti valitsus, Rahvasteliidu
 tähelepanu konfliktile. Vaatamata, et Soome sel ajal veel Rvl. liige
 polnud - kutsuti ta nõupidamisele. Tagajärg oli see, et küsimus ot-
 sustati erikomisjoni kätte anda, kes sõitis kohapeale asjaga tutvus-
 noma. - 1921 a. juunis tuli komisjoni aruanne nõukogu ette, kes otsus-
 tas:

- 1) suveräniteet A. saarte üle jääb Soomelo.
- 2) elanikele tuleb anda kultuuririkondlustusi komisjoni kava kohaselt.
- 3) saarte neutraliseerimise mõttes tuleb pooltelerakokkuleppe sooritada.

Saarte neutraliseerimise küsimus on lahendatud erilisel rahvusva-
 helisel kokkuleppel Genfi konverentsil 1921. millest aga Vene osa
 ei võtnud ja seega ka neutraliteedi tunnustus tema poolt veel lah-
 tine. Leping näeb ette A. saarte neutraliteedi ja viisid kuidas
 seda kaitsta. Kaitse võtavad oma peale mõlemad pooled ühes Rvl. nõu-
 koguga. (v. P. l. h. k. 73+)

Selle tüli lahendamine on üks suuremaid Rahvasteliidu teeneist.

II Poola-Leedu tuliküsimus. See konflikt on teine Rahvasteliidu
 tuleproov, kuid siiani kahjuks väheste saavutistega. (v. lähemalt
 25.)

tas ka Jellinese jne.) *(mõnede riikide ülemvõim)*
Territoriaalne ülemvõim on aga käsutamise ehk käsuvõim. Käsuvõim aga eeldab, et on keegi kes käsku täidab. Teste sõnadega (-impeerium pole võim asjade, vaid inimeste üle, kes territooriumil elavad. Seega on arusaade, miks kõik mis territooriumil asub, allub vahet tegemata territoriaalülemvõimule. (rv. õiguses on erand: eks= territoriaalsuse ehk puutumatus õigus.)

Kokkuvõttes näeme:

- 1) territoorium on osa maakera pinnast, mis loetakse üksiku riigivõimu alla, kusjuures võimu ulatuse määrab füüsiline moment.
- 2) riigi ülemvõimu laad territooriumi üle on impeerium (võim isikute üle), mitte dominiinium (võim asjade üle).
- 3) selle võimu alla kuuluvad kõik territooriumil asuvad isikud, välja arvatud juhtumused, mis tuntud eks= territoriaalsuse nime all.

b) ulatuse. Kuna riigivõim absoluutselt maksab territooriumil, siis või olla samal territooriumil test paralleelset või vastastikust võimu: üks ja sama maa ei või samal ajal kuuluda kahe iseseisva suverääni ülemvõimu alla. - See on territooriumi läbitungimatuse põhimõte.

Territoriaalse ülemvõimu ulatust on vaja nähtava joonega selgitada ja näidata mis kannab riigi piiri nime:

Riigi piir on riigi territoriaal-ülemvõimu maksvuse ulatuse reaalne märkimine ruumis.

Piiri jagunevad 2-hte suurde gruppi:

I. Loomulikud riigi piirid - mered, jõed, mäed, kõrbed, metsad, sood.

(võib ka tähtsustada) Tuleb aga tähendada, et:

- a) loomuliku piiri alus on kõikuv -meri ei lahu- ta maid, vaid ühendab.
- b) loomulik piir ei ühtlusta veel rahvast, kultuuri, majandust politikat.

II Kunstlikud riikide piirid on üksnes kokkuleppel saavutatud piirid mis mõnikord võib ühte sattuda n.n. loomulikkude piiride tunnusmärkidega, kuigi üldiselt seda ei ole. Piirimärkide ülespidamise kulud tasuvad mõlemad pooled.

c) muutumine. (v.P.lhk.81+)

A. Suurenemine. Territooriumi suurenemiseks on 2 viisi:

I Esialgne (originaar- ehk primaarviis) viis käib territooriumi kohta, mis kultuurajalooliselt veel ühegi riigi alla ei kuulu. Säärane territoorium satub mõne riigivõimu alla:

a) valdamise ehk okupatsiooni läbi mis võib olla kahesugune

- aa) occupatio pacifica - esialgne okupatsioon.
- bb) occupatio bellica - sõjaline okupatsioon.

Okupatsiooni teel territooriumi juurde saamisel on vaja 2 algelementi:

- 1) soov või tahe antud maad okupeerida - vallata ja hoida ning teistele teatavaks teha.
- 2) okupatsioon olgu efektiivne, tõeliselt teostatud. (v.P.l.82+) seda korrati ka 1885 a.

Berliini konverentsil (animus+effektivit.)

II Pärastine (derivatiiv- ehk sekundäärviis) viis. Territooriumi võib suurendada veel kahel viisil:

a) lepinguga-cessio, siinjuures läheb riik üle kõigi juriidiliste omadustega. Cessio võib olla kas:

- aa) vabatahtlik või
- bb) sunnitud - (rahuleping.)

b) sõja järelausel - debellatio - siin kaob endine kantrahendit jur.isikuna sõja järelausel.

• Territooriumi suurendamist võib korda saata ainult see võim riigis, kel on õigus rv. lepinguid toime panna - kel on jus tractandi.

Kõigi territ. suurendamisviiside ülddeelduseks on tahe selle riigi poolt kelle pind suureneb.

territoriaal ülemvõime alt (eksterritorialiteedi põhjal) eraldab W. õigus. 26

- 1) Vöõra riigi pea. 2) diplomaatilihi esindajaid, 3) osalt konsuleid, 4) W. komisiooneid,
- 5) Rahvasteliidu saadikuid ja personaali, 6) vöõrast väge, kui ta völismaal asub (askrupatsiooni väge), 7) vöõra riigi laeru, eriti sõja laeru, 8) Naagi W. kohtu ja vahukohtu liikmeid ja 9) pastori.

3. Territooriumi muutmise:

muutmise: 1) Siivul-omandusõiguslikud tegevused (pale tõhtsad W. õigust.)

- 1) ostmine, 2) müük, 3) pärandus 4) jagamine 5) loomulikult vöõle füüsilistel põhjustel

agant. alluvio.

Kuid mõgi territ. ei ole pu domäänium, vaid mõgi vöimuline piir, ja sellepärast vöib omanik data, ja ära anda territooriumi avaliku-õiguse alusel.

Sisereguleeritud tegevused, et territooriumi muutmiseks kaal ka endine riik, mille olemisele esineb kehtivus. Rv. Tegelased aga ei pea seda alusriiki.

Sest ulla territ. kahta, mis, mis tuleb vöi ära lasta tõstetakse W. elus protesti, avaldatakse nõusolekut, n. l., kui avaliku-õiguse alusel mõgi territ. suurendab või vähendab.

28

B. Vähenemine, siinkohal maksavad samad viisid, kui riigi maaala suurenemisel, selle vahega, et teda võib piirata ja hävitada looduse nähtustest. (uputused jne.) Vähenemine võib sündida ka faktiliselt, kui üks riik ära kaob, vasalliriik iseseisvaks saab. (vaata: riikide lõppemine ja suktsessioon - küsimus 7.)

k ü s i m u s 12. (p.lhk.83-92.)

a) territooriumi liigitus. Riigi territoorium on maaala, kus avaldub riigi võim. See maaala sisaldab eneses kõigepealt:

- 1) kindlat maad - s.o. riigi territoorium.
- 2) õhku üle maapinna ja maasügavusi territooriumi all. õhu suhtes on 1919 aastal vastava konventsiooniga selgusele jõutud, et ta on puutumata riigi territooriumil. Samuti on riigi territoorium tema all olev maapõu.

3) teatud laadi veekeгод. Keerulisem on vete küsimus, siin tuleb arvesse võtta 3-me momenti:

- a) üksiku riigi suveräänsus maakera pinna osa üle, kus maksab tema piiramata võim - s.o. mannermaa, (siseveed)
- b) suveräänsus maakera pinna osa üle, kus maksab mõne riigi territ. võim, kuid kitsendustega - rannaveed.
- c) maakera pinna osa, kus kõik riigid oma õigusi teostavad ühtlaselt - s.o. ulgumeri.

Territooriumi liigituse juures võiks aluseks võtta ka riigivõimu ajaloolisi arengisjärke:

- 1) omamaa) see jaotus ei oma
- 2) temast oleneva koloniid) praegu enam ot=
- 3) tema kaitse all olevad maad (Schutzgebiet)) sustavat väärtust.

Riigi territoriaalse ülevõimu teostamine sünnib kolmes üksteisest graduaalselt erinevas järgus:

- A. natsionaalne riigi territ. - kus ainult ühe riigi võim teostub.
- B. natsionaal-rahvusvaheline territ. - kus ühe riigi võim teostub piiratud kujul, kokku puutudes teiste riikidega.
- C. rahvusvaheline territ. - kus iga riik oma võimu teostab teiste riikidega ühesarnaselt.

Kaks esimest (A ja B) on juba oma üldreguleerimise saavutanud, C aga veel mitte rahuldavalt.

A. Natsionaalne territoorium. Siia kuulub:

I mannermaa neljas dimensioonis: (v.P.lhk.84+)

- a) maapind.
- b) õhk (Maasaari-enclaves - ühe riigi territ. keskel leiduv võõra riigi valitsemisala näit. Itaalias Paavstiriik.)
- c) maapõue.
- d) aeg.

Maa territooriumi hulka kuuluvad ka:

- a) saared meres.
- b) koloniid.
- c) kaitsemaad. (siia kuuluvad ka tagamaad, kus riik ajutiselt võib mõju avaldada.)

II Natsionaal-territooriumi hulka kuuluvad ka:

- 1) siseveed. (mitte rv. jõed, mille süng ulatab läbi mitme riigi territooriumi.) Siseveeks loetakse ka:
 - 1) mere osa, mis piiratud ühe maa territooriumiga.
 - 2) mere osa, mis kitsa sidemega muu merega ühendet. (Riia laht jne.)

B. Natsionaal-rahvusvaheline territ. Piiratud suveräniteediga ülevõim teotseb:

- a) protektoraadi huvide sfäärides ja
- b) tagamaade juures.

Suurem riik nats. rahvusvahelisest territooriumist on vee ferritoo-

rium. Siia kuuluvad:

- a) rahvusvahelised jõed.
- b) kanaalid ja
- c) rannaveed.

I. rannaveed (Küstengewässer, mer littoral). Rannaveeks nim. riba merd, mis paralleelselt ranna piirjoonele uhtub.

Selle riba laiuse üle käib rahvusvaheline vaidlus aastasadu.

*Byõrsten (hoovlane) rannarajaj on tema rannavõim võim -
ehk Byõrsten, kelle rannavõim on suure rannavõimide
rannavõimide (järele) vaba lae rannavõimidega)*

*Stõrk: rannavõim ei ole võim pool ega rannavõim, vaid rannavõim
osa maakera pinnast, kus on püütud kogu oma rannavõimidega*

Juba 1702 aastal seadis Bynkershoeck üles lause: maa võim (ranna-
vee suhtes) lõpeb seal, kus lõpeb sõjariistade võim. (umbes 3 me-
remiili) Kolm meremiili võrdub 5556 meetrile (1 meremiil = 1852m.)
Küsimus seisab selles, kas on meri rannavõimide hõlde osa riigi ter-
ritooriumist, või on riigil rannavõimide peale ainult servituudi õigus.
Siit on tekkinud kaks vastukäivat arvamust:

- 1) rannameri ei ole riigi territoorium (Liszt)
- 2) rannavesi on riigi territoorium (Lawrence)

Üldiselt on tõsi, et rannavesi on ulgumeri, kuid mille üle kalda-
riik ülemvõimu teostab, et eemaldada tema peale sihitud kahurite
suid. (sama ülemvõim maksab ka rannavõimide sügavuste ja rannavõimide
kohal oleva õhuruumi kohta.) Seega näeme, et rannavõim on tegelikult
osa riigi territooriumist.

1925 a. töötas Rahvasteliidu rv. õiguse koodifitseerimise komis-
jon välja kava territoriaalvõimide konventsiooni kohta. Artikkel I kõ-
neleb: "Riigil on suveräänsed õigused mere osas mis ta kaldaid ühüb."

Meie valitsusel kindlat arvamust rannavõimide loomu kohta välja ku-
junenud ei ole. Üldiselt maksab aga 3-me miili reegel. On aga tugev
tendents sinnapoole, et maksma panna 4-ja miili reegel ühtlaselt
Skandinaavia ja Soomega.

On vaieldav, kas võtta rannavõimide otsustamisel kaldajoont: a) kõr-
gest veest; b) keskmisest veest või c) madala vee joonest. Üldiselt
on peatama jäädud viimase arvamuse juure. Kindlat piiri sellega rv.
praktikas rannavõimide ulatuse kohta pole. Ka on aluseta vana 3-me mi-
li reegel (üksikutes riikides 6-4 miili) kuna praegused kahurid
selle maa raskusteta katavad. Iga riik on sisse seadnud oma määrad,
vana üldreegel on kadumas. Kõige selle järelduseks on, et rannavõim
laius on väga kõikumine ja mitmekesine tolli, jurisdiktsiooni, kalapüü-
gi, erapooletuse ja avaliku julgeoleku mõttes.

a) tollipiir määrab kui kaugel rannast võib võeraid laevu kin-
ni pidada ja läbi otsida salakauba pärast.

Ses suhtes on meil, Vene pärandusena, rannavõim
laius 12 miili. (Hispaanial 6 miili; Prantsusmaal
2 myriameetrit; Itaalia 5 ja 10 km.; Briti, Sak-
sa, U.S.A - 3 miili. Viimase riigi piirituse salakau-
ba võitluse zoon on aga õieti iselaadne: - üks tund
tagaastava laeva kiirusest = umbes 30 miili. Meie
salakauba võitluse zoon on 12 miili.)

b) jurisdiktsiooni mõttes on harilikult maksev 3 miili. (His-
paanias 6 miili)

c) avaliku julgeoleku mõttes on 3-me miili reeglist erandid -
Itaalia - kahuri laskekaugus, Prantsusmaa - myriam.

d) kalapüügi suhtes maksab samuti üldine 3-me miili laius. (His-
paanias ja Portugaalias 6 miili.) Põhjamere kala-
püügi kohta tehakse mõnede lähedaste suhtes eran-
deid üldisest 3-me miili reeglist.

Säärane ebamäärane olukord maksab rannavõimide ulatuse määramisel.
Rvl. kodifitseerimise komisjonil on välja töötatud reegel - rannavõimide lai-
seks määrata 3-me miili madalvee joonest. Väljaspool seda ei või ranna-
riik enesele reserveerida majanduslikku eksploatatsiooni oma kasuks.
(küllaga tolli, julgeoleku jne. mõttes) Majanduslikkudes huvides
seega on maksev 3-me miili piir.

Rannariigi võim välisriikide laevade üle territoriaalvõimides võib
olla kahesugune:

- 1) võim rannameres
- 2) võim sadama rajoonis.

Üldreegel on: kaubalaevad võõras sadamas kuuluvad ranna- ja sama
riigi jurisdiktsiooni alla. Selles reeglis on aga mõningad kitsendu-
sed:

a) laeva meeskonna kohta välislaeval jääb maksma kodumaa
korraldus - laev on riigi (lipuriigi) ujuv territoorium.

b) Kriminaalkuritegu ei jälgi sadamavõimude muidu, kui see
avalikku korda rikub või kui laeva kapten seda kalda-
võimudelt soovib. (Üksikud riigid reserveerivad õiguse
sadamas välislaeval kordasaadetud kuritegu siseõiguse
järele karistada.)

c) Üldreeglina kuuluvad võõraste riikide kaubalaevad ranna-
või sadama jurisdiktsioonile (1926 a. 10 apr. kokkulepe),
kuid piiratud määral. Igatahes on sellest eraldatud vä-
lisriigi sõjalaevad kui ka nende abilaevad - neid lõe-
takse võõra riigi puutumatuks esindajaks. (v.P. 1.87+).

1830

- 99

1999

Bosphoruse, ja Dardanellide suhtes on 19 saj. kistel rida lepinguid (1815, 1823, 1841, 1856, 1858, 1781, 1878, 1882, 1883). Tähtsam on Türgi Vene sõlaleping 1833 a. - mure mõne suure, 4 vööastele laevade kummi (sultani poolt), kauba laevadele on aga lubatud vaba. Peale Istanbula tunnustati mõlemad väinad neutraaliks, ja lubi-käideldaks ka sõjalaevadele, kuid mure mõne sõja laevastu ei tahi suurem alla, kui kõige tugevam mure mõne veldarugi sõjalaevastu. Püütud ferm-torunnini hulka kuuluvad ka protektoratide maad, ja valdus mure vöödel ferm-torunnini, ründi, ootuspäraselt, ja ka teinud mure all.

Ulgumeri:

- 1) Louter: Ulgumeri on okeaan, ja temaga tündurus alavad mer arvaalad, lahed, vaimad, ja terid okeaanis, vad, mis pole ühegi maa piirides.
- 2) H. Eptius Form. tab. "mare liberum" is - meri on likviidne ja mobiilne, mis juure di sae kōmmata - ülepärast tapetud eluina vaba.
- 3) Seldeni "mare Clausum" (1635) - Brit. valitsus on omandanud, kus saart imbitseva mere peale. Prants. kult. hõlmas nide Cromwell 1657a navigatsioon antige

29

Rannariigi õigused rannavetes. Riik teostab oma suveräniteedi õigusi rannavetes. Need õigused on kitsendatud rv. kommete ja määrustega. kitsendused oleks järgmised:

- 1) Rannariik ei või keelata teistel riikidel läbisõitu. (kauba= laevad võivad ka peatuda) (vaata Rvl.konventsiooni kava art.7; P.lhk.88+)
- 2) Jurisdiktsiooni mõttes käivad kõik rannavetes sündinud kuriteod rannariigi territ.võimu alla. Läbisõitvail laeval sündinud kuriteod käivad aga laeva lipuriigi kohtu alla. (kui laev rannavees ankrus on, siis mitte.) Välismaalase laps, kes sündinud rannavetes viibival laeval, võib ipsi jure selle rannariigi kodanikuks saada, või on tal feat. sündinud riigis. Läbisõitvalt laevalt pole rannariigil õigus makse võtta. (väljavõtte: tuletornide ja meremärkide maksud.)
- 3) Sõja ajal on rannavete kohta maksvad erilised kitsendused, mis moodustavad osa meresõja õi. usest.

Kokkuvõttes võib öelda, et rannaveteed on riigi territoorium, kus riik oma ülemvõimu teostab piiratud.

Väinade ja lahtede suhtes türkab rida üldisi küsimusi.

Laht, mis ühe maa piirides ja mille sissekäik kitsas, kuulub selle ranna riigile. (on lahessuu kitsas, kui 6 miili, siis võib teda tunnistada suletud mereks, on ta laiem, siis on laht osa ulgumest ja rannariigi võim ulatub ainult territ.vete peale.)

Väin mis kahte merd ühendab, on läbikäiguks vaba. Territooriumi hulka kuuluvus lahendatakse rannavete üldiste reeglite järel. Väin mille suu alla 6 miili ja mille mõlemad rannad sama riigi ülemvõimu alla kuuluvad, on ka läbikäiguks vaba, kuid rannariigi territoorium. (Muhu väin Eesti oma jne.) (v.P.lhk.89+)

C. Rahvusvaheline territoorium. (b) m e r e õ i g u s .)

Siia kuulub 2 tüüpi:

I Partikulaarne rahvusvaheline territoorium on sellane, kus 2 riiki ülemvõimude ühesarnasuse alusel teotsevad. (näit. jõgi või järv mis mõlema riigi alla ühesarnaselt; maaala mille üle kahel või mitmel riigil on ühtlane valitsemise õigus = ko-impeerium.) - kus valitsemise korraldus leppel olulised.

Ajaloolised näited: 1) Morene oli algul Hollandi, kuid hiljem Belgia ja Preisi ühiseks "omanduseks." Versaillesi rahulepingu järgi määrati ta ainuüksi Belgiale; 2) Sundaan (1899 alates) on Briti ja Egiptuse koosvalitsemise all; 3) Uue-Hebridid saartel on ko-impeerium Briti ja Prantsuse vahel, mis tähendab, et need on mõlemas riigis.

II Universaalne rahvusvaheline territoorium on sellane, kus kõikriigid ühesarnasuse alusel teotsevad.

Suurema tähenduse sel alal omab

Ulgumeri (open sea, das offene Meer.) Ulgumeri on osa veepinnast, mis ei kuulu ühegi riigi territoriaalülemvõimu alla ning mis seisab ühenduses ookeani ehk pea-veemassiga. Ulgumere tunnismärgid on:

- a) lähidus ookeaniga
- b) kaldad on mitme riigi omad.

Ulgumere juriidilise laadi kohta kestab rahvusvaheline tüli. (v.P. lhk.90) kui meie ajal veel mere vabadusest kõneldakse, siis ei tule selle all mõista säärast tõlgitsemist, nagu H. Grotiusel, kus merd loeti res nullius. Mere vabadust tuleb võtta kahes mõttes, mille sihiks on:

a) kindlustada meresõidu vabadust üksikutele riikidele rahu ja sõja ajal.

b) kindlustada ulgumerel eraomandust nii rahu kui ka sõja ajal. It keegi ei saa oma ülemvõimu peale sundida, on õige. Selleskohaselt kannavad mereõiguse reeglid eitavat laadi ja ainult vähemas osas positiivset:

a) ulgumerel ei või ükski riik teisele oma jurisdiktsiooni peale suruda.

b) ulgumerel ei või ükski riik igat laeva, mida ta tahab, läbiotsida.

c) riik ei või teha takistusi teisele riigile meresõidus.

d) ükski riik ei või teha takistusi teisele mere varanduste kasutamiseks.

Need reeglid on negatiivse ilmega, olgugi positiivse sisuga. Rida reeglid kannab ka otse jaatavat ilmet. Säärased reeglid on meresõidu

7. ja 8. peatüki põhikirja alusel on kandes selle riigi leping, kus
tõsi sadama nimeliseks ja alusel, raskel tal leping, mis seaduse
vastan tegevuse korral toimutatakse ta meenutavalt laevaks.

Julgeoleku kaitseks:

a) abiand ja kokkupõrgete ärahoidmine - selle kohta on üksikud lepingud:

- 1) Põhjamere kalastamise leping - 1882 a.
 - 2) Merel abiandmise ja laevade päästmise leping - 1910 a.
- b) võitlus mereröövluse vastu.
- c) sõjalaevade laevasõidu korraldamine. Sõjalaevadel on merepolitsei õigus. Rahu ajal käib sõjalaevade järelvalve alla mereõiguse täitmine.

Sõjalaeval on õigus:

- a) kantlasi laevu kinni pidada (droit d'arrêt.)
- b) nende laevapabereid kontrollida (droit de visite)
- c) neid laevu läbi otsida (droit de recherche)
- d) süüdlast laeva vahi alla võtta. (droit de saisie)

Jõed võivad oma loomu poolest olla:

I natsionaaljõed - mis käivad siseõiguse alla ja

II rahvusvahelised jõed on säärased, mis mitme riigi territooriumist läbi jooksevad. (Donau, Rein, Düna.)

a) piiri jõed - mis merre suubuvad on mõlema riigi ülemvõimu all.

b) mitmest riigist läbijooksvad jõed on ainult siis rv. jõed, kui nad laevasõiduks kõlvulised.

Rv.-jõgede kohta maksavad laevasõidu vabaduse reeglid, mis käivad ulgumere kohta. Ainult sõjalaevu ei saa sisse viia ilma rannariigi nõusolekuta. On ette nähtud komisjonid, mis sõitu neil jõgedel vaba hoiavad.

III internatsionaliseeritud ehk konventsionaaljõed - (v.P.92+)

Väinad loetakse rahvusvaheliseks ulgumerede vahel. Mõnedel neist on ajalooks laevasõitu takistatud. Nii võttis Taani Beltidest ja Sundist läbisõidu eest kuni 1857 a. maksu, mis kaotati ühekordse tasu eest 5 milj. dollari suuruses.

Kõrbede ja polaarmaade suhtes tuleb mainida, et esimesed on juba jaotatud. Polaarmaad aga loetakse seni kuni neid keegi riik efektiivselt pole suutnud vallata, vabaks rahvusvaheliseks territooriumiks, kus maksab sarnastatud ülemvõim.

Rahvusvahelised kanalid: Suez, Panama, Dardaneli ja Beldi kanalid.

k ü s i m u s. 13. (P.lhk.92-101.)

a) rahvas. Rahvas on inimeste kogu, mille kui objekti kohta riik oma võimu maksma paneb. Rahvas jaguneb 2-hte ossa:

I välismaalased - kes alluvad riigile ainult territoriaal-ülemvõimu alusel.

II kodanikud ehk alamad - kelle kohta riigil raskem õigust, luuakse side, personaalne ülemvõim, elaniku ja riigi vahel. See side säilib ka siis, kui see isik enam riigi pinnal ei asu. See side määrab kodakondsuse, mis vastand faktilisele riigi rahvale.

Nii siis koosneb riigi rahvas kodanikkudest ja faktiliselt riigi pinnal viibivatest välismaalastest.

Mis on kodakondsuse jur. alus ja mis on kodakondsuse sisu, selles lähivad vaated lahku. Üks vool (Rousseau) toonitab: kodakondsuse sideme aluseks on leping. Teine vool arvab: kodakondsus on suveräänse ühiskondliku vormi poolt üksikuile peale pandud. Peab tunnistama, et see side on tõesti sunduslik - kodakondsusest on võimata lahkuda ilma vajaliste jur. eeldusteta.

Rv.õiguse normid kodakondsuse tingimustes lahendavad ainult konfliktid, mis ses suhtes tekivad üksikute riikide normide lahkuminekust.

Kodakondsuse juures on vaatlemisel 2 tähtsat momenti: 1) kodakondsuse mõiste sisu ja 2) kodakondsuse ulatus.

b) kodakondsuse sisu. Pearõhk riikide seadusandluses pannakse mitte kodakondsuse sisule, vaid tema ulatusle. Harilikult on kodakondsuse mõiste sisu kehv.

Kui siiski vaadelda kodakondsuse sisu, siis on mõned õpetlased ja isegi seadusandlused püüdnud seda väljendada ses mõttes, et kodakondsuse side on iga kodaniku vastastikune kohustus kaasa aidata ühiskonnale ja talle mitte kahju teha. Üksikasju määrab siin aga juba riigiõigus, mitte rahvusvaheline õigus.

H. Heren definitsioon kodaniku mõistet käsitledes: „vähim määral antud 30
rugi suhtes on inimene, kes mõne teise rugi kodakondsusele kuulab.“

Kuid loidub, inimesed, kellel polegi kodakondsust. näit. vene emigrandid
Rahvastelüüti lõi nende eristamiseks „kantsleri paradi“ kujul R. liidu
valitsuse komissari esimehe, polaarmaade ümber dr. Pansoni
nime järel. Selle komissari kaudu saadeti riikidevahelise
koostööle, et vene emigrandid tunnistataks nende asukohta
riikide valitsustele, kes väga armastavad nende asukohta
dokumendid, ilma et kodakondsuse vahetust oleks laheks.
Nii on vene emigrantide juriidiline staatus tema asukohta riigi
sarnane välismaalase omaga, kuid teatud hõlbustustega, aga
ka hõlbustustega, mis on antud karta koduvärgi puudumisega.

LMK 32.1

Ka meie 1922 a. seadus kodakondsuse kohta määrab kindlaks kodakondsuse ulatuse, kuna kõrvale on jäetud seletus, mis kodakondsus on.

Kodakondsuse sisuks on eestkätt kodaniku kohustused riigi vastu; kodanikul on aga petitsiooni õigused, s.t. õigus paluda, mitte õigus nõuda. Kodaniku kohustusi on üldiselt 3:

- a) kohustus kanda avalikõiguslikke kohustusi (sõjav. teen.)
- b) kohustus maksusi maksta.
- c) kohustus lasta enda üle kohut mõista - jms paeniendi.

Teiselt poolt annab riik kodanikule oma abi (haridust jne. jne.) Riigi kohustus pole aga absoluutne, s.t. riik pole kohustatud igal korral seda täitma ja kodanikule abi andma. (v.P.lhk.94+)

Välismaalase seisukord on ajajooksul märksa muutunud. Vanas Roomas, eriti vanas Kreekas ei olnud välismaalasel õigusi. Keskajal paranes küll välismaalaste seisukord veidi, kuid teisest küljest nad olid vürstide ja valitsejate tuluallikaks. (erimaksud jne.) Praegu maksab üldreegel: välismaalased naudivad õigusi, mis riigi omil kodanikkudel, välja arvatud õigused, mis seaduses ette nähtud eranditena. Vabastet avalik-õiguslikkudest kohustustest ei vali parlament, ei võta osa sõjaväeteenistusest jne. Brandiks on siin need riigid, mis iga inimest loevad oma pinnal oma kodanikuks, nii palju kui sellele välisriik, oma kodaniku huvides vastu ei vaidle.

Meie seadusandluse järele on välismaalaste seisukord väheste eranditega ühtlane oma kodanikkude seisukorraga. Nii maksavad välismaalaste kohta ka meie põhis. määrused, eriti §§ 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 17, kuna põhis. §§ 6 ja 18 on välismaalastele kättesaamatud. (v.P.lhk.95+) Siis on teatud kitsendused välismaalastele valimisõigustes, kinnisvara omandamisel, ülikoolis. Kitsendused, nii palju kui neid üldse võib olla, tekivad kas siseõiguse või rahvusvahelise õiguse alusel. Viimasel puhul on see lepinguis väljendatud. Nii Eesti kaubalepingud, mis sõlmitud enamsoodustuse alusel, lubavad erandina teatud ameteid (provii-sor, arst, advokaat, laevakapten) pidada vaid Eesti kodanikkudel. Välismaalased, kes Eestiisse tööle tahavad asuda, peavad siseministeeriumilt muretsema vastava loa. Nansen'i passi omanikud on (v.P.l.94+) on kodakondsuseta isikud (Vene emigrandid), kes on tunnustatud nende asukoha riikide kaitsealusteks.

C) kodakondsuse ulatus. Kodakondsuse ulatus on määramine, missugusesse riigi ülemvõimu keegi kuulub.

I põhilause: ei või olla inimest ilma kodakondsuseta. (erand: apoliidsus - kodakondsuserus.)

II põhilause: üks ja sama isik ei või ühel ajal olla kahe riigi kodakondsuses.

Tegelikult elus on aga rida erandeid: nii tekib auronoomse seadusandluse järelõusena rida anomaalstaatusi:

a) kodakondsuseta isikud (apoliid) mitme riigi kodanikud (sujets mixtes). Sääraste sobvima-

tute nähtuste paraliseerimiseks peavad riigid kokku leppima reegli-

te üle kodakondsuse saabumise ja kaotamise kohta. Riigielanikkude kogu on muutuv - fluktuueeruv: ühelt poolt ta sündimise, imigratsiooni ja naturalisatsiooni läbi, teiselt poolt kahaneb suure surevuse või väheste sündivuse ja väljarandamise tõttu.

1) emigratsioon - väljarandamine (sine animo avertendi) on õigustet üksnes koloniseerimise otstarbel, kuna ra aga väike-

se rahvaarvuga riigile on suureks hoobiks.

2) imigratsioon - sisserandamine (cum animo manendi) on teine loomulik riigielanikkude koosseisu muutumise põhjus. Ta toob uut jõudu juure, ühtlasi ka majanduslikku rikkust.

Kodakondsuse tekkimine on võimalik kahel teel:

I originaarne ehk esialgne teo. Siin on mitu võimalust:

1) sündimise juures on lapse kodakondsuse kohta mitu süsteemi:

a) jus soli järele kuulub riigi kodakondsusesse iga laps, kes on selle riigi territooriumil sündinud.

b) jus sanguinis järele saab iga laps kodakondsuse oma vanemate kodakondsuse või "vere" järele.

Abielus sündinud lapsed omavad isa kodakondsuse, väljaspool abielu sündinud lapsed - ema kodakondsuse.

Puhtal kujul elades jus soli või jus sanguinis vahel, sagadumini on aga siiski: jus soli et sanguinis ehk jus sanguinis et soli.

Meil kui ka kogu Euroopa kontinendil maksab see süsteem.

c) segasüsteem (jus soli ac sanguinis) maksab endiselt anglo-sakside maal.

Kõik inglaste lapsed, olgu nad sündinud Inglismaal või väljaspool, kui ka Inglise pinnal sündinud välismaalaste lapsed, kui nad pärast soovi avaldavad Inglise kodakondsusesse astumiseks, loetakse Inglise kodanikkudeks.

2) Kodakondsuseta isikute naturaliseerimine. Siin on ainult ühe riigi nõusolek küllaldane, pole ju teist riiki, kust kodanik lahkuma peab.

II sekundaarne ehk pärastine tee. Siin peab kodanik oma senisest kodakondsusest loobuma, et uut saada. Kodakondsust võib saada:

1) jur. fakti läbi võib kodakondsust saavutada:

a) territooriumi üleminekuga muutuvad endise riigi kodanikud ipso ja de jure uue riigi kodanikkudeks. (meie kodakonds. § 1.; v. P. lhk. 97+)

b) sunduslik naturalisatsioon on korraldus mille järele see, kes teatud ajal on riigi pinnal, saab ipso facto kodaniku õigused ja kohustused.

c) abiellumine. Naine (abikaasa) omab mehe kodakondsuse, (erand: Ameerika meeskodanikuga abiellunud välismaalane ei muutu ipso facto ühisriikide kodanikuks) kuid ta võib endise kodakondsuse alal hoida kui ta selleks soovi avaldab (kodakonds. § 19.; v. P. l. 98+)

2) isiku vabal tahtel. Siin tuntakse mitut juhtumust:

a) naturalisatsioon on juhtumus, kui isik võetakse riigi poolt, millele ta soovi avaldanud kodakondsusesse vastu.

Vastuvõtmise juures pannakse tähele majanduslike, sotsiaalseid ja juriidilisi motiive. Ühtlasi nõutakse hariduslist staaži. Ka nõutakse tihti, et naturaliseeritav oleks teatud aja maal elanud. (v. kodakonds. § 8-16; v. P. lhk. 98++)

b) repatriatsioon - kodumaale tagasitulek. Eesti kodakondsusest lahkunud isikud omandavad kodakondsuse tagasi Eesti riigiteenistusse ja kaitseväge-teenistusse astudes, või vastava soovi avaldades, eriti naised, kelle mehed-välismaalased surnud. (v. kodakonds. § 14)

Kodakondsuse konfliktide lahendamiseks sõlmiti 1868 a. Bankrofti noot, Saksa-Ameerika vahel, mille järele ei hakata nuhtlema tagasitulejaid väljarändajaid, kes Ameerika kodanikus astunud ilma Saksa kodakondsusest lahkumata. (v. P. lhk. 99+)

Kodakondsuse lõppemine võib sündida nagu ta tekkinud kahel viisil:

I jur. fakti läbi lõpeb kodakondsus:

a) territooriumi üleminekul.

b) abiellumisel välismaalasega.

c) mehe kodakondsuse muutmise läbi.

d) valitsuse aktide või kohtu otsuse läbi (kuritöö eest väljasaatmine)

II isiku vabal tahtel lõpeb kodakondsus:

a) ekspatriatsioon - milleks enamasti vaja endise ja uue koduriigi nõusolekut. (Meil igatahes mõlemad)

Kodaniku kaitse välismaal. Kodaniku kaitse kohta välismaal pole kindlusi. Kaitset tuleb anda ka suhet mixt'ile - mitme riigi kodanikule. Sõja ajal või kui oma diplomaatiline esindus puudub, annab üks riik oma kodanikud vastase maal kolmanda erapooletu riigi kaitse alla. (Eesti annab Suur-Britile.) Saksamaa, kes tunneb veel faktilisi kodanikke (isikud, kes enne olid Saksa kodanikud, või kes Saksa soost.), annab muu riigi kaitse puudumisel, Saksamaa kaitset.

Kodakondsuseta isikule, olgugi passi väljaandmise korral, ei ole ükski riik kohustatud ega õigustatud teise riigi vastu kaitset andma.

Seega kuuluvad riigi kaitsemise alla:

a) oma riigi kodanikud (ka suhet mixtes)

b) teise riigi kodanikud (vaid lepingu alusel)

c) n.n. faktilised kodanikud.

Eesti kodakonds. Seadus § 19:

Kodakondsust loetakse vabastatuteks välismaalastega abielulised 32
Eesti naiskodanikud, kui nad kahe nädala jooksul abielu sõlmimise
pärast arvates vabariigi piirides vastavale maakoorma valituse ees
mehet, või liinapiiride, välismaal või biidus aga lohumale Eesti
vabariigi ametlikule konsulile või diplomaatiliselt esindajale
või nendest mõnelt Eesti kodakondsuse päämise soovi avaldada.

Rahvastetunde kodipitserimiskomisjonil eelkõige seaduse
reegli, et naine, kes abielumise läbi oma mehe kodakond-
sust ei oma, kuid loetakse oma mehe naaduse, järele kodakond-
suse kaotamiseks, on õigustatud mehe riigi poolt passi saama
tõldreel:

Naine kaotab endise kodakondsuse abielumise
fakti läbi, kui mehe kodakondsuse seadus ~~et~~ näeb, et
naine mehe kodakondsust annab, ja ideni mees loetakse
mündab oma kodakondsust mis mündub ka naise koda-
kondsus, kui mehe kodakondsuse seadus seda ette näeb.

Vabatahtlik kodakondsuse saamistamine.

Naturalisatsioon.

Vastu võtmise järele peab alama inimesel teatud vanadus,
kehvõime, ja karistamatlus, ja kollaldane varanduslik järele, et
naturaliseeritab inimesel riigile noormees ei langes.

Uhtlan nõutakse minimaalselt haridust. Amerikas peab soovi-
avaldaja kodaniku algteadmiste eesami andma, ja riigile kult
mõistma. Siin nõutakse, et see teatud aeg maal oleks elanud
mitte ~~enne~~ naturalisatsioonil soovi, kui ka pärast seda.

See aeg kehtub 3-5 aastat. Mõned maad ei nõua, et peale
naturalisatsiooni kolme avaldamist peab veel teatud aeg maal
või biime.

Eesti kodakondsuse seadus (§§ 8-16) määrab:

Kodakondsuse naturalisatsiooni tüel emanamisesse nõu-
takse, et kodakondsuse andmise soovi avaldaja on
elanud kuni soovi avaldamise päevani vahetpidamata
2 aastat, ja peale ühe või avaldamist taasta elabalt Eesti.

kolanderiduse astujalt nähtakse Eesti kalle tundumist. Nõu-
 avarmäära ja kalle kohta võidakse ära jätta võtli meele tola
 koduse võtli suure puure, kui mudel on juba teinud alts kalle
 rügi teinud või sõja avarmäära alul vabariigi napuks võtli
 nad on teinud oma annete, teadmiste ja tööle tohu, või see
 nad on Eesti poost.

Halvakuubid on korras Eesti vabariigi kodanikud suru
astuja soovijad peavad vähemalt 18a vanad olema. Alacalpe
peavad selleks oma eestkostjate või hoolajate nimesid
muretsema.

Naturabratsoni korras kodakomduse astumise soovianeks
 enstatuse õige mõistmiseks, kust female ante kase õpe-
 minnsti kodakomduse vartar kodakomduse juurde.

Size mm: 14 - about peak of anacardium in all.

Kergandatud komas võivad tulla kadakomiksuse taga
astuda endised terti. vaheajaga kadakomiks, kes E. V. ka
võivad tulla vaheajaga, ja ka need, kes laupäevase tall
mune vanematega terti. kadakomiksusest vaheajaga.

Gravides kõikide naturahisatsoonide seaduste seas
on mere kodakondsuse seadus (§ 11), mille järel välistamaa-
laste naised, e lapsed võivad kodakondsuse astumiseks
araldata, saata mata oma mehe või isa tahtmisele, kui
nad võtavad naturahisatsooni nainele.

Ö. gure seke

Inimesed punitavad ja samamööda pälivad üksteisega kordades, mille
 puures võivad tekkida väga mitmesugused vahimised ehk suhted,
 nagu perekondlikud, veranduslikud ja sõbralikud.

Unid vāhironāḍ regulētāḥ ^{on} āḥirāḥ nādustēga, "abstelt ab-
tūn āḡsūn pormvāḡga; nēd vāhironāḍ, kus ūks āḡsūtātūn tēn
kōhūtātūn. S āḡ rēvāḥ sūhtēd mmetātākse āḡsūn sūhtēd.

õisik, kelle kasvatatavast nästakse moolagi teha, või tegemata jätta
on õiguse subjekti. õig. subj. on õigus talle nendema kohas-
tuse subjekti. It tegevi tegevust, ning võib nendema nendema

Lab-rõnnu ues kann rōti, aalse anapadi rōti-ma panna
Digas subjektiivsus mõttes - võime mõelda et teatud teovis toimetatass kahust.
 Subjektipoolt. Subjektivne õigus on pooltus rōti, aalepoadi karmu pa nakkas vā
 faput on võime õigust teostada toon õiguse nakkas

d) juridilised isikud. Jur. isikute kodakondsuse kuuluvuse suhtes on üles seatud rida teooriaid:

- I Liikmete enamuse järele kodakondsust otsustada on raske, kuna *(antakse enamusele hääletada)* enamus on sageli väga muutlik.
- II Töökoht (Betriebsbesitz) ei saa ka mõõduandev olla kuna ühel jur. isikul võib mitu tegevuskohta olla, jne.
- III Kontrollijate kodakondsus alusena, on tekkinud Versaillesi rahu- lepingu määrustes. See on aga liiga kitsad ja omab poliitilise maitse.
- IV Tekkimise asukoht jur. isiku kodakondsuse määrajana on vast kõige kohasem reegel.

Seega: jur. isikud kuuluvad selle riigi kodakondsusse, kus asutise sünnipaik ja kus ta õigusepärast tekkis ning praegu veel registreeritud.

Laevade natsionaliteet saab määratud lipu järele, mida laev kannab. Lipu kuuluvuse tingib meeskonnaga natsionaliteet.

Eesti lubab oma lipu all sõita laeval, millesse mahutatud 50% Eesti kapitali, ning mille ohvitserid Lestlased *rahvasteliidule*

Vähemusrahvuste kaitse. Vähemusrahvus võib appelleerida (põhimõtte tunnustati Versaillesis 1919 a.) kui riik hakkab nende õigusi kärpima, mis rahvusvaheliselt tunnustatud lepingutega. Meie omalt poolt pole sellist kohustust oma peale võtnud, ometi oleme 12 veebr. 1925a. vähemusrahvustele kultuurautonoomia annud.

2 osa. Rahvusvaheline õigussuhe.

K U S I M U S 14. (P.lhk.101-105.)

a) rahvusvaheline õigussuhe.

Õigussuhe on see külg elulisest suhtest inimeste vahel, mida reguleeritakse *objektive* õiguse normide läbi.

Õiguste algelemente on 3: a) subjekt; b) objekt; c) kohustused. (Eraõiguses ja germaani õiguses tuntakse veel neljandat elementi - d) õigus subjektiivses mõttes.)

- 1) Õigussuhete sisu on üksikute inimeste omavaheline tegevus või tegemata jätmine. Seega eeldab säärane tegevus vähemalt kaht subjekti. (kohustuse subjekt ja õigustuse subjekt.)
- 2) Objekt on havi, mille kaitseks on ette kirjutatud teatud tegevus või tegevusetus, mis kohustab subjekti, kelle kohta käib ettekirjutus. *õig. korraldus*
- 3) Kohustused on tegevus või tegevusetus milleks kohustatakse seaduste normidega.

Avalik õiguses on õigussuhete konstateerimiseks küllalt kolmest esimesest elemendist, sest et iga avalik õigustus, on sisuliselt ka kohustus ja ümberpöörduvalt.

Rahvusvahelised suhted sünnitavad rahvusvahelise liiklenise sfääri, kus rahvusvahelise õiguse subjektide huvid on koordineeritud.

Rahvusvaheline õigussuhe erineb kahe tunnusega teistest õigussuhetest:

- a) rv. õigussuhe kohustab ja õigustab ainult riike üksteise vastu.
- b) rv. õigussuhe õigustab ja kohustab riike nende suveräänsete, kõrgemate funktsioonide teostamises.

I Rv. õiguse subjektidest. Õpetus õiguse subjektidest teeb vahet 2-hte liiki subjektide vahel:

- 1) subjekt, kes kohustatud.
- 2) subjekt, kes õigustatud.

Rv. õiguse mõttes võivad subjektideks olla ainult riigid. Kodanik võib teise riigi vastu nõudmisega esineda ainult oma riigi kaudu.

Nagu nägime on rahvusvahelise õiguse subjektideks riigid, kuid võivad olla ka suverääniteodi mõiste kandjad. Viimane on praegu veel väieldav. Lisat ütlet, et rv. elus peab vahet tehtama riigi kui füsi- kuse ja riigi kui suveräänini vahel. Seda vaadet tuleb pooldada, sest uuemal ajal lähevad riigid kõrvale puht suveräänini põhimõtetest, töötades välismaal mitte alati suveräänina, vaid "kaubamajana", olles seotõttu seotud selle maa õigusega, kus nad talitavad "kaupmehena".

II Rv. õiguse objektidest. Objekt on see eluline havi, mida õigussuhe katsub korraldada ja millele objektiivne õiguse reegel kaitset pakub.

Eraelus on rida täpiliselt õigussuhteid, mis objektiivse õigusega normeeritud. (perck. õigus, asjaõigus, pärandusõigus jne.) Ajaloo kestel

Hätscher: rahvusvahelise õiguse alust (1925) 1. lühend. 2. lühend. 3. lühend. 4. lühend. 5. lühend. 6. lühend. 7. lühend. 8. lühend. 9. lühend. 10. lühend. 11. lühend. 12. lühend. 13. lühend. 14. lühend. 15. lühend. 16. lühend. 17. lühend. 18. lühend. 19. lühend. 20. lühend. 21. lühend. 22. lühend. 23. lühend. 24. lühend. 25. lühend. 26. lühend. 27. lühend. 28. lühend. 29. lühend. 30. lühend. 31. lühend. 32. lühend. 33. lühend. 34. lühend. 35. lühend. 36. lühend. 37. lühend. 38. lühend. 39. lühend. 40. lühend. 41. lühend. 42. lühend. 43. lühend. 44. lühend. 45. lühend. 46. lühend. 47. lühend. 48. lühend. 49. lühend. 50. lühend. 51. lühend. 52. lühend. 53. lühend. 54. lühend. 55. lühend. 56. lühend. 57. lühend. 58. lühend. 59. lühend. 60. lühend. 61. lühend. 62. lühend. 63. lühend. 64. lühend. 65. lühend. 66. lühend. 67. lühend. 68. lühend. 69. lühend. 70. lühend. 71. lühend. 72. lühend. 73. lühend. 74. lühend. 75. lühend. 76. lühend. 77. lühend. 78. lühend. 79. lühend. 80. lühend. 81. lühend. 82. lühend. 83. lühend. 84. lühend. 85. lühend. 86. lühend. 87. lühend. 88. lühend. 89. lühend. 90. lühend. 91. lühend. 92. lühend. 93. lühend. 94. lühend. 95. lühend. 96. lühend. 97. lühend. 98. lühend. 99. lühend. 100. lühend.

35.

Kaitse- ja õiguse alust (1925) 1. lühend. 2. lühend. 3. lühend. 4. lühend. 5. lühend. 6. lühend. 7. lühend. 8. lühend. 9. lühend. 10. lühend. 11. lühend. 12. lühend. 13. lühend. 14. lühend. 15. lühend. 16. lühend. 17. lühend. 18. lühend. 19. lühend. 20. lühend. 21. lühend. 22. lühend. 23. lühend. 24. lühend. 25. lühend. 26. lühend. 27. lühend. 28. lühend. 29. lühend. 30. lühend. 31. lühend. 32. lühend. 33. lühend. 34. lühend. 35. lühend. 36. lühend. 37. lühend. 38. lühend. 39. lühend. 40. lühend. 41. lühend. 42. lühend. 43. lühend. 44. lühend. 45. lühend. 46. lühend. 47. lühend. 48. lühend. 49. lühend. 50. lühend. 51. lühend. 52. lühend. 53. lühend. 54. lühend. 55. lühend. 56. lühend. 57. lühend. 58. lühend. 59. lühend. 60. lühend. 61. lühend. 62. lühend. 63. lühend. 64. lühend. 65. lühend. 66. lühend. 67. lühend. 68. lühend. 69. lühend. 70. lühend. 71. lühend. 72. lühend. 73. lühend. 74. lühend. 75. lühend. 76. lühend. 77. lühend. 78. lühend. 79. lühend. 80. lühend. 81. lühend. 82. lühend. 83. lühend. 84. lühend. 85. lühend. 86. lühend. 87. lühend. 88. lühend. 89. lühend. 90. lühend. 91. lühend. 92. lühend. 93. lühend. 94. lühend. 95. lühend. 96. lühend. 97. lühend. 98. lühend. 99. lühend. 100. lühend.

Lisest 1) riigivõimade suhteid, mis reguleeritakse riigisiselsete seadustega, 2) suhteid, mis reguleeritakse riigisiselsete seadustega, 3) riigisiselsete suhteid, mis reguleeritakse riigisiselsete seadustega.

(iseäranis keskajal Roomas) on püütud rv. õiguse suhteid samuti tsiv.õiguse normidega reguleerida. Uuemat ajal on aga selgunud, et tuleb tsiv.õiguse klassifikatsioon kõrvale jätta ja uus omapärane üles seada.

On katsutud klassifikatsiooni subjekti järele läbi viia, mis on aga liiga kõiguv, seetõttu tuleb liigituse aluseks võtta objektid ja neile rajada klassifikatsioon. (vaata Lissti jaotus: P.lhk.103+)

Sellekohaselt jagunevad rv. õigussuhted järgmiselt:

- 1) suhted valitsemise (admin.) alal.
- 2) suhted liikumise alal.
- 3) suhted majanduslikul alal.
- 4) suhted sotsiaalse heaolu alal.
- 5) suhted õigusekorralduse alal.

See oleks loogilisem rv. õigussuhete süsteem.

b) õigustloovad faktid. Rv. õigustloovad (relevantssed) faktid on kahe sugused:

I Loomulikud faktid ei etenda rv. õiguses mitte nii suurt osa, kui siseõiguses. Ometi ei puudu neil ka siin oma tähendus. Need faktid on meil juba tuntud õpetuses territooriumist:

a) riigil võib territoorium juurde tekkida füüsilisel teel. (ka äravõitm.)

aa) alveus derelictus.

bb) alluvio.

cc) insula in flumine nata.

b) loodusõnnetuste teel võib riik kaotada osa territooriumist.

Loomuliku fakti hulka ei kuulu aga rv. õiguses iganemine. Iganemine ei loo õiguslikku tiitlit rv. elus. Nii pole siis rv. elus iganemisel tähtaega ega ka jur. mõju.

II Inimeste teod: (3)

a) juriidilised teod. Siia alla kuuluvad rv. nähtused:

aa) sõda oma järeldustega

bb) okupatsioon oma mitmetes vormides.

b) deliktid. Rvl. delikt on rv. õiguse toiming, mis sünnib riikide esindajate sammude või riigi kodanikkude tegevuse läbi, mille eest riiki vastutavaks peetakse. Deliktide lahendamisel mängib tavaliselt suurt osa poelte tegelik jõuvahekord ja üldpoliitiline tendents. Delikt võib olla kahe sugune:

aa) commission, toiming (aga), kordasaadetud süütegu.

bb) omission, toimivusetusega kordasaadetud süütegu.

Delikti kordasaatnud riik peab:

- 1) endise seisukorra, status quo, jalule seadma.
- 2) kahjutasu maksma.
- 3) rahulduse andma.
- 4) garanteerima, et delikt ei korduks.

abinõud nende tingimuste täidesaatmiseks võivad olla:

- 1) rv. jurisdiktsiooni poole pöördumine ja
- 2) sõda.

c) Kokkulepped on tähtsamad rv. relevantssed faktid, tuues muutust olevatesse vahekordadesse.

Nagu iga teine rv. relevantne fakt, nii võib ka rv. leping:

1) luua

2) muuta ja

3) lõpetada rv. suhteid. Nende 3-me momendi

fikseerimine on oluline rv. õiguse juures.

See määrab rüüpea või teise inimese on õigustatud lõpetada sõlmimine, see
aleneb selle rüüpea või teise inimese andlusest. Rahvusvaheline lõbi rüü-
pime eeldab üldiselt teadust, millele kindel määrab teise pool
sõlmimise esindajate määratled. Üldiselt pole puudus rahus-
tohtu, selle vaatama, kas mõlme pool volinud on õigus-
tatud nende oma õiguse, selle lõpetust sõlmimine.

Balti riikide lõbi rüüpime vältimiseks on toimunud ja rüü-
farad lõpetusid alla ilma volinud inimeste. Kõik pealtnäha
rühmitusega lõpetusid sõlmides on tal volimiste arvelt
valitsuse otsuse arekiga, et tal on õigus vältimiseks sõlmida.

Volituse küsimus on lahendatud praetikes mitmet moodi:

- 1) diplomaatilisel esindajal on erivolitus, ja lõpetus jaoks (ka testil).
- 2) diplomaatiline esindaja on tal oma üldvolitus, millest ette nähtud
ilmsel kuika volitust lõpetuste sõlmimine (Inglismaa).
- 3) ei nõuta liisvolitust, kuid saadik peab alalvõlt akrediteeritud
olime vastavale riiki, kuma erilisel saadikul peab volitus olime,
mis kaunab rüüpea või äärmisel juhul vältimiseks alalvõlt (Ameerika).

Kindlaverimised kokkulepped on:

- 1) tantsadid, on ti pühalik tantsad.
- 2) konsenttsioonid, 3) lõpetusid.

Nõrmi puolest enam pänduramad ja vahemad kokkulepped:

- 1) arrangement, ühervõrkommen, reglatsioon.

Rahvusvahelised lepped võivad olla searistatud:

- 1) lõbi rüüpime lõbi.
- 2) vastavate või kokkulepitud - toimingu lõbi. (Magna trv. õig.)
- 3) väikimise lõbi, mis aga arneb trv. õig. arumehalt vaadatuna:
trv. õiguse teisel suhe, kui tahe selgelt väljendatud, trv. õiguse ega,
on ka väikimise kõnelemine, ja murelt jätavalt.

Nõit. Just. baseerub arumehalt, et selle volimeadusest mure orel
ei võta, sest keegi pole protesteeritud. Selle vane rahulõpetus § 12 vasti
nõuab mure keegi, et peakime mure oravõtma, mis panevime
vastulaurena ette nende oma aegse väikimise. Väikimise valma
Date riikide suhte, selle duvi, mis valud, lastakse nõusolekust,
et nad oma mure rüüpimest lubavad.

Rahvusvaheline protest.

Rv. protest kaunab selgesti relevantu fakti ilmut, ja tähendab
oma õiguse alalhoidmist. Rv. protesti fari talatuse mure orav
lõpetuste suhte, vana ka murel puhkudel. Nõit. protestimise Berti
puudades 3 me murelt laimust. Soome vane rahulõpetus leduva rüü-
me alature rüüpea kanna 4 mureltse püü- varti. Sellega on Berti
suhte ka Soome murena, vanaid valme mure ilme mure, ja mure
Berti riikide jaoks on 4 1/2 mureltse püü murelt.

Kas on need arv. kokkulepped omade ja väliste omade vahel on peetud
määrustatud, kui õigus rühma käib arv. õiguse vastu?

Praktikalt on riigil õigustatud võtta oma tahes lepinguid.
Kitsendusi on teinud Rahvasteliit, mis ei registreeri lepinguid.
mis käib tema põhikirja vastu.

Rahvusvahelisele ei tunne ka toimumist "negotiarum gestio":

- 1) Ei saa teha riigi eest olulise võitluse lepinguid võltside, sest
valimised ei ole ei rahustat leping, kui see pole tema sead-
tustest osavõtmist.
- 2) Kuid leping võib puudutada valimata riigi huvid, näet:
1907a lepingud Inglis ja Vene kokku määrata rühma oma
mõju piirkonnas Persias. Siin puudutab küsimus peale
tsiviliseeritud riiki. Sama loom on ka peale suveräänse
riigi (protektoraadiga): need ei ole arv. kokkuleppe sub-
jektid ja nende asemel võtavad kohustused peale protek-
toriaat. Enam ei võimud ka kolonni, mis võtab lepin-
gud võltside, kuid 1926a Imperial Conference järeleand-
võtt.

Arv. kokkuleppe sümbol hõltsult vormidele arsti teel
kellul on teatud elementid, millel võim.

1. Väikseks kokkuleppele võim mõttes on Haagi
konverents lepingud ja Abrenamata Saarte neutra-
liseerimise leping, ja Tartu rahuleping.

a) l e p i n g u d.

Rv.leping on kahe või mitme riigi tahtmise koordineerimine või kokkusalatamine rv.õiguse suhete loomiseks, muutmiseks või lõpetamiseks.

Rv.lepingud võivad olla laadilt kaheksa:

- I kokkulepped (Vertrag) - kokkupuutuvad tahted püüavad kokku leppida ühes konkreetas asjas.
- II leping (Vereinbarung) - rööbiti jooksvad tahted püüavad kokkulepet luua, mis sihitud õigusnormide loomiseks.

Näid kahte liiki saab ainult sisu järgi üksteisest eraldada, kuna vormi küsimused on mõlemil ühesugused. Mõlemad kokkulepped liigid on riigi tahte ühtlane otsustamine suhete loomiseks või lõpetamiseks.

Riikide tahte väljenduseks on lepingu sõlmimisel vaja:

- a) Kokkuleppijaid organeid - need on füüsilised isikud (esitajad), kes riigi nimel lepinguid sõlmivad. Nendeks on:

- 1) riigipea, 2) välisminister, 3) alaline saadik või 4) eriliselt volitatud isik.

Volinikul peab olema eriline volitus, mis sanktsioneeritud riigipea või välisministri poolt ja millega poolte esindajad selgitavad, kas teise poole saadikul on üldse õigus lepingut sõlmida. Riigipeal, kui organil, pole vaja volitust. Välisministri suhtes on küsimus lahtine (tähtsamate lepingute sõlmimisel peab olema) (lähem P.lhk.106+).

- b) Viis kuidas kokku lepitakse. Kokkuleppe sõlmimine teeb läbi 3 staadiumi:

- I. ouverture de négociations - ettevalmistus.
- II. discussions et négociations - harutamine (w.P.).
- III. clôture des négociations - leppe formulatsioon (w.P. 107+)

Kokkulepet võib saavutada mitmesuguse nime all: konventsioon, leping, kartell, tröite, arrangement, accord, Abrede, Übereinkommen, Vereinbarung, dogovor, konventsia jne. jne. Kokkulepe tulemus on mitmekesine ja selle järele antakse ka nimi, millede vahel jur. vahet aga ei ole:

- a) deklaratsioon - üldine teadaanne. Ta võib olla:

- 1) ühe riigi ühekülgne teadaanne. 17.8.1856/19
- 2) mitme riigi ühine teadaanne. 19.09.1909/1909

- b) protest - tähendab oma õiguse alalhoidmist.

Kokkuvõttes leiame, et rv.lepingu ülesanne on luua, muuta ja lõpetada rv.suhet. Rv.lepingut võib sõlmida expressis verbis, kuid sama tähenduse annavad konkludent-toimingud, ühes arvatud teatud tingimustel vaikimine. (w.P.lhk.107++).

B) v o r m i l i n e k ü l g. Rv. õiguse normid luuakse lepingutega.

Rv.õigus on mitmel määral (ka meil) osa siseõigust. Rv.leping kujutab eneses nii pea kui ta omandanud kohase vormi, maksawat seadust. Enamal ajal hakkas leping juba tema allakirjutamisega maksma. Praegu ei hakka leping siseriiklikult igatahes mitte enne maksma kui ta pole seadusandliku kogu poolt ratifitseeritud, kuid ka siis ei astu ta veel igakord jõusse, kuna enne veel peab sündima ratifikatsiooni kirjade vahetamine.

Leping hakkab siseõiguslikult maksma mitte enne, kui ta rahvusvaheliselt on maksma hakanud. Vastamata, et meie seda põhimõtet tunnustame, valitseb meil ses suhtes teatud ebaselgus. Nii muutuvad meil rv.lepingud 10 p. peale avaldamist "R.T"s sunduslikuks, vastamata, kas leping ke rahvusvaheliselt jõusse on astunud või mitte. (w.P.lhk.108+) Oleks sellep. vaja, et igast meie lepingu ratifikatsioonide vahetamisest ehk lepingu rahvusvahelisest jõusse astumisest eraldi "R.T"s

võib sündida vaid lepingu algsõlmijate riikide nõusolekul.

Rv.elus on lepingud kaheksagused:

- a) Lahtised - mida omaks võivad võtta (liituda) ka teised riigid. Liitumises tehakse vahet (vananenud vaade) kahe võimaluse vahel:

Martens
ümard autor: 9 vahet
c. te.

- 1) adhesio - liituv riik võtab lepingu kohustusest osa, ilma et ta pooleks muutuks.
2) accessio - liituv riik muutub saaraseks kontrahendiks nagu teised allakirjutanud pooled. (Adhesiot kui ka accessiot on tarvitatud Ahvenamaa saarte neutraliseerimise konventsioonis).

- b) Kinnised - mida teised riigid omaks võtta ei saa. Järele võib leping muutuda enamsoodustuse (Meistbegünstigung) alusel: kui üks lepingriik annab kolmandale riigile paremad tingimused, siis need tingimused lähevad ka teise lepingriigi peale üle

III a i a järele võib lepingu ulatus muutuda sel teel, et tähtajalist lepingut võidakse pikendada, või enne tähtaega üles öelda.

Rahuleping on teksti järgi küll "igaveseks ajaks", ometi maksab ~~teadagi~~ vaid järkjärgselt sõjani. Tähtajalised on harilikult kaubalepingud, mida võib pikendada (prorogatio) või enneaegu üles öelda (denuntiatio).

IV m a a a l a järele võib lepingu ulatus muutuda sel teel, et riik muretsseb maad juurde, siis kandub sinna vana lepingute mõju - s.o. lepingu piiride liikuvus.

Lepingute sanktsioon (kindlustamine) moodustab erilise küsimuse. Varemini kindlustati lepingut vandega, pantvangidega, käemeestega, kolmandate riikide poolt või riigi territoriaalsete ülevõtmise läbi. Siinkohal peame vaatama mitmesuguseid kindlustuse lepingud kolmandate riikide poolt:

- a) Lihtgarantii - siin on iga kindlustaja eraldi õigustatud ja kohustatud kindlustust teostama.
b) Kollektiivgarantii - juures garantid omakohustatud teostama ainult siis, kui kõik garantid seda teevad.

Garantii aluseks on kas riigi erapooletus, volad, kohuste täitmine. Rahvusvahelist garantiid tarvitatakse vähe, eriti vähe aga peale ilmasõda. 3 osa: Rahvusvaheline liikumine.

I jagu Organid.

K Ü S I M U S 16. (P.lhk.113-120).

- a) liiklemise organid. Rv.õiguse osa, mis käsitleb läbikäimise organeid ja (sõda) kannab üldiselt diplomaat - ja konsulaarõiguse nime.

Ajalugu.

Alalised liiklemised rahvaste vahel võisid tärgata alles sellest ajast peale, kui kõik riigid tundsid endid olevat sarnased rahvasteperes. Varem olid seda aga ainult juhulikud läbikäijad - agendid. Nii olid Kreeklastel omad saadikud, samuti ka Roomlastel - legati või oratores. Neil saadikutel oli üldiselt tunnustatud puutumatus, kuid see õigus, nagu prof. Martens tähendab, kandis usulist ilmet, kuna saadikut peeti isikurs, kes Jumala erilise kaitse all. Diplom.agendid ei kannud tol ajal ametlikku ilmet. (nendeks võisid olla kunstnikud, näised jne.) Oma meetodite poolest oli liikumine ayslik.

Esimesed alalised saadikud määrati Paavsti poolt keskajal Saksa-Rooma riigi ning türklastelt võidetud ristiusu mudele, samuti aga ka frankide kuningate juure.

15 s.lopul, kui Euroopa poliitilised suhted tervenesid,

kujunes. Kõnne alalisi saatkondi pidada L.-Euroopa riikide vahel. 1520 a. sõlmisid isegi Saksa keiser ja Inglise kuningas lepingu vastastikusel alusel saadikute pidamiseks. Üldiselt muutus alaliste diplom.esindajate saatmine kestvaks tavaks peale Westfaali rahu, mille arendamiseks eriti kaasa aitas kardinaal Richelieu. Ühes sellega kujunes ka diplomaatiline õigus ja arenes diplomaatiline korpus.

Paralleelselt diplom.õiguse (poliitika) arenemisega tärkas ka konsulaar õigus (majandus). Konsulaarasutiste algust tuleb leida keskajal, kus ristisõidud Euroopa rahvaid mussulmani maile viisid, kaubandusliku liiklemise elavust kaasa tuues. Omavaheliste tulide lahendamiseks välisid väliskaupmehed Itaalias, Prantsusmaal ja Hispaanias oma keskest erilisi kohtunikke, keda nimetati conculs de marchands, conculs d'outre mer, archiconculs. Kui aga Türklased Kreeka vallutasid, lubasid nad senist korda maksma jätma ainult eriliste lepingute põhjal, mis kapitulatsioonide nime kandsid. Sellased kapitulatsioonid kestsid edasi kuni viimse ajani Türgimaal, kuid kestavad praegu veel edasi Persias ja Hiinas.

14 s. toodi konsulite instituut Idast üle L.-Euroopa riikidesse ja 15 s. algul näeme juba Londonis Itaalia konsulit. Ka "Hansa" olid omad esindajad - alderman'id.

Koige peale vastanata oli aga 19 s. alguseni konsulite seisukord väga ebamäärane. Kuid majanduslike sidemete arenemisega hakkas ka konsulite seisukoht kovenema ja juba Chateaubriand vois öelda, et diplomaatide ajajärk on lõppemas, algamas on konsulite eera.

Selle liikumise järelduseks oli diplomaat- ja konsulaarteenistuste ühtlustamine riigiõiguses ja nii palju kui võimalik ka rahvusvahelise õiguse seisukohalt, mis teostamist leidis koige teravamalt enne sõda Saksamaal, pärast sõda uutes riikides ning 1924 ka U.S.A.'s.

Neil maksab veel (?) 1903 a. Vene konsulaarseadus, mille järele diplom.- ja konsulaarteenistus täiesti lahutatud, kuid meie praksis, mis sanktsioneeritud Riigikogu poolt, ei näe nende vahel mingisugust erilist õiguslikku vahet.

Rahvusvaheliselt on aga siiski mõlema teenistuse vahel terav õiguslik piir, nagu allpool näeme.

- b) süsteem. Rahvusvahelise liiklemise organid võivad olla:

I natsionaalsed organid on ühe riigi poolt määratud ametnikud. Nad jagunevad:

- a) juhtivad organid - riigipea, välisminister, väliskomisjon.
b) täidesaatvad organid - need võivad olla:
aa) alalised - saadikud, konsulid.
bb) ajutised - dipl. l. ilma dipl.

II rahvusvahelised organid on riikide kokkulepete läbi loodud eriorganid ehk komisjonid.

Rahvusvahelise liiklemise organid jagunevad 3-me suurde ossa:

I õigustloovad - (Haagi kohus, Rahvasteliit, rv.kongressid ja konventsionsid.)

II õigustmõistvad - (vahukohtu, alaline rv. kohus Haagis.)

III Valitsejad organid jagunevad omakorda:

a) rv.komisjonid - (jõe-, sanitaar- ja finantskomisjonid.)

b) sihtliidud (unioonid) - töötavad: liikumise, kaubanduse, tööstuse, sotsiaalpoliitika ja teaduse alal.

Nende üksikute rv.organite kompetentsi juures peatume rv.valitsemise õiguse käsitlemisel.

Sihtliidud - laste lepingu põhjal määratud aysed Peale nne nne, kui püütud, nne valitsemise alal

C) eksterritorialiteet. (liiklemise tingimused).

Rv. liiklemise organite eeltingimuseks on ühelt poolt nende määraja tahe teiselt poolt aga nõusolek neilt maadelt, kus rv. organil tegutseda tuleb.

Rv. liiklemise organite kõige tähtsam õigus on eksterritorialiteet.

Eksterritorialiteet laiemas mõttes sisaldab eneses kaks all-õigust:

- I puutumatus (droit d'inviolabilité)
- II eksterritorialiteet kitsamas mõttes (droit d'extraterritorialité)

I puutumatus tähendab kovendatud kriminaalkaitset viisaku-

*seadiku heaolu
võit. riigilise vangist
108. testam. järele
naayamuse lo-
6 kind vangistust
laismannu lo-1a*

se reeglite järele teise riigi esindajale. Seda määrab ka N.S. § 261 ja meie K.S. § 108 - (v.P.lhk. 116+)

Puutumatus ei olene aga mitte kohalisest seadusest, vaid see on muutunud rv. õiguse reegliks.

Vaatamata sellele on puutumatusel siiski ka omad piirid. Nii on näiteks lubatud omakaitse välisriigi pealetükkija esindaja vastu, sest esindaja, kes teise õigusi ei austa, ei voi nõuda lugupidamist ka enese isiku vastu. Praegu juhtub aga puutumatus rikkumise konflikte väga harva.

II eksterritorialiteet kitsamas mõttes tähendab mitteallumist asukoha seadustele ja võimudele.

Seda õigust põhjendati omal ajal sellega, et võera riigi esindaja välismaal viibides püsib siiski oma riigi pinnal. Tõeliselt ei seisa aga eksterritoriaalsuse põhjus mitte selles, vaid ta seisab rv. läbikäimise huvides.

Eksterritoriaalsusest järgneb:

- a) kohalikule politseivõimule mitteallumine - väljaarvatud üldised reeglid, mis heaoleku huvides maksma pandud. (liikumisreeglid, isiklike kinnisvara maksud).
- b) vabastamine kohalikkude maksude maksmisest (nagu öeldud ei käi isiklike kinnisvara maksud vabastamise alla).
- c) kriminaal- ja tsiviilõiguslikult mitteallumine kohalikule kohtule. Kui meie kohe esimese punkti järges märkisime teatud piirataavust, siis peame siinkohal mainima, et mingil tingimusel ei allu esindajad asuriigis kohalikule kohtule.

Siiski ei jää aga riigid igakord üksikõikseteks saadikute osavõtmisel poliitilistest kuritegudest.

Meie seaduse järele (N.S. § 171; K.S. § 229). määratakse, et süüdistust välisriigi saatkonda kuuluvate isikute vastu ei võeta ette ilma süüdistatava ülemusega diplomaatiliselt läbirääkimata. Sama reegel maksab ka tsiviilprotsessis. **§ 229** **Arandina** alluvad välisriigi diplomaadid asuma tsiv. kohtule siis kui nad selles riigis kinnisvara omavad, kauplevad või koguni selle riigi alamad on. Isikul, kel välisdiplomaadi vastu tsiv. nõue esitada on, ajab asja vaid välisministeeriumi kaudu.

4) või selle riigi teenistuses
kus asub.

d) juhtivad organid. Juhtivate organite all mõistame neid riigi võimusi, kes on õigustatud ja kohustatud esindama riiki väljaspool. Siia kuuluvad: riigipea, välisminister ja erikordadel ka parlament.

Chr 421

Politiiline osakond.

Ülesanded:

- 1) Poliitiliste ja majanduslike suhete korraldamine välisriikidega.
- 2) Lähikäimine rahvusvaheliste organisatsioonidega.
- 3) informatsioon välisriikidest ja välisriikidesse

Admin.-jum. osakond:

Ülesanded:

- 1). rahvusvahelise eraõiguse alal tekkinute küsimuste lahendamise
- 2). Konsulaar esinduste korraldamine.
- 3). ministriummi valdavalis olevate riigi varanduste valitsemine.

I riigipea. Vanemal ajal loeti riikide kõrval ka riigipaid rahvusvahelisteks subjektideks. Nüüd aga peetakse neid oma rahva esimesteks esindajateks välissuhetes, millest tingitud nende erilise seisukoht nii jurisdiktsiooni kui ka au ja tseremoniaali suhtes.

Riigipeal on riiki esindades teoreetiliselt õigus esindada igal alal - jus representations omnimodae, kuid ta peab suveräänse riigi pea olema, et omada rv. esinduse õigusi. Seda õigust võib riigipea aga teostada ainult kooskõlas riigi põhiseadusega. Ainult faktiline riigipea (kes siseriigis omab täieliku võimu) võib esindada oma riiki. Kuid teatud kordadel riigipea ning tema poolt nimetatud esindajad võivad saada veel loetud riigi esindajaks rahvusvaheliselt, olgugi, et nad siseriigis on kaotanud igasuguse võimu, (nii teotsesid näiteks Vene ajutise valitsuse saatkonnad välismaal, eriti Ameerikas, veel kuni 1922 aastani).

Tavaliselt sõlmitakse riigipea nimel lepinguid, ning tema poolt nimetatakse riikidesse esindajad ja teiste riikide esindajad akrediteeritakse riigipea juure. (Shveitsis seisab riigi esindus valitsuse - föderaalnõukogu käes; U.S.A's loetakse välissaadikud akrediteerituks valitsuse juure). Esindused kuningate juures on isiklikud, mis avaldub selles, et kuningate vahetusel saadikud omi volitusi guendama peavad.

Meie põhiseaduse järele juhib välispoliitikat, sõlmib lepinguid ja esitab nad Riigikogule kinnitamiseks küllab. Val. (pohis. § 60), kuid Riigivanem esitab Eesti Vabariiki, (pohis. § 61), mis mottes meie Riigivanem sarnaneb piiratud voimuga riigipeale. Ta naudib rv. liiklemise eesõigusi täiel kujul, s.t. tema on puutumatute ja eksterritoriaalne. Need õigused laienevad voeras riigis viibimise puhul ka tema perekonna liigete ja suute peale. Reisib aga riigipea incognito, siis ei käi tema kohta eesõigustuse reeglid. Peale üldise puutumatuse ja eksterritoriaalsuse omab veel riigipea takistamata läbikäimise õigust oma maaga sifritelegrammide, kullerite ja eraisikute kaudu.

Küsimus aga, mil määral riigipea on õigustatud välismaal valitsemise akte toime panema, oleneb täiesti oma riigi põhiseadusest, kuna rv. õiguse poolest selleks mingisuguseid takistusi ei ole. (v.P.lhk. 119+)

II välisminister on valitsuse liige, kelle eriliseks ülesandeks on välissuhteid korraldada. Tema kompetents on erinev üksikutes riikides.

Meil on välisminister valitsuse liige kelle ülesandeks on välispoliitikat juhtida kogu valitsuse poolt heakskiidetud juhtnõuoridel. Tema käes seisab ka välislepingute ettevalmistamine, kuna nende lõplik heakskiitmine sünnib valitsuse poolt, enne kui leping alla kirjutatakse.

Välisminister juksi kontratsigneerib kõik valitsuse poolt väljasaadetud rahvusvahelised aktid, millel Riigivanema allkiri. Ka välisminister omab, pere ja saatega, välismaal viibides puutumatuse ja eksterritorialiteedi õigust.

Välisministri otsekohese juhatusel all seisab välisministeerium. Meie välisministeerium koosneb 3-mest osakonnast (1927 a. koosseisude seaduse järgi oli vaid 2 osak.):

1) Poliitiline osakond:

Informatsioonivärgi büroo (oli enne 1927 iseseisev osakond)

b) 2. lepingute büroo (neljas büroo - poliitiline - kaotati 1931.)

c) 3. Rahvasteliidu büroo.

2) Admin.-jur. osakond:

a) juriidiline büroo.

b) konsulaar - admin. büroo.

Politil. osak. // poliitilise ja majandusliku suhte korraldamine
välisministeeriumi ja Riigikogule. Organisatsioonilise ja informatsiooni osakond
Admin. osak. // w. osak. juures seaduse järgi oli vaid 2 osak.:
1. Poliitiline osakond
2. Admin.-jur. osakond

Iga ru. ant. eane tema teostamist tehakse parlamendi väliskomisjonile
taataraks, mille õigus on selle kohta oma arvamus avaldada,
mis pole küll sünduslik, kuid harilikult valitsuse poolt tähelepanu leiab.
3) Kaubanduse osakond.?

III. rahvasesindus mängib välispoliitika küsimustes uue-
mal ajal suurt osa. Meil kinnitab Rgk.rv.kokkuleppeid, Riigi-
vanemal ja välisministril peab olema Rgk.usaldus, Rgk.valvab
välispoliitiliste sündmuste üle oma väliskomisjoni kaudu.
Säärane parlamendi osavõtt välispoliitilistest küsimustest
on uuea aja arenemise vili, kus välispoliitilised probleemid
kitsast kabinetist välja toodi rahvaste üldiseks asjaks.

(v.P.1.120+).
K Ü S I M U S 17. (P.1hk.120-128)

4) RIIGIVANEMA SEISUKOHT VÄLISESITUSLIKULT.

Riigipea jus representationis omnimodae (õigus esindada igal
ajal ehk viisil) sisaldab eneses kaks pea ala:

I lepingute sõlmimine. Lepingud solmitakse harilikult riigipea-
de nimel. (Shveitsis solmitakse lepingud föderaal nõukogu ni-
mel; U.S.A's solmib lepinguid küll president, kuid senati nõus-
olekul).

II saadikute akkrediteerimine ja nimetamine. Riigipea nimel sün-
nib välisesindajate nimetamine ja teiste riikide esindajad
määratakse tema juurde. (Shveitsis teeb seda föderaal nõukogu;
U.S.A's loetakse saadikud akkrediteerituks valitsuse juure.)

Üldiselt maksab vaade, et saadikute nimetamine vabariiki-
de poolt vabariikide juure, ei kanna nimetaja riigipea isikli-
se aktsiooni ilmet, vaid on impersonaalne, kuna kuningriikide
saadikuid ja saadikuid kuningate juurde vaadeldakse kuningate
isikliku võimu seisukohast. (kuningate lahkumisega annuleeri-
vad nende volitused)

Lepingute solmimine ja saadikute akkrediteerimine ning vastuvõt-
mine omab 2 külge: ühelt poolt on see riigisisene valitsemise
akt saateriigi poolt, teiselt poolt on tema aga rahvusvahelise
lähikäimise teostus. Sellekohaselt on siis ka riigipeade, niinasti
lepingute tegemise võime kui ka saadikute määramise ja vastuvõt-
mise neisoleku avaldamise funktsioonid piiratud vastava valitsu-
se osavõetuga, olgu see monarkias või vabariigis. (Nii: Inglismaal,
Prantsusmaal jne. koguni ka U.S.A's.)

Mis puutub meie riigivanema juriidilisse ilmesse, siis vaiel-
dakse, kas tema on kõrgepealt riigipea või peaminister. (v.P.122+)*
Siinkohal tuleb kindlasti toonitada, et meie riigivanem on kind-
lasti riigipea, nagu seda on iga riigi täidesaatva võimu kõrgem
esindaja, olgu kuningas või president.

Ka rahvusvaheline praksis (21 pauku saluuti soomesõidul) on
tunnistanud, et meie riigivanem toepoolt riigipea on. On püütud
anda riigivanema nimele ka täpsama rahvusvahelise tõlke. See mõt-
tes on praktiseeritud "chef d'état" ja "le president de la re-
publique" 19. III 1929 a. 3. ab. ru. lähikäimises folgitakse riigivanema

Olgem oleks küll jääda ühe ja nimelt "le president" nimetuse
juure, milline nimetus rv. liiklemises ainult vabariikide riigi-
pead tähendab. Prantsuse keeles: "Le Chef de la République d'Estonie", tundes
meie põhis. § 60 järele, juhib Vab. Val. riigi sise- ja välispolii-
tikat, teiselt poolt aga, nagu nägime: riigivanem esindab Eesti
Vabariiki (põhis. § 61) ja teeb seda riigipeana, mitte aga ainult
peaministrina.

Harutades riigivanema üksikuid funktsioone, leiame teda mõle-
mate, küsimuse alul vaadeldud, riigipea funktsioonide täitmisel,
kuid küll märksa piiratumal kujul kui teiste riikide riigipeade
juures. Nii allpool lähemalt mõlema funktsiooni kohta:

I Lepingu sõlmimise protsetur meie juures näeb
ette järgmisi üksikjärke:

1) 4) Lepingu algatus, mis võib tulla meie kui ka välisriigi,
riigivanema, välisministri, valituslii-
gete või parlamendi poolt.

2) 2) Lepingu läbirääkimised, milleks meil on Vab. Val. koossele-
kut vaja.

x) vaata: "Vabariigi Valitsuse ja ministriumite korralduste reeglus"
(vastu võetud Riigikogu poolt 19. III. 1929 a. ja maksma hakanud 1. VII. 1929 a.)

x)

Välisajade teostamine ameerona ühisriigide
põhiseaduse järgi.

Teise artikli sektsioon 2, lõige 2:

President on üks ameti nõuandel, ja nõusolekul (juba hõlpsalt) eeldades, et $\frac{2}{3}$ konsulatist senaatorist on sellega nõus. Tema nimetab senati nõuandel, ja nõusolekul saadikud, ja muid avalikke ministreid, konsulid, ja kõrgemaid kohtunikke ning muid ühisriigide ametnikke.

sektsioon 3:

President võtab vastutuse saadikud ja teisi avalikke ministreid.

Kuid tugevalt loob Am. ühisriigide president, et saadikud on nimetatud ühise ühisriigide valitsemise juurde, mille aga tema juurde raskendab lepingute sõlmimise ja seaduste määramise

1) Inglismaal sõlmistakse lepingud valitsemise juurde, kuningaga mure. Samuti toimetas saadikute kandidaatide nimel määratult valitsemise alguse et oma sanktsiooni ja vastava w. määramise kogu (de créance) annab välja ja kirjutab alla kuningas.

2) Sama kindlaks nähes ka Prantsusmaal ning kõigis parlamendiriikides riikides.

3) Reigi Am. ühisriigides, kus presidenti võim juhtumatu, on väliskirjanduse vahetamine mõju senati näol otustatav

1) Reigi president ei vaju senati nõusolekut selles, et lepingute alla kirjutada, kuid hõlmab siiski hõlpsa madame mure, kui tema senati poolt $\frac{2}{3}$ heeltega heaks ei ole kiidetud.

2) Samuti nimetab president kätt saadikud ilusa senaatoritelt kandidaatidele, et enne nõusolekut kiidetakse, kuid see nimetus ei hõlma neid, kes on juba saanud määrata, kui senat oma heakskiitumist saadikute nimetamisele andnud ei ole, kuid ilusa saadikute nõusolekut ei tohi president ka valitsemise kogu saadikutele välja anda.

Montesquieu oletas, et riigis on 3 täiesti erinevat ja iseloomulikku võimu: 1) seaduseandlik 2) täide seadete ning 3) kohtuvõim, on vananenud, praegu on võim konstrueeritud parlamendi kätte, mis otsustab esimeses pooleks juulil seadust, kuid teises pooleks aga ka täide seadete poliitikat, andes usaldust valitsemisele, mille juurde seadete võim aga lahkumise peab, ning mõistab täide seadete võimu kande koostada ka kohtuvõimu konstrueerimisele, kuna kohtuvõim nimetab täide seadete võimu, alguse kuningaga mure. (Inglismaal)

Nüüdama juul juurde jättes läbi viidud lõppkujul ka Ameerika ühisriigides, sest enamuse puht-administratiivseks on p. andes senati otsustamise osarõhu, ja heaks kiitumise alla, ning kindel puult kohtuvõim, ja teiste ametnikkude ametimure juurde samuti presidenti, v. o. täide seadete võimu puult, kuid jälle seaduseandliku võimu otsustamise heakskiitumise kogu mure.

Am 455

Kuid kõrgis neis mais, kus olimes onti fümblu n.a. rüüpea, kesame, et tema ei ole muid, kui inimese jaoks täidesaatva võimu kõrgem teostaja, ja tema peale on pandud seadusega riigi välisesseadamine.

Tegelt poelt, ei ole see Euroopa maa: konstitutsioonid on sagugi universaalse ja tingimata vajalik, et tegelik valitus võimu juht talle lahus on kõrgemast valitusvõimust esmalagast, s.t. et on allimes

- 1) ühelt poelt täidesaatva võimu pea-meeselend nime
- 2) teiselt poelt apu-ise valitusega peaministri, kes selle täidesaatva võimu igapäevast tööd, ja vaeva teostama peab.

Amelt kõrgis Ameerika kontinendi riikides püüdnud peaministri asemelt president on täidesaatva võimu juht, selles peale vaadates, et temal ka riigi pea kohus on.

Ellel riigi konstitutsioon on vähe pöödnud väga liig, järele Ameerika riikide konstitutsioonile. Elle elama ka hästi, tamm peaministri, ja areneki seadnud täidesaatva võimu juhi, sellel peale otsekohtu teostamise, täidesaatva võimu funktsioonide teostamise on ülesandeks tehtud väliselt esindada riiki kui teevitust. Pea kui see püüdnud olea neel mere riiklikus elus praesentide kaudu maksima pöödnud reeglid, et valituse liikmete kandidaadid valib riigi võimust just saamuti, nagu seda teeb Am. Ühisriikide president kes oma võimu saanud asemelt rahvasandliku arutise heakskiituse läbi (mest "kinnitamine, Am. Ühisriikide "non solapuro" nimetatud), kus leevime et mere riigivane pe am. Ühisriikide presidenti vahel on asemelt kardis olukust vahet.

- 1) Am. Ühisriikide president valitakse eraldi parlamentist, seaduslik valijameeste kogu poolt.

- 2) Ühisriikide president valitakse ümilda aja peale, kuni mere riigivane valitakse Riigikogu poolt ja tema valitud kehtavad kuni temal on riigikogu usaldus.

Sellist, mis juub, et mere riigivane on igatahes riigipea, ümõg pref. Korseanovi, ja teiste väike, et mere riigipead ei ole, on täiesti alusetu!

Am. Ühisriikide president võimul lepingusel (tõrget) aamal võimul, algsi et umba sõhustund lepingud mõtlemisel puhul vaevald parlamendi kinnitust, on mere riigivane võim selles mõttes määreks kinnitam.

- 3. 3) Vab. Val. volitus lepingut alla kirjutada teatud kujul, milleks Vab. Val. nõusolekut vaja.
- 4. 4) Lepingu esitamine Vab. Valitsusele välisministeeriumi poolt.
- 5. 5) Vab. Val. otsus lepingut esitada ratifitseerimiseks Riigikogule.
- 6. 6) Riigikogu otsus lepingut kinnitada.
- 7. 7) Riigikogu vastava seaduse avaldamine "Riigi Teatajas".
- 8. 8) Ratifikatsiooni akti koostamine.
- 9. 9) Ratifikatsiooni akti vahetuse volitus.
- 10. 10) Lepingu lousseastumine.

Riigivanema osavõtt selle protseduuri juures on kõige väljapaist-
v punktide - "3" ja "8" juures. Lepingu sõlmimise volitus kui ka
ratifikatsiooni akt peavad kandma riigipea allkirja.

Lepingu sõlmimise volituse juures tekib aga 2 olukust:

- 1) mis vormis volitus antakse ja kellena Riigiv. alla kirjutab
(kas oma õigusest (§61) või valitsuse õigusest (§60)) - siin-
kohal on selge, et volituse sisuline andmine kuulub valit-
susele, millest järgneb ka, et riigivanem ei saa mitte al-
la kirjutada sui jure.

Tegelikult on asiast kujunenud järgmine **praksis**: meie
põhis. § 66 nõuab, et "kõik valitsemise aktid, mis antakse
valitsuse poolt, peavad kandma riigivanema vastava minis-
tri ja riigisekretäri allkirja (aktid välismini alal see-
ga: riigiv. välisministri ja riigisekretäri allkirje.)"

Valitsuse otsusest teatamine: väljaspoole ei vaja aga all-
kirju nimetatud kujus. Sisemaal teatab valitsuse otsusest
vastavasse kohta riigisekretär, kinnitades teadet vaid oma
signatuuriga. Välisriikide riigipeadele või konverentside-
le teatab valitsuse otsusist aga riigivanem oma allkirja-
ga, mida hariliku kombe järele kontrasigneerib välisminis-
ter.

Nii on siis meil kombeks muutunud, et volitused välis-
lepingute sõlmimiseks antakse välja otsekohe valitsuse
otsuse põhjal riigivanema poolt, tema oma nimel. See riigiv.
vanema poolt väljaantud kiri või dokument ei ole muud
kui lihtne teadaanne rv. korras.

Nii on meil siis juba väljakujunenud kindel kord, et
rv. volitused annab välja riigivanem ja nimelt riigipeana,
refereerimata jättes neid sisenoudeid, mis temal vaja oli
enne teostada.

- 2) kelle nimel solmitakse leping. Algu, kui ei tahetud riigiv.
vanema instituuti liiga esile tõsta - solmiti lepingud
E.V. Valitsuse nimel. (nii solmiti 1925 a. E.V. Valitsuse- ja
U.S.A. presidendi poolt mainitud maade vahel - soprus-,
kaubandus- ja konsulaarleping.) Kuid sama süsteem ei läi-
nud läbi Eesti-Inglise kaubalepingu sõlmimise juures, kus
Inglased keeldusid lepingut solmida teise riigi valitsu-
sega, - tuli tarvitusele võtta uus nimi - "Eesti Vabariigi
nimi." Teistel juhtumustel on meil aga lepinguid sol-
mitud Riigivanema nimel. (näit.: Riigivanema ja Belgia ku-
ninga vahel jne.)

Ratifikatsiooni aktide väljaandmine on kogu aeg sündinud ilma
valitsuseta. Algusest peale on ratifikatsiooni juures selge,
et riigivanem meie seaduse (põhis. § 61) ja praktilise järele
teotseb kui riigipea sui jure.

II Saadikute nimetamine ja akkrediteerimine.

- 1) saadikute nimetamine: kui riigiametnikke peab saadikuid
sisuliselt valitsuse poolt nimetama, kuna nimetamisest
teadaandmine võrastele riigipeadele sünnib aga rv. kombe
järele riigivanema poolt, (vaata ka konflikti välisminis-
tri ja riigivanema vahel 1922 a. Dr. Frydbergi nimetamisel
Soome saadikuks. P.L. 127+) kes nimetamist edasi kannab
oma nimel (põhis. § 61 alusel), vaikides neist sisenou-
deist, mille põhjal saadikule tema funktsioonide täitmine

1929 a. aad. Riigivanem saadab Vab. Val. nõusolekuga
välisriikide diplomaatilis- esindajad, mis teatub riigiv.
vanema poolt.

- 2) üldse võimalikuks saab.
saadikute akkrediteerimine sünnib tavalise rv. arusaamise järel ning peaaegu ilma erandita on kõik saadikud nimetatud riigivanema juure.

Akkreditiiivi nim. rahvasteliit - "**lettre de créance**". Mis puutub aga sisulisse välispoliitika juhtimisse, siis on riigivanem siin kõige lähemas kontaktis välisministriga, ning rohkem kui ühelgi teisel alal on siin riigivanema mõju tunda.

K Ü S I M U S 18. (P.lhk. 128-133.)

=====

5) **täidesaatvad organid**; diplomaatilised esindajad. *St. Diplomaatiline teenistus*

Rahvusvahelise läbikäimise täidesaatvate organite hõlgas omavad tähtsama koha - riigi üld ehk diplomaatilised esindajad. Diplomaatiline esindaja on teatud rv. eesõigustega varustatud saateriigi esindaja, kes talitab oma välisministri juhtnõu järel.

Nii on ta oma maa kõne ning kuulmisorgan välismaail.

Diplomaatiliste esindajate suhtes tunneme kahesugust õigust:

- a) **aktiivne saadikuõigus** - s.o. õigus diplomaatilisi esindajaid saata. See õigus puudub poolsoveräänsetel riikidel. Uuemal ajal ühes riigi suverääniteedi tähenduse vähenemisega rv. elus, kasvab tendents ka mitte täiesti suveräänsetel riikidel võimalust anda end rv. esindada (see õigus on Briti dominionidel.).
b) **passiivne saadikuõigus** - s.o. õigus välisesindajaid vastu võtta. Selle õiguse omavad tavaliselt ka mittesuveräänsed riigid (vanasti Baljer).

Diplomaatilised esindajad on oma õigustes ja kohustustes kõik üheõiguslikud, ainult tseremoniaali ja teatud määral ajaloolise fiktsiooni pärast on läbi viidud teatud liigitus (Viini kongressil 1815, 19 märtsil ja Aachenis 1818 - minister residentide kohta):

- I **suursaadikud** - (Ambassadeurs), millelele võrdselt Peavõeti legaadid ja nuntsiused.
II **erak. saadikud ja täisvol. ministrid** (envoyés extraordinaires et ministres plenipotentiaires).
III **minister-residendid** (ministres résidents).
IV **asiaajajad** (chargés d' affaires)

Esimese kolme klassi kuuluvaid esindajaid nimetatakse riigipea või valitsuse poolt teise riigipea või valitsuse juurde. Esimese klassi kuuluvaid esindajaid peeti varem riigipea või monarki isiklikeks esindajaks. Neljas klass saadetakse välisministri poolt välisministri juure. Klasside vahel ilmneb ainult tseremoniaalis. Ka omab kõrgema klassi diplomaat teise eesõiguse. Sama klassi kuuluvate juures otsustab au kõrguse kohal teotsemise aeg. Kõik diplomaadid teatud valitsuse juures moodustavad diplomaatilise korpuse, mille kõnemeheks on Doyen - (saadikute vanem).

Saadikute nimetamine, nagu juba nägime, sünnib meil valitsuse poolt, kuna sellest välismaale teatamine saadiku volikirja näol sünnib riigivanema nimel. Enne kui välisesindajat nimetatakse küsitakse vastasriigi valitsuselt järele (demande d'agrément), kas seal ollakse nous esindajat vastu võtna.

Saadiku volitused lõpevad:

- a) **ärakutsumise** läbi saatja riigi poolt, mis teotseb ärakutse kirjaga (lettre de rappel), mille kättesaamist asuriigi

Konsuli kohustused eraisiku huvi ole kaitsemisel:

1. Perikonna sisse ametniku kohustused:
 1. amaraad välja tunnistusi
 2. registreerivad abire
 3. - " - sündimise - ja surmajuhtumust.
2. legaliseerivad dokumente.
3. amaraad välja kirjalikke tunnistusi.
4. koimetavad notariaal-dokumentide kinnitamist.
 1. volikirjad, 2. protestid, 3. summitäitmised
5. reguleerivad paranduse asju:
 1. kinnipitserimine
 2. inventuuri tegemine
 3. paranduse hoiule võtmine
 4. meremeeste paranduste koju saatmine.
6. Jurüidiline abistamine.
 1. summistajate tekkimise, varamustamine
 2. väljaandmise küsimused.
7. Õigustilide lahendamise:
 1. kosekulpide saarutamise
 2. vahereaktiivikarimise olemine
 3. nõuandjateks ning erandjateks olemine rektu asutustes.
8. Jurisdiksiooni teostamine:
 1. Paest tsiviliseeritud maal tsiviilkaubandus, kaubandus ning kriminaal asjus sundusloku - ja
 2. tsiviliseeritud maal vaba tahtlikuma rektu instantsina teotades.
9. Passide väljaandmine ja visseerimine.
10. abitariitajate toetamine.
11. naiste- ja lastega kauplemise vastu võtlemine.
12. kaubalaevastiku suhtes täiendav laevadele lisandend.
13. lõja-laevastiku suhtes teatud punktide omanike.
14. valjarõndamise asjad.
15. riigi sisse tulekute ja maksude alal teotsemine.

Lm 481

Eesti välis esinduste võrk 1927 a.
koosseisude alusel:

1. Diplomaatiline esindajad (Saadikud - ministrid) 10.

1. Helsingi.

1. Saadik - palk 1125 kr. kuus.

2. Sekretär-konsul - 675 - -

3. ametnik - 200 - -

2. Rootsis, Taanis, Norras.

3. Riias - ametnik (1175), tõlk (135), Saadik (1035), 1 sekretär-konsul (620)

4. Berliinis, kes võtles ennenda ja Berliinis ja Viinis

5. Warsavis, kes võtles ennenda ja Berliinis ja Praagas.

6. Londonis - Saadik (1610), peakonsul (1185), 1 sekretär (675), ametnik (510), tõlk (600)

7. Pariisis, kes võtles ennenda ja Brüsselis, Madridis ja Haagis.

8. Roomas - Saadik (1385), - - Balkani riikides ja Türksmaal

9. Venes (Moskvas) - Saadik (1315), nõunik (920), 1 sekretär-konsul (525), am. tõlk (300)

10. Kornos - charge d'affaires (1250 kr.), ametnik (200 kr.) korrupt. (260)

2. Amet konsulaadid:

1. Leningradis konsulaad (peakonsul (660), ametnik (300))

2. Nev-Yorgis - peakonsul - 1575 kr. kuus, ametnik (150), korrupt. (600)

3. Kopenhagenis - sekretär-konsul - 600 kr.

4. Stockholmis - sekretär-konsul, täiendab võtles ka 2 ametnikku sekretäri kohustel (palk 525 kr.).

5. Brüsselis - sekretär-konsul (sekr. - sekretär-konsul (525 kr.) - 600 kr.)

6. Konstantinopolis - sekretär-konsul (kaetati 1930 a. sügisel).

7. Luuksemburgis - konsulaat - aqut - 150 kr. kuus.

3. Aukonsulaadid.

nende arv on püüdnud ja koostis muutub

Aukonsulid

ei oma õigusi (faktiselt):

1) perekonna seisu registreerimises ja

2) notariaal toiminguks

poolt tõendatakse erikirjaga (lettre de
recréance)

- b) kui riigid omavahel diplom.läbikäimise lõpetavad.
- c) kui saadik end nii ülal peab, et asukoha riik on sunnitud temale passi kätte andma. (salakuulamine).
- d) kui asukoha või saateriigi põhis.või rv.kord oluliselt muutub.

Saadiku volituste ajutine seismapanek - (pikemaks ajaks kodumaa kutsumine; haiguse pärast puhkusele minek jne.)
Saadik püsib aga selle juures ikka asukohariigi diplom. korpuse nimekirjas, - märkusega - absent (puudub). *Tähtis punkt!*
Sellane ajutine äraolek võib aga tihti kanda poliitilise demonstratsiooni ilmet. (v.P.lhk.130+).

Saadiku tegevus võib ainult seni edasi kesta, kuni on olemas
2 eeldust:

- 1) asuriigi jur.kontsessioon, tingimusel, et tema seadusi respektseeritakse.
- 2) saateriigi teenistuse ülesannete täitmiseks on vaja, et saadik oleks persona grata (soovitav isik) asuriigis. Sellest järgneb rida kohustusi saadikul asuriigi kohta:
 - a) mittesegamine asuriigi siseasjadesse.
 - b) taktikas esinemine (v.P.lhk.130++)

Saatkondade koosseis. oleneb siseriiklikust seadluseaardlusest ja ülesannetest, mis teatud saatkonnale asuriigis vaja taita. Üldiselt jaguneb saatkondade koosseis kahte liiki:

- 1) ametlik koosseis - siia kuuluvad: nõunikud, sekretärid, diplomaatilised ja tehnilised attaché'd, kantseleiametnikud ja kullerid.
- 2) mitteametlikku koosseisu kuuluvad saadiku ja saatkonna ametliku koosseisu liikmete perekonnad, teenijad, erasekretärid, arstid jne.

Eesti saatkondade skeem on märksa lihtsam, muuseas ka selle pärast, et meil eriline konsulaarteenus ei ole ja diplomaadid ka konsulaarülesandeid täidavad. Sellest seisukohast on meie saatkondade koosseisus harilikult:

- 1) saatkonna juhataja (saadik ehk asjaajaja). Saadikul on sagedasti ka kindralkonsuli kohustused.
- 2) saatkonna nõunik (v.P.lhk.371)
- 3) sekretär - (kes sagedasti sekretär-konsuli nime kannab).
- 4) kantselei ametnikud.

Saadiku äraolekul täidab tema kohustusi teenistuse järgu poolest vanem saatkonna liige, kandes asjaajaja ehk chargé d'affaires ad interim (ajutine asjaajaja) nime.
Saadikute ja saatkondade koosseisu kohta maksavad puutumatuse ja eksterriitoriaalsuse põhimõtted, mis laiendavad saatkonna ruumide, sõidukite ja saatetiste peale, kuid saatkonna korterid ei anna enam praegu asüüli õigust. Saatetised on enamasti tollivabad, mõnes riigis on aga siiski kitsendusi. Nii võivad Lätis asuavad välissaadikud piiramatud tollivabadust nautida ainult esimesel aastal, teistel aastatel aga saatkonna juhataja 5000 kr. ja saatkonna koosseisu liikmed kuni 2000 kr. ulatuses. Umbes samane piiramine on ka Lätis ja Venes. Peale selle on saatkondadel veel täieline liiklemise-, šifri- ja templivabadus (vabadus pidada saatkonna ruumides usulisi ühiseid oma maa kombe järgi). Peale selle on saatkonnas õigus välja panna oma maa lippu ja vappi.

Teenistuslikud õigused on saatkonil järgmised:

- 1) esindada oma maad, ...

- 2) pidada oma riigi nimel läbirääkimisi.
- 3) vaadelda asuriigi elu ja sellest raporteerida oma koduriigile.
- 4) avalikuõiguslikud funktsioonid - (perekonnaseisu- ja testamendi kinnitamine ning väärtuste hoiule võtmine), nii palju kui need asukoha maa seadustega keelatud pole.

Riigi välisesindajale saab eriline austus asuriigi poolt osaks, mille reeglid on ajajooksul väljakujunenud kindlaks tsereemoniaalsiks, mis väljendub erilisel saadikute volituste äraandmistel ning pärastpoole läbikäimisel kohaliste võimudega. Need reeglid varjeeruvad üksikutes riikides ning saadiku esimeseks kohustuseks on nendega täpselt tutvuneda, et mitte sattuda naeruväärseesse olukorda. Keele suhtes on esimesel kohal Prantsuse keel, teisel Inglise keel. Keele suhtes on kokkuleppel võimalikud ka erandid.

K Ü S I M U S 19. (P.lhk.133-137)

=====

4 a) Konsulid Konsulid on riigi välisesindajad, kelle ülesanded esimeses joones riigi majanduslike huvide ja kodanikkude juriidiline kaitse. Diplomaatidest eraldab neid see, et neil puudub diplomaatiline laad avalik - õiguslikkudes volitustes nii ei käi nende kohta puutumatuse ega eksterritoriaalseedid reeglid.

Konsulaarteenistus ei põhjene nii palju üldrahvusvahelisel õigusel, kui erikokkuleppetel, olgu konsulaar-kauba- või pärimislepingutel. Konsulaar esindaja amet on vähem vormaline, kui saadikul, mis pärast konsulaar esindus seal aset leiab, kust diplomaatiline vahetõrje veel solmitud pole. (v.lhk.133+).

Konsulid jagunevad kahte liiki:

I voimu-järele: tehakse vahet konsulite vahel:

- a) tsiviliseeritud mail ja
- b) pooltsiviliseeritud mail - kus nad omavad jurisdiktsiooni. Mail neid ei ole.

II teenistuse laadi-järele:

- a) amet - ehk karjeer konsulid (Berufsmiissi) konsuln) - neil on konsulaarõiguse täielik nautimine.
- b) aukonsulid (Wahlkonsuln) - (consules electi) nad omavad ainult moningaid konsulite funktsioone.

Tegevuse ulatuse poolest jagunevad amet- ja aukonsulid nelja liiki:

- I pea- ehk kindralkonsulid.
- II konsulid (mõned riigid tunnevad veel abikonsuleid) konsulid õpilasi jne., kes kõik koonduvad ühise nime alla - konsulid.
- III ase- ehk viitsekonsulid.
- IV konsulaar agendid.

Arusaamatuste ärahoidmiseks määratakse juba lepingutes kindlaks, missugused ametnikkude liigid konsulite mõiste alla kuulub. (Näit. Ameerika-Lesti sõprust ja konsulaarlepingu § 4 ütleb: "igal pool, kus selles lepingus on tarvitatud "konsul", tuleb selle all mõista (ülal mainitud) nelja konsulite liiki, kellele on väljaantud exequatur või muu teenistuse dokument").

Kõikide nende liikide teenistusõigused asuriigi suhtes on ühtlased, kuid oma sisemise alluvuse ning sagedasti ka teostatavate toimingute mottes lahkuvad saateriigi õiguse kohaselt. Aukonsulid ei oma tavaliselt üldse õigust perekonna seisu registreerimiseks ja notariaal toiminguks.

Konsuli ametisse nimetamine sünnib valitsuse poolt, ilma et

asuriigi valitsuse käest enne luba või nõusolekut küsitakse.

Meil nimetatakse kindralkonsulid valitsuse poolt enne seda harilikult informeerides Riigikogu Välisasjade komisjoni. Teised konsulid nimetatakse aga välisministri poolt, kes kandidaadi suhtes kokkulepib kaubandus- tööstus ministriga. Saadikul, peakonsulil ja konsulil on õigus oma tegevus piirkonnas nimetata asekonsuleid (ajutisi), või konsulaar-agentisi, mis aga pärast nõuab Välisministeeriumi lõplikku kinnitamist.

Konsulile antakse asuriigi valitsuse jaoks eriline nimetuskiiri ehk patent - lettrede provision. See on varustatud riigipea allkirjaga, välisministri kontrasigneerimisega. Vahel annab selle kirja ka ainult välisminister üksik, või ka kohaline saadik. Selle kirja esitab konsul oma asuriigi välisministeeriumile, kes, kui tal konsul vastuvõetav, annab erilise tegevusloa, kas eritunnistuse näol, või sagedamini (nagu ka meil) pealkirjana patendil. Seda nimetatakse exequaturiks ehk placetiks (Türgimaal - barot).

Aukonsulid nimetatakse samas korras, kuid nad ei tarvitse olla nimetaja riigi kodanikud. Nad teostavad tasuta. (Mõnel riigil - U.S.A.l - ei ole üldse aukonsuleid. Teistel riikidel aga väga palju näit. Shveitsil oli neid üle 400 jne.). Üldine tendents on aga aukonsulite arvu vähendada ja suurendada ametkonsulite arvu. Konsulid peavad olema omal alal asjatundjad.

Konsuli teenistus läheb umbes samadel põhjustel nagu saadikute teenistus, s.o. konsulil surma- ja arakutsumise ja sõja puhkemise läbi. Kui konsul end asuriigi suhtes korrektselt ülal pole pida nud, siis võib temale asuriik ta passi kätte anda. Säärasel korral lahendatakse aga konflikt kahe riigi vahel juba diplomaatilisel teel.

5 b) Konsulite õigused ja kohustused.

Konsulite kohustused on kahesugused:

I kohustused Saateriigi valitsuse suhtes:

- 1 a) peab informima oma valitsust majandusliku ja õigusliku elu avaldistes.
- 2 b) peab valvama, et mõlema riigi vahelised lepingud saaks õiglaselt teostatud.
- 3 c) täida valitsuse ülesandeid, eriti sõjalaevade suhtes.

II kaaskodanikkude huvide kaitse:

- 1 a) peaks aidata laevandusele ja meremeestele tarvilikku abi ja nõu anda.
- 2 b) surma korral valvata kaaskodanikkude varanduse järgi.
- 3 c) täita perek. seisu ametniku ja notariaal funktsioone.
- 4 d) peale selle võib iga ametkond konsulile ülesandeid anda, mis pärast konsuli funktsioonidest poolt universaalset laadi kannavad. (v.P.l.135+)

Eriti tähtsad on konsulid funktsioonid laevanduse ja päranduse suhtes. Konsulid loetakse kodanikkude päranduse valitsejaks, kui tema selleks soovi avaldab. Meresõidu asjus on konsulid kohustet vaatama, et kodanikud täidaksid täpselt meresõidu määrusi. Konsul loetakse sadamas viibivate omamaa laevade otsekoheks ülemaks, kelle käsu kaptenid on sunnitud täitma. Mereõnnetuste korral on konsul kohustatud abi andma. Mereõnnetusel kannatanuid või teenistusteta meremehi on konsul kohustatud kodumaale toimetama. Sõjalaevade sadamas viibimisel on konsul nende teenistuses, ta võib aga ka nõuda nendelt abi oma kaasmaalaste kaitseks.

Konsulite õigused on märksa vähemad, kui saadikul. Puutumatust piirab ainult arhiiviga. Ametkonsul ise on vaba kõikidest maksudest. Peale selle on uue ajal, asutud seisukohale, et konsulid teise riigi tsiv. ja kriminaal kohtu alla ei kuulu, igatahes ei voi amet-konsuleid mitte vangistada ilma valitsuse nõusolekuta, mille teenistuses nad on. Konsulil on õigus välja panna oma majale

silti riigi vapiga ning saateriigi lipuga. Konsulil on samuti kui diplomaadil vabadus läbikäia oma kodumaaga ning teatud määral ka tolli vabadus. Nii võivad neil ametkonsulid tollita kaasa tuua asju sinult teenistuskohale tulekul ja äraminekul.

Jurisdiiktsiooniga konsulite õigused pooltsiviliseeritud mail on märksa suuremad ja võrduvad puutumatuse ja eksterriitoriaalsuse suhtes saadiku omadega. Peale selle on neil laialdased õigused kohutupidamise suhtes. (P.lhk.136+).

Üldse püütakse ametkonsulite õigusi ja kohustusi laiemalt tõlgitseda, kuna aukonsulite eesõigusi kitsendatakse.

c) ajutised esindajad. Peale alaliste esindajate saadavad riigid välja ka ajutisi erivolinikke. Need võivad olla:

I Diplomaatilise iseloomuga:

- 1) mitmesuguste rv.komisjonide liikmed, Rahvastel. ametnikud ühesarvatud.
- 2) esindajad kongressidel ja konverentsidel, Rahvastel. täiskogu ühesarvatud.

Nende seisukoht sarnaneb üldiselt saadikute omale, väljaarvatud tseremoniaal. Nende volituste esitamine sünnib ilma erivormi täitmiseta ning nende vahekorrad ei kuulu saadikute klasside jaotuse alla.

II Diplomaatilise iseloomuta:

- 1) esindajad mitmesugustel rv.üldettevõtetel, eriti näitustel.
- 2) riigi sõjaväed, nii hästi sõja kui ka rahuajal.

Nii võivad vana kombe järele sõja ajal vastaspoolte vägejuhid eriliseid vähem tähtsaid kokkuleppeid - n.n.kartelle sõlida. Ka rahu ajal võivad võerad väeosad välisriigi loaga selle innal viibida, mil puhul sõjaväes maksab täielikult kodumaa seadus - la loi suit de drapau. Sõjalaev, kes oma riiki esindab, on gal juhul eksterriitoriaalne. (v.ka P.lhk.136-140).

K U S T M U S 20. (P.lhk.137-140).

a) rahvusvahelised organid.

A. õigustloovad organid.

Nagu juba varem nägime jagunevad rv.läbikäimise organid kolme suurde rühma:

- A. õigustloovad - quasi seaduseandlikud.
- B. õigusemoistjad - kohtud.
- C. valitsevad - quasi täidesaatev võim.

Õigustloovate organite hulka kuulub kõige pealt:

- I Rahvasteliit, kelle rakingut ja organisatsiooni meie juba tunneme.
- II Haagi alalise vahekohtu korraldav nõukogu loodi Haagi I-sel konverentsil 1899 a. Ta koosneb kõikide nende riikide diplomaatilistest esindajatest, kes akkrediteeritud Hollandi valitsuse juurde, kuna esimeheks on Hollandi välisminister. Nõukogu valib erilise rahvusvahelise büroo, mis töötab tema juhatusel all. Ka annab ta välja oma enese kodukorra ja kõik teised tarvilikud reeglid ning lahendab küsimusi, mis võivad tekkida alalise rahvusvahelise vahekohtu tegevuses.

Nõukogu otsustamiseks on vaja vähemalt 5 liikme juuresolek. Otsused tehakse häälte enamusega. Vastuvoetud reegleid teatab nõukogu üksikutele riikidele.

- III Haagi alaline vahekohus on oma laadi poolt pigemini õigustloov kui õigustmoistja rahvusvaheline organ. Ta ei ole mitte kohtulik asutis, vaid ainult kohtunikude nimekirja, millest soovivad pooled omale autoriteetseid kohtunikke leida võivad.

IV Rv. kongressid ja konverentsid.

2) kohtud. B. õigustmoistjad organid.

Sia kuulub kõige pealt:

- I Haagi alaline rahvusvaheline kohus - asutatud 1920 a.
- II Segakohtud Egiptuses ning varemini Türgimaal. (Neist punkt test pikemalt tülid jne. lahendusviiside käsitlemisel.)
- III Vahekohtud üksikute riikide või gruppide vahel.
- IV Rahvusvahelised lepitus- ning uurimiskomisjonid. (Küsimus 22).

3) komisjonid. C. valitsevad organid.

Need organid, mis eriliselt arenesid 19 ja 28 sajandil, käsitlevad tegelikult koiki rv.koostöö alasid. Need organid jagunevad kahte suurte gruppi:

- A. rv.sihthiitud ehk valitsemisunioonia (Lähemalt küsim.21 all).
- B. rv.komisjonid on 3-me liikli:

I Jõe-komisjonid:

4. a) Reini komisjon on tähtsam ja vanem jõe-komisjon, loodi a.1831 ja muudetud 1868 Reini laevanduse aktiga ning Wersailesi rahulepinguga 1919 a.

Komisjoni ülesandeks on korraldada laevasõidu tingimusi ja kohtuasjandust Reini joel. Varemini olid komisjoni liikmeteks kaldariikide esindajad, üks delegaat igalt ühelt ja komisjoni asukoht oli Manheimis. Wersailesi rahulepingu järele on komisjoni liikmeteks 4 esindajat Prantsusmaalt, 4 Saksast ja 2 esindajat Hollandist, Shveitsist, Inglismaalt, Itaaliast ja Belgiast. Esimeheks on Prantsuse delegaat, ning komisjon ise asub Strassburgis.

2) Donau Euroopa komisjon. Alam-Donau laevasõidu korraldamiseks ühes jurisdiktsiooni õigusega loodi Pariisi Rahulepingu põhjal 1856 a. eriline Donau Euroopa komisjon, mille liikmeteks olid Preisimaa, Prantsusmaa, Inglismaa, Venemaa, Türgimaa ja Sardiinia, millelele 1878 a. juurde tuli Rumeenia.

Bukaresti rahulepingu järele 1918 a. kõrvaldati komisjoni liikmetest kõik liitriikide esindajad ja komisjoni kompetents piirati Doonau suuga, Wersailese rahulepingu 1919 a. seadis komisjoni funktsioonid uuesti jalule, kuid liikmeteks on ajuti ainult Inglismaa, Prantsusmaa, Itaalia ja Rumeenia esindajad. Kuid asjast huvitatud riigid võivad saada ka esindusõiguse.

1921 a. 23. juuni Doonau statuut määras ligemalt Doonau komisjoni ülesanded. Ta sai suure võimu ning koguni oma lipu. Sellep. on mõned õpetlased D.E.komisjonis näinud koguni erilist riiki ilma alalise rahvata. Tõeliselt ei ole Doonau Euroopa komisjon muud, kui suurte volitustega Rv. valitsemise organ.

3) Doonau rahvusvaheline komisjon loodi 1921 a. Wersailesi rahulepingu poolt paralleelselt Doonau Euroopa komisjoniga, n.n. Jõe Doonau jaoks. Komisjon asub Bratislavas (Pressburgis) ja koosneb kahest Saksa kaldariigi ja ühest esindajast iga teise kaldariigi poolt ning 1 esindaja mitte-kaldariigi poolt, kes Euroopa komisjoni liikmed. Esimehe kohuseid täidavad kordamööda kõik liikmed võraks kuu kestel.

4) Elbe komisjon loodi Wersailesi rahulepinguga, kuid korraldati üksikasjalikumalt 1922 a. 22. veebr. Dresdeni lepinguga. Komisjon koosneb 4 Saksa, 2 Ts.Slovakkia ja 1 inglise, Prantsuse, Itaalia ja Belgia esindajast.

5) Oderi komisjon loodi Wersailesi rahulepinguga. Koosneb 3-mest Preisist, 1 Poola, 1 Ts.Slovakkia, inglise, Prantsuse,

7 rühma - 9 liikmet

Taani, ja Rootsi esindajast.

f) Neemani komisjon asub Meemelis (Klaipedes). Temasse kuuluvad igast kaldariigist 1 ja peale selle 3 esindajat Rahvasteliidu määramisel.

Jöekomisjonide hulka võib arvata ka:

g) Bospori ja Dardanelli väinade komisjon mis loodi 1923 a. 22. juulil. Esitatud on rida riike. Komisjoni ülesandeks on valvata ei Lausanni rahulepingus ülesseatud laevasõidu reeglid saaksid täidetud. Komisjoni esimeheks on Türgi esindaja.

Liikumist korraldavate komisjoni hulka võib lugeda ka:

h) Õhusõidu komisjon loodi 1919 a. õhusõidu lepinguga. Tema ülesandeks on korraldada õhusõite.

D Sanitaarkomisjonid:

a) Rahvusvaheline nõukogu Bukarestis asutati tervishoia valvamiseks Doonaul a. 1881.

b) Sanitaarkoordinatsiooni komisjon astus Lausanni rahulepingu järele Konstantinoopolis asunud korgema tervishoia nõukogu asemele. Tema ülesandeks on korraldada Jerusalemma ja Hedschasesse rändavate palverändajate tervishoidlikku külge.

c) Egiptuse meresanitaar- ja karantiin nõukogu mis töötab koos punkt "b" all toodud koordineerimis komisjoniga.

d) Sanitaarnõukogu Tansheris.

e) Rv. tervishoiamet Pariisis loodis 1903 a. Tema ülesandeks on rv. ühtlustada nakkushaiguste vastast võitlust.

III Finantskomisjonid. Need lähevad teistest komisjonidest märksalaku. Nad ei ole valitsemisorganid, vaid sihtkontrollaparadid.

a) Egiptuse finantskomisjoni ülesandeks on maa rahandust ning välislaenu valitseda ja riigi sissetulekuid (mis panditud) kontrollida.

b) Türgi välisvõla finantskomisjon on asutatud 1878 a. ja koosneb võlausaldajate esindajast, olles formiliselt Türgi omaval. organ. Lausanni rahuleping korraldas seda komisjoni uuesti.

c) Kreeka finantskomisjon sai kontrollõiguse 1897 a. et valvata Kreeka välisvõlgasid. Tüüdi komisjoni ning Kreeka valitsuse vahel lahendatakse erilise vahekohtu läbi.

d) Dominikaani vabariigi finantsasjandus on U.S.A. kontrolli all.

e) Austria ja Rahvasteliidu kokkuleppel loodi 1922 a. eriline finantsreform komisjon Austrias. Komisjoni juhatajaks oli Rahvasteliidu ekspert.

K Ü S I M U S 21.

(P.lhk. 140-147).

=====

4 a) rahvusvahelised sihtliidud.

Sihtliidud ehk unioonid on rv. lahtistel kokkulepetel põhinevad organiseeritud riikide koondused üksikute sihtide saavutamiseks valitsemise alal.

Sihtliitude isärasuseks on eritus: 1) üldiste organite loomine ja teiseks 2) organite wallasus (s.t. nendega liitumine võimalik ka mitte allakirjutanud riikidel.) Seepärast ei kuulu siia sihtliidud liitriigi osariikide vahel jne. Sihtliidu kätte läheb

kas täielikult või osaliselt teatud alal valitsemise funktsioonid kontragentide käest selleks loodud organite läbi.

Sihtliitude organid on:

a) sihtliidu konverentsid-mis teatud tähtaegadel quasi-seadusandluseks kokku astuvad.

b) büroode ülesandeks on tegelikku sihtide teostamist saavutada.

c) komisjonid valitakse büroode järele valvamiseks või teatud valitsuslike ülesannete täitmiseks.

Sihtliidu kulud kaetakse üksikute riikide poolt, proportsionaalselt nende suurusele ja jõukusele. Mõeldavaks loetakse Postiliidu maksude kava.

Rahvasteliidu pakti art. 24 määrab, et tulevaste (mitte juba olevate) sihtliitude bürood peaksid alluma Rahvasteliidule.

Kõiki sihtliite võib jagada 4 suurde liiki: liikumine, kaubandus, tööstus, sotsiaalkaitse teadus.

I Liikumise alal on järgmised rv. sihtliidud:

(on ka teisi muid tähtsusetuid)

1. a) Üldine telegraafi liit on oma praeguse kuju saanud (esmas- kordselt asut. Pariisis 1865)

Peterburi konventsiooniga 1875, 22 juulist. Büroo (4 liiget) asub Bernis. Eesti liitus konventsiooniga 1922, 19 mail.

2. b) Üleilmiline postiliit loodi Pariisi konventsiooniga 1878, 1. jaan. (eelkäija- üldpostiliit, loodi 1874 Bernis) Büroo (1 direktor + 6 ametnikku) asub samuti Bernis.

Liidu lepingut revideeriti viimane kord Stockholmis 1924 a.

Eesti liitus küll 1920, 30. nov. Madridi konventsiooniga, mis aga ratifitseeriti alles 1922 a. (2)

3 c) Rahvusvaheline transpordiliit tekkis 1890 a. lepingu järele Bernis (Kaubaveo tingimuste ühtlustamine Euroopa raudteedel). Liidul on Bernis oma büroo.

Eesti ei ole sellega ametlikult liitunud, kuid Vab. Val. määrusega 1923 on Berni konventsioon voetud ka meil vastava õiguse alaseks.

4 d) Raadioliit loodi Berliinis a. 1906 mille konventsiooni asemele astus aga Londoni leping 1912 a. millega Eesti liitus 1923, 7 märtsil. Liidu asjaajamine on antud Berni telegraafi büroo kätte.

II Kaub.-tööstuse alal on järgmised rv. sihtliidud:

1. a) Rv. tööstusliku omanduse kaitse liit on asutatud Pariisis 1883 a. liidustate rv. kaitseks. Praegu aga maksab selles asjas Washingtoni kokkulepe 1911, 2. juunist. Liidu büroo töötab Shveitsi välismini ülemvalve all. Eesti liitus sellega 1923, 29 nov.

2 b) Rv. kirjanduse ja kunsti kaitse liit on asutatud Bernis 1886. Praegu maksab see leping Berliinis 1908 a. sõlmitud kujul Bernis 1914 a. põlvitad lisaga.

Liidul on ühine büroo punkt "a" all toodud liiduga. Eesti-Briti kaubalepingus "1926, 18. jaan." on nõue, Eesti 12 kuu jooksul peab nim. liiduga ühinema.

3. c) Rv. liit tollitariifide avaldamiseks loodi 1890 Brüsseli lepinguga. Liidu büroo seisab Belgia välisministri järelevalve all.
4. d) Rv. põllumajanduse instituut Roomas loodi 1905. 7 juuni lepinguga. Eesti ei ole vormiliselt liitunud, kuid töötab tegelikult kaasa.
5. e) Rv. mootude ja kaalude büroo Pariisis, loodi 1875 sealsamas. Lepingriikide delegaatide konverents astub iga 6 a. tagant Pariisis kokku. Liit omab ka büroo.

III Sotsiaal-kaitse alal on järgmised rv. sihtliidud:

1. a) Rv. sanitaarliit loodi Pariisis 1903, 3 dets. Omab erilise büroo "Office International d'hygiène", mis asub Pariisis.
2. c) Rv. tööorganisatsioon asutatud Versailles rahulepingu alusel 1919 a. Büroo asukoht on Genf. Büroo juhatajaks on direktor (algusest peale Albert Thomas) Büroo töötab erilise adminnukogu järelevalve all, mis koosneb 32 liikmest - 16 valitsuse esindajaist.

IV Teaduse alal on järgmised sihtliidud:

1. a) Rv. geodeesia liit asukohaga Potsdamis, asut. 1864
2. b) Rv. ökonograafia liit asukohaga Kopenhaagenis, asut. 1903
3. c) Rv. seismoloogiline liit asub Strassburgis, asut. 1903.
4. d) Rv. liit orjakauplemise vastu võitlemiseks asub Brüsselis, asut. 1890. Kuna aga liidu töö pole tagajärgi annud, siis muutis Rahvasteliidu nõukogu 1890 a. akti ja tegi nimetatud büroole ülesandeks Saint-Germaini 1919 a. 19. sept. lepingu järgi sõjariistade kauplemise üle valvata.
5. e) Rv. vaimlise koöperatsiooni instituut töötab Rahvasteliidu juhatusel, asutatud Pariisis 1924 a. Peale nende suurte liitude on veel rida vähem tähtsaid rv. eriliituseid. (v. P. lhk. 143+)

II jagu: Rv. liiklemise viisid

- b) Liiklemise viisid.
Otsekohene liiklemine. Rv. liiklemine võib sündida kas üksikute riikide vahel või mitmete riikide vahel. Normaalviis on suhted 2-he riigi vahel (partikulaar läbikäimine). Seda võib toimetada kas kirjalikult või isiklikul kokkusaamisel.

- a) Kirjaliku asjaajamise juures on kombeks, et kirja saatmisele riigile sünnib oma saadiku kaudu, kes sellesse riiki akrediteeritud. Kirja võib koostada keskasutus või saatkond.
 1) Enam vormiline kirjavahetus sünnib juba ametlike kirjade-nootide näol. Noot (note signée) on alati allakirjutatud, mis teda järelevalvab eraldab verbaalnoodist. Noot on adresseeritud isiklikult välisministrile või saadikule. Noot peab olema alati "fortiter in re, suaviter in modo" - tugev sisu ja meeldiv vormi poolest. (v. l. 145+)
 2) Mitteametlike kirjadena on tarvitataavad n. n. erakirjad - la lettre particulière. Nende juures on võimalik enam vaba toon, kuid seegipärast kuuluvad nad ikkagi veel ametlike kirjade liiki.
 3) Monikord sünnib ka kirjalik läbikäimine kolmandas isikus note verbale või memorandumi abil.

- b) Suusõnaline teadete üleandmine sünnib saadiku või tema asetatud poolt tavaliselt välisministrile. Suusõnalise ettekande kindlustuseks jäetakse tavaliselt maha allakirjutamata memorandum (pro memoria, aide-mémoire) või n. n. suusõnaline noot (note verbale).

- c) Suurt osatähtsustavad uuemal ajal ka kahe riigi välis-läbikäimise organite isiklikud kokkusaamised, kus vahetatakse mõtteid kõikide küsimuste üle, mis mõlemad maid ühendab ehk

huvitab. Tarbe korral luuakse mõne üksikküsimuse lahendamiseks segakomisjonid. (sellaseid komisjone näeb ette ka Eesti-Vene rahulepingu akt 14).

Grupiline läbikäimine võib avalduda: 1) kongressidena (enaur soelnellised) 2) konverentsidena 3) sihtliitadena ja 4) Rahvasteliidu kaudu. Erilist tähelepanu nõuab ajutine rahvaste läbikäimine.

Konverentsidel - mida seni veel tava elusel toimitakse. praegune kord põhjoneb peamiselt Berliini (1878) ja Haagi (1899) kongresside reeglitel.

Normid, mis rv. konverentside puudutavad on 2-te liiki:

- a) tavaõigus - opinio necessitatis
- b) reeglid, millede määramise kohta riikidel on täieline vabadus.

konverentside juures tuleb peatuda 3-me peaküsimuse juures:

- 1) organisatsioon - konverentsidel peab olema kindel ülesanne ja saadikutele tarvilised volitused.
- 2) ettevalmistused - algatamine, peavakava kindlaksmääramine, riikide delegatsioonide asetamine prantsuse tähestiku järgi, keele fikseerimine.
- 3) protseduur - avamine, juhataja valimine, büroo valimine, volituste deponeerimine ja loestamine, komisjonide loomine, redaktsiooni komitee valimine, riigi riik omab ühe hääle. otsused sünnivad tavaliselt ühel häälel (et mitte riikide suveräänsust puudutada), lõpu akti ehk protokolli tegemine (act final ehk protocole de clôture).

IV osa: Rahvusvaheliste tulide lahendus

K Ü S I M U S 22. (P. lhk. 147-154).

I jagu: Huvide vahelise lahendamise viisid

a) tulide jur. lahendusviisid.

1. Mõiste:

Kuna rv. elus riigi üle kõrgemat võimu ei ole, mis võiks oma autoriteediga kokkupõrkeid kõrvaldada, tuleb riikidel ise oma tülisid lahendada. Seda lahendamist võib jagada 2-te liiki:

- 1) tüli lahendamine rahulisel teel ehk jur. abinõudega siia kuuluvad diplomaatilised ja jur. teed.
- 2) tüli lahendamine vägivaldaga ehk sõjaga - siia kuuluvad surveabinõud (režersioonid ja repesaaliumid ja sõda (bellum))

Sisuliselt jagunevad rv. funktsioonid:

- 1) juriidilisteks - (conflict de droit international) riik ei täida kohustusi, mis rv. õigus talle peale paneb.
- 2) poliitilised - on kõik teised kokkupõrked, eriti territoriaal momentide käsitlevad.

2. Teiste riikide vahelastumine sünnib kas/heads teenete - (Bons offices) või vahetalituse - (mediations) kaudu, mis mõlemad tähendavad püüdeid, kolmandate tulitsetajate riikide suhteid parandada. (näit. 1867 Saksa vahetalitus Prantsusmaa ja Luxemburgi vahel; 1922 Eesti vahetalitus, Karjala küsimuses, Rahvasteliidu ja Vene vahel jne.)

1899 a. Haagi rahvaskonverents lõi juure veel erilise vahetalituse kuju n. n. 3. erivahetalituse - médiation speciale. Selle järele valib kumbki tulitsev riik ühe riigi, mis on midagi sekundandi sarnast kahepoolse juures. Need "sekundandid" hakkavad siis omavahel asja lahendamist. 300. jooksul ei tohi siis riigid sõda alata. See viis pole leidnud tegelikku tarvitamist.

Arvamusel on korraldada Haagi 1907a konventsiooni

4/ Rv. uurimiskomisjonid - commission internationale d' enquete on mõjuvateks konfliktide lahendajaks. Nad on loodud Haagi I konventsiooniga 1899 a. Komisjon koosneb 5-est liikmest. Nendest nimetab iga pool 2 liiget, kes ise valivad viienda esimeheks. Koik liikmed valitakse Haagi rv. vahekohtunikude üldnimekirjast.

Rv. uurimiskomisjon kogub fakte. (näit. uurimiskomisjon Doggerbauki vahejuhtumises jne.)

5/ Rahvasteliidu nõukogu on peale ilmasõda rv. tulide lahendamiseks palju kaasa aidanud. Ta on kohustatud sunduslikult iga tulikusimust harutama ja lahendusabinousid püüdma lei- da kõikidel riikidel on õigus Rvl. nõukogu kaasabi paluda.

3/ Vahekohus. Kui tuli omavahel lahendada ei saa, siis läheb küsimus vahekohtu kätte, mis võib koosneda kas:
a) üksikisikulisest vahekohtunikust või
b) vahekohtunikude kolleegiumist (tavaliselt liig arv: -3,5,7 jne. liiget)

Vahekohus teeb otsuseid, mida tuleb pooltel täita (puudub küll sunduslik täitur, kuid siiani on pooled alati vabatahtlikult otsusi täitnud) mis mõttes ta erineb vahetalitusest, mis ainult mittekohustavaid nõuandeid ja soovitusi annab.

Vahekohtu alla võivad kuuluda kõik küsimused, eriliselt aga (Haagi konverentsi soovitusel) puhtjuriidilised küsimused nagu lepingute tõlgitsemine ja lepinguõlgade täsumine. Vahekohtusse puutuvad küsimused määratakse kindlaks kas:
a) eri - ehk kompromisslepingus - le compromis.
b) üksikute lepingute vahekohtutingimustes.

Haagi konventsioon lõi alalise kaadri autoriteetlikke vahekohtunikke. Selleks nimetab iga riik neli asjatund- jat kuue aasta peale. Need saavad kõik alalise rv. vahekohtunikud nimekirja ülesse võetud, mida nimetatakse alaline rv. vahekohus - la cour permanente d'arbitrage.

Vahekohtunikud võtavad v. P. l. h. 150+. Vahekohtu protseduur sarnaneb harilikult võistlus või vaidlusprotsessiga. Kaebus ja vastulause esitatakse kirjalikult. Küsimus tuleb aga kohtus suusaliselt harutusele. Pooled võivad seks ajaks omi agente ning kaitsjaid protsessile saata. Lõpuks teeb vahekohus otsuse hääle- enamusega. Otsus on avalik või salajane, kuid alati peab ta motiveeritud olema.

2/ Rahvasteliidu režiim.

1/ Rahvasteliit ja tema poolt loodud alaline rv. kohus = Cour permanente de justice internationale ühes kokkuleppe komis- jonidega algatavad uue aegjargu rv. tulide lahendamisel.

Rvl. pakti autorite, eriti president Wilsoni arvates, pidi kõige tähtsamaks Rvl. funktsiooniks saama - vahetalitus riikide vahel ja tulikusimuste juriidiline lahendamine. Nii mää- rab juba Rvl. põhikirja, et rah. elus Rahvasteliidul tuleb män- gida vahetalitaja osa ja nimelt sunduslikult liidu liikmete suhtes. Nii väidab:

§ 14 Nõukogu peab liidule esitama alalise rv. kohtukoja eelnõu. See lahendaks liikmete tüüsi ja avaldaks oma arvamist küsimuste kohta, mis nõukogu või täis- kogu temale esitab.

§ 15 Kui tekkinud tüli vahekohtusse ei anta, siis esi- takse see selle asemel nõukogule, kes paneb ette tulikusimuse lahendamist kindlustada.

Sellekohaselt on Rvl. Nõukogule määratud suur osa rv. tü- lide lahendamisel. Iga liidu liige on õigustatud Rvl. peasek- retäri tähelepanu juhtima ahvardavale tulikusimusele.

§§ 12 ja 15 Järele on iga Liidu liige kohustet tulikusimust kas otsustama vahekohtu läbi või küsimust Nõuko- gule harutada andma. Siinjuures ei tohi 3-me kuu jooksul, peale nende asutuste arvamuste ärakuula- mist, sõda mitte alata. Vastasel korral votab Rvl. määrase liikme vastu allpoolloendatud sunni- abinoud tarvitusele.

§ 16 Sellast (rvl. korda mitte austavat) riiki loetakse kõi- gi teiste Liidu liikmete vastu sõda alanuks. Seepärast katkestavad teised liikmed temaga kõik kaubanduslised, rahalised ja kodakondsuslikud suhted. Peale selle haru- tab Nõukogu, missuguseid sõjaväelisi abinousid võiks võtta tarvitusele.

Viimaseks sammuks püüab aga Rvl. Nõukogul sõjeli- ne võim, mis oli ka põhjuseks, et 1924 a. loodud r. n. "Genfi protokoll" veel seni ratifitseerimata.)

2/ Leppeprotseduur = procédure de conciliation on Rvl. järgmine katse küsimusi lahendada rahulikul teel. Siin võivad tulitsejad pooled küsimuse anda erilise leppekomisjoni kätte, kes as- ja kaalub ja omaltpoolt ettepaneku teeb. (Määraseid leppe- protseduuri lepinguid on Eesti sõlminud niihästi Balti riikidega kui ka Rootsiga).

Peatahelpanu pöörane aga alalisele rv. kohtule, mis on olnud inimsöö paleuseks aastasadadesid, kuid alles Rvl. loomi- sega on omandanud reaalsema kuju.

2/ Kohtu korraldus (kohtu põhikiri võeti vastu Täiskogu poolt 1920a. detsembris)

Kohus koosneb 15 kohtunikust, kes on valitud 9 aastaks ühes edasivalimise õigusega. Neist on 11 - asekohtunikud ning 4 - asekohtunikud. Nad kõik nautivad diplomaatilisi eesõigusi.

Valimine. Kõige pealt saavad üksikud Rvl. liikmed 4 kan- didaati üles, millest 2 võivad olla omamaalased. Neist kandi- daatidest koostab Rvl. peasekretär üldise nimekirja. Valimine sünnib Rvl. Täiskogu poolt ning Rvl. Nõukogu poolt paralleel- selt. Valituks loetakse need, kes on saanud nii Täiskogu kui ka Nõukogu absoluutse hääle enamuse. Kui peale kolmekord- set valimist veel vabu kohti üle jääb, siis moodustakse va- hetalituskomisjon 6-est liikmest (3 Täiskogu ja 3 Nõukogu poolt). See komisjon valib iga vaba koha jaoks nime, mis tu- leb Täiskogule ja Nõukogule eraldi vastuvõtmiseks esitada.

Kohtunikud valivad eneste keskelt esimehe ja ühe ase- esimehe 3-meaks aastaks, kes on kohustatud Haagis elama.

Kui riikidel ei ole oma alalist rahvuslikku kohtunikku koosseisus, võivad nad oma asja harutamisel nimetada ajuti- si asekohtunikke.

Kohtuistangud on korralised või erakorralised.

Kompetents. Kohus on õigupoolest ainult Rvl. liikmeile, kuid teda võivad tarvitada ka mitte liikmed, kes isegi või- vad kohtu alalisteks liikmeteks astuda. (näit. U.S.A.)

Rvl. põhikirja akt. 36 määrab, et kohtu kompetentsi kuu- luvad kõik asjad, mis pooled ette panevad, samuti ka kõik ük- sikute riikide olevates lepingutes ja konventsioonides ette nähtud asjad. Peale selle on umbes 20 riiki alla kirjutanud n. n. sunduslikule kohtualluvuse deklaratsioonile vastastiku- sel alusel, esialgul küll 5 aastaks (nende hulgas ka Eesti), mille järele sunduslikult rv. vahekohtu alla kuuluvad tüli- asjad, millel on juriidiline iseloom ja mille aineks on:

- a) lepingu interpreteerimine.
- b) igasugu küsimused rv. õ. alal
- c) iga tegelik akt, kui ta oleks kindlaks tehtud, tähendaks ühe rv. kohustuse rikkumist. (?)
- d) rv. kohtustuse rikkumisest tekkinud kahju- tasu iseloom või ulatus.

Rv. kohus põhjendab oma otsused õiguse reeglitega, millede allikaks on esiteks rv. konventsioonid, teiseks rv. taba, kolmandaks tsiv. rahvaste õiguse põhimõtted, neljandaks kohtuotsused ja teadusmeeste arvamusel. Lõpuks võib kohus asja otsustada õigluse järele (ex aequo et lona)

Protseduur langeb 2-te ossa:

- I kirjalik ettevalmistus ja
 - II suuline avalik asja arutamine
- Kohus on otsusvõimeline 9 kohtuniku juuresolekul. Otsus tehakse häälte enamusel. Vähemusel on aga õigus oma isiklikke arvamusi juurde lisada soovivaldusena. Asjaajamise keeleks on Prantsuse ja Inglise keel, kuid poolte palvel ka mõni teine keel. On võimalik paluda asja puuesti üles võtta.
- Kohtu kulud kannab Rvl. Mitte Rvl. liikmed peavad aga ise maksma.

Praksis ei ole seni veel väga laialdane olnud. Ainult 3 suuremat otsust võiks mainida:

- 1) Wimbeldoni asi 1923 a. - mille järele sõjalaevad võivad passeerida Kiili kanaali.
- 2) Mavrematise asjas Kreeka ja Inglise vahel 1924 a.
- 3) Neuilly lepingu 199 akt lisa § 4 seletuseks 1925 a.

Arvurikkam on olnud heaksarvamiste avaldamine:

- 1) põllutööliste tööaja reguleerimise kohta.
- 2) Vene-Soome tüli kohta Karjala küsimuses.
- 3) Poola vähemusrahvaste küsimuses.
- 4) Serbia-Albaania piiritüli asjus.

Konfliktide lahendamine surve abil.

Surveabinõud. Kui teatud rv. konflikt pole ennast kuidagi lahendada annud, siis ei jää kannatajal muu üle, kui oma huvisid kaitsta sunnibabinõudega. Need võivad olla mitmesugused:

- 1. a) retorsioon (Unbilligkeit gegen Unbilligkeit) - kannataja riik kitsendab teise riigi huvisid samal määral, kui tema anese huvid kitsendatud on. (näit. tollisõda.)

- 2. b) Repressaaliin (suurem surveabinõu) on harilikult ülekohus teise riigi kodanikkude vastu, ülekohtu eest, mis tehtud selle riigi poolt tema kodanikkudele. See kannab harilikult:

- a) vägivalla ilmet (Unrecht gegen Unrecht), - elugi, et vormiliselt sõda ei ole, vaid ainult mingi survealine demonstratsioon.
- aa) embargo - võõra riigi või selle kodaniku (eriti laeva) varanduste kinnipidamine.
- bb) rahuline blokaad - seisab sellisel, et teatud riigi sadamad kaubalaevadele kinni pannakse. (näit. 1814 blokeerisid Rootsi ja Inglismaa - Norrat, et teda sundida ühinema Rootsiiga; 1897 blokeerisid suurriigid Kreekamaad, et teda Kreeka mässu asjus sundida järelandlik olema; 1902 a. blokeerisid Saksamaa, Inglismaa, ja Prantsusmaa - Venezuelat, et teda sundida omi makse maksma. jne.)

K Ü S I M U S 23. (P.lhk.155-158)

II jagu: Kuvide subvõimendamine sõjaga.

- 6. § 1 a sõda. Kui rahulisel teel ega surveabinõudega korda pole läinud konflikti lahendada, siis ei jää muud üle, kui vägivallaga teist riiki oma tahtmise alla painutada. Sellist vägivallaga konfliktide lahendamise viisi nimetatakse sõjaks.

Sõja põhjused võivad mitmesugused olla:

- a) soovitakse oma olevat mõju kaitsta.
 - b) soovitakse oma mõjupiirkonda laiendada.
- Normide kogu, mis riikide vastastikusi suhteid sõja puhul reguleerib, nimetatakse sõjaõiguseks.

Sõjaõiguse peallikaiks on:

- I t a v a d ja
- II otsekohesed kokkulepped. Nende arv on 19 ja 20 s. Jooksul märksa suurenenud. Vene kõrgem käsk maksvale Senatile 23 juulil 1914 loeb üles järgmised aktid tegeva sõjaõiguse allikatenä:

- 1. a) Pariisi meredeklaratsioon 16. jaan. 1856 a.
 - 2. b) Peterburi deklaratsioon 19. dets. 1868 a. (lõhkevate kuulide mittetarvitamise kohta)
 - 3. c) I Haagi rahukonverents 29. juulil 1899 a. (mürgiste gaaside ja "dum-dum" kuulide mittetarvitamise kohta)
 - 4. d) Genfi konventsioon 6. juunist 1906 a. (haavatute ja haigete olukorra parandamise suhtes maasõjas)
 - 5. e) II Haagi konverentsil 16. okt. 1907 a. allakirjutatud lepingud maasõja seaduste ja tabade kohta; erapooletu õiguste ja kohustuste kohta; vaenlase kaubalaevade kohta sõja algul; kaubalaevade ümbermuutmine kohta sõjalaevadeks; bombardeerimise kohta merelt; Genfi konventsiooni tarvitamise kohta meresõjas; erapooletute riikide õiguste ja kohustuste kohta meresõjas.)
 - 6. f) muud Haagi konventsioonid (sõja algamise kohta; miinide panemise kohta jne.)
 - 7. g) Londoni meredeklaratsioon 1909 a.
- Harilikult eraldakse maasõja ja meresõda üksteisest, kuid sisuliselt vahet siin ei ole. (v. P.lhk. 155-156+) Pealähkuminek on võitluse abinõudes ja ja võitlusväljas.

b) Sõja kestvus.

Sõda algab. Vanal ajal algas sõda iseäralise ülekohase kuulutamisega, hiljem jäi aga igasugune ettekuulutamine ära. Alles II Haagi konverents pani 1907 a. jälle üldise määruse maksma, et sõda peab ettekuulutatama. Sõja algusest tuleb teatada ka erapooletutele riikidele. Sõja kuulutamine peab eneses sisaldama ka sõja põhjuste ettetoimise. Kahjuks ei ole rv. õiguses mitte ära määratud teatud vaheneeg, mis sõja kuulutamise ja faktilise sõjategevuse algamise vahel peab olema.

Sõja algamise otsekohesed järeldused ja mõju on järgmised:

- 1. a) sõdijate vahel lõpeb otsekohene liiklemine
- 2. b) diplomaatilised- ja konsulaar vahekorrad lõpetakse.
- 3. c) vastastikune vägivald saab lubatuks.
- 4. d) riikide vahel hakkab maksma sõja seisukord - état de guerre.
- 5. Lepingud, mis riikide vahel rahu ajal maksvad, kaotavad sõja ajaks oma jõu. Maksma hakkavad aga need lepingud, mis sõja jaoks tehtud.
- 6. Riigid kutsuvad oma kodanikud välismaalt koju. Varemalt saadeti välismaalased otsekohese maalt välja. (näit. Prantsuse sõja ajal.) Viimase sõja ajal toimiti aga teisiti, - välismaalased peeti kinni ja asetati erilistesse kontsentratsiooni laagritesse, nende varandus pandi sekvestri alla. Vaenlase kaubalaevade suhtes, mis teise riigi sadamatesse või rannavetesse juhtuvad jama, määrab II Haagi konverents

(VI leping), et neid ei tule konfiskeerida, kui nad teatud aja jooksul lahkuvad. Kui nad aga ei lahku, siis võib neid sõja lõpuni kinni pidada. Hävitamise korral tuleb sõja lõpul kahjutasu maksta. Need määrused ei puutunud abiristlejatesse (sõjalaevadeks ümberehitatud kaubalaevad).

3. Sõda lõpeb kas:
1. a) faktiliselt seeläbi, et sõjategevus seisma jääb.
 2. b) vaenlase allaheitmise läbi.
 3. c) rahulepinguga. Siin määratakse ära majanduslised ja poliitilised tingimused, mis riikide vahel tulevikus suhete aluseks on.

4. Ajutiselt võib sõjategevus seisma jääda eriliste lepingute läbi, mida nim. sojariistade rahuks või vaherahu lepinguks. Harilikult nõutakse, et vaherahu ei pea olema vastase sojalise jõu suurendamiseks, seda enam, et vaherahu harilikult rahule viib. (eelrahu, preliminaar rahu). Eesti-Vene vaherahu kirjutati alla 31. dets. 1919 ja hakkas maksma 3. jaan. 1920.)

c) Sõja piirkond (teatrum).

1. Sõja piirkonda kuulub kogu vaenlase ja oma territoorium. (ka asumaad ja sõdijatele alluvad pool-suveräänsed riigid). Eri-kordadel võib sõda ka neutraalriigi pinnal pidada, kui neutraalriik on selle takistamiseks jõuetu. (näit. Vene-Jaapani sõda - Mandžuurias; Saksa-Vene sõda 1918 a. veebruaris E. Vabariigi pinnal jne.) Mis puutub merekaablitesse, siis peavad jääma puutumatuks kaablid, mis kahte neutraalriiki ühendavad.

2. Sõda ei voi pidada neutraliseeritud ehk rahvusvaheliselt erapooletuks kuulutatud maa-aladel ja vetes, mis on eriti tähtsad strateegilises mõttes. (Sveits, Luxemburg ja enne sõda Belgia. Ka riigiosad võivad neutraliseeritud saada. Näit.: Joonia saared, Chablais ja Faucigny Prantsusmaal, Doonau, Kongo, Niger, Panama ja Suez'i kanal ning Magelaani väin. v. P. lhk. 158+)

K U S I M U S 24. (P. lhk. 159-164)

a) Sõdijad pooled.

1. Õigus sõda pidada on ainult suveräänsetel riikidel, kuid teatud puhkudel loetakse õigustatud sõdijateks ka mäsulised parteid, kui neil on otsustav mõju. (näit. U.S.A. kodusõjas Lounariigid; Lätis Needra valitsus jne.)

Riikidel on sõja pidamise jaoks oma erivahend - sõjavägi. Sõjaväeks nim. kogu riigi sojariistus jõudu, mis:

1. a) on riigi võimu juhatuse all.
2. b) väliseid tunnuseid kannab.
3. c) oma tegevuses teatud õigusenormisid täidab.

sõjavägi jaguneb 2-te ossa:

- I võitlejad - combattants
- II mitte võitlejad - non combatants (Vaimulikud, ametnikud jne. jne. rahulikud elanikud).

See liigitelu on aga praegusaja sõjas oma tähenduse täiesti nimetanud. Praegu võitleb terve rahvas. Meie võiksime rääkida vaid aktiivsetest ehk tegelikkudest- ja potentiaalsetest ehk vaikivatest võitlejatest.

2. Meresõjas tarvitati sõjalaevade ja abiristlejate vanal ajal veel n. n. kaapreid, kes teotsesid erilise riikliku volikirja, - lettres de course põhjal (v. P. lhk. 159+)

Merejõududel on võimalik end sõja ajal täiendada kaubalaevadega (n. n. abiristlejad) kuid sellasel puhul peab kaubalaeva ümber muutma sõjalaevadeks. Selleks peab kaubalaeva:

1. a) sõjalaevade nimekirja üles võtma,
2. b) temale sõjalaeva välised tunnused andma.
3. c) komandöriks nimetama mereväe ohvitseri.
4. d) meeskonna seadma sõjadistsipliini alla.
5. e) laevale ülesandeks tegema rv. mereõigusi ja kohuseid tarvitada.

3. Sõdivad pooled võivad tarvitada üksteise üle teadete muretsemiseks:

1. a) luurajaid - sõjaväelased, kes avalikult andmeid koguvad.
2. b) salakuulajaid - tegutsevad salaja või vale ettekäändega all. (neid ei või ka mahalasta ilma kohtuta).

Sõdivad pooled võivad üksteisega läbi käia parlamentöörade kaudu. (läbirääkijad), kes ilmuvad valge lipuga. Nad omavad puutumatuse. Vaenlane ei ole aga kohustatud parlamentööri vastu võtma.

4. Riigi vaikivad võitlejad on rahulik rahvas ja kaubalaevad. Rahulik rahvas pole õigust vaenlase vastu sojariistu tarvitada. Ka kaubalaevad (kui nad pole muudet abiristlejateks) ei või osa võtta sõjategevusest. Viimase sõja ajal tuli neil aga enesekaitseks (veealuste paatide vastu) sojariistu kanda.

b) takistatud võitlejad.

1. Sõjavangid. Kõik võitlejad, kes vaenlase võimusesse on langenud, loetakse sõjavangideks. Nemad seisavad kogu vangihoidja riigi võimu all.

Sõjavangidega peab inimlikult ümber käima. Neid võib asetada ainult eri- kontsentratsioonilaagritesse. Neid võib ka tööks tarvitada, peale ohvitseride, kuid neile tuleb selle eest rahaliste sõjavägede normide järele palka maksta. Vangis olevad ohvitserid saavad palka kohaliste normide järele. Riigid vahetavad sõjavangide kohta teateid eriliste sõjavangide büroode kaudu.

Sõjavange võib vabastada ausõna vastu. Kui ta sõna ei pea ja hiljem vangistatakse, siis kaotab ta sõjavangi õigused ja satub kohtu alla.

2. Haavatud ja haiged. Nende seisukord on korraldatud Genfi (1864 ja 1906 a.) konventsioonide ja Haagi rahukonverentsi X konventsiooniga (see laiendab haavatute ja haigete eest hoolitsemise määrused ka meresõja peale).

Sõjaväelased nende haavamise või haiguse korral peavad leidma kaitset ja hoolitsemist selle riigi poolt, mille võimuses ta on. Samuti peavad leidma kaitset sanitaarasutised, nad ei või ise aga sojariistu tarvitada. (ainult endakaitseks) Puutumata on nii sanitaarpersonaal (ka Vaimulikud), kui ka sanitaartranspordi materjal. Samad põhimõtted maksavad ka meresõja kohta (siin on vaid sanitaarasutiste asemel hospital-laevad) (v. P. lhk. 162+). Eri-määruste alla käivad ka latsaretid sõjalaevadel, mis peavad olema kaitstud ning armu leidma.

Kogu haavatud ja haiged, kelle tervis sedavõrt rikutud on, et nad vaevalt sõdida võivad, võib ka enne sõja lõppu koju saata. Iga sõdiv riik peab oma kätte langenud haavatute ja haigete kohta viibimata koduriikidele teateid andma.

Peale ametlike asutuste annavad uuemal ajal haavatutele ja haigetele abi ka eraseltsid. (näit.: "Punane Rist"; meil varem - "Uhistöö"; Inglismaal - "Püha Johannese Ordu".)

c) Sõja toimingud.

1. Juba Hugo Grotius ütles, et sõjas ainult see lubatud on, mis sõja lõpule viib ja sellep. peab hoidma asjatute kannatuste sünnitamist. 19 s. tegi vägivalda tarvitamise piiramine suuri edusamme. Haagi IV konverentsi lisa (n. n. määrustik maasõja seaduste ja tabade kohta) loendab terve rea abinõusid, mille tarvitamine praegusel ajal on keelatud. Nimelt:

1. a) tarvitada mürgiseid või mürgitatud sojariistu. (gaasid

ja lennukipommid on lubatud!))
1922 a. Washingtoni konventsioon kitsen-
das küll veidi gaaside tarvitamist.

2. b) äraandlikul viisil tappa ja haavata.
3. c) tappa kaitsetud või seda, kes sõjariistad maha paneb.
4. d) kuulutada, et kellegile ei anta arnu.
5. e) tarvitada sõjariistu, mis liigseid kannatusi teevad.
6. f) ebaõiglaselt tarvitada parlamentööri, natsionaal-
või "Punase Risti" lippu, ehk vaenlase
sojamaärusi.

2. g) ilma õigusega konfiskeerida või hävitada vaenlase
omadust.

3. h) kuulutada, et kõik tsiviilõiguslikud nõudmised ja
õigused on maksvuseta.

9. e) bombardeerida kaitseta linnasid ja külasid.

Seesama maksab ka meresõja kohta, kus Haagi IX konventsioon
nõuab, et kindlustamata kohti võib ainult siis bombadeerida,
kui kohalikud võimud ei anna laevale tõduvarustust. Sellase
rekvisitsiooni eest peab maksetama puhtas rahas või kviitungi-
tega. (v.P.lhk.163+) On ka keelatud röövida linna või küla ka
sel puhul, kui nad on tormijooksuga vallutatud.

K Ü S I M U S 25. (P.lhk.164-168)

a) sõjaline okupatsioon. Territoorium, mille vaenlane on te-
gelikult oma alla võtnud, nimetatakse
okupeerituks.

Okupatsioon käib ainult nende maa-alade kohta, kus
vaenlase sõjaline võim tegelikult end juba maksmat pannud.
Enne seda on ainult invasioon, s.t. voeraste vägede sisse-
tungimine.

Okupatsiooni võim peab kindlustama avalikku korda ning
ühiskondlikku elu, maal maksmaid seadusi austades. Elanikud
kuuluvad aga endiselt vana riigi kodakondsusesse ja neid
ei või sundida osa võtma vaenulistest aktidest oma kodumaal
vastu. Keelatud on ka sundida elanikke truudust vanduda
okupeerijale. Eraomandus on puutumata. Okupeerijal võimul
on aga õigus kohalike seaduste alusel nõuda makse. Uusi
maksusi on lubatud peale panna ainult sõjaväe ja maavalit-
semise otstarbeks. On keelatud üldtrahvi üksikute isiku-
te tegude eest. Kuid erilisel juhul (kindrali vastutusel)
võib okupeerija ka kontributsiooni peale panna.

Kohalikud omavalitsused võivad, kui tahavad, oma
tegevust jätkata. Kõik riigivarandus läheb okupeerija riigi
omanduseks üle. Riigi liikumata varanduse kohta on okupe-
erijal tarvitamise õigus.

Okupatsioon võib olla kaheksagune:

I occupatio bellica - sõjaline okupatsioon

II faktiline invasioon - voeraste vägede sissetung

Occupatio bellica eeldab, et kaks riiki, üks mis okupeerib
ja teine, mille territooriumile sisse tungitakse,
peavad isekeskis sojajalal olema. Ja okupatsioon
kestab ainult seni, kui sõda kestab.

Kui tahetakse leida analoogiät meie ja Saksa
vägede vahelkorras, siis oli see küll neutraalsele
maale sissetungimine. Kuid sõjajärgel korral ei muu-
tu invadeeritud maapinna juriidiline iseloom sugugi.
(v.P.lhk.165+) Selle järgi ei saanud meil juttu ol-
la Saksa okupatsioonist, vaid Saksa invasioonist.
Ka ei pea palka väide, et Saksa meile sõda oleks
kuulutanud, kuna seda iialgi pole sündinud.
(v.P.lhk.166+) Saksa valitsusega on selle küsimuse
üle vaieldud, kuna vaidlused lõppesid kompromiss-
lepinguga 1923, 27. juunil, vastastikuste nõudmiste
mahakustutamisega.

B) Majanduslik sõda

Sõja puhul on iga riigi püüe ka oma vastase majanduslik-
ku elu härgendada. See avaldub eelkõige selles, et sõdivad poo-
led ära keelavad kauplemise oma vaenlasega. Ilmasõjas pandi
isegi vaenlase varandused sekvesti alla (s.o. pandi kinni; un-
ter Beschlag legen).

Uheks tähtsamaks majanduslise sõja abinõuks on aga
vaenlase merekaubanduse hävitamine. Vaenlase majandusliku elu
hävitamiseks meresõjas tarvitatakse kahte teed:

I otsekohene tee - blokaad - s.o. vaenlase kaubanduse
vägivaldne takistamine

II kaudne tee - s.o. erapooletute riikidele vaenlasega
kauplemist raskendades, üksikute kau-
pade keelu alla panemise läbi, n.n.
salakauba võitlemise abil.

C) blokaad. Blokaadi all mõistetakse vaenlase või teatud
rannaosa vähi alla võtmist ja keeldu säärase
sadamaga või rannaosaga läbi käia kõikidel riik-
kidel.

Blokaad on vana sõjaline abinõu. Esialgul arvati, et blo-
kaadiks pole vaja muud, kui teatud koht kuulutada kauplemi-
seks keelatuks, see on n.n. paberipealne ehk Inglise blokaad.
1780 a. sõjariistus neutraliteedi deklaratsioon seadis aga
nõudmise üles, et sadamat tuleb vaid siis blokeerituks pi-
dada, kui blokeerija oma laevad sadamale küllalt ligidale ase-
tab ja nad seal ankrus peab. 1856 a. mere deklaratsioon nõuab
aga lihtsalt, et blokaadi maksvuseks peab tema olema
vaid mõjuv ja küllaldase jõuga üleva peetud, ükskõik kas
blokeerijad laevad ankrus seisavad või ristlevad. See mõjuvu-
se ehk efektiivsuse nõue on praegusel ajal blokaadi oluliseks
eeltingimuseks, nagu seda 1909 a. Londoni meredeklaratsioon
uuesti kinnitab.

Blokaad, et olla maksev, peab olema:

- a) kuulutatud ehk deklaareeritud
- b) kuulutus peab olema teistele riikidele tea-
tavaks tehtud.

Blokaadi kuulutuses määratakse ära:

- 1) blokaadi alguse kuupäev.
- 2) blokeeritud kalda geograafilised piirid.
- 3) erapooletute laevade väljatulekuks antud
aeg.

Blokaadi deklaratsioonist antakse teada:

- a) diplomaatiliste agentide kaudu - erapooletute
riikidele blokeeriva riigi
enese poolt.
- b) blokeeriva mereväe komandöri poolt - blo-
keritavate sadamate võimudele,
kes omakorda teate edasi anna-
vad nende sadamas viibivate
välisriikide konsulitele.

Iga laeva, mis blokeeritud sadamasse sisse tahab minna,
võib kinni võtta ja konfiskeerida ühes laadungiga. Juhtumisel
aga, kui laev blokaadist veel teada pole võinud saada, siis
peab seda blokeeriva laeva ohvitser otsekohe tegema. Teadaanne
kantakse hoistava laeva päevaraamatusse, äramärkides kuupäeva,
tunni ja laeva geogr. asendi teadaande silmapilgul. Säärane
teadaanne kannab erilise teadaande - notification spéciale
nime. Erapooletute laevade kinnivõtmine blokaadi rikkumise
pärast võib sündida ainult sojalaevade piirkonnas, mille üles-
andeks on blokaadi mõjuvuse kindlustamine. Seega pole enam
maksev vana kogureisu teooria (Reisetheorie), mille järgi
võidi laeva kinni pidada juba kodusadamast väljasõidul, kui
tal sihiks oli kas või muu seas blokeeritavasse sadamasse

sisse minna. Laev, mis blokaadi on rikkunud on kinnivõetav nii kaua, kui teda jälgib blokeeriya võimu laev. Kui aga tagajärgi ne on lõpetatud, ei või kinnivõtmist enam toimetada.

Blokaad peab erapooletult läbi viidud saama kõigi laevade suhtes. Keelatud on ainult oma riigi laeva blokaadist läbi lasta, et ühekülgselt oma kaubandust soodustada.

Praeguste tehniliste võimaluste juures ei mängi enam üksikute sadamate blokeerimine, pigemini võib nüüdsel ajal kõneleda tervete maade blokeerimisest.

K Ü S I M U S 26.

(P.lhk.169-172)

a) sõja kontraband. Sõja kontrabandiks nimetatakse kõiki neid asju, mis vaenlase sõjavägedele määratud.

Sõja kontrabandi õpetus on ainult viimasel ajal välja kujunenud. Vanasti keelati üldse erapooletute kauplemine vaenlasega ära. Kuid siiski on kogu mereõiguse arenemine kannud puuet - keelatud kaupade nimekirja vähendada ja erapooletute riikide kauplemist sõdijatega võimaldada. Vahemere õigus ja eriti "consolato del mare" on alati toonitanud: "Kui on vaba (erapooletu) laev, siis on ka vaba koorem" (frei schiff frei Gut). Selle vastu käib aga konfiskatsioon alla vaenlase laeval olev erapooletu kaup. See põhimõte pandi üldiselt maksma sõjariistus neutraliteedi deklaratsioonis 1780 a. Prantsusmaa aga läks palju kaugemale. Tema kuulus "Ordonance de la marines" 1681 a. korraldab et - konfiskeerida tuleb niihasti neutraalne laev, kui selle peal on vaenlase kaup, kui ka vaenlase laeval olev neutraalne kaup. (n.n. vaenulise külgehakkavuse õpetus, infection hostile).

Sellane kitsendamine ei saanud aga olla soovitatav ja Pariisi mere deklaratsioon 1856 a. tunnistas maksvaks ülalmainitud reegli kõrval ("Kui on vaba laev, siis on ka vaba koorem") veel teise reegli: "Neutraalne kaup on vaba ka vaenlase lipu all sõitval laeval, välja arvatud mõlemal puhul sõja kontraband.

Praegu valitsevat õpetust võiks seega kokku võtta järgmiselt:

- 1) võib konfiskeerida vaenlase laeva, kui ka temal leiduvat vaenlase kaup.
- 2) erapooletud võivad sõdijatega kaubelda kõikide riikidega peale sõjakontrabandi.
- 3) erapooletu kaup on puutumata ka vaenlase laeval.
- 4) erapooletul laeval on ka vaenlase kaup vaba, peale sõjakontrabandi.

Mis kontrabandiks loetakse, seda määrab harilikult iga riik erilise deklaratsiooniga sõja algusel. Aja jooksul on kontrabandi mõiste palju muutunud. 17-18 s. loeti kontrabandiks ainult sõjariistad, sõjatagavarad, hobused ja sadulad. (Utrechti rahu 1713 a.) Juba Hugo Grotius märkis ära, et sõja ajal tuleb vahet teha kaupade vahel, mis sõjaks tingimata tarvilikud (püssirohi) ja kaupade vahel, mis on üldiselt tarbeained, kuid mida võib kasutada sõja otstarbeks (toit). Kolmandad kaubad aga on sõjaks kõlbmatud (siidiriie, punder).

Kaua ei läinud riikidel korda oma vahel kokku leppida, mis suguseid kaupu just kontrabandiks lugeda. Alles 1909 a. Londoni merekonverentsil jaotati kõik kaubad kahte liiki:

I kontrabandi kaubad jagunevad omakorda 2-te liiki:

a) absoluutne kontraband - tuleb igal juhtumil lugeda kontrabandiks, kui teda vaenlase maale veetakse.

Siia kuuluvad: 1) sõjariistad; 2) lõhkeained; 3) sõjariistade osad; 4) hobused; 5) laagrivaru; 6) laevavaru; 7) sõjalaevad; 8) varustuse valmistamise abinõud (ilma sõja ajal võeti juure ka 9) puuvill).

2) tingitud kontraband - on sellane, mida võib lugeda sõjaliseks kontrabandiks ainult siis, kui need tõesti sõjavägede tarvituseks on määratud. Siia kuuluvad: 1) toidud; 2)loomatoid; 3) riided; 4) jalanõud; 5) kuld- ja hõberahad; 6) veabino; 7) laevad; 8) raudtee; 9) telegraafi materjal; 10) lennukid; 11) kütetööriistad; 12) hõbe- ja kullatööriistad; 13) kassid; 14) hobuserauad; 15) riistad; 16) pikksilmad; 17) ksonomeetrid ja 18) meresõidu abinõud.

(Sõja ajal võisid riigid üksikuid asju ühest kategooriast teise üle viia)

II vabad kaubad. Nende kaupade nimekirja seati kokku n.n. vaba registri - liste libre nime all.

Siia kuuluvad: 1) puuvill; 2) pähkjad; 3) kummi; 4) tooresnahad; 5) põlluväetis; 6) savi ja kivid; 7) portselane; 8) paber; 9) paberimass; 10) seebid; 11) seebikivi; 12) põllutöömehinad; 13) kalliskivid; 14) aurid (peale kronomeetrite); 15) moe- ja uhkussasjad; 16) suled ja mööbel.

Kuna aga Inglismaa ülenkoda keeldus ratifitseerimast Londoni meredeklaratsiooni, siis ei annud ta ka tuntavaid tagajärgi. Kuid terve rida riike võtsid selle deklaratsiooni siiski oma priisiseaduse aluseks. Londoni deklaratsiooni kuulutasid suure sõja ajal maksvaks ka kõik liitlased. Sõja kestel öeldi aga üles kogu Londoni deklaratsioon, sest oli selgunud, et üles võetud kontrabandi õpetus uut revisjoni nõuab.

Laevade alluvust loetakse lipu - patendi järele, kaubaomaniku ku aga kodakondsuse või elukoha järgi. Kontrabandi kaupadega ühes võib konfiskeerida ka laeva, kui kontraband on hinna või kaalu poolest üle poole kogu koormast.

Erapooletuse vastaseid teeneid (unnentraal services) arvatakse kontrabandi kaupade veoga üheväärseks. (näit. erapooletu laev teeb reisu selleks, et ühele võitlevale poolele teise kohta teateid muretseda ehk laev on kapteni teadmata renditud vägede transpordiks)

Meil maksva priisiseaduse järele peetakse priisideks:

- 1) kinnipeetud vaenlase ja erapooletute laevad ja kaubad.
- 2) Eesti ja erapooletute riikide laevad, kui nad olid priisina ära võetud ning vahepeal vaenlase poolt uuesti vallatud ning priisina tagasi võetud (s.o. repriis)

b) priisikohatud. Priisiasjad alluvad priisikohtule.

Priisikohus otsustab, kas priisi tunnistada seaduslikuks ja teda konfiskeerida, või teda vabaks lasta. Ainult veel kaubalaevad saavad tasu priisi kinnivõtmise eest.

II Haagi rahukonverentsil tehti katset luua rv. priisikohust. See katse aga teostamist pole leidnud, kuna ükski riik pole konventsiooni ratifitseerinud.

Meil on priisikohus 2-te laadi:

I esimese astme priisikohus koosneb eesistujast (Vab. Val. määramisest) ja 5-est liikmest (sõjaministri poolt - 2, kohtuministri poolt - 1, kaub. - tööstusmin. poolt - 1, vägin. poolt - 1).

Eesistuja kohusetäitjaks on sõjam. mereosakonna esindaja.

Priisikohtu juures on: (kohtu- ja sõjaministri määramisest) 1) sekretär; 2) tõlk ja 3) kantseleijõud (määratakse kõik kohtu eesistuja poolt) Kõik peavad andma ametivande. Istangud on seaduslikud, kui kohal on: eesistuja, prokuroör, sekretär ja vähemalt 3 liiget, nende

hulgas kaub.-tööstusmin. ja kohtumin. poolt nimetatud liikmed.

II teise astme ülempriisikohus koosneb eesistujast (Riigikohtu esimees või tema abi) ja 5-st liikmest (Riigikohtu, 1 kohtupalati, 1 Tall.-Haapsalu rahukogu ja 2 Vab. Val. poolt nimetatud liiget) Prokuröri kohuseid täidab Riigikohtu prokurör, Sekretäri, tõlgi jne. määrab kohtu eesistuja.

Istangud on seaduslikud, kui kohal on: eesistuja, prokurör, sekretär ja vähemalt 3 liiget.

Priisikohtu asukohaks on Tallinn, kuid teda võib sõjamineister tarbekorral asutada ka teistes Eesti sadamates, merel ja liitriikide sadamates, kokkuleppel kaub.-tööst. ministriga ning, kui kohus välisriigi sadamas, ka välisministriga, (Priisikohtu seadus - R.T. 1920 - 211/212.)

K Ü S I M U S 27. (P.lhk. 172-176)

III jagu. Erapooletus.

a) erapooletus maasõjas.

Erapooletus tähendab ühe riigi mitte osavõtmist kahe või mitme riigi vahel tekkinud sõjast.

Normid, mis reguleerivad sõdivate ja mittesõdivate riikide omavahelisi suhteid, nimetatakse neutraliteedi- ehk erapooletuse õiguseks. Selle õiguse peapõhimõtte on see, et neutraalsed riigid milgi viisil osa ei võta sõdivate sõjalistest toimingutest. See vaade on modern aja viil. Vanasti oli põhimõtte:

"Kes ei ole meiega, see on meie vastu". Praegu seda enam pole.

Erapooletu võib olla:

a) vaba

b) lepinguline - (Sveits, Luxemburg ja enne sõda ka Belgia olid end lepingute läbi kohustanud. Sveits-Viini konverentsil 1815 ja Luxemburg 1867 a. Selle eest lubasid suurriigid nende iseseisvust kindlustada).

Erapooletutel ja sõdivatel on vastastikku tähtsaid kohustusi:

- 1) erapooletud ei või toetust anda sõdivatele ja sõdivad ei tohi erapooletute õigusi rikkuda
- 2) sõdivad ei tohi erapooletute kauplemist takistada, kuid neutraliteedi rikkumise korral on sõdival riigil õigus neutraalriikide blokaadi rikkujaid jne. laevu konfiskeerida.

II. Haagi rahukonverentsil said neutr. riikide kohustused ja õigused 2-te konventsiooni kokkuvõetud:

I konventsion neutr. kohta maasõjas - (V konventsioon)

II konventsion neutr. kohta meresõjas - (VIII konv.)

Neis konventsionides kõneldakse neutr. riikide ja neutr. isikute kohustustest ja õigustest.

Neutr. riikide kohustused ja õigused on järgmised:

1. a) neutr. riigi maa-ala on puutumatu.
2. b) neutr. riigi pinnal ei saa luua pooltele väeosasi ega nektativõtmise büroosid.
3. c) neutr. riigi pinnal ei saa asutada sõdivatele raadio jaamasid või muid teadete toimetamise abinõusid.
4. d) erapooletu riik on kohustatud vägivallaga sellaseid sammu tagasi tõrjuma, ilma, et see sõda tähendaks.
5. e) neutr. riik pole aga kohustatud keelama, et üksikud tema alamed, võitjate vägedesse astuvad, et tema maalt sõjariistu välja või läbi veetakse, et tema telegrafi ja telefoni liine tarvitataks. Kuid see vastutulek peab sündima mõlema võitleva

Praeguse aja riigi mõiste arengumise on koos aegade
 säärased muutused, mis keskajal loodud ja Jean Bodini
 poolt väljendatud suverääniteedi mõiste suurelt mõn-
 mundaaral, algusi, et senini veel maksab seaduseandluse
 domineerimine tegeliku valitsuse üle, riikiseaduse andja
 senise käsuandmise asemel, mida kodanik tegema peab,
 hakkab juba korraldama, mida tuleb kodaniku jaoks teha.
 Sel kombel siis tänuks esiplaanile kodanikuks hõbi
 ja parlamendrel, senised seaduseandjad hakkavad tundu-
 võim anti-*l'acte d'autorité*) asemel valitsuse anti-
l'acte de gestion); suveräänvõimu muutudes niivõrd
 riikisandlikuks teenistuseks.

Sama protsessi, kuid veel suuremal määral, on läbi-
 läinud Rahvusvaheline õigus Hugo Grotiusse ajasse
 võrreldes.

lk 671

54
6. f) neutr.riigi territ.võib olla pelgupaigaks sõdijaile, kes saavad aga kohe desarmeeritud.

Neutr.isikute (neutr.riikide alamad) - suhtes on maksvad kõik neutraalriigi kodanikkude eesõigused, kuid need kaovad niipea, kui neutr.isik astub võitlevasse sõjaväkke.

1 2. b) erapooletus meresõjas. Juba enne II Haagi konverentsi XIII konventsiooni loomist, kus on äramärgitud neutr.riikide õigused ja kohustused meresõja ajal, loodi 1871. 7 mail (Alabama vahekohtu puhul Briti ja U.S.A. vahel).
1) n.n. "Washingtoni reeglid", kus Briti ja U.S.A. tunnistasid mere-neutraliteedi õiguse aluseks järgmised kolm põhimõtet:

Erapooletud riigid on kohustatud:

- 1) Hoolt kandma, et ära hoida oma jurisdiktsiooni piires iga laeva valmisseadmist, mille kohta arvatakse, et ta on määratud sõjaksriigi vastu, mis temaga rahus on.
- 2) mitte lubada, et üks sõdijatest tarvitaks tema sadamaid ja veesid baasidena teise vastu või ka sõjavägede nekruteerimiseks.
- 3) hoolt kanda, et ära hoida ülaltoodud kohustuste rikkumist.

2) Need reeglid said ka aluseks II Haagi XIII konventsioonile. Sõdivad riigid peavad austama neutraalriikide õigusi. Sellepärast on ka neutraalvetes keelatud igasugu väinulisi akte toime panna ja priisise võtta. Sõdijad ei või neutr.riigi pinnal, vetes ega laevadel priisikohtuid luua ega ka neutr.sadamaid oma baasiks valida. Neutr.riikidel on keelatud sõdijaile varustust anda ehk nende jaoks laeva valmis seada. (väljavedu sõdija arvel pole aga keelatud).

4) Erapooletusse sadamasse ei või sõdiva riigi sõjalaev kauemaks jääda kui 24 tundi, ehk olgu siis kui kohapealne seadus asja teisiti korraldab. (Prantsusmaal näit. 24 t. reegel ei maksa), või on laeva tabanud havarii ehk on halvad ilma olud. Havarii parandamiseks on lubatud vaid kõige hädavajalised, kunagi ei tohi see aga muutuda relvastuse täiendamiseks. Toidusaineid võib peale võtta rahuaja normis, süsa, et jätkuks sõiduks lähemasse kodusadamasse. Uuesti neutr.sadamasse sissetulek ei või sündida enne 3 kuud. Priisi võib neutr.vettesse tuua ainult havarii järele, halva ilma tõttu ja kütte või proviandi puudusel.

Rahvusvaheline valitsemisõigus III raamat.

1 osa. Üldmõisted K U S I M U S 28.

(P.lhk.177-184)

a) valitsemisõigus; alad. (v.P.lhk.177+)

1 Rv.õigus on võrreldes Hugo Grotiuse ajaga läbi elanud suure muutuse. On tekkinud eriline rv.valitsemine, mille eeskujuks oli ajalooliselt Rooma Kirik (eriliselt tema korjanduse läbi, Kiriku teenistuse võimaldamiseks). Nii tärkas uuemal ajal riikliku võimu kasvamisega vajadus ühiseks jõupingutuseks, mille aluseks maksu maksmine - taxation, et võimaldada ühiste majanduslikkude ja õiguslikkude funktsioonide teostamist.

Rv.valitsemise all tuleb mõista ülesannete teostamist ametlikkude agentide poolt ühise Rv.võimu ettekirjutamisel, s.o. kahe või mitme riigi korraldamisel.

Rv.valitsemises on 3 erinevat süsteemi:

I juristiktsiooniline koostöö - siia kuulub rv.valitsemine koimpeeriumi mail ja linnades (näit.; Uued Hebriidid ja Tanger), kus iga kokkulepitud riigil õigus teotseda oma

huvides ainult tarbekorral erikokkulepet saavutades teatud üksikutes aktsioonides.

II riikide ametnikkude rv. koostöö - siia kuulub enamjagu rv. sihtliite üleilmilise Postiliidu eeskujul. Siin lepidvad valitsused kokku kahes toimingus:

- a) seada ametisse ja üleval pidada vähema võimuga büroo.
- b) kohustada oma ametnikke rv. ülesseatud reeglite järele toimima üldise sihi saavutamiseks (näit. kirjandja).

Selle juures tungib ühe riigi suveräänvõim teise suverääniteedi süsteemi.

III rahvusvaheliselt seatud erivõimukandja (ehk rv. administratsioon kitsamas mõttes) - see süsteem tekkis alles peale sõda Pol. ja Tööorganisatsiooni ellu kutsumisega, mille kaudu loodi juba tõsine rv. ametkond, mis sõna tõsisel mõttes teostab rahvusvahelist valitsemist.

Eriliseks sihiks rv. valitsemise juure on välismaalaste julgeoleku ja heaolu kindlustus kogu rv. õiguse all töötavate rahvaste mail

2. Praegusel aja kannavad pearaskusi rv. valitsemise juures teise süsteemi valitsemise vahendid, mida meie tunneme rv. sihtliitude nime all. Need liidud on tähtajatud ja nendega liitumine vaba igale soovijale, mis annab võimalust rv. valitsemist arendada universaalsuseni, luues rv. partikulaar õiguses üldise rv. õiguse - gemeines Völkerrecht (v.P.lhk.178+)

1. juriidiline laad. Rahvusvaheline valitsemine põhineb täielikult rv. kokkulepetel. Rv. valitsemise õigus laiemas mõttes sisaldab õigusnorme, mis ühe suveräänse riigi valitsemise piiridest üle lähevad, ning teise suveräänse riigi võimu valda tungivad. Sellise laiutuse piirid näitab kätte sõlmitud leping vastastikkuse tunnustuse läbi. Ilma sellase lepinguta ei ole ühelgi riigil võimalik teostada valitsemise alal väljaspool oma territooriumi. Rv. valitsemise õigus puutub tingimata kokku üksikute riikide siseõigusega, Neumeyer teeb vahet 4-ja ala vahel, kus rv. õigus siseõigusega kokku puutub:

- 1) Rahvusvahelis-õiguslikult seotud valitsemisõigus. Normi aluseks on siin rv. kohustus, kuid õigus on loodud üksnes siseriigi enese võimu poolt. (näit. naiste õõttöö ärakeelamine jne.)
- 2) Mitmete riikide ühtlane valitsemine teatud maaaladel. Ka siin on valitsemise aluseks rv. kokkulepe, kuid valitsemise enese sisu oleneb üksikute riikide automaatselt tahtest. (Pol. valitsus Saarimaal on aga puht rv. valitsemine.)
- 3) Välismaal valitsemise õigus. See puutub üksikute riikide ülemvõimu teostamisse välismaail. Eriti leiab see aga väljendust sõja ajal, kui okupeerija võim, okupeeritud maalal valitsemisvõimu teostab.
- 4) Riigi välismaa osade valitsemisõigus. Siia kuulub emariigi valitsemistoimingute teostamine riigi asumaadel, kaitsealustel mandel ning üldrahvusvahelisel pinnal (näit. ulgumeri).

Kõigi nende nelja juhtumi juures on meil tegemist vaid quasi rv. valitsemise õigusega, kuna tema aluseks on sisemaa seadused ja administratiiv korraldused.

3. Kokkuvõttes leiame, et rv. valitsemise õigus oma üldteoreetilises osas ei kujuta veel kindlat konstruktsiooni, nagu seda nägime rv. liiklemise ehk vormilise õiguse juures. Selle eest on aga rv. valitsemise õigus, aga märksa elastilisem, sisukam ja arenemisvõimulisem, nii et pea iga osa sellest on kujunenud eriliselt rv. sihtoiguseks, nagu seda on juba rv. transpordõigus, finantsõigus, kriminaalõigus, eraõigus, protsessioõigus, tööõigus jne. 2. osa: Liiklemine.

1. jagu:

c) post, telegraaf, raadio, telefon.

Post.

Eri-kokkulepped. Teadete korraldatud edasitoimetamist tunti juba keskajal, kuid alles 19. s. oma elava liiklemisega sunnib riike suuremas ulatuses sõlmima lepinguid kirjade edasitoimetamiseks. Nii:

- 1) Saksa-Austria Postiühingu leping (sai teerajavaks) a. 1850 - selle järgi ühendati mõlema riigi maaala üheks postialaks, kus maksis ühine tariif. Selle tähtsate lepingute järgnes rida teisi, kuni hakati looma üldkokkulepet. Peale seda kadusid eri-kokkuleped. Kuid peale ilmasõda tekkinud riigid olid sunnitud, enne liitumist üleilmilise postiliiduga, omavahel eri- postilepinguid sõlmima:
- 2) Eesti-Vene Postileping 1920, 2 dets. (uuendati 1924 27. juunil), mis aga ka täiesti baseerub üleilmilise Postiliidu määrustele
- 3) Eesti-Läti-Leedu Posti, telegraafi, telefoni kollektiivleping 1921, 12. juulil - pole muud kui eriline postiliit, mis tänini maksev, sisaldades rea soodustusi (sisemaised taktsid tunnustati maksvaks) võrreldes üleilmilise Postiliidu saadetiste vahetuse korraga.

2. Üldkokkulepped. 1874 a. kutsuti elu üldine Postiliit (Union générale de poste), mis 1878 a. Pariisi lepingu järgi muudeti üleilmiliseks Postiliiduks (Union postale universelle). See leping on mitmel korral revideeritud, kuna viimane maksev leping on sõlmitud 1924 a. Stockholmis. See konventsioon sisaldab veel peale lõppprotokolli lisakokkuleppeid:

- a) väärtkirjade kastikese üle.
- b) postpakkide üle.
- c) postitransfertide üle.
- d) perioodiliste väljaannete aboneerimise üle.

Eesti liitus 1922 a. Postiliidu Madridi konventsiooniga, kuid ka Stockholmi konventsioon, protokolli ja lisakokkulepped on Riigikogu poolt radifitseeritud 1925, 19. juunil. (Liidul on praegu 77 liiget).

Peakonventsioon korraldab üldist liidu organisatsiooni ja tunnustab vahukohtu printsiipi tüliküsimuste lahendamisel. Ka määrab ta kindlaks postisaadetiste liigid ja nende edasitoimetamise reeglid. Tähtsamad neist on transiidivabaduse maksmapanek kogu liidu piirkonnas, mis aga transiidi maksutast ei tähenda. (transiidiks on kindlad taktsid kuldfrangi alusel), mille saavutamine küll aga Postiliidu siht on.

4) Peakonventsioon sisaldab reegleid kirjaposti saadetiste kohta, mis jagunevad:

- a) kirjad; b) tähtsaadetised; c) lunalised saadetised.

Lisakokkulepped sisaldavad reegleid peripostisaadetiste laadi kohta, mis seisavad väljaspool peakonventsiooni ettenähtud saadetisliike.

Üldkokkulepete kõrval on meil veel maksmas erilised rahatransfertide lepingud, mis sõlmitud muuseas U.S.A. ga ja Britiaga.

2. Kõrvaldamine, raadio, telefon.

T-e-l-e-g-r-a-a-f.

Eri-kokkulepped.

- 1) Austria-Preisi 1849 a. leping ühiseks telegraafi liinide tarvitamiseks.
- 2) Dresdeni leping 1850 kus liitus juba suurem rühm riike.
- 3) Prantsusmaa, Belgia, Sardiinia ja Šveits telegraafi-leping 1855 a.
- 4) Preisi-Prantsuse lepingu läbi 1862 leidsid mõlemad ülemised rühmad sidet.
- 5) Eesti-Läti-Leedu üldalmainit 1921 a. lep.; Eesti-Soome telegr. lep. 1921 a.; E.-Vene telegr. lep. 1924 a.

Üldkokkulepped. Juba 1865 a. sõlmisid Pariisis

20 riiki erilise lepingu, luues Üleilmaise Telegraafiliidu (Union Telegraphique Universelle) See liit sai oma lõppkorralduse 1875 a. Peterburi telegraafiliidu järele, millega 1922, 19. mail ka Eesti liitus.

Telegraafiliit on vähema ulatusega, kui Postiliit (U.S.A. ei kuulu liitu kuna tema telegraaf erakates) viimasest läheb ta ka ses mõttes lahku, et transiittelegrammide kohta on lubatud legaalne tsensuur. Ka pole üldist telegraafi taksi.

On loodud eriline keskorgan büroo nime all (Bureau International de l'Union Télégraphique), mis korraldab asjaajamist.

Telegrammid jagunevad: a) riiklikud (eesoigustatud, võivad šifreeritud olla); b) amet-telegrammid (vahetakse telegraafi-valitsuste vahel, võivad olla šifreeritud); c) eratelegrammid.

Tehnilised üksikasjad on korraldatud eriliselt, mis revideeritud Pariisis 1925 a. (meil maksta pandud 1927 a.)

R-a-d-i-o.

Raadio korraldamiseks sõlmiti juba rv. kokkulepe 1906, 3. nov. See leping leidis täiendamist Londonis 1912, 5. juulil, Eesti liitus nimetatud lepinguga 1923, 7. märtsil. Lepingule on alla kirjutanud 42 riiki, Leping loob erilise raadioliidu asukohaga Bernis. (Bernis asub alaline liidu büroo), mille juhatamine seisab konverentside käes.

Peale üldise konventsiooniga liitumist on Eesti sõlminud erilise raadio lepingu Venega 1924, 27. juulil. Siin lubatakse erandina šifreeritud telegramme ja ka ainult riigivalitsuste korrespondentsi jaoks.

T-e-l-e-f-o-n.

Sel alal puudub laiem rv. üldleping. Selle asemel on suur erilepingute võrk, alates Pariisi lepinguga a. 1892 Prantsuse ja Šveitsi vahel. Meil on sõlmitud lepingud Läti ja Leeduga 1921 a., Soomega 1921 a., Venega 1924 a. (praegu rida uusi lepinguid juure tulnud).

Telefoniline liiklemine allub üldiselt telegraafikonventsiooni määrustele. Nii jagunevad ka telefonikõned kolme liiki:

- a) valitsuslikud; b) ametlikud; c) erakõned; 1) lihtkõned; 2) kiirkõned. Võetav maks jagatakse lepinguosaliste vahel eriliste määruste järele.

Merekaablid.

kui suure tähendusega esemete kaitsemine, on oluline. Sellep. kirjutati Pariisis 1884 aastal alla kaablikaitsmise lepingule.

See leping teeb rahu ajal kaabli kaitse rv. kohustuseks, vaatamata, kus kaabli lõppjaamad.

Eesti ei ole selle lepinguga veel ühinenud. Küll oleme aga sõlminud erilise kaablilepingu Soomega 1921, 29. okt. Selle lepinguga tunnustatakse Eesti-Soome vahel olevad 6 kaablit mõlema riigi ühiseks omanduseks.

K Ü S I M U S 29. (P. l. h. k. 184-193)

2. jagu: tead.

a) raud- ja maanteed.

Raudteed. Erilised kokkulepped raudteede kaudu liik-

lemise korraldamiseks sündisid üksikute riikide erilepingutega. Säärasteks erilepinguteks tuleb lugeda ka Eesti raudteede lepingud Venega, milledest esimene sõlmiti juba 1920 a. 17. sept. Leping sisaldab 21 artiklit ja temale on juure lisatud eriline selgitav protokoll, kuna määrustik koosneb 58 paragraafist. (v. P. l. 184+)

Nähtakse ette erilised konverentsid tehniliste küsimuste lahendamiseks.

Et hõlbustada liikumist ka Lätiga, siis sõlmiti 1925, 29. okt. Eesti-Läti-Vene vahel üldine reisijate ja kaubaveo otseühenduse leping, mis 1920 aastal lepingu ära muutis. Selle lepingu järel seatakse sisse "S.S.S.R.-Läti-Eesti raudteede otseühendus". Konventsioonile lisati juure erilised määrused:

- a) reisijate ja pagasi-veo kohta (sisaldab 56 artiklit)
- b) kaubaveo kohta (sisaldab samuti 56 artiklit) Leping ise koosneb 12 artiklist.

Samal ajal umbes (1921, 28. juulil) sõlmiti Eesti ja Läti vahel erileping reisijate ja kaupade üleandmise kohta.

Peale erilepingute tekkis vajadus suuremate kokkulepete järele. Seks sõlmiti juba ammu enne sõda kaks suurt rv. lepingut:

I Lääne-Euroopa riigid (Venemaa ainult Varssavist Viini mineva raudtee jaoks.) leppisid kokku ühtlast rööbastel laiust sisse seada (leping revideeriti 1907).

II Berni leping 1890, 14. okt. ühendab enesega kogu Euroopa kontinendi. See leping näeb ette ühist kaubaveo lepingut ühise veokirja näol, kusjuures lepinguosaliste riikide territoorium muutuvad ühiseks jur. territooriumis, kaubaveolepingu tekkivate nõudmiste suhtes.

Leping koosneb neljast osast:

- 1) leping ise (60 artiklit)
- 2) määrused rv. keskbüroo kohta
- 3) täidesaatvad määrused
- 4) protokoll piiriliikumise kohta.

See leping sai maksvaks tunnustatud ka meil.

1911 a. laiendati lepingumäärused ka reisijate - ja pagasiveo peale, kuid seda ei võtnud omaks Prantsusmaa, Itaalia, ja Belgia. Versaillesi rahu-leping näeb aga ette lisalepingu maksmapanemist.

3. Maanteed. Üksikute riikide vahel on sõlmitud kokkulepped maanteed ja kiviteede korrahoidmiseks ja kooskolastatud liikumise avamiseks (näit. Eesti-Läti piirist ülekäimise leping jne.) 1909 a. sõlmiti Pariisis erileping autoliikumise korraldamiseks.

2. b) õhusõit Vaatamata ala uudsusele, on ta oma suure tähenduse tõttu siiski juba tublisti areneda jõudnud, moodustades n. n. õhuõiguse.

1. Juba Corpus juris civilis tunnustab maaomaniku teatud õigust õhu suhtes. Ohulaevade tekkimisega omandas küsimus aga veel teravam ilme. Juba 1901 a. avaldas Fauchille kirjatöö õhuruumi ja ohulaevade juriidilise seisukorra kohta, mis oli alguseks õhuõiguse tekkimisele. 1910 a. kutsus Prantsusmaa kokku rv. õhusõidu konverentsi, mis aga ei õnnestunud, kuna ei suudetud lahendada küsimust - kas õhuruum on riigi territoorium või on ta vaba. 1913 sõlmisid aga Saksa ja Prantsusmaa esimese õhusõidu lepingu. Ilmasojaga kaasas käiv õhusõidu määratu areng viis aga selle liikumisabinou pea sama tähtsale kohale, kui teised kaubandusliku läbikäimise abinõud.

2. 1919 a. sõlmiti Pariisis eriline õhusõidu konventsioon, mis küll radifitseerimist ei leidnud, mis sai aga aluseks natsionaal-seadusandlusele õhusõidu alal, muuseas Inglismaal, Soomes, Rootsis ja Venes. Konventsioon põhineb printsibiilil, et riigil on ülemvõim tema maapinna kohal olema õhuruumi kohta, millest rahuajal on lubatud vaid rahuline inoffensii läbi-

sõit (ka ainult lepinguosalistel ja teatud kindlatel liinidel) sarnanedes laevade läbisõidu õigusega rannavetes. Võeraste riikide sojaleenikud vajavad erilist luba läbisõiduks, kuid säärasel puhul on nad eksterritoriaalsed. Iga riik on õigustatud oma ohuruumis reisijate ja kaubavedu sisseseadma. Erilised kitsendused on maksma pandud sojariistade läbiveoks.

c) veetranspordõigus. III jagu - mere transportõigus.

Jõe d. Viini kongressist saadik nimetatakse jõgesid, mis läbi voolab mitme riigi territooriumist või territooriumi vahel, rahvusvahelisteks. Rv. jõgede juhtes on ka kolmandatel riikidel teatud õigused, mille ulatuse suhtes puudub ühtlus:

- a) laevasõit rv. jõgedel on vaba.
- b) Inglased ütlevad, et ta kunagi ei saa olla vaba. (riigil on piiramata võim oma maa ja veeala kohta).

c) laevasõidu vabaduse ulatus saab eriliste kokkulepete läbi kindlaks määratud.

18 sajandini võeti Euroopa jõgedel veel erilisi laevatollisid, kuid Rastatti kongress 1804 a. muutis juba igasugused tollid ära laevasõidus Reini jõel. Viini konverents 1815 leidis vajaliku olevat üldse piirata tollivõtmist laevasõiduks rv. jõgedel ja soovitas üksikute jõgede kohta luua erilisi lepinguid. Sellekohaselt solmiti ka rida lepinguid:

- 1) 1831 Reini kaldriikide vahel, millega kindlustati sõiduvabadus kõigile kaldriikidele, mis eesõigus 1868 a. lepingu järele laiendati kõikide riikide peale.
- 2) 1885 Berliini konverentsi akti järele loodi rida kokkuleppeid teiste rv. jõgede suhtes. (v. P. l. 187+)
- 3) Versailles leping tunnistas peale Reini ka Elbe ühes Vltawaga, Oderi, Neemani ja Doonau ühes selle harude - Tissa, Drawa, Sawa, Morawaga rahvusvahelisteks.

Rv. jõgedel on selle järele laevasõit kõikide riikide kodanikkudele ja kõikidele lippudele täiesti vaba, ühtlastel tingimustel. Makse võib üksikult laevult võtta ainult sel määral (kui erilepingutes teisiti määratud pole), mis vaja jõe laevasõiduks kõlvuliseks hoidmiseks.

- 4) 1921a. Barcelona läbikäimise ja transiidi konverentsil leidsid laevasõidu reeglid rv. jõgedel edasi arendamist. Siin kindlustati veel enam laevasõidu vabadust, mille edasi arendamiseks Rvl. järjelvalve all ellu kutsuti üldine läbikäimise ja transiitorganisatsioon.

Väljaspool Euroopat asuvate rv. jõgede suhtes maksavad samad vabadused kui Euroopa jõgede suhtes. Sealjuures on Kongo, nagu Doonau Euroopas - neutraliseeritud, kuid selle vahega, et Doonaul on sojalaevade pidamine üldse keelatud, Kongo on aga vaba kõikide riikide sojalaevadele.

Kokkuvottes tuleb mainida, et transiitõigus rv. jõgedel on veel arenemise staadiumis. (v. P. l. 188+).

Uhe riigi territooriumis asuvate laevasõidu jõgede suhtes maksab endiselt kaldariigi ainuõigus, olgugi, et tegelikult võora riigi laevadele ka siin juba luba antakse sõita.

Kanaali d.

I Suez kanali avamine 1869 kutsus ellu uued probleemid, Raskused lahendati 1888 a. lepinguga. Selle järele tunnustati kanaal neutraliseerituks lepingu solminud riikide vahel (6 Euroopa suurriiki ja Türgi, Hispaania ning Madalmaad.) Leping on kinnine (llitumine on võimatu). Vaatamata sellele tunnustatakse lepingu määra üldise maksva rv. õigusega.

Lepingu järgi on kanaal avatud nii rahu kui ka soja ajal kõikidele kauba ja sojalaevadele ning kanaalil ei kuulu iialgi blokaadioiguse alla. (siia alla käivad ka kanaali harud).

1) Ühtegi vaenulikkude akti ei või toime panna ei kanaalis eneses ega meres 3-me miili kaugusel kanaali mõlemast suust. Sõdijate sojalaevad ei või jääda sadamatesse kauemaks kui 24 tunniks. Enne sõda olid erilised õigused kanaali kaitsmiseks Egiptusel ja Türgil. Ilmasoja järeldusel on Türgi õigused üle läinud Inglismaale. 1922a. avaldas Egiptus nõusolekut Briti poolt abi nõude tarvitusele võtmiseks, et läbikäimist kindlustada kanaali kaudu.

II Paanama ehitati U.S.A. poolt 1903 a. lepingu põhjal Paanamaga, mille läbi Paanama riik, mis ennast Kolumbiast lahti löi, kindlustab U.S.A. le igaveseks ajaks 10 miili laiuse maariba läbi Paanama maakitsuse. Selle tasuks pidi U.S.A. Paanama maksma.

Paanama kanaal avati 1914a. ning tema tarvitamine sünnib Inglismaa ja U.S.A. vahel 1901 a. solmitud Hay-Panncefoti lepingu alusel, mille järele U.S.A. le jääb ainuüksi kanaali korrashoid ja laevasõidu korraldus kanaalis, mis pealeõiguse on võtnud kanaalit kindlustada. Muidu maksavad üldiselt Paanama kanaali kohta Suez kanali meresõidu reeglid. Siiski oskas U.S.A. omale Inglismaalt väljakaubelda teatud eesõigusi oma laevade suhtes. Ka Paanama kanaali kohta maksavad reeglid on muutunud üldtunnustatuks.

III Kiili kanaali ehitas Saksamaa, kuid Versailles lepingu järele on ta avatud kõikide maade kauba ja sojalaevadele.

3. Piirijõgede ja järvede suhtes maksavad täiesti kaldariigi seadused. Võivad olla nende suhtes üksikute riikide erilepingud. Näit.: Boodeni järve laevasõidu reguleerimine Austria, Baadeni, Baieri, Sveitsi ja Würtenburgi vahel, üheõigusluse alusel.

Ulgumeri ja väinad.

1. Ulgumeri. Vastavalt ulgumere jur. laadile ei ole ühelgi riigil õigust ulgumere jaoks üksinda seadusi ja määrausi maksma panna. Keskaajal püüti küll suuremaid mereosi üksikute riikide üksikvõimu alla saada, mis pole aga õige. Selle vaate viimane vastukõla on veel U.S.A. - Briti tüli Beeringi meres kalapüügi kohta, mis aga lahendati 1893.

On tekkinud eriline meretee õigus - Seestrassenrecht, mis sisaldab normisi kokkupõrgete ärahoidmiseks ja nende tagajärgede parandamiseks. 1862 a. inglise seadusega - "Reeglid kokkupõrgete ärahoidmiseks merel", sai see õigusala oma kindla kuju.

Alates 1880 a. peeti rida konverentse, mille tulemused kokku võeti Washingtoni rv. merekonverentsil 1889 a. Siin määrati kindlaks laevatulede ja signaalide kohta. Seatakse üles:

- a) kohustus, et iga laev peab kindlasti ettekirjutusi täitma.
- b) reeglid laevade sõidukõlvulisuse kohta.
- c) reeglid laevade laadimispiiri kohta.

Peale selle määratakse kindlaks tormisignaalid ja kannatanud ja hukkunud meremeeste kohta käivad normid. Kõik need otsused ei kannud aga lepingu kuju, nad tunnustati ainult soovitatavaks maksma panna siseseadusandluse teel, mis on ka juba suurel määral teostunud. Hiljem loodi küll ka ühiseid lepinguid, kuid need puudutasid ainult üksikuid tehnilisi küsimusi. (Näit. Borkumimajaka ülespidamise lepingu Saksa ja Hollandi vahel a. 1896 jne.)

Ulgumerel on rv. õiguse ja maksvate normide täitmise üle valvamine on üksikute sojalaevade käes.

3. Väinad. Laevasõit väinades, mis ühendavad ulgumeresid, on vaba samadel alustel, kui näit. sõit läbi rannavete.

Erilised reeglid on üksikute väinade kohta maksavad, (näit. Bospuruse ja Dardanellide suhtes. Kuni Kutsuk-Kainardzi rahuni 1774 olid need väinad, samuti kui Mustmeri suletud. Ka pärast seda oli läbipääs raske. Londoni lepingu läbi 1871 a. jäi

sultanil õigus lubada rahvajal sõbralikkudel laevadel läbiminna. Sõjalaevadele aga jäid mõlemad väinad kinni kuni ilmasojani. Alles Semes leping 1920 a. avas mõlemad väinad igal ajal nii kauba kui ka sõjalaevadele. See põhimõte leidis kinnitust Lausanni lepingus a. 1923, järgmiste tähtsate kitsendustega:

1. a) ükski riik ei või Musta merre tugevamat laevastikku viia, kui on mõnel Mustamere kaldariigil. Kui peaks Türgi ise sojas olema, siis võib ta oma vastase sõjalaevade läbikäiku keelata.
2. b) sõdijatel on keelatud väinades monda sõjalist operatsiooni ettevõtta.
3. c) veealused paadid peavad väinadest läbiminekul sootma vee peal.
4. d) sõjalaevad ei või väinades viibida kauem, kui vaja otsekoheks läbisõiduks, väljaarvatud havarii juhtumid.

Sadamaad. Üldise reegli järele on kõik meresadamad avatud kaubalaevadele.

Versaillise leping korraldab erilisi vabapiirkondi sadamates. Nii on Ts.-Slovakkia jaoks vabapiirkonnad Hamburgis ja Stetiinis, mis antud temale rendile 99 a. peale. Poola jaoks on vabapiirkond kindlustatud Danzigis.

Barcelona konverents 1921 a. soovitas põhimõtteks võtta sadamate vabaduse.

Genfi II transiitkonverents 1923 a. töötas välja rv. meresadamate statuudi, mis määrab vaba sissepääsu sadamatesse ning üheõiguse kaubanduse suhtes koigi rahvaste jaoks.

Eesti-Vene rahuleping määrab, et Tallinnas ja teistes Eesti sadamates määrab Eesti-Venele rajoonid kaupade ümberlaadimiseks jne. (nii on Tallinna sadamas Vene 12 aastaks rendile võtnud reedaitu).

Laevade jur. alluvust ulgumerel määrab tema lipp, kuid lipukandmise õigust reguleeritakse iga riigi oma sisemääruste poolt.

d) Mõõdud

1. Rahaliidud

I Ladina rahaliit loodi 1865 a. Prantsuse, Belgia, Itaalia ja Sveitsi (hiljem astus juure ka Kreekamaa) vahel, sihiga - maksta panna ühtlast rahakurssi kulla alusel.

Viimast korda revideeriti Liidu põhilepingut 1908 a. mille järele määrati, et hobeda hulk, mida iga maa võib anda välja, on 16 franki isiku kohta, kuna kuldraha arv piiramise alla ei käi.

Ilmasoja järelalusel kaotas leping oma jõu, sest inflatsioonitagajärjel oli võimata hoida rahakurssisid ühtlastena.

II Skandinaavia rahaliit loodi 1873 a. Taani, Norra, ja Rootsi vahel. Siin pandi ühine raha "kroon" maksmaks.

Ilmasoja tagajärjel kaotas ka see liit märksa omast püsivusest ja praegu maksab ta ainult osaliselt.

III Ka Balti riigid otsustasid algusest peale, eriti aga 1921 a. Tallinnas ärapeetud rahaministrite konverentsil, panna maksta ühtlast rahakurssi ja nimelt kuldfranki, et hõlbustada omavahelist läbikäimist.

Tekkinud majanduskriisid sundisid aga siiski neid riike ise-radu sammuma.

Mõõtude liidud 1875 sõlmisid 17 riiki Pariisis erilise lepingu convention de système métrique, meetrisüsteemi rahvusvaheliseks ühtlustamiseks.

Eesti ei ole lepingut radifitseerinud, olgugi, et tegelikult oleme asunud meetrisüsteemi tarvitamisele. Meetrikonventsioonist on eemale jäänud ka U.S.A.

3. Ajamõõdud. Rvl. on loonud komisjoni, mis kalendrireformi kavatsid läbivaatama peab. On koguni kavatsus luua päevaarvude poolest ühtlased kuud ja teised sarnased kergendused.

K Ü S I M U S 30. (P.lhk.193-198)

3 osa. Varanduslikud vahendid kaubalepingutes.

1. a) finantskokkulepped Rv. finantslepinguteks tuleb lugeda neid rv. lepinguid, mis saavutatud üksikute rv. võlakohustuste alal. (näit. vola fundeerimise lepingud - Eesti-Briti 1925, 24. juulil ja Eesti-U.S.A. 1925, 28. okt. vahel, on rv. finantskokkulepped) Nad omavad ainult partikulaar rv. õiguse tähenduse.

Teiselt poolt on aga rida majanduslikke alasid, mis rv. ulatuses tähenduse omavad, ja mille korraldavaid reegleid tuntakse rahvusvahelise finantsõiguse nime all. Alad, mida rv. finantsõigus käsitleb on:

- 1) maksuõigus
- 2) rv. rahaõigus - (eelarveõigus ja riigi võlgade asi)
- 3) rv. kohtu alluvus finantsküsimusis ja sunni täitmisel.

Erilise tähendusega on kahekordse maksustamise ärahoidmine ja maksude sissenõudmine. (näit. Eesti-Läti 1926 a. maksude sissenõudmise leping).

2. b) kaubandus ja tööstus.

Ajalugu ja kaubalepingu sisseprintsiipid.
Rv. läbikäimine majanduslikul alal läheb välja iga üksiku riigi omakasust ning sellekohaselt on ta autonoomne. Teiselt poolt ei peaseta aga praegusel ajastul majanduslikkude huvide teostamisel koostööst teiste riikidega.

Keskajal ei tuntud kaubanduslikku läbikäimist üldse muidu, kui erikonsessioonide alusel. Hiljem suleti maad teistele kaupadele erakordsete maksude läbi, kuid 19 sajandil, eriti Inglismaal valitseva Manchesteri majandusliku voolu mõjul, pääsis maksuvusele n.n. vabakaubanduse printsiip. Mõned riigid jäid aga püsima kõrgete tollimüüride juure, sihiga oma tööstust kunstlikult edendada. Teised maad aga leiavad võimalikuks üksikutele välismaalastele teha soodustusi oma tollitariifides maksta panna 2 tariifi:

- 1) maksimaaltariif - maksab riikide kohta kella lepingut pole.
- 2) minimaaltariif - nende riikide kaupade jaoks, milledega lepingut sõlmitud vastastikuseks soodustuseks.

Harilikult on säärastes lepingutes oluliseks osaks enamsoodustuse tingimus (Meistbegünstigungsklausel; clause de la nation la plus favorisée.) (v.P.194+)

Praegusel ajal on enamsoodustus kaubalepingutes üldine printsiip ja nimelt tema üldises ja kasuta kujus.

2. Peale enamsoodustuse tingimuse sisaldavad kaubalepingud veel määrusi kauplemise vabadusse (Handelsfreiheit) kohta, millega tähendatakse üldist vastastikuse kauplemise luba. Välismaalastele ja omamaalaste kohta pannakse kaubalepingutes maksta üheõiguse põhimõte. (Gleichstellung mit Inländern) üldiselt vastastikuse (Reziprozität) alusel.

Ajalooliselt võttes on kaubalepingud uue aja nähtus. Esimest kaubalepingut näeme 1535 a. kapitolatsioonil Prantsuse kuninga François I ja Türgi sultani vahel. Euroopa vähematest lepingutest on tähtsad Methnen - lepingud inglise ja Portugaali vahel 1703 ja Assiento lepingud inglise ja Hispaania vahel 1713.

Kaubalepingute pärisajajärk algab aga a. 1860 sõlmitud Briti Prantsuse kaubalepinguga, mis tema sõlmija Cobdeni järele ka tema nime kannab. See leping, kui ka järgnenud kokkulepped teiste Lääneriikide vahel sünnitavad n.n. -

(I) Lääne-Euroopa vabakaubanduslikkude kaubalepingute süsteemi.

Et aga Prantsusmaa 1880 a. kahesuguse tariifi maksta pani, sõlmis Saksamaa, alates 1892 a. rea lepinguid kaitsetollide tähe all, moodustades n.n. -

(II) Kesk-Euroopa kaubalepingute süsteemi. Neid lepinguid uuendati 1904 a., kuid nad kaotasid oma jõu ilmasoja lahtipuhkemisega.

Laadilt on kaubalepingud ajajooksul märksa muutunud. Kuna nad varem sisaldasid üldisi määrusi, siis leiame nüüdsetes kaubalepingutes üksnes täpsamaid üksikasjalisi reegleid. Peale selle sisaldavad kaubalepingud tavaliselt n.n. vahekohtu klauselit, mis lepingust tekkivate tülide lahendamist vahekohtu kätte annavad. Kaubalepingud on pea eranditult lepingud kahe riigi vahel.

Tuubilt võivad kaubalepingud olla:

1. a) puhtkaubanduslikud.
2. b) kaubanduse kõrval puudutavad veel sõprust ja jur. seisukorda.

Üldiselt võib öelda, et kaubalepingute **skeem** oleks:

- 1) üldise jur.eelpinna lahendamine.
- 2) sisse- ja väljaveo tollide kindlaks määramine.
- 3) kaubareisijate seisukorra reguläerimine.

Eesti kaubalepingute aluseks on kaitsta meie kodumaa tööstust. Pea kõik meie kaubalepingud on solmitud enamsoodustuse alusel. Erilise seisukoha omab Eesti-Läti majanduslik vahekord, millest lähemalt järgmise küsimuse all.

Üldprintsipiidid, millele Eesti kaubalepingud rajatud, on järgmised:

I pooled annavad vastastikku üksteisele enamsoodustuse:

1. a) kauba sisseveos, väljaveos ja transiidis.
2. b) tollitariifides ja formaliteetides.
3. c) kinnis- ja vallasvara omandamises
4. d) mitmesugustele ettevõtetetele tegevusluba andes.
5. e) kaubandusomanduse kaitseks, eriti patentide, kaubamärkide ja mustrite alal.
6. f) muus maksustamises
7. g) laevanduse käsitlemisel ühel alal kaubalaevadega.

II transiit Eesti kaudu - maad, vett kui ka õhku mööda on vaba.

Erandi Eesti kaubalepingutes üldisest enamsoodustuse tingimusest moodustab n.n. "**Balti klausel**", mis võimaluse annab eri soodustusi naaberriikide vahel maksma panna.

Üldiselt peab aga mainima, et meil väheste kogemuste tõttu puudub veel ühine kaubalepingute poliitika. Nii näeme, et kõik lepingud peale Prantsusmaa ja U.S.A. (10 a. peale), on solmitud mitte kindla tähtaja peale, vaid lühikese ülesütlemise ajaga. (suurriikide ja Soomega on ülesütlemise tähtaeg 12 kuud, teiste riikidega 3 kuud). (v.lhk.196+ - 198. Tähtis!)

K Ü S I M U S 31. (P.Lhk.198-200).

=====

a) **tolliliidud**. Tolliliidus olevad riigid on kaotanud täielikult need tolli takistused, mis riikide vahel vaba-kaubanduslikku liiklemist takistavad. Tolliliitude tähtsaim eelkäija on Saksa Tolliliit aastast 1834.

Arendades Eesti ja Läti suhteid, näib meile normaalsena nende kahe naabri tolliliit, ses suhtes on ka visalt töötatud, kuid siiani kahjuks viljatult. (v.P.198+-199. Tähtis!).

b) **erandõigus**.

Patendiõigus. Leiutised, mis majanduslikul alal tehakse, peab olema kindlustatud nende leiutajale või leiutiste omanikkudele. Sellest on vorsunud siseriiklik patendiõigus.

Samuti on rahvusvahelise tööstusliku omandi kaitse vajadus üldist tunnustamist leidnud juba ammu, mille teostamiseks 1883 a. Pariisis eriline riikide konverents kokku astus, kus alla kirjutati konventsioon tööstusliku omandi kaitseks (revideeriti Brüsselis 1900 ja Washingtonis 1911 a.), millega Eesti lii-

Eesti kaubalepingud.

Esimesed kaubandus-poliitilised tingimused leiduvad Eesti-Vene rahulepingus 1920 a., kus esimene lisa art. XVI. juunde - määrab, et lepinguosalised on nõus algama võimalikult kiiresti peale rahulepingu rätifiitseerimist läbirääkimisi kaubalepingu sõlmimiseks, mille aluseks peavad olema järgmised põhimõtted:

1) enamusoodustuse tingimus oma riigi territooriumil teise lepinguosalise kodanikele, kaubanduse, tööstuse ja rahaasjanduse alluvatele, ühinguile laenule ning (vaata rahuleping art. 16, lisa l. p. 2 l. a, b, c).
nii maksab Eesti ja Vene vahel enamusoodustuse tingimus tema täielikus ja absoluutkujul.

1920. 20. VII - enamusoodustuse maksmapanek vastastikkorral alusel Eesti ja Briti vahel tingimusteta ja võrdel kujul,

1926, 18. I - Eesti ja Briti vahel lõplik kaubaleping, rajatud samadele põhimõtetele

Peale Briti, Vene ja Soome maksab enamusoodustuse printsiip kõigile teiste nende riikidega, milledega Eesti on sõlminud kaubalepingud nimelt, U.S.G.-ga, Skandinaavia riikidega, Sveitsiga, Ungariga, Poolaga, Belgiaga, Saksamaaga, Lätiga.

Erandiks Eesti kaubalepingute võrdset enamusoodustuse tingimust moodustab

Balti klausel.

{ Balti riigid a. m. a. r. d. k. s. t. e. h. l. i
nii suured tollisoodustused, milliste
osaliseks teise riigi d. i. v. i. l. a. d. a.
(Eesti, Läti, Leedu, Soome).

Nad on näsitlused, mis Eesti Panga poolt kindlustatud või tulevikus kindlustatakse. Soomele, Lätile, Leedule, Venele ning kõigilele riikidele, milledega Eesti tolli- või majanduslepingus, või kõigilele neile riikidele, n. k. a., kui mingisugust erikäsutlust ei ole antud mõnele muule riigile. See moodustab n. n. Balti klauseli, mis võimaluse annab enamusoodustuse määburiikide vahel maksma pauna, peale hea, l. k. u. läbirääkimise kergenduse 15 klm. laenule piirrihal. Soome, Läti, Leedu).

Üksikud kaubalepingud nõueldavad ka eriti küsimusi, näit. kaubaleping Prantsusmaaga keelab Eesti tarvitamist viinadel nime „Cognac“, „Champagne“ jne.

Peale selle Eesti-Prantsuse kaubalepingus, Eesti annab kull tollitariifi enamusoodustuse omalt poolt Prantsuse kaupadele, kuid Prantsuse ei anna Eesti mitte enamusoodustust, vaid kulla teist. Tuluaktsiooni oma maksimaaltarifist.

Ka erialgne Ungari kaubaleping ei sisalda enamusoodustuse klauselit.

Esimene kaubaleping sõlmiti märil 1920 a. Briti ja Eesti vahel. Teine tul. Praegu on Eesti l. kõrgi Euroopa riikidega sõlmitud kaubalepingud (1922 a.), v. a. a. r. a. t. u. d. H. i. s. p. a. a. n. i. a. ja A. l. b. a. n. i. a., samuti d. o. n. n. a. A. m. e. r. i. k. a. ja A. e. s. i. a. r. i. i. k. i. d. e. g. a. on meri. kaubalepingud sõlmitud. Lätiga sõlmis Eesti 1928 a. kehtel kaubaleping enamusoodustusele rajatud kaubalepingu, ja 1931 a. suvel Lätiga kaubaleping tariftarite sõlmutust alusel

l. h. a. 761

Eesti - Läti tolliliidu kavad.

1. Eesti - Läti ja Leedu raha ministrite konverents Tallinnas 16. VII. 1921a. Summistas sooviks, et nende riikide omamaasooduste läbikarsu aluse tolliraha.
2. Eesti - Läti, majandus ja tolliuniooni" allpeing 1 nov 1923a. mis moodas kinnust / vaeta, Balti liit - kinnus 8 jhn. 20)
3. Segakomisjoni asustöisse, kuid et vastu alid Läti loomustööd ja Eesti kaupmehid, järe tema töö tagajärjetuks. Allpearing.
4. 5. II. 1927a. 10a peale kolm. tnd lõpinguga tühistati 1 nov 1923a "majandus- ja tolliuniooni" allpeing, ja seati uus kord el tööd / töös, moodustatakse päle segakomisjoni mille allseann on:
 - 1) välja töötada Eesti - Läti uhtne tollitarif.
 - 2) ühtlustada mõlema riigi tolliseaduseandlus.
 - 3) ühtlustada seaduseandlus aktsiiri ja monopol; kohta.
 - 4) ühtlustada veo- ja ühmelustamifid / raudtee-, kaeva-, õhuvõeld-, postitulepaafi-, telefoni-, raadio tarifid.
 - 5) tolli ametlusele alal - oadutada vartastixrau õiglast kompensatsioon, peale mõlema riigi võimalikkude fünaal kohjule kindlaks tegeumist, kas ühe territooriumilt teisele, too ei-umile minerate kaupade registreerimine läbi, või teiste kohasti meetodite kaudu.
 - 6) ühtlustada atrekohtide markade ja loivude kui ka äri-patentide kohta käivad seaduseandlust, ja töökarte kohta käiv seaduseandlus.
 - 7) keskpunkade emissiooni- ja diskonto poliitika kooskõlastamine
 - 8) luurida kõiki kauba lõpinguid, et teha võimalikkus mõlema riigi kaubakõpingute masteemi ühtlustamist.
 - 9) labikaaludele kõiki kütimusi, mis puutuvad tolliunioonis.

Kahjuks on Suomi kõik tolliliidu katud tagajärjetuks jäänud, kuid võimal ajal tahetakse kinnus jalle uuesti üles võtta / 1932a sept. väliministri te kokkusaamisel).

Pragu võib juba osa kaupori Läti se sise vedada ilma tollita, osa sõidusturi on aga veel karistamata, nagu Eesti leas sise oadumise Läti se, samuti on veel lahtrine Läti suhkru toomine Rootsi se p.e.

tus 1923 a. 29. nov.

Leping määrab, et kõikide allakirjutanud riikide kodanikud teistes riikides omavad samuti kaitset oma leiutistele, kui si-
seriigi kodanikud. Kohtu ees omavad nad samuti samaseid õigusi, kui oma riigi kodanikud, kus juures mööduandev on domitsiil. Iga lepinguosalise riigi kodanik võib patendi väljaandmist nõu-
da ükskõik missugusest lepinguosalisest riigist. Iga vabriku märk kui ka äri nimi, mis ühel maal registreeritud, omab kaitset kõigil teistel maadel. Kes ühel maal patendi leiutise peale esi-
tab, sellel on õigus prioriteedi peale teistes maades eritäh-
aegade jooksul (patentide jaoks ühe aasta jooksul), kus juures prioriteedi loetakse sellest ajast, mil tema esialgul mõnel lpin-
guosalisel maal nõuti.

Kaitse rv. ulatuses teostamiseks luuakse eriline büroo asukoha-
ga Bernis.

2. Kirjanduslik omand. Esialgu leidis kirjandusliku omandi rv. kait-
se vastuseisu, kuna arvati, et ta inimsoo arenemist seisma võib
panna, takistades kultuuri levikut.

Sellepärast on ka rida maid neist lepingutest mööda hiilinud
ja ka Eesti ühines alles Berni sellekohase konventsiooniga (ühin-
emine sünnib 1927 a.) peale kohustust, mis temale ses suhtes
monede kaubalepingutega peale pandi.

Berni konventsioon sõlmiti 1886, 9. sept., ning sai 1908 a. Ber-
liinis täiendatud. Selle järele naudidvat kõikide lepinguosalis-
tel mail elavad autorid õiguslikku kaitset oma töödele kõikide
lepinguosaliste, maade territooriumides, nii hästi oma kirjandus-
like tööde kui ka kunsti- ja arhitektuuritööde kohta. Kaitseõi-
gus on niihästi autoritel enestel kui ka väljaandjatel. Kaitse
alla kuuluvad ka muusikatööd, fotograafia ja kino ülevõtted ning
muusika mehaaniline edasiandmine. Rv. kaitset ei ole puhtteaduslik-
kudel teoreetilistel töödel.

Kirjandusliku kaitse teostamiseks luuakse eriline büroo asuko-
haga Bernis.

K U S I M U S 32. (P.lhk.201-206)

=====

I jagu a) loodusvarade kaitse

I Loomad. 20 sajand toob rv. läbikäimise juurde uue objekti - elava
looduse kaitse, mis areneb kahes suunas:

I kasulikkude loomade alalhoidmine ning päästmine hävi-
tuse eest.

II inimeste kaitsmine loomade eest. Sel alal solmiti
1900 esimene laiaulatuslik leping Inglise, Prantsuse, Saksa, Itaalia
Portugaalia, Hispaania ja Kongo vahel metsloomade kaitsmi-
seks Aafrikas.

Selle järele jaotati kogu Aafrika looma ilm viide klassi:

I kasulikud ja haruldased loomad	} neid ei tohi hävi-
tada.
II kasvamise perioodis olevad loomad	
III emaloomad, kui nad poegadelega koos	
IV loomad, keda ainult piiratud arvul tappa võib.	
V kahjulikud loomad, keda piiramatul arvul võib hävitada.	

Lepingus määratakse kindlaks veel jah lubade süsteem ja luba-
tud püügiriistad.

1913 a. solmisid 17 riiki erilise lepingu üldiseks rv. loodus-
kaitseks, mille järele lepinguosalised riigid:

- a) koguvad andmeid rv. looduskaitse üle
- b) teevad loodusekaitseks tarvilikku propagandat.

1902 a. solmisid Euroopa riigid Itaalia kuninganna Margherita
algatusel lepingu (Itaalia jäi ise lepingust eemale!!) kasulikkude
lindude kaitseks, mille täienduseks üksikud riigid andsid
oma sisemaal üksikasjalikumaid seadusi.

1882 a. Utrechti rahulepingus solmiti eriline leping Põhja-
merd ümbritsevate riikide vahel kalapüügi kaitseks Põhjamerel.
Keelatakse ära röövpüük, mille üle valvamiseks seatakse sisse

erilised kalapüügi ristlajad.

1902 algas eriline merede uurimise instituut oma tegevust Kopenhaagenis. Tema sihi on:

1. a) teha hüdrograafilisi töid
2. b) ette võtta planktoonilisi uurimusi organismide juures, mis moodustavad mereelanikkude toidu.
3. c) uurida kasulikkude kalade arenemist
4. b) kalanduse statistika.

1911 a. sõlmiti eriline leping kotikute kaitseks. See leping sai aluse vahekohtus, mis loodi tüli pärast, mis U.S.A. Briti ning Vene vahel Beeringi meres kalapüügi pärast tekkis.

1925, 28. okt. sõlmisid Eesti-Läti erilise kaladus-korralduse lepingu.

Eesti-Vene rahuleping tunnistas kalapüügi huvi Peipsi järvel ühiseks asjaks, kuid sellekohast lepingut pole veel sõlmitud (küll aga Soome-Vene vahel Soome lahe ja P.-Jäämere suhtes a. 1922).

Ühel ajal kasulikkude loomade kaitselepingutega on rv. sõlmitud kokkuleppeid ka kahjulikkude loomade (näit. rotid, hullud koerad jne.) vastu võitlemiseks.

Taimed. Taimestikku puutuvad lepingud on saanud veel varem, kui loomastikku puutuvad. Lepingud taimeriigi alal puudutavad peamiselt kahjulikkude haiguste levimise ärahoidmist.

1878 a. sõlmiti Saksa, Austria, Hispaania, Prantsusmaa, Itaalia, Portugalid ja Sveitsi vahel leping filoksera, viinamarjade haiguse vastu võitlemiseks.

1905 a. loodi Roomas põllumajanduslik instituut, mille ülesandeks põllundust ja metsandust arendada ja koordineerida kogu ilmas.

IV osa. Sotsiaalne heaolu
I jagu: tervishoiulised kokkulepped.

b) tervishoid.

Sanitaarlepingud. Rv. koostöötamise vajadust tervishoiu alal tunti juba oietõ varakult.

1851 a. kutsus Prantsuse president kokku konverentsi kolera vastu võitlemiseks, mis ei andnud aga mingeid tagajärgi, nagu järgnevadki konverentsid.

1892 a. 13 riigi konverents Veneetsias oli juba tagajärjekam, kus sõlmiti leping tervishoiu kohta Egiptuses ja Suez kanalil, mis leping täiendati 1893 a. Dresdenis.

1894 a. Pariisi konverents arutas kolera vastu võitlemist koolera algallikate maal, eriti Mekka palverändajate laeval. Uuen-dusena võetakse juurde võitlus katkuga.

1903 a. ühendatakse Pariisi sanitaar-konverentsil kõik senised rahvusvahelised tervishoiu määrused ühiseks "convention sanitaire internationale", millele alla kirjutavad 20 riiki. Siin võetakse koolerale ja katkule veel kollane külmtohi. Karantiini aega vähendatakse 60-elt päevalt 5-le päevale. Ka otsustati võitlust alata rottide ning kärbe vastu. See konventsioon jaguneb 5 suurde

- I. üldised reeglid
- II. abinõud väljaspool Euroopat
- III. palverändajad
- IV. korraldab rv. bürood (alaline büroo töötab Pariisis)
- V. käsitleb kollast külmtohi.

Üldreeglina seatakse üles kohustus teatada kõikidele lepingu osalistele koolera, katku ilmnemisest ning määratakse ära ettevõt-tuseabinõud.

Rahvasteliidu tervishoiu organisatsioon (töötab kontaktis rv. sanitaarbürooga Pariisis) mängib peale sõda suurt osa rv. ter-vishoiu korraldamises.

Peale üldiste rv. sanitaarkonventsioonide on mitmed riigid sõl-minud omavahelisi sanitaar lepinguid:

1922 a. sõlmis Eesti sanitaarlepinguid ühelt poolt Lätiga, teiselt poolt Venega. Mõlemad lepingud sisaldavad 10 peatükki:

I Taudide puhkemisest tulob üksteisele võimalikult tele-grafi teel teatada.

II Infitseeritud territooriumid loetakse taudivabaks 5 päeva pärast viimase haige surma või isoleerimist.

III Kahtluse korral võivad välismaalt saabuvad kaubad desinfektsioonile alluda.

IV Taudihuliseks loetakse laeva, millel tõvede juhtumisi

V Lähikäimine piiril peab võimalikult vähe takistatud

VI Raud- ja muude liikumisteede ja nende personali suhtu-se eest peab hoolt kandma

VII Piiridele seatakse arstlik valve. Tarbekorral võib mõn-da piiripunkti sulgeda.

VIII Vastastikku tuleb teatada sanit.võimude nimekirja 5 klm. piiriribal.

IX Konventsioon laiendatakse rüugete peale pärast selle hai-guse epideemiaks muutumist.

X Konventsioon kestab 5 a. (automaatse edasikestmise peale järgmise 5 a. peale, kui mitte 6-e kuu jooksul teda üles pole öeldud).

Nii näeme, et mõlemad lepingud on identsed. Vahe seisab vaid selles, et Eesti-L. lepingu juures iga riik ise kulupid kannab. Vene suhtes lahendatakse küsimus aga diplomaatilisel teel.

Võitlus uimastusega:

1887 a. Haagis sõlmitud leping viinaga kauplemise vastu kalameeste hulgas Põhjamere. Järelvalve selle üle pan-nakse lepinguosaliste poolt sõjalaevadele.

1890 a. Aafrika neegrikauplemise vastu võitlemise leping (leping on uuesti kinnitatud mitmel korral, viima-ti St. Germaini lepinguga 1919). Seadis oma erili-seks sihiks uimastavate jookidega kauplemise vastu Aafrika kondinendil.

1912 a. Haagis leping opiumi, morfiini, kokaiini ja heroii-ni tarvitamise vastu ei saanud küll enne ilmasõ-da jõusse astuda, kuid on Rvl. hoolel pea kõiki-de liitude poolt uuesti radifitseeritud. (Eesti liitus 1922 a.). Tema maksmapanemine täiel mää-ral on takistet opiumi tarvitavate riikide poolt.

U.S.A. kui alkohooli=keelu maa on sõlminud reg lepin-guid välisriikidega, mille järele tenal õigus on kinnivõtta piirituslaeva - rannast ühe tunni sõi-du ulatuses.

1925, 19 aug. sõlmisid Eesti, Saksa Taani, Soome, Läti, Lee-da, Norra, Poola, Dantsig, Rootsi ja Vene Helsingis erilise lepingu alkohooli kaupade mahasurumiseks Balti merel. (v.P.lhk.206+).

K Ü S I M U S 33. (P.lhk.206-214).

Rahvusvaheline töökaitse

Töökaitse. Töökaitse seadused on siseriiklikult ai-nult viimase sajandi arenemise vili. On seega arusaadav, et rv. ulatuses töökaitse korraldamine on saa-nud alles 20 s.ajalema ulatuses.

b) **a.l.a.l.u.g.u.** Töökaitse algidud tärkavad ühel ajal töökaitse enese mõistega, sest juba 1818 a. lökitas Ro-bert Owen suurriikidele ja Acheni konverentsile erilise me-morandumi, milles ta toonitas, et tööliste kaitse peab ka-pitali ja tööliste rändamise tõttu aset leidma rv. ulatuses. Suurtööstur Daniel Legrand poostas 1840 a. avaliku kirjaga Sak-sa, Prantsuse ja Sveitsi valitsuste poole, kutsudes neid riike Keskeuroopa alaealiste tööliste kaitsele, ning esitas 1841 a. sellekohase rv. kokkuleppekava, kus ta nõuab alaealiste

töölise kaitset, tööliste vanaduskaitset jne. See kavatsus ei saavutanud aga oma sihti.

Tööliskaitse motet hakkasid nüüd kandma juba töölised ise ja revolutsioonilised valitsused. Töölise eneste liikumine arenes 2-es suunas:

a) ametiühingud ja

b) sotsialistlik poliitiline võitlus.

1864-1870 a. võitles tööliste eest ka rv. tööliste ühingute liit, töölisteklasi emantsipeerimise tähe all. Samasuguste sihtide eest võitlesid ka õpetlased nagu Adolf Wagner ja Lorenz Stein.

1876 a. võttis töökaitse korraldamise juba ametlikus rahvusvahelises ulatuses üles Sveitsi, tehes ettepaneku teistele riikidele solmida erilisi kokkuleppeid. Ka see katse jäi tagajärjeta.

Järgneva 10 a. jooksul laienesid püüded tööliskaitset rv. ulatuses maksma panna. 1889 a. Sveitsi riigi võeti kokku rahvusvaheline konverents.

1887 ja 1889 a. peeti Pariisis 2 suurt rv. töökonverentsi. Siin esitati 2 nõudmist:

a) 8 tunniline tööpäev

b) 14 a. laste töökeeld.

1890 a. kutsus Wilhelm II Berliini kokku rv. tööküsimuste lahendamiseks erilise konverentsi, kus esitatud olid 14 riiki, kuid tagajärgi ei saavutatud siingi. Samuti äpardusid Sveitsi katsed sel alal. (1897)

Erilist energiat näitasid üles ka eraühingud, mis kokku kutsusid 1897 a. Zürichis töökaitse kongressi.

1900 a. peeti Pariisis ära ilmanäituse puhul Millerandi eesistumisel kongress, kus otsustati asutada tööliskaitse arendamise rv. ühing - "Association Internationale pour la Protection Légale des Travailleurs", alalise töötoimkonnaga Baselis. Selle ühingu esimeseks saavutiseks oli 1904 a. Prantsuse-Itaalia vahel solmitud leping tööliste vastastikkuseks kaitseks.

Sveitsi valitsus kutsus nüüd suurema eduga kui varem kokku 3 rv. konverentsi töökaitseks, (1905, 1906, 1913 a.) kus väljatöötati rida konventsioone.

Alanud ilmasõda takistas valitsuse püüdeid töökaitse suhtes. Seda tähele pannes võttis U.S.A. tööföderatsioon 1914 a. üles küsimuse, et rahu konverentsiga ühel ajal kokku tuleks kutsuda tööliste kongress. Seda ettepanekut kiitsid liitlaste töölisorganisatsioonid Leedsi koosolekul 1916 heaks, kus juures tööliste nõudmisena seati üles:

a) ametiühingute vabadus; b) tööaja piiramine; c) võitlus kahjulikkude töö-meetoditega; d) võitlus ametkütse häigustega; e) vabriku inspeksiooni täiendamine; f) sisse- ja väljarändamise korraldus; g) rv. töötoimkonna sisseseadmine;

Neid nõudmisi korraldi Stockholmis konverentsil 1917 a. ja Berni konverentsil 1919 a.

Sellekohaselt otsustas rahukonverents Pariisis 31. jaan. 1919 a. luua eriline liitlaste vaheline komisjon tööseadluse andluse kohta, mille esimeheks määrati ameeriklane Samuel Gompers, kes võttis oma töö aluseks Briti poelt esitatud kaava. See komisjon töötas välja määrused rv. töökaitseks, mis rahulepingusse tema 13-ne osana ülesvõeti, pealkirja all "Töö". See osa jaguneb kahte jakku:

I jagu: Töökaitse rv. korraldus.

II " sisaldab üldisi põhimõtteid töökaitsemiseks (jagu omab vaid 1 art -427)

Üldhuvide pärast loetakse vajaseks, et töökaitse igal pool oleks rv. ülevalve all, mis pärast Rvl. liikmetel on kohustavana mõeldud osavõtt rahvusvahelisest tööorganisatsioonist ehk töötoimkonnast.

c) tööorganisatsioon - Organisation du Travail.

Tööorganisatsiooni liikmeteks on kõik Rvl. liikmed ja ka

Töö organisatsiooni asjaajamise- kord.

Töötajaksoma üldkoosolek peab ise omale asjaajamiskord.
Üldiselt otsustamiseks on vaja lihtne enamus ja massarad-
amult need otsused, mille tegevusest osa võtsid vähemalt pool täis-
kogu koosolekul viibinud esindajatest. Üldkoosoleku tulemused
peab vastu võtama 2/3 hääle enamusel ja need võivad olla:

1) Ettepanekud või soovitud, mis liige-riikidele esitatakse,
kas seaduse läbi maksimaalset panemist või mõnel
teisel teel tähtsustamiseks, mille järel lubatakse töö-
kasti paralleel seaduseandluseks.

2). Lepingu tekkimiseks, mis liige-riikidele esitatakse
ratifitseerimiseks, kui rahvusvahelised lepingud.

Peale selle võib üldkoosolek vastu võtta otsused ning
läbi vaadata kaebusi, mis töölise või tööandjate poolt
esitatakse, kui mõni liige riik ei täida tema poolt
vastu võetud lepingut rahuldavalt.

Sääraste reeglite läbi vaatamise kord on järgmine:

1) Juhatus nõukogu saadab nimekirja kaebuse vastu-
vale valitsusele selgituse andmiseks. Samuti võib ka
liige-riik mõne teise liige-riigi vastu kaebusega
esineda, mis tema arvates rahuldavalt ei täida lepin-
guid töökasti alal, mil korral samuti nõutakse
Siinuds taralt riigilt selgitusi -

2) Kui küsitud riik määratud ajal selgitust ei anna,
või kui selgitused puuduvad, moodustab juhatuse
nõukogu eriline uurimiskomisjon (commission
d'enquête) kohast liikumist uuritsi asjatundjate
hulgast, millest üks on tööliste, teine tööandjate
hulgast ja kolmas erapoolitu.

Uurimiskomisjon selgitab asjaalusel ning
teeb riikidele lahkendamises ettepanekud.

Sellest otsusest teatatakse Rahvasteliidu
peasekretäri kaudu vastavale riigile, kelle kohus
on ettepanekut täita.

3). Kui riik loobub uurimiskomisjoni ettepanekust
täielisest, siis läheb komisjon rahvusvahelise kohtu
töö tulemustele, mis põhinevad otsustamises, mille otsu-
sed on lõplikud. Uurimiskomisjoni otsused ei ettepanekust
võib alaline riik kohus komisjoni, muuta või tühistada, t
Garkoonel määrab kohus, kuidas surveal, nõud riik aluse valitust
vastu võtta, otsust peaks tähtsust ole.

63

teised riigid, kuid tööorganisatsiooni enese otsusel.
Tööorgi. organiteks on:

I Üldkoosolek Convérence générale des représentants) tundu-
tud ka töökonverentsi nime all, astub tarbe-
järele kokku, vähemalt aga kord aastas.

(v.P.lhk. 210+)
Igal liikmel on seal 4 esindajat (2 va-
litsuse, 1 tööliste ja 1 ettevõtjate esin-
daja, keda nimetatakse ka valitsuse poolt,
vastavate organisatsioonide ettepanekul).
Iga esindaja võib teistest olenemata hääle-
tada (Lahkumine Rvl. täiskogu hääletus-
viisist. Tähtis!!) Peale sindajate võivad
osa võtta ka tehnilised nõuandjad ja eksper-
did.

Üldkoosoleku koht on Rvl. asukoht. (eelmi-
se koosoleku 2/3 häälteenamusega ka mujal).

II Valitsev ehk juhatuse nõukogu. (Conseil d'administration)
koosneb nüüd 32 liikmest (alguses 24) ja ni-
melt: 16 valitsuste esindajat, 8 tööandjate
ja 8 tööliste poolt üldkoosolekul valitud
esindajat (16 valitsuste esindaja hulgas on
8 tähtsamate tööstusriikide poolt, 1922 a.
Rvl. nõukogu otsuse järele lastakse sääras-
teks riikideks: Briti, Prantsuse, Saksa, Itaa-
lia, Belgia, Jaapan, India ning Kanada.
Nõukogu ülesanne on lahendada jooksvaid
küsimusi tööbüroo ettepanekul.

III Rahvusvaheline tööbüroo (Bureau international du Travail)
algas oma tegevust 1920 a. Londonis, kuid
kolis sama aasta juuni kuul üle Genfi. Tema
direktori on üldtuntud Albert Thomas.
Büroo jaguneb 3-me osakonda ehk divisioni:
1) diplomaatiline osakond (4 alaosa)
2) teaduslik osakond (7 alaosa)
3) teadete ja suhete osakond (13 alaosa)
Osakonnad jagunevad jaoskondadeks, sektsioo-
nideks ja teenistusteks. Büroo trükingutest
on tähtsam - kuukiri "Revue Internatsionale
du Travail".
Tööorganisatsioonil oli 1926 a. järgmised ko-
misjonid:

1. a) paritaarne merekomisjon
2. b) alaline rahvaliidumise komisjon
3. c) tööstusliku tervishoiu komisjon
4. d) rv. statistikute komisjon
5. e) majanduskriisi segakomisjon
6. f) sojapõgenejate nõuande komisjon
7. g) konventsioonide rakendamise komisjon
8. h) sundtöö nõuande komisjon.

Rv. kohtu töö tuliasjade koda tuleb arvata ka töökaitse orga-
nisatsiooni hulka. Koda koosneb 5-st liikmest 3-me a. peale va-
litud kohtu poolt ning 4-st tehnilisest kaasistujast, keda igaks
puhuks valitakse eriliselt kaasistujate lehest, mis tööorgani-
satsiooni üldkoosolekul koostatakse.

2- + TÖÖKORRULUSED

Töötoimikond on seni (kuni 1927 a.) pidanud 8 üldkoosolekut:

I Washingtonis - töötati välja 5 rv. lepingu kava ja
6 sooviavaldust.

II Genfis 1920 - puudutas ainult mereõiguslikke küsi-
musi. Töötati välja 3 lepingu kava.

- III Genfis 1921 - peamiselt põllutöö küsimused.
7 lepingu kava ja 8 sooviavaldist.
- IV Genfis 1922 - peamiselt emigratsiooni küsimus.
muutis tööorgi põhikirja.
- V Genfis - tööliste vabaaja küsimust jne.
- VI Genfis 1925 - mitmesuguseid tööküsimusi.
- VII Genfis 1926 - peamiselt meretöölise vahekor-
da.

Eesti astus Töötoimkonna liikmeks juba enne Rvl. vastuvõtmist. Lepingute ratifitseerimise suhtes on Eesti esirinnas sammuv riik. Töötoimkonnaga on selge sõnaga ülesseatud põhimõte, et töö on säärase tähtis tegur rv. elus, mida tuleb tõsiselt arvestada meie aja nii sise- kui ka välispoliitikal. Tabavalt on uus vaim rv. elus väljendust leidnud Versailles rahulepingu art. 427, mida nim. Töö Magna Chartaks. (l. 212+).

Võitlus orjusega

Võitlus naiste ja lastega kauplemise vastu on eriti tähtis. Ses suhtes loodi 1904 a. eriline leping, mis 1916 a. Pariisis ratifitseeriti. Versailles rahu tunnistas selle lepingu sunduslikuks ka Saksamaale.

1922 a. hakkas töötama alaline komisjon Rvl. juures, naiste ja lastega kauplemise takistamiseks.

Orjadega kauplemise vastane võitlus omandas Rvl. ulatuse Viini kongressil 1815 a., mille deklaratsioon kuulutas neegritega kauplemise inimlikkuse vastaseks. Acheni 1818 a. ja Verona 1822 a. kongressidel jätkati ses suhtes tööd, kuid ilma tagajärjeta.

1841 a. Inglise, Prantsuse, Vene, Austria ja Preisi vahel sõlmitud leping (1862 a. astus Ameerika juure) pani võitluse neegritega kauplemise vastu tegelikule pinnale, muuseas nõudes kahtlaste laevade läbiotsimise õigust.

Küsimus leidis aga oma lõplik lahenduse alles Brüsseli konverentsil, mille lõpp-akt 2. juulist 1890 a. üksikasjaliselt reguleerib neeger-orjade kauplemise katistamist. Muuseas asutakse kaks rahvusvahelist bürood:

I merebüroo - (Zanzibaris) mis tegelikult lepingut teostab.

II eribüroo - (brüsselis)

Ka Rvl. omalt poolt on võitlust alanud orjade pidamise vastu.

K Ü S I M U S 34. (p. lhk. 214-222).

5. osa. Õiguse üldine

1. lüh. üldõpetus ja arutamine.

a) eraõiguse mõiste. Rv. avalik õigus korraldab suhteid üksikute riikide vahel. Aga rv. eraõiguse aineks on lahendada kokkupuuke üksikute õigussüsteemide vahel, mis tekkivad õiguse suhtest rahvusvaheliste elementidega.

Reeglite kogu, mis korraldab üksikute õigussüsteemide maksvast, sünnitab rv. eraõiguse.

Kuna rv. er. õiguse normid peamiselt näitavad, missugune õiguse süsteem õigusesuhete juures maksev, siis nimetatakse rv. er. õigust sagedasti ka kollisionsõiguseks ehk konflikt-õiguseks. (conflict of laws.)

Et olla tõsiselt rahvusvahelised, peab rv. eraõiguse normid saavutama rahvusvahelisel kokkuleppel. Sellest on aluse saanud püüe - internatsionaliseerida konflikti õiguse norme, s. o. rahvusvaheliselt maksta panna ühiseid konfliktnorme.

b) ajalugu (v. P. lhk. 219+)

Keskajad. Rv. eraõiguse ajalugu ulatub XIII sajandisse, kui Itaalias retsipeeriti Rooma õigus. Tundmata glossaatori poolt sai sellal kirjutatud Corpus Juris Gratiani novell - "De trinitate summa". Siin toodud seletusest

2. Töökoosolepped:

1919
6 sinine töötoimkonna üldkoosoleku päevakord oli
äär määratud Versailles'i rahulepingus. kokkukutsumise
määrati U.S.A. president, asukohtaks Washington, ning
päevakorras:

- 1) 8 tunnilise tööpäeva ning 48 tunnilise töönädala põhi-
mõtte taruluse võtmine
- 2) Abinõude küsimus, kuidas tööst oleks ja selle
tagajärge ära hoida.
- 3) naiste töö: a) enne- ja pärast sünnitust, b) öö töö,
c) teravile kahtluseks tööl.
- 4) Berni 1906 a. kv. vastuvõetud lepingu ulatus ja teoks-
tegemise küsimus, naistööliste, ööstöö keeldumise küsi-
mused ja tööstus ja valge (valla) fosfori mull-
tarvitamise küsimus.

Töökonverentsid:

1. Washingtoni töökonverents. 1919

osa võtsid 40 riiki ning konverents töötas välja 5 rv.
lepingu nava töökaitsel põhjapanevates küsimustes:

- 1) 8 tunnilise tööpäeva ja 48 tunnilise töönädala maks-
mapanemises.
- 2) tööpunduse asjus
- 3) naiste töö keeld 6 näd. enne ja pärast sünnitust.
- 4) naiste ööstöö keeldumises, iga tahes 11 tunnilises
vahajavas, ühes arvatud aeg k. 11-5 homm.
- 5) lüüa alaline teravilja amet
- 6) 1906 a. Berni kokkuleppe valge fosfori keeldu kohta
läbi viia kõikides riikides.

kõik järgmised töökonverentsid (üldkoosolekud)
on peetud Genfis.

2. Teine töökonverents Genfis. 1920a.

osavõtsid 27 riiki - pundutas mereõiguslike küsimuste
võeti vastu 3 kava:

- 1) Lastevanaduse alammäärade kohta laenu teemis-
tuses (14 aastat)
- 2) tasumaksu kohta tööpunduse puhul laenu õmme-
dust tagajärgedel
- 3) meremiste töö vahetamise kohta

Peale selle soovitas teine töökongress:

- 1) tööaja piiramist kalastuses ja merete laadidel.
- 2) rahvusliku riigisandluse andmist meremestile ja
- 3) meremestide, metskütide tööpundade vastu.

3) Kolmas töökongress Genfis 1921 a.

Osavõtsid 39 riiki, arutusele olid põllutööküsimused.
Võeti vastu 7 lepingu kava:

- 1) Kõrendus, mille tarvitada alla 14 a. lapsed põllutöös.
- 2) Lühingute lubamine põllutööliskile
- 3) tööliste kahjustatud küsimus õnneliste juures põllutöös
- 4) Linnavalge tarvitamine värvimisel
- 5) Linnavalge puhkepäev tööstusettevõttes.
- 6) alla 18 a keeld olla ohjuritöötajaks, ja
- 7) sundusliku arstliku järelevalve muresõidus tarvitavate laste ja noorte kohta.

Peale selle 8 soovivaldust, mis püüdnud saada:

- 1) tööpundade vähendamist põllu tööstuses, naiste kartse linnas ja pärast sünnitust, 2) alacalide ja laste tööd, 4) öistööd põllutööstuses ja põllutööliskile kutsehariduse arendamist
- 6) linnas saada sõjaväelaste kodustust naiste põllutöös, ja 7) nädal last puhkepäeva kaubanduslikkudes ettevõtetes.

Versailles'i rahulepingu art. 427 põhimõtteid:

1. Tööd ei tule unistada nagu kaubaks või minagi-ostu asjaks pidada.
2. Ametiühingute liitumise õigus töölistele, ja ettevõtjatele igas asjas.
3. Palk ei ole nii kõrge, et töölised vastavalt nõuetele muretselt võiks elada.
4. 8 tundiine tööpäev ja 48 t. lühinädal, igal pool kättepüütavate töökohtade võtta
5. Puhkeajaga igal nädalal vähemalt 24 tundi.
6. Lastetöö äravõtamine ja kohustus mõlemast soost alacalistele tööd nõuda kitsendada, nagu see tarvilik on hariduse ja teerohi mõttes.
7. Ühemeelse töö eest - ühemeelse palk soo peale vaatamata, ainult töö väärtust arvesse võttes.
8. Töötajate ühise nõuadlusega seadused elgu igal maal kõrgle töölistele ühemeelse.
9. Töökartu seaduste täitmise üle valvamisest peab iga riik selliselt valve ametkoha looma.

65
arenes õpetus üksikute seaduste kokkupuudetest ehk n.n. Itaalia statuuar-teooria, mille tähtsamaks esindajaks oli Itaalia õpetlane Bartolus de Sassoferato (1314-1357.), kelle reeglid veel tänapäevani maksavad;

- 1) isikute teovõimet harutatakse tema elukoha seaduste järel;
- 2) asjaõigused alluvad nende asukoha seadustele;
- 3) kohustuse õigustest tuleb vahet teha vormi ja sisu vahel (vormi määrab akti tegemise koht, sisu allub üldiselt samadele seadustele, kuid vahega, et kohustuste järeldusi harutatakse tema täitmise koha järel);
- 4) paranduseõiguses on mooduandev kas isikuline või territoriaalne seadus, vaadates selle järel, kas käesoleva riigi seadus nõuab parandamise asja saatuste määramist või isikuõiguste määramist.

Terve rida õpetlasi (Dumoulin, Baldus, Salicetus jne.) arendasid ja muutsid osalt Sassoferato õpetust.

2. U u s a e g. Sassoferato õpetus leidis iseäranis arendamist Prantsusmaal ja Hollandis. Prantsusmaa statuuar-teooria tähtsam esindaja on D'Argentré, Bretagni feodaal, kes jagas seadused ning statuudid 3-me liiki ja nimelt: reaalne statuut, isikuline ja segastatuut. D'Argentré õpetus leidis erilist poolehoidu Hollandis (Voeti'd, Huberus jne.). Ta levis ka Inglismaal ja Ameerikas.

3. 19 sajandi keskel tõrkasid rv. eraõiguses esile uued voolud. Nende algatajateks olid sakslased Wächter ja Savigny (rv. vool konfliktioiguses) ning itaallane Mancini (õiguse alus on rahvusnatsionaalita). Kokkuvõttes võime öelda, et praegusel ajal maksavad järgmised konfliktioiguse süsteemid:

I Romaani kool - tooniandev on isiku kodumaa õigus.

II Inglis-Ameerika kool - tooniandev seaduste territoriaalsus ja isikute suhtes ja nende elukoha seadus (erandid ainult comitas gentiumi põhjal).

III Rahvusvaheline vool - (Savigny. Selle alusel on suurelt rajatud osalt ka Balti eraseadus) nõuab, et õigussuhete asukohta peab ülesotsima tema loomu järel.

5. Kodifikatsioon ja Haagi konverentsid. Juba 19 s. keskel katsuvad üksikud isikud ja rv. organisatsioonid luua rv. eraõiguse kodifikatsiooni. 1889 a.

Montevideo konverentsil läks L.-Ameerika riikidel korda rv. eraõiguse normisid tsiv.- ja kaub. õ. alal kodifitseerida.

Euroopas tegid esimesi katseid kodifikatsiooni alal Itaalia ja Hollandi. Hollandil läks lõpuks korda:

I 1893 a. kokkukutsuda Haagis riikide konverentsi;

II kongress 1904 a.

III 1900; IV 1904 (2).

Neist konverentsidest võtsid osa 13 riiki. ~~(1900)~~ (1905) kirjutati alla leping tsiv. pr. kohta, 1902 - abielu ja hooldekande kohta.

Brüsseli konverentside (1910 ja 1922 a.) tagajärjena sõlmiti mereõiguse alal 2 lepingut (v. P.).

Meie konfliktioiguse peallikaks on Balti eraseaduse sissejuhatus ning üksikud laiali pillatud normid.

2. c) n o r m i d.

2. Ehitus. Iga konfliktnorm on vastuseks, missugused mitme koha õigussüsteemidest käesolevate õigussuhete jaoks maksma tuleb panna. Õigussüsteemi määrajaks peetakse harilikult mõnda

olulisemat mõistet õiguse suhtes. Seda elementi nimetatakse konfliktnormi pidemoisteks (Anknüpfungsbegriff.)

Pidemoisted on järgmised:

- I isikuline õigus - lex personalis. See võib olla kahe-
sugune:
a) elukoha õigus - lex domicilii.
b) kodumaa õigus - lex patriae.
II toimingu koha õigus - lex loci actus.
III täitmise koha õigus - lex loci solutionis.
IV asja koha õigus - lex rei sitae.
V kohtu õigus - lex fori.
VI tegevuse õigus - Wirkungsstatut.

Konfliktnorm võib kas üheainsama või mitu pidemoistet ette tuua. Kui on mitu pidemoistet, siis võivad nad olla ühesarnased või jälle koos maksavad, kas kumulatiivselt või subsidaarselt. Nad võivad olla üldised, ühekülgsed või poolikud, kahekülgsed jne. Rahvusvaheliselt antavad konfliktnormid kannavad alati üldist laadi, kuna üksikud riigid ka teist laadi konflikt norme annavad.

Normide ulatus. Normide ulatuseks nim. seda isikulist, ruumilist või ajalist piiri, millel laieneb normi tegevus. Et ära hoida kokkupõrkeid peab normi ulatus olema täpis, absoluutne ja orgaaniline. Koige selle juures on eelduseks, et õiguse moiste kvalifikatsioonid on ühtlased. Normi ulatus peab olema seega:

- a) täpis - s.t. peab selgesti määritletud olema nende reaalsete asjade ja ilmuvuste kogu, mis normi korraldamise alla käivad.
b) absoluutne - s.t. iga normi ulatus tuleb määrata seadusandluses iseseisvalt selle normi jaoks.
c) orgaaniline - s.t. iga normi ulatus peab olema seotud õigussüsteemiga, selle lahutamata osana.

Normi ulatus võib väljendatud olla kolmel viisil: - ulatus võib olla:

- a) selge -
b) peidetud - ulatus, mida võib kaudselt harutluste läbi kindlaks teha.
c) vale - tema sisu ei vasta seadustandlikule väljendusele.

Ulatuse laad võib olla mitmesugune:

- a) ruumi suhtes võib normi ulatus olla:
1) universaalne
2) omamaaline
3) välismaaline
b) isikute suhtes võib normi ulatus olla samuti:
1) universaalne - normid maksavad kõikide inimeste kohta.
2) omamaaline - normid maksavad omamaa kodanikkude kohta.
3) välismaaline - normid maksavad vaid välismaalaste kohta.
c) aja suhtes jaguneb normide ulatus 2-te gruppi:
1) tähtajalised või tähtajata.
2) ajavaheline õigus (intertemporales Recht) s.o. õpetus, millal just olevad normid oma jõu kaotavad ja neile ajas järgnevad asemele astuvad.

Neist ulatuse alglaadidest tekkivad loomulikult mitmesugused kombinatsioonid: - kosmopoliitilised, universaalsed, isikulik - omamaalsed, omamaalsed-välismaalsed jne.

2. Omadused. Normi ulatus peab olema efektiivne, se tähendab, seaduseandja ei või normide ulatust säärast moodustada, mis ei lubaks selle normi täielist maksmapanemist. Selles mõttes võivad normide ulatused olla kas:

- a) absoluutsed ehk
b) relatiivsed - säärased on tsiviilõiguse ja kaubanduse õiguse normide ulatused.

Sisu järele jaotame norme 3-me liiki:

- I ulatusnormid - nende ainsaks sisuks on normide ulatuse kindlaksmääramine.
II materjaal - ehk sisulised normid - sisaldavad olulisi määrusi õigussuhete korraldamiseks.
III konfliktnormid - näitavad, missugune õigussüsteem tuleb teatud õigussuhete juures tarvitusele võtta

3. d) anomaalsed nähtused.

1. avalik kord (ordre public) - Ordre public on säärane konfliktnormi ja ulatusnormi lahkumine, kus konfliktnorm on kitsam, kui oma maa ulatusnorm, mis pärast konfliktnorm ulatusnormilt osa kompetentsi ära võtab.

Tsiv.kp.seadus § 707 määrab, et lepinguid harutatakse selle riigi seaduste põhjal, mille piirides need tehtud, kui ainult neis sisalduv toiming ei ole avaliku korra vastane. Sama määrust leiame ka meie Balti eraõiguse sissejuhatuses - XXXV ning mitmes teises välisriikide seaduseandluses (näit. Code Civil kõneleb: "Politsei ja julgeoleku seadused kohustavad kõiki neid, kes territooriumil elavad". (v.P.lhk.217+)

2. ligemõigustus (Näherberechtigung) Ligemõigustus on säärane konfliktnormi ja ulatusnormi lahkumine, kus konfliktnorm on kitsam kui vooras ulatusnorm, mis pärast konfliktnorm vooral ulatusnormilt osa kompetentsi ära võtab.

3. viisakus (comitas) - Comitas on säärane konfliktnormi ja ulatusnormi lahkumine, kus konfliktnorm on laiem, kui oma ulatusnorm.

Näit. varemalt ei tunnustanud Hollandi seaduseandja ega kohtunik ühtegi välismaal tehtud õiguslikku akti. Hiljem oli ta aga sunnitud neid arvesse võtma, kuid ta nimetas need aktid maksvateks mitte ipso jure, vaid ainult rv. viisakuse pärast - comitas gentium. Ka praegugi on veel võimalikud sellased juhud.

4. tagasisaade (Renvoie) - Tagasisaade on säärane konfliktnormi ja ulatusnormi lahkumine, kus konfliktnorm on laiem, kui vooras ulatusnorm. (v.läh.lhk.218+)

KÜSIMUS 35.

(P.lhk.222-227).

====
Isikulised õigused. materjaalne õigus.

1. a) õiguste isiklik pidetamine

Iga isik on rv.liiklemises seotud oma kodumaaga isikulik-ülemvõimu (kodakondsuse - la nationalité) sidemetega läbi.

Üksikud seaduseandlused seovad kodakondsusega teatud tsiviilõiguslikud tagajärjed (näit. Code civil). Arusaadav sellep., et välismaalaste osavõtmine õigussuhetest on koige sagedamaks elemendiks, mis õigussuhetele ry. õiguseküsimumuse annab. Selle järeldusel tekib rida õigusi, mida võime nimetada isikuliselt pidetud õigusteks (nagu isikulised õigused, perekonnaõigus, päranduseõigus).

Arvesse võttes, et kodakondsuse seaduste ulatus on koige absoluutsem ja et riigid määravad täiesti automaatselt, keda nad oma

kodanikuks peavad, on konfliktid üksikute seaduseandluste vahel moodapääsematud. Meie kodakondsusseadus - 1922, 27. okt. - määrab, et ipso facto on Eesti kodanikud kõik isikud, kes vastavad alumisele 3-mele nõudele:

- 1) kellel Eesti Vabariigi piirides kuni selle seaduse maks-mahakkamiseni alaline elukoht.
- 2) kuni 24. veebr. 1918. a. endise Vene riigi alamluses olid, ning vahepeal mõne teise riigi kodakondsus-se astunud ei ole.
- 3) kes ise või kelle vanemad olid praegu Eestit moodustaval maa-alal kogukondade või seisuste asutiste hingekirjades.

a) kas erilise aktiga või rv. lepingute põhjal on ju-ba Eesti kodanikuks saanud, Eesti Vabariigi territoriumil või väljaspool sündinud Eesti kodanikkude lapsed, seaduslikus korras adoptee-ritud ja legitimeeritud lapsed, Eesti kodani-ku naine või lesk - naine jne.

Kõikide nende määruste juures ei ole meie seaduseandjad küsi-nud, mis on muude riikide arvamus. Iseäranis paistab see välja järgmisest kahest artiklist:

- 1) § 6 - "E.V. kodanik ei või ühel ajal mõne teise riigi kodanik olla".
- 2) § 11 - "Valismaalaste naised ja lapsed võivad ko-dakondsusse astumiseks soovi aval-dada, vaatamata oma mehe või isa tahtmisele, kui nad vastavad natu-ralisatsiooni nõuetele". s.t. mees võib olla ühe riigi ja naine - tei-se riigi kodanik.

See määrus on väga erakorraline - sest ükski välismaa seadus, peale U.S.A., ei tunne sarnast määrust (1.223+) konfliktid välisseadus-tega on siin tõesti moodapääsema-tud. Samuti ei nõua kõik riigid, et nende kodanikud ei või samal ajal mõne teise riigi kodanikud olla - Saksamaa, Argentiina. Nii-viisi võivad juba konfliktid sel-lest tekkida, et isikul mitu "ko-dumaad" on - s.o. kahelisalamad, või et temal ühtegi kodumaad ei ole - s.o. apoliidsed.

Konfliktid isikulise õiguse alal suurenevad aga veel selle läbi, et ühed seadlustandid:

- 1) kooskõlas Code civil'i määrusega painutavad oma alamaid kodumaa seaduse lex patriae alla,
- 2) teine grupp isikuliste õiguste pidemiseks loeb domiciili, lepinguõiguste korral sagedas-ti isegi kohustuse sõlmimise koha seadust. Ka meie seadusandluses (Balti e.s. sisseju-hatus art. 28) maksab isikuliste õiguste suhtes domiciili ehk alalise elukoha põhi-mote.

1902 a. veksliseadus määrab aga veksl'i teovõime mitte ainult veksliaandja kodumaa-seaduse järele, vaid välismaalane vastutab meie maal oma veksl'i eest ka siis, kui meie seaduste järele temal keelatud ei ole vekslit välja anda. (v. 223++)

Kokkuvõttes võib öelda, et isiku õigused rv. elus käsitlevad kas isikute õigusvõimet või teovõimet. Erilist harutamist vajab

jur. isikute seisukord, mida füüsiliste isikute seisukorras tuleb vaadelda lahus.

2 b) isikute õigusvõime. (füüsilised isikud).

Üldiselt on füüsilised isikud omanud kogu ilmas enam-vähem üht-last seisukorda nende õiguslikku isiku tunnustamise suhtes. Sellep. on konfliktid üld- õigusvõime kohta väga haruldased. Välismaalasi tunnustatakse igal pool õiguse kaitse all seisvateks. Ühtlaselt, kodumaalastega. Välismaalase statusse piiramine tuleb otsustada lex fori järele (v.l. 224+). Sama määrus maksab ka nuhtlusseaduste järe-le isiku õiguste kitsenduste kohta.

Võivad aga ettejuhtuda rahvusvahelised konfliktid eri-õigusvõi-me kohta. Näit., kui tuleb kedagi kuulutada jäljetult kadunuks. Kok-kupõrge tekkib sellest, kas tuleb mooduandvaks lugeda kadunu kodu-maa või tema elukoha seadust ehk iga üksiku õigussuhte kohta maks-va seaduse normisi. Kuid tähtis pole fikseerida, et isik on kadu-nud oma kodumaale või elukohale, vaid et ta on kadunud teatud õi-gussuhtele sellelt maalt, kus järeljäänud varandus või maksev ko-hustus harutusel. Sellekohaselt on ka uuemad konfliktnormid asunud mõju statuudi printsiibile. "Jäljetult kadunut võib tunnustada Sak-sa seaduste järele surnuks, kui tema kadumise ajal algul oli Sakslane. Kui on tegu aga välismaalase-ga, siis võib teda Saksamaa piirides surnuks tun-nistada Saksamaa seaduste järele nende õiguse su-hete jaoks, mis määravad Saksa seaduste järele, kuid samuti ka Saksa piirides olevate varanduste kohta".

See reegel on praegu peaaegu üldmaksev. Meie seadus (B.E.S. - §§ 517, 524.) aga painutab jäljetult kadumise küsimuse ja selle tagajärjed kadunu elukoha seaduse alla.

c) isikute teovõime. Teovõime suhtes on üksikute seaduseandluste kokkupõrge moodapääsematu, sest iga riik määrab kodakondsuse autonoomselt ühes kodanikkude õigustega. Vas-tamisi seisavad 2 suurt gruppi:

I Prantsuse, Itaalia ja osalt Saksa asuvad seisukohale, et teovõimet kodumaa seaduste järele ha-rutatakse ka välismaal.

II Inglis-Ameerika, Skandinaavia ja Balti asuvad seisukohal, et teovõime tuleb painutada elu-koha seaduste alla.

Rv. liiklemine pole suutnud veel luua ühtlast konfliktnormi ja mooduandvaks jääb iga maa sisemine seadlusandlus.

Meil maksva seaduse järele käivad välismaalased, toimingute suh-tes, mis meie maal tehtud, täiesti meie seaduste alla. See print-siip (elukoha printsiip) on ka sinus õige. Ainult kaubanduslikud transaktsioonid, nende äärmise liikuvasse tõttu, peaksid alluma nende sõlmimise kohal maksvale teovõimele.

Füüsiliste isikute õigus igal pool kohtus esineda on üldtunnus-tatud rv. õiguse printsiip. Siiski võib selle kinnitamist leida ka üksikutes lepingutes. Nii Eesti-Ungari kaubalepingus 10. okt. 1922a. (v.l. lüh. 225+)

3. Juriidilised isikud. Jur. isikute õiguste käsitlemisel rv. liikle-mise juures tuleb peatuda 2-he momendi juures:

I nende tunnustamine

II nende teotsemise loa saamine.

I tunnustamine. Ainult vähesed riigid (Inglismaa ja Ameerika) tunnus-tavad välismaal loodud jur. isikuid ipso facto (v.l. 225++)

Teisel seisukohal asub enamjagu muid seadusandlusi. 19 s. sele-tas Laurent, et jur. isikutel, mis välismaal sealse seadusandluse tahte aktina tekkinud, vaja nõutada ka kohaliku seaduse luba. See vande jäi Euroopa kondinendil maksma ja välismaa juriidilistel

isikutel tunnustatakse tema õigusevõimet, kas sellekohaste natsionaal organite erilga kaudu, või üldiselt kaubanduslepingutes. Kuid välismaa avalik õiguse jur.isikuid tunnustatakse harilikult eo ipso. (näit. riik ise, omavalitsused jne.)

Pärides endise Vene kaubandusliku seadusandluse, on ka meil maksev määrus, mille järele välismaade jur.isikud vajavad erilist tunnustamist, et olla kohtutes poolteks. Kuid meie kohtu praktika arvesse võttes põhj. art. 4, ei ole täiesti kohtutes korvaldanud välismaa jur.isikuid, kui neil ka erilist tunnustust ei olnudki.

Meil ei ole erilisi kokkuleppeid välisriikidega aktsiaseltside tunnustamise kohta, küll aga sisaldavad meie kaubalepingud sellekohaseid määrusi. (v.l.226+).

II teotsemise luba. Tunnustamine ei eelda mitte luba operatsioonide teha. Välisriikides loodud aktsiaseltsid, kui nad tahavad Eestis teotseda, peavad omaale Majandusministeeriumist sellekohase loa muretsema.

Looaandmise aktis määratakse üksikasjaliselt ära teotsemise piirid. Sellastelt seltsidelt nõutakse, et nemad teatud kapitali Eesti operatsioonide peale eraldaks ja Eestisse erilise otsuse voimelise voliniku määraks. Kõik seltsi Eestis olev varandus läheb Eestis tekkinud nõudmistele katmiseks, kuna seltsid ise käivad Eesti seaduste alla, ja vastutavad Eesti kohtute ees.

Kõik Balti riigid otsustasid Bulduri konverentsil 1920 a. mitte lubada välispankade osakondade asutamist Balti mail.

Välisjuriidiliste isikute esindajad, kes Eestisse tulnud ärilisel otstarbel on kohustatud end registreerima maksuinspektori juures ja esimese tehingu puhul lunastama endile vähemalt teise järgu kaubandusliku äritunnistuse.

K Ü S I M U S 36. (P.lhk.227-231).

=====

a) **perekonna õigus: abielu.** Aielu sõlmimise suhtes maksavad rahvusvaheliselt, nagu mujalgi, mitu süsteemi. Ühede maade seaduseandluse järele on mööduandev abiellujate:

- 1 a) kodumaa seadus, teistes maades aga jälle - (näit. Vene keiserriik).
2. b) elukoha seadus, kolmandates - (näit. Inglismaa).
3. c) abielu solmimis koha seadus.

Frantsuse Code civil'ist saadik tekib ilmalik abielu sõlmimise viis. Nii on ka siin konfliktid võimalikud:

1. a) kiriklik abielu solmimine
2. b) ilmalik abielu solmimine. Mõnedes maades aitab vaid -
3. c) tunnistajate juuresoleku teatamisest.

Meie abieluseadus 1922 a. ütleb: § 10 abielu, mis sõlmitud välismaal Eesti kodanikkude ja välismaalaste vahel tunnustatakse maksvaks sõlmimiskohal maksva seadusliku korra järele, kui see vastab meie seaduse normidele - vanaduse, suguluse astme, ning endise abielu või muude takistuste suhtes.

§ 11 Välismaalaste abielud, mis meie perekonna registreerimise asutistes solmitakse, painutakse Eesti seaduse keelavate tingimuste alla, kuid samal ajal nõutakse,

et abielud sisuliselt vastaks mõlema abikaasa kodumaa materiaalsele seadusele.

Meie näeme kuivõrd üksikutes riikides abiellumist puutuvad normid lahku lähevad. Konfliktid abielu tunnustamise alal on aga kõige raskemad. Tekkis püüe konfliktnorme ühtlustada. See punkt võeti ka 3-me esimese Haagi konverentsi päevakorda. Tõotati välja konventsiooni kava, mis 1902 a. kontinentaal riikide poolt alla kirjutati. Haagi süsteem näeb ette 2 liiki konfliktnorme:

I sisulised - Oigus abielluda allub iga tulevase abikaasa kodumaa õigusele, või olgu siis, et see seadus selgesti refereerib mõne teise seaduse peale. (s.o. tagasisaade - renvoie. Võeti sisse Svedtsi peale-käimisel).

Sellest üldisest reeglist on lubatud teatud erandid, mis on tingitud abielu solmimiskoha, avaliku korra ja moraali tunnetega. Aielu solmimiskoha seadus võib abielu ärakeelata, olgugi, et see abiellujate kodumaa seaduse järgi lubatud oleks, järgmistel juhtudel:

Kui abielu nende keeldude peale vaatama on solmitud, siis tunnistatakse ta maksvusetuks, kuid jääb maksma poolte kodumaal.

- 1) suguluse aste, milles abielu solmimiskoha seaduse järgi täiesti keelatud.
- 2) absoluutne keeld abielluda eelkäiva abielu rikkumise tagajärjel.
- 3) absoluutne keeld abielu solmida isikute vahel, kes hädaohtu seadnud endise abikaasa elu.

Sõlmimiskoha seadus võib veel kahel põhjusel ärakeelata abielu solmimist ja nimelt:

On säärane abielu siiski sõlmitud, siis jääb ta maksvaks igal pool, peale selle maa, kus abielu solmiti.

- 1) kui sõlmimiskoha seadus ei luba lahutatutele uuesti abielluda.
- 2) kui takistused on usulist laadi (abielluja on munk jne.)

Kuid abielu sõlmimiskoha seadus võib ka abielu lubada, olgugi, et kodumaa seadus seda keelab, kui see keeld on sündinud usulistel põhjustel. Säärasel korral ei ole aga teised riigid kohustatud seda abielu tunnustama.

II vormilised. - abielu, mis sõlmitud kohaliku vormi järele, on maksev igal pool. (kuid riikidel, kes ainult Kiriklist abielu tunnustavad, jääb õigus säärasteid abielusid omamaal mitte tunnustada). Loetakse maksvaks abielu, mis on sõlmitud konsulaar- või diplomaatiliste esindajate juures. Säärane abielu kannab diplomaatilise abielu nime.

Meie seadusandlus on üle läinud kodanlikule registreerimisele ja tunnustab ka diplomaatilisi abielusid. Meie kodanikud võivad välismaal abielusid solmida mitte ainult kohalikkude voimude ees, vaid ka oma diplomaatiliste ja konsulaaresindajate juures, kus see välisesindaja asukoha seaduse järele lubatud on. (v.P.lhk.229+).

2 b) **abikaasade vahetuskord.**

Isiklik suhe. Tekkib jällegi küsimus - kas need suhted lahendatakse abikaasade elukoha või kodumaa seaduse järele? Meie seaduse järele, mis üldse asub domitsiil

- ehk elukoha printsiibi põhimõttel, reguleeritakse abielupoolte isiklikud suhted iga kord nende seadustega, mis maksavad nende elukohas. (nii ka Inglismaal, Itaalia ja Prantsuse aga painutavad isiklikud suhted kodumaa seaduse alla).

Haagi 1902 a. konventsioon määrab: abikaasade suhted on reguleeritud nende kodumaa seaduse järele, kuid nende õiguste ja kohustuste maksmapanemiseks võib tarvitada ainult abinõusid, mis lubatud elukoha maal.

Varanduslikud suhted. Palju keerulisem on varanduslike suhetega lugu. Küsimuses, kas mõõduandvaks lugeda kodumaa - või asukoha seadust, tuli Dumoulin otsusele, et määraks siin on poolte tahtmine.

Üksikud seadusandlused lähevad lahku abielulepingute küsimuses:

a) Prantsuse seadusandlus ütleb: varanduslikud suhted alluvad abielulepingule, mis hiljem muuta ei saa.

Kui aga abielu lepingut sõlmitud ei ole, siis loetakse varanduslikud suhted alluvateks: abielu asukohale = domicil. matrimonial, s.o. abikaasade elukohale abielu solmimise ajal.

b) Saksa seadusandlus ütleb: kui on abielu leping, siis on see otsustav. Teda võib hiljem muuta.

Kui aga lepingut ei ole, siis on mõõduandev kodumaa seadus.

Sellaste vasturääkivuste tõttu on raske leida ühiseid põhimõtteid, Haagi 1905 a. konventsiooni määrused kannavad sellep. ka sellega laadi. On ette nähtud samuti 2 juhtumust:

a) kui on leping - lepingu sisu ja tema mõju harutatakse mehe kodumaa seaduse järele abielu solmimise ajal.

Lepingu vorm võib olla fakultatiivne, kas kodumaa või abielu solmimise koha järele.

b) kui lepingut ei ole - lepingu puudumisel efekt abikaasade varanduse kohta, nii hästi kinnisvara kui ka vallasvara suhtes, on korraldatud mehe kodumaa seadusega, abielu solmimise ajal.

Kodakondsuse muutmine ei avalda mingisugust mõju nende varanduse õiguse korralle.

Adopteerimine ja legitimeerimine alluvad isa või adopteerija isiklikule seadusele. Kuid üksikute juhtumustel võib ka adopteeritava seadus enese maksmapanemist nõuda. (näit. Saksa Tsiviilseaduses).

lapsedi hoolekanne. Hoolekandele on pühendatud Haagi erikonventsioon 1902 a. Selle järgi sünnib hoolekanne hoolealuse kodumaa seaduse järele. Kuid on suuri vabadusi jäetud ka diplomaatiliste - ja konsulaar esitajale iseseisvaks teotsemiseks, ning koguni ka asurkohariigile.

Meie seaduse järele kuuluvad kõik hoolekande asjad sellele seadusele, mis maksab piirkonnas, millele allub hoolekande all seisja. (Maksab allealistele kui ka täiskasvanute kohta).

Täiskasvanute hoolekande alla andmine on korraldatud Haagi 1905 a. konventsiooniga, mille järele hoolekande alla seadmine sünnib selle kodumaa seaduse järele, keda hoolekande alla pannakse. Kui aga emamaa oma hoolealust kuu jooksul pole hoolekande alla võtnud, siis on hoolealuse asurkohariigil õigus seda teha. Sel juhul peab hoolekanne vastama nii asukoha - kui ka hoolealuse emamaa seadustele.

a) Abielu lahutamine.

V o r m. Abielu lahutuse küsimused on reguleeritud Haagi 1902 a. konventsioonis. Abielu on õigustatud lahutama:

- a) abielupoolte kodumaa seadused
- b) abielupoolte elukoha (domiciili) seadused, (kui natsionaalsed seadused seda lubavad).

Kuid abielud, mida kodumaa seaduse järele ei ole tunnustatud, võivad elukoha seaduste järele lahutatud saada, olgugi, et kodumaa seadus seda ei tunne.

Riigid, mis ainult Kiriklikku lahutamist tunnevad, ei ole sunnitud tunnustama välismaal toime pandud lahutamist tsiviil vormis.

S i s u. Abielu lahutamise sisulise külje juures on võimalikud 2-te laadi konflikte:

I ürgkonfliktid - s.o. kas üldse abielu lahutatav on. Haagi konventsioon määrab selle kohta: - "Abielu pooled võivad sisse anda lahutamise palvet ainult siis, kui seda lubab nende kodumaa seadus ja sellekoha seadus, kus nemad lahutamise palve sisse annavad. Seesama käib ka eralduse = séparation kohta".

II teise järgu konfliktid - käivad põhjuste kohta, mille järele võib abielu lahutada.

Siin nõutakse, et vähemalt üks põhjus, nii hästi natsionaalsest seadusest kui ka lahutamise koha seadusest peab olema aluseks, et lahutamist teostada, olgugi, et need põhjused võivad mitmekesised olla.

Kui aga lahutamise koha seadus sellele vastu ei vaidle, siis võib lahutust läbi viia üksi kodumaa seaduse najal.

Meie seaduses puudub ses suhtes ühine põhimõte.

Oma kodanikkude kohta maksab Haagi konventsiooni põhimõte: "Välismaal toimetatud Eesti kodanikkude abielu maksvusetuks tunnistamine ja lahutamine loetakse Eestis maksvaks, kui lahutamine sündis ühel neist põhjustest, mis on ettenähtud käesolevas seaduses". (Abieluseadus § 34).

Välismaalaste kohta on maksma pandud täiel määral elukoha seadus. "Eestis elavate välismaalaste abielusid võidakse Eesti kohtutes lahutada käesolevas seaduses ettenähtud lahutamise põhjuste järele". (Abieluseadus § 35).

Nii ei näe meie seadusandlus ette vajadust erireegli järele ürgkonflikti jaoks ja on loobunud kumulatiivsest põhimõttest. (v.lhk.231+) Sellane norm võib aga kergesti rv. sekeldusi tuua.

b) Pärandamine.

R v. n. o r m i d. Pärandusõiguse harutamine võib sündida arvesse võttes kas asjaseadust või jälle isiku õigusi, nagu

seda märkis juba Bartolus.

Nii on siis mõeldav, et paranduseõiguse korraldajaks on:

- 1) asjade asukoha seadus
- 2) parandaja elukoha seadus
- 3) parandaja kodumaa seadus.

Peale selle võib vahet teha:

- 1) kinnisvara parandamise seadus - painutakse kinnisvara asukoha seaduste alla.
- 2) vallasvara parandamise seadus - käib parandaja isikliku seaduse alla, reegli järel: "mobilia orsibus inheret".

Praeguse aja teadus asub paranduse ühtluse alusel ja peab tarvilikuks, et kogu varandus (kinnis- ja vallasvara) alluks ühele universaalsele seadusele. Savigny peab selleks paranduseandja elukoha seadust. Selle õpetuse on omaks võtnud ka Romaani kool, kuid nõuab, et parandus sünniks parandusandja kodumaa seaduste järel. Montevideo leping asub aga varanduse asukoha seaduse põhimõttel. Haagi konverentsidel katsuti rv. kokkuleppele jõuda konfliktide normide kohta parandusõiguses, kuid kavast kaugemale ei jõutud. Selle kava järgi oli ettenähtud parandusküsimuste lahendamine paranduse andja kodumaa seaduste järgi.

Meie normid.

Balti eraseaduse sissejuhatuse § 34 määrab: "Parandusele kutsumist ja paranduse omanist harutatakse selle territ.seaduste järelle, kuhu paranduse andja kuulub oma viimase elukoha ja seisuse järelle. Erandina alluvad aga Liivimaal asuvad kinnisvaralised parandusasjad, selle koha seadusele, kus nemad asuvad, (samuti ka kinnisvarad, mis on keiserriigi sisegubermangudes, käivad keiserriigi seaduse alla, kuigi nad kuuluvad Balti kubermangudes elavaile).

Siit näeme, et meil üldiselt paranduse universaalsuse põhimõtteid tunnustatakse. Ainult L.-Eesti ja välismaal olevate kinnisvarade suhtes maksab parandamise juures - lex rei sitae. Meie konsulaarkonventsioonides Läti ja Leeduga on aga paranduse õigus asetatud kodumaa seadusele. (v. konsulaarleping Lätiga art. 12 punkt 1.)

Mis puutub üldisesse paranduste saatusesse, siis sõlmitakse nende kohta rv. erikokkulepped või võetakse sellekohased määrused üles konsulaarlepingutesse. Meil maksavad selles asjas järgmised süsteemid:

I Vallasvara parandus antakse välja konsulaaresindajatele (maksab Vene ja kõigi enamsoodustatud riigi suhtes). Kinnisvarade parandamine käib asukoha seaduse järelle.

II Vallasvara kui ka kinnisvara kohta maksab natsionaal- ja universaal printsiip riikide suhtes, kelledega meil on erisoodustatud konsulaarlepingud. (Läti, Leedu).

III Riikide suhtes, kelledega meil kokkuleppet paranduse asjus pole, maksab kummagi maa oma seadus.

Testamendi vormi kohta maksab määrus, et tema kuulub nende seaduste alla, kus testament tehakse. Balti eraseaduse järgi aga selle koha seaduste järelle, kus testament täide saadetakse.

Hoolekanne. - (v. küsimus 36 punkt c.)

K Ü S I M U S 38.

(p. lhk. 234-236)

territoriaalselt pidetud õigused.

b) Kinnisvara. B.E.S. art. 33 määrab:

"Õigused kinnisasjade peale ja samuti sää-
raste asjade valdamine alluvad selle territ.
seadustele, kus kinnisvarad asuvad; vallas-
asjad aga selle territ.seadustele, kellele
allub nende omanik."

Seega tuleb üldiseks konflikt normiks tunnistada, et kinnisva-
rad käivad nende asukoha seaduste alla - lex situs. (nii määrab
ka Code civil, Austria ja Itaalia seadusandlused jne).

Säärane kinnisvara asetamine tema asukoha seaduse alla on aru-
saadav, sest õigussuhted kinnisvara kohta on kõige sügavamalt ko-
halise õiguseeluga seotud.

Erandid sellest üldreeglist peavad rahvusvaheliselt selgesti
ettenähtud olema ja võivad ette tulla ainult parandamise juures.
Nii määravad meie 1921 a. konsulaarkonventsioonid Läti ja Leeduga:

"Parandusõigus reguleeritakse surnud isiku maa-
seaduste järelle. Kõik nõudmised ses küsimuses
otsustakse selle maa kohtu- või vastavate või-
mude poolt, kooskõlas seal maksvate seadustega"

c) VALLASVARA

Raskem on küsimus vallasvara kohta. Kuna vallas-
vara asukoht pole alaline, siis ei jää muud üle,
kui painutada teda selle seaduse alla, mis tema üle on. Selleko-
haselt tuleb vallasvarade kohta tarvitada nende omaniku või val-
daja elukoha õigust (mobilia sequuntur personam.) Itaalia koodeks
loeb aga vallasvara suhtes mööduandvaks valdaja kodumaa õigust -
lex patriae.

Ülalmainit üldmäärus maksab meil veel tänapäeval. Kui see=juu-
res valdajal mitu elukohta, siis tuleb eesõigus anda sellele sea-
dusele, kus vallasvara ise asub.

Huvituseta pole siinkohal äramärkida Code civili eelnõu § 5,
kus määratakse: "Prantslase vallasvara allub Prantsuse õigusele,
nagu tema isik". Kuid lõplikul redaktsioonil kadus see määrus ja
voeti omaks õpetus, et vallasvarade juures tuleb vahet teha:

I universitas - vallasvara, kui kogu varandus - varade
üldsus, käib paranduse korral harili-
kult valdaja või omaniku isikliku sea-
duse alla (s.o. surnu endine elukoha
seadus).

II ut singuli - vallasvara, kui üksikasjad. Nende kohta
maksab samuti, nagu kinnisvarade kohta
- lex rei sitae.

19 s.lõi aga võimsalt kõikuma vallasvarade kohta tarvitata-
traditsiooniline valdaja õiguse printsiip. Esimene raskus tekkis
kvalifikatsiooni küsimusest, kuna puudus üldge vallasvara mõiste.
Teiseks raskuspunktiks oli selgitus, kes on õigustatud vallasvara
valdama, sest sagedasti viimases küsimuses seisab terve asja
probleem. Kõik seda arvesse võttes, Wächterist alates tuldi ot-
susele -

et ka vallasvara, nii nagu kinnisvara, peaks alluma tema
asukohale, millega kogu asjaõiguse kohta peab maksma lex rei si-
tae. Nii võiksime öelda, et kogu asjaõigus on territoriaalselt
pidetud õigus.

Suurelt osalt läksid ka seaduseandlused selle reegli peale
üle. (Ka Inglismaa ja Ameerika võtsid teda oma traditsioonilise
domitsiilprintsiibi korval tarvitusele). Venes valitses õiguse
suhtes tol ajal täieline segadus. Vastolus seisis Vene üldsea-
dus Balti, Soome ja Poola eraseadustega ja peale selle veel vä-
liseseadustega. Prof. Nolde väitis aga, et Vene üldseaduses mak-
sab kõigi asjade kohta nende asukoha õiguse reegel. Meil on, näe-
me, maksmas, vana konfliktnorm, mida kohtu praksis küll pehmendab
(?)

d) IGANEMINE

Iganemise tähtajad ei ole igal pool mitte ühesu-
gused - Prantsusmaal 3 aastat; Itaalias 2 aastat;

Venemaal 30 aastat; Saksamaal 2-4-30; Eestis vallasvara kohta 1 aasta ja kinnisvara kohta 10 aastat.
Tekkib küsimus, kuidas siis talitada, kui asi maalt, kus iganemise aeg pikem oli, teisele maale üle viiakse, kus iganemise aeg lühem. Valitseb reegel, et säärasel korral valdamise õigus käib uue seaduse järelle, kus asi tegelikult on.

K Ü S I M U S 39. (P.lhk.236-241).

a) **KOHUSTUSÕIGUS** Õigusesuhte kokkuleppe teel võib tekkida, muutuda ja lõppeda, ilma, et temal kokku tuleks puutuda seadusega. Poolte omavaheline kokkulepe määrab sõlmitud õigussuhte tingimused. Seaduse ülesandeks on ainult maksmat panna üldine blankeetne määrus, et kohustusi peab täitma - pacta sunt servanda.

Teoreetilistel konstruktsioonidel kohustusõiguse konfliktide alal on aga lai väli, kusjuures üksikud õpetused risti lasku lähevad.

Kohustus võib aga mitmel viisil ka positiivse seaduseandlusega kokku puutuda. Nii ei tarvitse pooled üksikasjaliselt välja töötada oma toimingute tingimusi, vaid võivad refereerida mõne üldtuntud määrustiku peale. (Jork-Antwerpeni reeglid - mere avarii suhtes; Scanfinpuuvepkoimed Skandinaaviast ja Soomest jne.) Samuti võivad pooled tingimuste üksikasju lasta korraldada mõne üksiku seaduseandluse järelle.

Tahteautonoomia teooria - autonomie de la volenté'st, lepingute juures kõneeldakse Dumoulinist saadik ja 19 s.alates on see teooria omale kätte võitnud täielise eluõiguse.

Selle teooria järgi on lepingud juhitud nende sisu ja mõju poolest selle seadustega, mis oli lepingute tegijatel silmis. Siin juures on poolte tahteautonoomia vaba ja suverääne: pooled on ise oma seaduseandjad.

See õpetus on vastu võetud Haagi konverentsil, kui juhtiv põhimõte. B.E.S. sissejuh. § 35 ütleb: Lepingute juures tuleb arvesse võtta kõige pealt poolte kokkuleppeid, missuguste seaduste järelle nad tahavad käia. Sellane kokkulepe hoiab alal oma jõu, nii palju, kui ta ei käi vastu seadustele.

Kui aga kokkulepet pole, siis peavad pooled end painutama selle kohturingkonna seadustele, kus toimingust tekkiv kohustus peab täide viidama.

Olgugi, et ülalmainitud teooria väga palju kaasa aitab konfliktide ärahoidmiseks kohustuse õiguse alal, on konflikte ka siinkohal siiski võimalikud. Lahendusviiside kohta on mitu õpetust:

- 1) katsub oletada, missugune oleks võinud olla poolte tahtmine ja loob seega terve hulga presumtsioone, millele oleat tahtnud alluda pooled. (sellased presumtsioonid on ka B.E.S.'is.)
- 2) katsub leida selle seaduse, mis oleks lepinguseaduseks oma loomu poolest. (kõige põhjendatum oleks lepingu täitmise koha seadus).

Iga lepingu juures tuleb tähele panna seadust, mis reguleerib lepingu vormi ning seadust, mis reguleerib lepingu sisu.

b) **LEPINGU VORM** Reegel - "locus regit actum", s.o. lepingu tegemise koha seadus määrab lepingu vormi, on universaalselt tunnustatud konfliktinorm.

Mainitud üldine reegel maksab ka meil, olgugi fakultatiivsel kujul. B.E.S. sissejuh. § 34 määrab: Lepingute vormi kohta võib tarvitada seadusi, mis maksavad ka selles kohturingkonnas, kus toiming peab saama viidud täide, samuti ka selles kohas, kus toiming on tehtud.

Aktid, mis välismaal tehtud ja avaldatud meie esinduses, omavad meie maal notariaalaktide jõudu. Kuid ka need dokumendid, mis tehtud kohalises seaduses ettenähtud vormide järelle, vajavad meie esinduse pealkirja, et dokumendi vorm vastab kohalistele nõuetele.

c) **LEPINGU SISU**. Story, Asser jne. asuvad seisukohal, et ka lepingu sisu tuleb harutada sõlmimise koha järgi. Samal seisukohal asuvad Austria ja Vene. **Vene seadus** elas ses suhtes mitu järku läbi:

- 1) Seisuste seadus asus lex loci solutionis - lepingu täitmiskoha seaduse alusel.
 - 2) Tsiv.kpd.seadus asus locus regit actum - lepingu tegemiskoha seaduse alusel.
 - 3) Senat oma otsusega baseerus jälle lepingu täitmiskoha seadusele.
- 1906 a.asus Senat aga tahteautonoomia printsiibile.

Palju rohkem alust on Savigny õpetusel, mis määrab, et lepingute sisu peaks arutatama täitmise koha järelle (Saksa, Inglis, ja L.-Ameerika seadusandlus käib selle järelle). Selle teooria vastu tuuakse ette, et täitmise kohtasi võib mitu olla. Kuid selle õpetuse peaaraskus seisab põhimõttes, et tema paneb lepingu täitmise tolle seaduse alla, missugust õiguskorda ta kõige rohkem puudutab. Peale nende kahe põhiõpetuse on rida teooriaid, mis lepingu seaduse asetavad volgniku isikliku seaduse alla - siin juures ühed motlevad selle all tema kodumaa seadust (Zittelmann) teised ja suurema põhjendusega, volgniku asukoha seadust (Bar). Need õpetused pole aga kuigi suurt poolehoidu võitnud.

Meil maksab lepingu täitmine tema sõlmimise koha järelle. (v."B" - B.E.S. § 34).

Kokkuvõttes võib öelda, et **üldreeglina** harutatakse lepingu sisu selle seaduse järgi, mis pooled on ettenäinud; kui aga seda ei ole, siis lepingu täitmiskoha seaduste järgi.

Erimäärused maksavad rv.kaubandusõiguslike asjade kohta, kus mõõduandvaks on saanud kohustuse tekkimise koht - lex loci contractus.

D) **Vekslir ja Kaubanduslised Kohustused.**

Rahvusvaheline vekslidõigus. Selle nime all mõistame ühelt poolt konfliktinorme, mis üksikute maade vekslidõiguse kokkupuurkeid lähendavad, teiselt poolt aga ka universaalset üleilmlist vekslidõigust (Weltwechselrecht) kuna meie konfliktinorme juba ülal puudutanud oleme, siis vaatleme siinkohal üksnes üleilmlist vekslidõigust.

Ülem.vekslidõiguse vajadust toonitati juba 18 s., eriliselt teravnes aga vastav soov 19 s., kus liitriikide veksliseadused unifikseeriti (Saksamaal ja Skandinaaviast) 1885 a.Antwerpenis konverentsil tunnustati tarvilikuks ühtlase vekslidõiguse loomine. Järgnes rida vähem tähtsaid konverentse kuni:

1910 a.Haagis kokku astus puht vekslidõiguse konverents, kus välja töötati ühtlane kava, millele allakirjutais 32 riiki.

1912 a. Haagis peetud konverentsi tulemuseks oli: "Leping - vekslir ja tseki-õiguse unifikseerimise kohta". (31 art.) ja "Ühtlane määrustik vekslite ja tsekkide kohta". (80 art.), mis 27 riigi poolt allakirjutati. Allakirjutatud kohustused sellega vastavalt määrusi oma seadusandluses maksma panema.

Määrustik põhineb Saksa veksliseaduste grupil ning jaguneb 2-te ossa:

- 1) Käskveksel
- 2) Lihtveksel

Siiski on aga rida tähtsamaid küsimusi lahtiseks jäänud. Nii - passiivne vekslivõime ja isegi konfliktnorm. Üksikute määrustest väärib erilist tähelepanu vis major tunnustamine ka vekslite juures, eriti protestimisel.

Haagi määrustik ei suutnud jõusse astuda peamiselt ilmasõja puhkemise tõttu. Nüüd on aga Rahvasteliidu majandusline komisjon küsimuse uuesti ülestõstnud.

Mereõigus.

Laevade suhtes ja nende kaptenite õiguse suhtes on mõõduandev laeva liiduseadus, kuid laevatoiminguid harutatakse kas üldiste tahade või enamasti toimingukoha seaduse järele. Kuid Dicey märgib õigusega, et nende arutamisel suur osa edendab lex fori. (v.l. 241+)

Mereõiguse ühtlustamise asjus peeti ära rida konverentse:

1910 a. Brüsseli konverentsil solmiti 2 lepingut:

a) abianõudmise kohta merel ja b) kokkupõrgete ärahoiduks merel.

1922 a. Brüsseli konverentsil töötati välja 3 eelnõu:

a) laevaomanikkude vastutuse ühtlustamine
b) merihüpotekide ja eesoiguste kohta.
c) konossamentide ühtlustamiseks.

1926 a. Brüsselis kirjutati joonega märgitud lepingule alla (Ka Eesti) ja solmiti veel erileping riikidele kuuluvate laevade puutumatuses kohta.

Maatranspordi

küsimused on lahendatud eriliste lepingutega raudteede kohta.

Üldleping 1886 ja 1890 a. Bernis. Meil on erilepingud Venega (1920-1925 a.) ja Lätiga (1921a.).

Mittelepingulised kohustused.

Kohustused, mis tekkivad väljaspool lepingut (ex delicto ja quasi ex contractu) maksab nende tekkimise kohta kohaseadus, kuna nende alusteks on harilikult - kohalik seadus.

K U S T M U S 40. (P.lhk. 242-248).

Üldküsimused

a) Protsessiõigus. Protsess on eriline õiguse suhe, millest peale poolte võtab osa ka suverääne võim ühe elementa-

See õigussuhe võib komplitseeruda rv. elementide läbi. Säärasel puhul võib kohus vajada väliskohtu abi, või väliskohus vajab ise tema abi. Kuid mõlemal korral hoidub iga kohus selle eest, et enast mitte segada teise kohtu piirkonda. Koik protsessi faasid on küsimused, kus prots. õigusel tuleb kokkupuutuda rv. eraõiguse normidega. Üldmäärus on, et iga kohus tarvitab ainult omamaa seadust. Välisõigus tuleb kohtu protsessi jooksul tarvitada kas kohtu asjaajamisvormide (s.o. protsessi õiguse alal) või ühenduses õigussuhete sisuga (s.o. materjaalse õigusega, B.E.S. sissejuh. § 27).

Konfliktide protsessiõiguse alal loetakse rv. eraõiguse konfliktidest kõige raskemateks. Nende kõrvaldamiseks on riigid omavahel solminud lepinguid (Prantsus - Belgia 1899 a.).

Haagi rv. eraõiguse konverentsidel töötati välja ja kirjutati 1896 ja 1905 alla kontinent riikide poolt lepingutele tsiv. prots. õiguste konfliktnormide ühtlustamiseks. Nende konfliktnormide laad kannab üldiselt õiguslikku abiande laadi.

Meil on need konventsioonid retsipeeritud Läti ja Leedu vahel 1921 a. solmitud lepinguga.

b) Välisõigus kohtus. Mitmel maal, muu hulgas ka Eestis, maksavad peale sisemaa seaduste iseenesest ka rv. õiguse üldtunnustatud määrused (põhis. § 4) seega on kohus meil

72
sunnitud tundma ka välisriigi seadust. Ei tunne ta neid, siis pöördub ta vastava selgituspalvega välisministeeriumi poole. Vene Senat seletas koguni, et välisõiguse ekslik tarvitamine võib olla üheks kassatsiooni põhjuseks.

3 Kohtu võimkond. Välismaalaste asjad, nii hästi nende eneste vahel, kui ka meie kodanikkudega, alluvad meie kohtuasutistele üldiste seaduste järele, kui nad meie maal elavad.

Erandina kuuluvad abielu asjad, abielu sõlmimine ja lahutamine ning hoolekande kohtule, kostja või hoolealuse elukoha järele (?)

2 Välismaalaste protsessiõigused. Siin tuleb vahet teha teo- ja õigusvõime vahel:

I teovõime tähendab õigust isiklikult kohtusse nõudjana ja kostjana ilmuda.

II õigusevõime tähendab - leida kohtu kaitset võbral territooriumil.

Kõikide seadusandluste järele on välismaalastele tunnustatud need õigused, kui nad elavad kohtu maal. Vahel on need õigused kindlaks määratud koguni kaubalepingutes (Eesti-Ungari kaubal. § 3).

Raskusi sünnitab jur. isikute protsessiõigusvõime, kui nende asukoht on välismaal, kuid siin uuema aja praksis tunnustab säärastel juhtumistel õigust otsida kohtus kaitset (seda määrab ka Eesti-Prantsuse kaubaleping).

Välismaade saatkondadesse kuuluvate isikute suhtes ja teiste eksterritotiaalsete isikute suhtes (mitte konsulid) tuleb pöörduda välisministeeriumi poole, kes asja lahendab diplomaatilisel teel.

B.E.S. sissejuh. § 28 lausub: "Õiguse- ja teovõime määrab õigustega, mis maksavad isiku elukohas".

(Vene üldseadusandluse järgi allus välismaalase teovõime tema natsionaalseadusandlusele).

See tähendab, meil on teovõime määraks maksev lex domincilii, mitte lex patriae.

Protsessi käik.

3 1 I. Kohtunõue. Nõue esitatakse üldiste protsessi reeglite järele kostja elukohas, kuid teatud kordadel võib erilepingutes ettenähtud olla nõude esitamine täitmiskoha järele. (Ts. kp. s § 209.) Aride kohta loetakse nende elukohaks juhatuse asukohta.

Kinnisvara kohta maksab tema asukohta seadus. Erandid Üldisest alluvuse määrusest on ettenähtud perek. õiguses ja perek. parandusõiguses: (kui kostja on teadmata kus ehk välismaal, siis alluvad need asjad nõudja elukoha kohtule.) Samuti kuritegevuse asjad alluvad kuritegevuse koha kohtule.

Välismaalaste nõuded käivad üldiste kodumaa nõudepalvete tingimuste alla, kuid võoras keeles esitatud dokumentidele tuleb juurde lisada tõlge. Tõlgi kutsumine tunnistaja ülekuulamisel on kohtu kohustus.

2 Kohtukutse. Kui kostja elab välismaal, siis kutsutakse teda kohtusse välisministeeriumi kaudu; kui aga tema elukoht teadmata, siis ajalehe kaudu. Välismaal elavate kostjate kohtusse ilmumise aeg on poole pikem, kui sisemaal elavate kohtusse ilmumise aeg.

3. Välismaalase seisukoht protsessis. Tsiv.kp.seadus § 571 määrab, et kostja võib ilma asja kohta seletusi andmata esitada kõrvalduse nõue, kui nõudja on välismaalane, kes meie riigi teenistuses ei seisa, ega kel meie maal kinnisvara ei ole, ning kui see ei esita kindlustust asjaajamise kulude ja nende kahjude katteks, mida võib kanda kostja.

See asetab aga välismaalase väga raskesse seisukorda ja selle kõrvaldamiseks on riigid solminud eneste vahel lepingud (Eesti-Ameerika kaubaleping 1925; Haagi 1905 a.konventsioon) kuna aga Haagi konventsioon ainult väheste riikide suhtes maksab, siis peab oletama, et mitteühinenud riikide (peale nende kelle sise-seadus sellast määrust ei tunne, näit.Austria) suhtes veel praegu sellane kindlustuse nõudmine maksab.

Välismaalastel ei ole ka õigust ilma erilise lepinguta kasutada n.n.vaesuse õigust.

Haagi konventsioon ei luba välismaalast kostjat tsiv.ega kaubanduslistes asjades vangistada. Meie suhtes ei oma see aga praktilist tähendust, kuna meil tsiv.asjades on ettenähtud tõkkeabinõuna - allkirja andmine.

4. Tõendused omavad suurima tähenduse rv.protsessi õiguse küsimuses. Siin juures tuleb materjaalne õigus lahutada protsessi õigusest.

a) tõenduste vorm. Üldiselt maksab määrus, et tõenduste ja igasuguste dokumentide vorm tuleb otsustada nende tegemise koha seaduste järele. B.E.S.tunnistab aga alternatiivselt õigeks ka lepingu täidesaatmise koha vormi ühes selle solmimise koha vormiga.

b) tunnistajate tõendused. Tunnistajate tõenduste kohta maksab locus regit actum reegel. Kuid lex fori määrab tunnistajate osavõtmise vormilised tingimused. Sagedasti on vaja kohtuliste abi (Teise riigi kohust palutakse tunnistajaid ülekuulata jne.) rv.läbikäimises tunnistajate ülekuulamisel. Säärane abi võib sündida ainult vastava kokkuleppe (leping ja ka viisakus) alusel. Haagi 1905 a.konventsioon teeb temast osavõtnud riikidele sääraste kohtuliste ülesannete täitmist sunduslikuks. Abipalve antakse tavaliselt edasi diplomaatilisel teel. Meie kokkuleppe põhjal Läti ja Leeduga 1921 a.aga vastavate organite poolt vahenditult. Palve täitmisest võib loobuda kui:

- 1) dokumendi algupärasus ei ole kindel
- 2) ülesande täitmine ei kuulu täitvas riigis kohtule.
- 3) kui täitev riik ülesannet hädaohtlikuks peab.

Kulud kannab riik, mis täitmist palub.

c) Otsused. Protsessi ülesanne on otsustada õiguse küsimust. Kuid see otsus peab ka täidetama, milleks kohtunik oma maa suveräänse võimu nimel, täitevvormi annab. Kuid ükski riik ei luba, et tema pinnal teise riigi kohtuotsuseid isaene- sest täide viiakse. Siin avaldub kohtuotsuse maksev territori- aalne laad.

Kuid on ilmtingimata tarviline väliskohtu otsust tunnistada. (õigus on tsiviliseeritud rahvaste juures ju enam-vähem ühtlane) ja teataval korral teda isegi täita omal territoriumil. Selleks peavad aga riigid varem kokkuleppima. Teiseks peab si- seriigi kohus erilise täitmislõa exequaturi andma.

Exequatur on kohtu otsus, mille läbi riigi-

võim varustab välisriigi kohtu otsust täidesaat- va korraldusega.

Välisriikide kohtuasutiste otsused täidetakse reeglite alustel, mis selles asjas seatud vas- tastikuste traktaatidega ja lepingutega.

Välisriikide kohtuotsuseid, mis puutuvad kinnisvarasse, ei loe- ta maksvaks milgil juhtumisel.

Välisriikide kohtuasutiste otsusega üheväärsed on ka välisrii- kide vahekohtude otsused, kui need on tehtud kohaliste seaduste järele, mida peab toendama meie välisesindus.

Välisriikide kohtuotsuste jaoks, mis puudutavad isiklikku sei- su - ei vajata exequaturi.

Meil puuduvad igasugused kokkulepped välisriikidega otsuste täitmise suhtes. Ses mottes liigineme Daaniile ja Hollandile, mis üldse välisriikide kohtuotsuste täitmist ei tunne.

d) Kriminaalprotsess. Kr.pr.on veel suuremal määral kui tsiv. protsess, eriline suveräänse riigivõimu avaldis ja sellep.on tema määrused välisõigustes välisriigi suh- tes enam absoluutsed.

Iga kuritegu, peale seaduses otsekohe näidatud juhtumuste, harutatakse selles kohas, kus ta toime- pandud ja otsustakse selle kohtu poolt, millele see koht allub. Välisriigi kohtuotsus kriminaal asjus ei saadeta iialgi täide, mis erineb selle poolest teravalt tsiviilkohtu otsusest. Tõenduste asjus käib ka kriminaalprotsess tsiviilprotsessi poolt ülessea- tud üldmääruste kohaselt;

2) Kurjategijate väljaandmine. Meil on kurjategijate väljaandmise lepingud solmitud:

1921 - Lätiga
1921 - Leeduga
1923 - Ameerikaga
1925 - Britiga
1925 - Saksaga

Väljaandmise alla käivad isikud, kes väljaspool riiki aastase vangistuse või raskema karistusega nuheldatava kuriteo korda saatnud ehk katsunud korda saata ja kui see kuritegu ka selle riigi seadusandluse järele, millele väljaandmise nõue ette- pannakse, vähemalt aastase vangistusega karistatav.

Ameerika ja Britiga solmitud lepingus on aga loendatud üksik- asjaliselt need kuriteod, mille eest võidakse kurjategijaid väl- ja anda.

Väljaandmisele ei kuulu poliitilised kurjategijad. Samuti on väljaandjal õigus jäetud oma kodanikkude väljaandmisest loobuda. Väljaandmise nõue esitatakse diplomaatilisel teel, mille junn- de lisatakse arreteerimise käsk kompetentse ametasutuse poolt.

Kui teatud aja jooksul mitte küllaldaselt toendusi väljaantava süütoenduseks esitada ei saa, siis lastakse arreteerituvabaks. Kui ühte isikut mitu riiki välja nõuavad, siis antakse ta väl- ja riigile, kes kõige enne palus väljaandmist.

Iga riik kannab ise kulud, mis arreteerimisega ja väljaandmi- sega ühendatud.

Need on kurjategijate väljaandmise kohta käivad üldlausead, kuna iga lepingus võivad ettejuhtuda veel erilised lahtuminekid üldnormest,

AASTAARVUD RAHVUSVAHELISES ÕIGUSES.

=====

- 1870-71 - suur vahekohus Briti ja Ameerika vahel. Alabama küsimuses. (P.l.174+)
- 1899 ○ - lõi Haagi konverents alalise rahvusvahelise vahekohtu.
- 1920 - teostati alaline Rahvusvaheline kohus, mille poole võib iga R.Liidu liige pöörata.
- 1870 - võttis Itaalia Paavstilt ilmaliku võimu.
- 1899 ○ - Haagi konverentsile ei kutsutud enam Paavsti. (ta jäi seega piiratud õigustega rv.õ.subj.)
- 1786 - Ameerika iseseisvaks saamisega levis rv.õ.ka Uues-Ilmas.
- 1856 - peale Krimmi sõda võeti tsiv.rahvaste perre ka Türgi.
- 1894 ○ - võeti tsiv.rahvaste perre ka Jaapan.
- 1907 - II Haagi konverents kutsus kokku esimest korda kõik suveräänsed riigid, olenemata nende asukohast või usust.
- 1899 ○ - Ameerika priisikohtu otsus Paguete Habana asjus.
- 1215 - anti "Magna Charta".
- 476 p.Kr.s. Rooma riigi langemine } nende aastate vahepealset aega loetakse teiseks perioodiks.
- 1648 - Westfaali kongress. } (kesk aeg, medium aevum, ka: Ameerika leidmisest kuni L.Rooma riigi langemiseni; Rahvaste rändamisest kuni reformatsioonini)
- 1878 - Berliini kongress.
- 1815 - Viini kongress.
- 1493 - oli Paavst Aleksander VI Portugaali ja Hispaania vahel Atlandi küsimuses vahekohtunikuks.
- 1580 - Anti "Corpus Juris Canonici".
- 1609 - ilmus "De praedise" üks peatükk "De mare libro" nime all.
- 1614 - ilmus inglise Seldeni "vastus" - "Mare Clausum".
- 1625 - ilmus "De jure Belli ac Pacis Libri tres".
- 1201 - asutas Piiskop Albert Riia linna. (Tallinn asutati 1219)
- 1346 - müüsid Taanlased oma Eesti osa ordule.
- 1561 - sattub Eesti jälle Rootsi, Poola ja Türgi kätte.
- 1815 - Viini kongress.
- 1823 - Monroe doktriin.
- 1879 - tekib liit Saksa ja Austria vahel. (1881 liitub siia veel Itaalia).
- 1893 ○ - tekib Vene-Prantsuse kaksikliit.
- 1904 - tekib Prantsuse-Inglise liit. (1907 täiendati see Inglise-Vene liiduga).
- 1919 - Versailles leping.
- 1919 - St.Germaine leping.
- 1920 - Trianoni leping.
- 1920 - Sevri leping.
- 1923 - Lausanne leping.
- 1856 - Mere deklaratsioon.
- 1868 - Sõjaõiguse fikseerimine.
- 1874 - Brüsseli konverents.
- 1899-1907 - Haagi rahukongressid.
- 1922 - Washingtoni kongress.
- 1710 - solmiti "Accord Puncten".
- 1917, 28.nov. tunnistab Maanõukogu end rippumatuks võimuks.
- 1918, 24.veebr. kuulutati E.V.yälja.
- 1918, 22.nov. - algas Vabadussõda.
- 1920, 2.veebr. Tartu rahuleping.
- 1921, 26.jaa. - tunnustakse E.V.suurriikide poolt.
- 1921, 16.sept. - võetakse E.V.Rahvaste Liitu (22 ?).
- 1922, 28.juul. tunnustab E.V.'d ka U.S.A.
- 1776 - kuulutati Põhja Ameerika iseseisvaks.
- 1917, 5.nov. - dekreedid alusel eraldasid Wenest praegused uued riigid.
- 1867 - solmiti Austria-Ungari vahel uniooni leping.
- 1917, 27.veebr. - puhkes revolutsioon Venes.

Rahvusvahelise eraõiguse konverentsid:

9 konverentsi.

I. Haagi konverentsid (5). - esimest korda 1864 aastal ja viimane 1900. aastal.

1. - 1893: neli seaduse üldnõu:

- 1) päranduse kohta
- 2) kumistajale üldiselt laenuvõetavate kohta
- 3) kohtu liikumise ja kohtu liikumise antide edasiandmise kohta.
- 4) abielu kohta

2. - 1894 (5) 1) abielu kohta

2) kohtu liikumise kohta

3) tühil protsessi kohta - 1896 konventsioon, 1897 täiendav protokolli.

4) päranduse kohta

5) pankroti kohta.

3. - 1900. - neli üldnõu.

1) päranduse kohta

2) abielu kohta

3) abielu lahutuse kohta.

4) kohtu liikumise kohta

1902 sõlmisid vastava konventsiooni ja rati fiktsiooni alla kirjutasid poolt.

4. 1904 1) pärandamise kohta

2) pankroti kohta

3) tühil protsessi kohta

4) abielu lahutuse kohta ja varanduste vahetuse kohta

5) kohtu liikumise kohta

1905 vastava konventsiooni rati fiktsiooni alla kirjutasid poolt

5. 1910 - üldiselt õiguse konverents.

1) üldiselt õiguse konverentsi kohta

2) üldiselt õiguse konverentsi kohta

kirjutati 1912. a 27. märtsil poolt vastava konventsiooni alla.

1917
1917
1917
1918
1918
1919
1919
1920
1922
1917
1919
1923
1868
1925
1678
1520
1815
1818
1899
1920
183
185
192
192
192

II Brüsseli konverentsid:

6. - 1910. võlurid:

- 1) leping abiaandmise kohta meil
- 2) - " - kokkuvõetete arahoituse meil

7. - 1922 - 3 eelnõu:

- 1) Laenuandmise võtmine ühtluse tammele
- 2) merihupotekide ja reisigrafi kohta
- 3) konosamentide ühtlustamises

8. 1926 - 1) kirjutati alla 1922 a eelnõudele

- 2) leping riikidele kuuluvate laevade puhta matruka kohta

9. Montevideo eesõrg. konverents - 1889.

osavõtjad: 1) Argentina, 2) Paraguay 3) Peru, 4) Uruguay
5) Bolivia

Korip. keelest tõlles - Am. jt. kirj. - ja 2) kaubandusõig.

Pääl selle Haagi viiesõõrguse konverentsi aluse ja
olev mõtmed konverentsid, alatis Antwerpeni konverentsi ja

1893 Haagi konverentsil, jätet lakkupis kõne eelnõud

1894 - " - jätetud selgusid 1896 a üts konverentsi, mis
peetud 1904 a konverentsil.

1900 - - jätetud selgus konverentsi 1902 a.

1904. - - - - - 1905 -

1910 - - - - - 1912 -

1910 Brüsseli konv. - 2 konverentsi

1922 - - - 3 eelnõu, milleid võeti vastu

1926 a.

1889 Montevideo konv. - tõlles Am. jt. keelel.

- 1917, 25. okt. - puhkes Venes kommunistlik revolutsioon.
 1917, 6. dets. - kuulutab Soome end iseseisvaks Vabariigiks.
 1920, 14. okt. - saavutakse Vene ja Soome vahel Tartus rahu.
 1918, 18. veebr. - kuulutab Leedu end iseseisvaks Vabariigiks.
 1920, 12. juulil - solmis Leedu N. Venega rahu.
 1918, 18. nov. - kuulutas Rahvuskogu Läti iseseisvaks Vabariigiks.
 1920, 11. aug. - tegi Läti N. Venega rahu.
 1921, 13. märtsil - tegi Poola N. Venega rahulepingu Riias.
 1917, 12. apr. - läks Eestil korda Wene ajut. valitsuselt saada erilist omavalitsuse seadust.
 1917, 13. okt. - protesteeris Maapäew välisriikide ees Wene vägede rüüstamise vastu.
 1917, 18. nov. - wõttis tööliste nõukogu Maawalitsuse "üle".
 1917-24. veebr. 1918 - kestis Eestis kodusõda. (Rw. P. lhk. 42+)
 1918, 10. jaan. - saatis Maanõukogu välja suurema delegatsiooni, et teatada Eesti iseseiswusest.
 1918, 19. jaan. - kutsuti ellu "Päästekomitee".
 1918, 25. veebr. - tungiwad Saksa wäed Eestisse.
 1919, 23. apr. - astus kokku Asutaw Kogu.
 1917, 15(28). nov. - Maapäewa deklaratsioon kõrgemast wõimust.
 1918, 24. veebr. - iseseiswuse manifest.
 1919, 19. mai - iseseiswuse deklaratsioon.
 1919, 19. nov. - solmiti Wenega pantwangide leping.
 1920, 7. juuli - tunnustab Soome Eestit de jure.
 1922, 28. juuli - tunnustab U.S.A. Eestit de jure.
 1917, 15. nov. - kuulusid Eesti kodanikkude hulka de fakto kõik elanikud, kes Maanõukogu w. alla kuulusid.
 1919, 31. dets. - kirjutas Eesti alla Wenega waherahule.
 1923, 1. nov. - loodi Eesti-Läti liiduleping.
 1868, - loodi Bancroft noot, mis Saksa-Ameerika wahelisi konflikte lahendab.
 1925, 12. veebr. - andis E.W. oma vähemusrahwastele kultuurautonoomia.
 1678 - Nimwegenis rahust alates pääseb Prantsuse keel ry. lepingutes mõjule.
 1520 - solmisid Saksa keiser ja Inglise kuningas lepingu-vastastikku saadikuid pidada.
 1815, 19. märtsil - Viini kongressil määrati kindlaks diplom.
 1818 - Aachenis esindajate liigitus.
 1899 - Haagis I-sel konverentsil loodi "Haagi alaline vahekohtu korraldav nõukogu".
 1920 - asutati "Haagi alaline rv. kohus".
 1831 - loodi "Reini jõe komisjon". Põhikiri muudeti 1868 ja 1919 a.
 1856 - Pariisi lepingu põhjal loodi "Doonau Euroopa komisjon". Muudatused võeti ette 1918 ja 1919 a.
 1921, 23. juuni - tehtud eriline Doonau statuut, määras ligemalt Doonau E. komisjoni ülesanded.
 1921 - loodi Versailles rahulepinguga veel eriline "Doonau rv. komisjon". (n. n. Jõe-Doonau).
 1922, 22. veebr. - korraldati üksikasjalikumalt "Elbe komisjon", mis loodi Vers. rahulepinguga.
 1919 - loodi Ohusoidu lepinguga ka "õhusõidu komisjon".
 1923, 20. juuli - lepinguga loodi "Bosporuse ja Dardanellide väinade komisjon".
 1881 - asutati "Rahvusvaheline nõukogu tervishoiu valvamises Doonaul".
 1903 - loodi "Rahvusvaheline tervishoiu amet Pariisis".
 1897 - sai "Kreeka finantskomisjon" kontrollõiguse.
 1922 - loodi "Austria finantsasjanduse reformimise komisjon".
 1865 - asut. esmakordselt "Üldine telegrafi liit" Pariisis. Praeguse kuju sai ta Peterburi konventsiooniga a. 1875, 22. juul.
 1878 - loodi Pariisis "Üleilmeline postiliit". Enne seda teotset Bernis 1874 a. loodud "Üld. postiliit".

- 1890 - loodi Bernis "Rv. transport liit". Eesti pole sellega liitunud, kuid Vab. Val. määrusega 1923 a. töötame ka meie selle liidu vaimus.
- 1922, 19. mail - ühines Eesti "Üldise telegraafi liiduga".
- 1920-(1922?) - liitus Eesti "Üleilmlise postiliiduga". (w.P.lhk.181+)
- 1906 - asutati Berliinis "Raadioliit". Selle asemele astus Londoni leping 1912 a. Eesti liitus 1923, 7 märtsil.
- 1883+ - asutati Pariisis "Rw. liit tööstusliku omanduse kaitseks". Praegu maksab Washingtoni lepe 1911 aastast. E. liitus 1923 now.
- 1886+ - asutati Bernis "Rw. liit kirjand. ja kunsti kaitseks". Praegu maksab Berliini 1908 a. leping Berni lisaga 1917 a. L. pidi liituma Briti-E. kaubal. põhjal.
- 1890 - asutati Brüsselis "Rw. liit tollitariifide avaldamiseks".
- 1905 - asutati Roomas "Rw. põllumajanduse instituut". E. ei ole wormiliselt liitunud.
- 1875 - asutati Pariisis "Rw. mootude ja kaalude büroo".
- 1903 - asutati Pariisis "Rw. sanitaarliit".
- 1919 - asutati Versailles rahulepingu alusel "Rw. tööorganisatsioon".
- 1864 - asutati Potsdamis "Rw. geodeesia liit".
- 1903 - asutati Kopenhaagenis "Rw. okeanograafide liit".
- 1903 - asutati Strassburgis "Rw. seismoloogiline liit".
- 1890 - asutati Brüsselis "Rw. orjakauplemise vastu võitlemise liit". Rahvasteliit tegi aga nüüd selle liidu ülesandeks. St. Germaini 1919 a. lepingu järgi, walwata sõjariistadega kauplemise järgi.
- 1924 - asutati Pariisis "Rw. waimlise kooperatsiooni instituut".
- 1920 detsembr. - wõttis Rw. Täiskogu vastu alalise rw. kohtu põhikirja.
- 1780 - loodi "sõjariistus neutraliteedi deklaratsioon".
- 1681 - anti Prantsusmaal kuulus "Ordonance de la marines".
- 1856 - Pariisi meredeklaratsioon.
- 1909 - Londoni merekonwerentsil jaotati kõik kaubad kahte liiki (sõjakontrabandi mõttes).
- 1850 - loodi Saksa-Austria Postühingu leping.
- 1904 - Rastatti kongress kaotas igasugused laewasõidu tollid Reini jõel.
- 1889+ - Washingtoni rw. merekonwerents.
- 1865 - loodi "Ladina raheliit".
- 1873 - loodi Skandinaavia raheliit.
- 1875 - loodi Pariisis leping meetrisüsteemi rw. ühtlustam.
- 1860 - "Cobdeni" kaubalepinguga algas kaubalepingute pärisajajärk.
- 1922, 24. juunil sõlmis Eesti-Lätiga ja Wenega sanitaarlepingud.
- 1925, 19. aug. - sõlmiti Helsingis Balti mere alkoholilaweo vastu võitlemise leping.

102

L õ p p.

††

1. Mõiste . Juriidiline laad. Ulatus.
2. Allikad. Suhe siseriigi õigusega. Positiivne õigus.
3. Arengimine. Esimene ja teine periood.
4. Kolmas periood. Süstemaatika. Kodifikatsioon.
5. Suveraniteet. Riigi tekkimine ja tunnustamine.
6. Riikide tekkimine peale sõda. Kesti.
7. Riikide lõpp. ja siktssessioon.
8. Riikide koondused. Balti liit.
9. Rahvasteliit. Laad. Kompetents. Organid.
10. Rahvasteliidu senised teened.
11. Riigi territoorium. Ulatus. Muutus.
12. Territooriumi liigitus. Mereõigus.
13. Rahvas. Kodakondsuse siset ja ulatus. Juriidilised isikud.
14. Rahvusvaheline õigussuhe. Oigustloova faktid.
15. Lepingud. Vormiline külg. Ulatus.
16. Liiklemise organid. Süsteem. Eksterrii aliteet. Juhtivad organid.
17. Riigivanema seisukoht välisesitustlikult.
18. Taidesastvad organid. Diplomaatilised esindajad.
19. Konsulid. Nende õigused ja kohustused.
20. Rahvusvahelised organid. Kohtud. Komisjonid.
21. Sihtliidud. Liiklemise viisid.
22. Talide juriidilised lahendusviisid. Rahvasteliidu režiim.
23. Sõjaõigus. Sõja kestvus ja piirid.
24. Sõdijad pooled. Takistatud võitlejad.
25. Sõjaline okupatsioon. Majanduslik.
26. Sõja kontraband. Kriisikohtud.
27. Brupooletus maa- ja meresõjas.
28. Valitsemisõigus. Alad ja laad. Pos.
29. Haudteed. Ohusõit. Veetransportoigus.
30. Finantskokkulepped. Kaubandus ja te.
31. Tolliliidud. Brandiõigus.
32. Loodusvarade kaitse. Tervishoid.
33. Tõekaitse. Ajalugu. Tööorganisatsioon.
34. Krahvõiguse mõiste. Ajalugu. Formid.
35. Oiguste isiklik pidetamine. Isikud.
36. perekonna õigus. Abielu. Abikaasad.
37. Abielu lahutamine. Parandamine.
38. Territoriaalselt peidetud õig.
39. Kohustusõigus. Vorm ja siset.
40. Protsessõigus. Valisõigus.

Operaamadud: Riip. Rahvusvahel

